

P.4/2

AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

ROCZNIK 41

zeszyt **3**

1973

OSSOLINEUM

KOMITET REDAKCYJNY

MARIA DEMBOWSKA — redaktor naczelny
LEON ŁOŚ, STEFAN ROŚOŁOWSKI, HENRYK SAWONIAK,
ROMANA STECZOWICZ (sekretarz redakcji), HANNA ZASADOWA,
TADEUSZ ZARZEBSKI (zastępca redaktora naczelnego)

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego
BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie:
Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: HENRYK SAWONIAK

Adres Redakcji:
Warszawa, Pałac Kultury i Nauki VI p. Biblioteka PAN, tel. 20-33-02

Adres Wydawnictwa:
Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, Wrocław, Rynek 9

INFORMACJA DLA AUTORÓW PRAC PRZYGOTOWYWANYCH DO PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO

Redakcja zamawia materiały u autorów, ewentualnie na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu pracy i konspektu. Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca.

Maszynopisy materiałów zamówionych powinny być przygotowane według dostarczonej autorowi instrukcji. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

R. 41

1973

Zeszyt 3

TREŚĆ

II Kongres Nauki Polskiej

Z materiałów Podsekcji Informacji i Dokumentacji
Naukowej

OD REDAKCJI	241
JAN BAUMGART: Bibliotekarstwo polskie. Rozwój, stan aktualny, perspektywy rozwojowe	243
HELENA WIĘCKOWSKA: Bibliotekoznawstwo polskie. Przeszość, stan obecny, perspektywy rozwoju	259
MARIA DEMBOWSKA: Informacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan obecny i perspektywy	279
HENRYK SAWONIAK: Pochodne źródła informacji naukowej w PRL. Rozwój, stan obecny, postulaty	299
JADWIGA SINIARSKA-CZAPLICKA: Regionalne ośrodki informacji naukowej	317
Doniesienia	
Z prac nad nową polską instrukcją katalogowania alfabetycznego (<i>Maria Lenartowicz</i>)	329
Sprawozdania	
Z działalności bibliotecznej Polskiej Akademii Nauk w 1972 r. (<i>Leon Łoś</i>)	331
38 Sesja Rady Głównej IFLA (Budapeszt, 26.8-2.9.1972 r.) (<i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	345
Z życia SBP	
Ogólnokrajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Bydgoszcz 29-30 IX 1972)	
Przemówienie wiceministra Kultury i Sztuki ALEKSANDRA SYCZEWSKIEGO	351
WITOLD STANKIEWICZ: Biblioteka Narodowa a potrzeby nauki, kultury i gospodarki	355
Wprowadzenie do sprawozdania z działalności Prezydium Zarządu Głównego SBP (w okresie od czerwca 1969 do września 1972 r.) (<i>Stanisław Jeżyński</i>)	365

Protokół Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów SBP (<i>Stanisław Jeżyński</i>)	371
Uchwała Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich obradującego w dniach 29-30 IX w Bydgoszczy	388
Z żałobnej karty	
Zofia Ciechanowska (1896-1972) (<i>Ludwika Tabeau</i>)	391
Józefa Świdarska (1912-1971)	392
Kronika krajowa	395
Kronika zagraniczna	398
Wydawnictwa otrzymane	403
Nasi autorzy	404

CONTENTS

The 2nd Congress of Polish ScienceMaterials of the Subsection for Scientific Information
and Documentation

EDITORIAL	241
JAN BAUMGART: Polish librarianship. Development, present state, per- spectives (Summary — 256)	243
HELENA WIĘCKOWSKA: Library science in Poland. Past, present, fu- ture (Summary — 277)	259
MARIA DEMBOWSKA: Scientific information in Poland. Development, present state and perspectives (Summary — 297)	279
HENRYK SAWONIAK: Sources of scientific information in Poland. De- velopment, present state, postulates (Summary — 316)	299
JADWIGA SINIARSKA-CZAPLICKA: Regional centres of scientific in- formation (Summary — 328)	317
Communications	
Work on new Polish alphabetical cataloguing instruction (<i>Maria Lenar- towicz</i>)	329
Reports	
Library activities of the Polish Academy of Sciences in 1972 (<i>Leon Łoś</i>)	331
The 38 th Session of the IFLA Council (Budapest, 26 th Aug.— 2 nd Sept., 1972) (<i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	345

News from the Polish Library Association

General meeting of the delegates
of the Polish Library Association
(Bydgoszcz 29-30 IX 1972)

Address by Deputy Minister of Culture and Art, ALEKSANDER SY-CZEWSKI	351
WITOLD STANKIEWICZ: The National Library and the needs of science, culture and economy	355
Introduction to the report on the activities of the Presidium of the Main Board of the Polish Library Association (from June, 1969 to September, 1972) (<i>Stanisław Jeżyński</i>)	365
Minutes of the General meeting of the delegates of the Polish Library Association (<i>Stanisław Jeżyński</i>)	371
Resolution of the General meeting of the delegates of the Polish Library Association (held in Bydgoszcz, 29th-30th Sept.)	388
Obituary	391
News from the country	395
News from abroad	398
Publications received	403
Our contributors	404

II KONGRES NAUKI POLSKIEJ Z MATERIAŁÓW PODSEKCJI INFORMACJI I DOKUMENTACJI NAUKOWEJ

OD REDAKCJI

W obecnym numerze *Przeglądu* zamieszczamy część materiałów przygotowanych w ramach prac Podsekcji Informacji i Dokumentacji Naukowej II Kongresu Nauki Polskiej*. Są to referaty: Jana Baumgarta „Bibliotekarstwo polskie. Rozwój, stan aktualny, perspektywy rozwojowe”, Heleny Więckowskiej „Bibliotekoznawstwo polskie. Przeszłość, stan obecny, perspektywy rozwoju”, Marii Dembowskiej „Informacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan obecny i perspektywy”**, Henryka Sawoniaka „Pochodne źródła informacji naukowej w PRL. Rozwój, stan obecny, postulaty”, Jadwigi Siniarskiej-Czaplickiej „Regionalne ośrodki informacji naukowej”. Trzy pierwsze referaty stanowią syntetyczne opracowania Zespołu do Spraw Bibliotekarstwa i Bibliotekoznawstwa oraz Zespołu do Spraw Informacji Naukowej; prace H. Sawoniaka i J. Siniarskiej-Czaplickiej przygotowane były jako referaty pomocnicze.

Referat zbiorczy Podsekcji pt. „Stan i perspektywy rozwoju informacji naukowej (biblioteki, archiwa, ośrodki informacji, edytorstwo), opracowany na podstawie referatów Zespołów przez przewodniczącego Podsekcji dra hab. Witolda Stankiewicza, zostanie zamieszczony w materiałach Komitetu Organizacyjnego II Kongresu Nauki Polskiej. Wniośki tego referatu oraz sprawozdanie z dyskusji nad nim na forum Kongresu będą przedstawione w jednym z następnych zeszytów *Przeglądu*.

* Wstępną informację o powołaniu Podsekcji, jej składzie i programie podał *Prz. bibliot.* R. 40: 1972 z. 3/4 s. 305-307 (L. Łoś: Z prac Podsekcji Dokumentacji i Informacji Naukowej Komitetu Organizacyjnego II Kongresu Nauki Polskiej).

** Referat ten, z pewnymi zmianami, został powielony na prawach rękopisu (w 120 egz.) przez Bibliotekę PAN w Warszawie (M. Dembowska: Informacja i dokumentacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan obecny i perspektywy. Warszawa 1973 ss. 39).

JAN BAUMGART

BIBLIOTEKARSTWO POLSKIE ROZWÓJ, STAN AKTUALNY, PERSPEKTYWY ROZWOJOWE

Celem niniejszego referatu jest przeanalizowanie aktualnego stanu bibliotekarstwa polskiego oraz przygotowanie perspektywicznego planu jego rozwoju na okres 10-15 lat. Punktem wyjścia będzie zarys historyczny bibliotekarstwa w Polsce Ludowej i analiza stanu obecnego. Następnie przedstawię główne kierunki rozwoju i postulaty, których realizacja umożliwi wykonanie programu. Zawarte tu konkluzje mają poważne znaczenie nie tylko dla prawidłowego rozwoju bibliotekarstwa, ale w konsekwencji także dla nauki i kultury polskiej.

I. ROZWÓJ BIBLIOTEKARSTWA POLSKIEGO

Niemale osiągnięcia bibliotekarstwa polskiego z okresu międzywojennego zostały w dużej mierze zniweczone w czasie drugiej wojny światowej. W Polsce Ludowej trzeba było rozpocząć pracę niemal od podstaw. Na szczęście doceniona została rola książki i bibliotek w procesie upowszechniania kultury i nauki.

Pierwsze lata przyniosły duże osiągnięcia organizacyjne, które umożliwiły rozwój bibliotekarstwa. Były to: utworzenie Naczelnej Dyrekcji Bibliotek (przy Min. Oświaty, 12 3 1946), Państwowego Instytutu Książki (22 3 1946) oraz ukazanie się fundamentalnego dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi (17 4 1946), który uznał zbiory biblioteczne za narodowe mienie kulturalne, służące całemu społeczeństwu. Dzięki niemu utworzono ogólnokrajową sieć bibliotek publicznych, rozbudowano sieć bibliotek szkolnych i pedagogicznych oraz sieć bibliotek naukowych ogólnych i specjalnych. Odrębne zadania powierzono Bibliotece Narodowej jako centralnej bibliotece państwowej. Dzięki pomocy władz partyjnych i państwowych oraz sprzyjającym warunkom społeczno-gospodarczym zdołano w ciągu czterech lat powojennych od-

robić straty wojenne. Podsumowaniem tych osiągnięć był imponujący wynik rejestracji bibliotek z 1948 r.

W następnych latach na czoło wysunęły się zagadnienia upowszechniania kultury i czytelnictwa. Duże znaczenie miała zorganizowana w 1951 r. w Krynicy konferencja przedstawicieli bibliotek. Jej uchwały mówiły o konieczności unowocześnień wyposażenia i pracy bibliotek oraz włączenia budownictwa bibliotecznego w plany inwestycyjne. Praktycznym rezultatem konferencji było tworzenie ośrodków informacyjno-bibliograficznych w bibliotekach.

Rok 1951 przyniósł też poważne zmiany organizacyjne, które zapoczątkowały istniejącą do dziś decentralizację w kierowaniu polityką biblioteczną w kraju. Zlikwidowana została Naczelna Dyrekcja Bibliotek, a jeszcze wcześniej (1949) — Państwowy Instytut Książki. Wprowadzie nominalnie Minister Kultury i Sztuki otrzymał uprawnienia w zakresie kierowania państwową polityką biblioteczną, w praktyce jednak ograniczył się do opieki nad bibliotekami własnego resortu (biblioteki publiczne i Biblioteka Narodowa), a nawet doszło z czasem do likwidacji osobnego departamentu bibliotek. Przy Ministerstwie Oświaty pozostały biblioteki szkolne i pedagogiczne, wyodrębniła się sieć bibliotek szkół wyższych oraz bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Osobną grupę tworzą od 1950 r. biblioteki fachowe (przy placówkach przemysłowych i gospodarczych), podległe różnym resortom. W tej sytuacji największą aktywność wykazały biblioteki szkół wyższych, w dużej mierze dzięki pracom powołanej w 1954 r. przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego Komisji do Spraw Bibliotek (później: Komisja do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej). Biblioteki otrzymały należną im strukturę organizacyjną, zajęto się bibliotekami zakładów i katedr, planami prac naukowo-badawczych, wzrosły funkcje dydaktyczne bibliotek głównych, których zadania określiła ustawa o szkołach wyższych z 1958 r. Rozwinęła się szerzej współpraca z innymi sieciami bibliotecznymi, szczególnie z bibliotekami PAN.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 1956 r. przyniosło pewne ujednoczenie w stanowiskach kadry bibliotekarskiej przez wprowadzenie kategorii pracowników służby bibliotecznej; później powstała odrębna kategoria bibliotekarzy dyplomowanych (zaliczonych w szkołach wyższych do pracowników naukowo-dydaktycznych) oraz dokumentalistów.

Brak ośrodka koordynującego sprawy biblioteczne kraju zaktywizował do działania Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, przekształcony w 1953 r. w Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, reprezentujące ogół bibliotekarzy. Zorganizowane przez SBP w latach 1956 i 1968 ogólnopolskie Zjazdy Bibliotekarzy zajmowały się tematyką sku-

piającą zainteresowania całego bibliotekarstwa polskiego, np. zagadnieniem czytelnictwa, organizacji bibliotek, ich specjalizacji, informacji naukowej i współpracy międzybibliotecznej.

Widomym skutkiem współpracy Zarządu Głównego SBP z Ministerstwem Kultury i Sztuki oraz z bibliotekami innych resortów stało się przygotowanie ustawy o bibliotekach, uchwalonej dnia 9 4 1968 r. Ustawa przyczyniła się do usunięcia luk w dotychczasowym ustawodawstwie bibliotecznym i powołała do życia Państwową Radę Biblioteczną, organ opiniodawczy i doradczy Ministra Kultury i Sztuki w sprawach bibliotek, złożony z przedstawicieli resortów, którym podlegają poszczególne sieci biblioteczne.

II. STAN AKTUALNY BIBLIOTEKARSTWA POLSKIEGO

Dynamiczny rozwój oświaty, nauki i kultury przyniósł wzrost liczby bibliotek. Posiadamy ich 53 538 z 227 milionami woluminów, korzysta z nich 17,7 miliona osób. Istnieje szeroko rozwinięta sieć bibliotek publicznych, której dorobek jest olbrzymi, a rola w upowszechnianiu kultury i oświaty ogromna. To samo można powiedzieć o sieci bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Wśród bibliotek naukowych na czoło wysuwa się sieć bibliotek szkół wyższych, posiadająca łącznie 52,7% zbiorów wszystkich bibliotek naukowych w kraju.

Ten dynamiczny rozwój został jednak w ostatnich zwłaszcza latach częściowo zahamowany wskutek braku środków budżetowych mogących zaspokoić narastające potrzeby bibliotek. Szczególnie niekorzystnie odbija się na działalności bibliotek nieodpowiednia baza lokalowa, niewystarczające wyposażenie techniczne oraz brak dostatecznej ilości wykwalifikowanej kadry bibliotekarskiej. Ogromny, przerastający wszelkie oczekiwania wzrost produkcji wydawniczej, tak polskiej jak i światowej, oraz systematyczne obniżanie w latach 1968-1971 limitów dewizowych na zakup książek i czasopism spowodowały ogromne luki w zaopatrzeniu bibliotek w najnowszą literaturę naukową. Sytuacja na tym odcinku zaczęła zmieniać się na lepsze od 1972 r.

Ze wzrostem zbiorów łączy się problem braku pomieszczeń na ich przechowywanie. Z dużych inwestycji bibliotecznych realizuje się jedynie budowę dwóch nowych gmachów w Toruniu, co wiąże się z rocznicą kopernikowską. Pozostałe inwestycje zostały zawieszono. Podobnie nastąpił zastój w rozbudowie i adaptacji budynków bibliotecznych.

Stały rozwój czytelnictwa jest zjawiskiem pozytywnym, biblioteki nie są jednak przygotowane na obsłużenie narastającej liczby czytelników. Brak jest miejsc w czytelniach dla użytkowników i w magazynach

dla zbiorów potrzebnych dla zaspokajania bieżących potrzeb. W szkołach wyższych podwyższanie limitów przyjęć, tworzenie nowych kierunków studiów, wzrost kadry naukowej wymagają wzmożonego wysiłku od bibliotek, zaś kierownictwo resortu nie zainteresowało się dotąd możliwościami spełnienia przez biblioteki stale zwiększających się zadań. Sytuację tę mogłoby częściowo rozwiązać wyposażenie bibliotek w odpowiednią aparaturę techniczną, wprowadzenie mechanizacji i automatyzacji oraz szerokie zastosowanie reprografii, szczególnie kserografii, będącej podstawą nowoczesnego udostępniania zbiorów. Wymaga to jednak poszerzenia i polepszenia produkcji kserografów lub zakupienia wysokiej jakości aparatów zagranicznych oraz przyznania bibliotekom znacznej wyższych środków finansowych dla przeprowadzenia modernizacji technicznej.

Jest rzeczą znaną, że niezadowalająco układa się współpraca bibliotek z ośrodkami informacji, mimo oczywistej roli i znaczenia bibliotek dla rozwoju ogólnokrajowej sieci informacyjnej. Powstała niesłuszna tendencja do wyodrębniania informacji naukowej, jakkolwiek ustawa o bibliotekach z 9 4 1968 r. stanowi odpowiednią podstawę prawną dla rozwoju informacji zintegrowanej z działalnością bibliotek.

Szybki rozwój bibliotekarstwa polskiego stworzył zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę pracowników. Kształceniem jej zajmują się Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Warszawie oraz Instytut Bibliotekoznawstwa we Wrocławiu, utworzone z dotychczasowych Katedr Bibliotekoznawstwa. Od roku akad. 1972/73 rozpoczął działalność również Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Uniwersytecie w Poznaniu. Uruchomienie takiegoż Instytutu przewiduje się także na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie od roku akad. 1973/74. Ponadto utworzono Międzywydziałowe Studia Bibliotekoznawcze przy uniwersytetach w Poznaniu, Łodzi i Krakowie. Szkolenie bibliotekarzy na szczeblu średnim i półwyższym prowadzą Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie oraz Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Warszawie. Doksztalcaniem i doskonaleniem bibliotekarzy zajmuje się SBP, organizując liczne kursy specjalistyczne, ponadto poszczególne biblioteki prowadzą stałe szkolenie przyzakładowe. Zarzucono natomiast ze względów oszczędnościowych stosowaną poprzednio z dobrymi rezultatami formę praktyk międzybibliotecznych I i II stopnia.

Wzrost zadań bibliotek jest też niewspółmiernie wyższy od liczby przydzielonych etatów, co powoduje zahamowanie wielu prac, gdyż gwałtowny wzrost czytelnictwa, działalności informacyjnej i zadań dydaktycznych zmusza biblioteki do zwiększania obsady personalnej tych oddziałów kosztem opracowania zbiorów. Biblioteki szkół wyższych, obok

prowadzonych od lat ćwiczeń z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku, zostały ostatnio obciążone prowadzeniem czasochłonnych zajęć z przysposobienia bibliograficznego dla starszych roczników (głównie III roku studiów).

Pewnej poprawie uległy natomiast warunki bytowe bibliotekarzy, głównie dzięki wprowadzonej w 1966 r. korzystniejszej siatce płac dla pracowników służby bibliotecznej oraz objęciu w 1972 r. bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych w bibliotekach szkół wyższych kartą praw i obowiązków nauczyciela i związaną z nią podwyżką płac. Przyczyniło się to do pewnej stabilizacji i ukształtowania się zawodu bibliotekarskiego.

Trudności w rozwiązaniu problemów polityki bibliotecznej w kraju widzi się na ogół w braku centralnej komórki administracyjnej i postępującej decentralizacji w zarządzaniu bibliotekami. Czynnikiem koordynującym miała być powołana przez ustawę o bibliotekach z 1968 r. Państwowa Rada Biblioteczna, która w praktyce nie posiada jednak odpowiednich uprawnień do pełnienia tej roli, będąc jedynie organem opiniodawczym. W tym stanie rzeczy wzrastała rola koordynacyjna Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, zajmującej się problematyką bibliotek szkół wyższych i PAN. W 1971 r. ustalono jednolitą sieć bibliotek PAN, tworząc jako organ doradczy Sekretarza Naukowego Komisję do Spraw Bibliotek, Informacji Naukowej i Archiwów PAN. Dzięki pracom tej Komisji zacieśniła się współpraca bibliotek szkół wyższych i PAN. Przeprowadzona ostatnio reorganizacja i poszerzenie resortu szkolnictwa wyższego podniesie znaczenie sieci bibliotek szkół wyższych.

W tej sytuacji konieczne jest właściwe rozwiązanie sprawy nadzoru i koordynacji ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Ostatnio zapadła decyzja o powołaniu samodzielnego Departamentu Bibliotek w Min. Kultury i Sztuki i pewnej reorganizacji Państwowej Rady Bibliotecznej. Posunięcia te winny przynieść poprawę w zarządzaniu bibliotekami. Oficjalną zapowiedź takiej decyzji złożył Wiceminister Kultury i Sztuki jako Przewodniczący Państwowej Rady Bibliotecznej na posiedzeniu Prezydium dn. 9 6 1972. Tymczasem w końcu roku uchwałą Rady Ministrów nr 326 z dn. 22 12 1972 w nowym statucie powołano do życia Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Regionalnych. Czy ta zamiana wbrew opinii Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej przyniesie poprawę w prowadzeniu ogólnopolskiej polityki bibliotecznej i koordynacji działalności ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, okaże przyszłość. Osobiście wyrażam poważne wątpliwości.

III. PERSPEKTYWY ROZWOJU BIBLIOTEKARSTWA POLSKIEGO

1. ZADANIA PROGRAMOWE

Doniosłe zadania i rola bibliotek w Polsce Ludowej wypływają z obowiązującego aktualnie ustawodawstwa. Dekretem z dn. 17 4 1946 r. uznano zbiory biblioteczne za narodowe mienie kulturalne służące całemu społeczeństwu i zainicjowano jednolitą politykę biblioteczną w kraju. Nowoczesne ustawodawstwo biblioteczne przyniosła ustawa o bibliotekach z 1968 r. Do podstawowych zadań bibliotek należy gromadzenie, opracowanie, konserwacja materiałów bibliotecznych oraz ich szerokie udostępnianie i informowanie o zawartości zbiorów. Ponadto biblioteki, zależnie od pełnionych funkcji, prowadzą działalność bibliograficzną, dokumentacyjną, naukowo-badawczą, dydaktyczną, popularyzacyjną, wychowawczą i kulturalno-oświatową, instrukcyjno-metodyczną.

Biblioteki sieci ogólnokrajowej obowiązane są do współdziałania w zakresie gromadzenia, przechowywania i udostępniania zbiorów, sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych, działalności naukowo-badawczej oraz doskonalenia zawodowego pracowników.

Do głównych zadań bibliotek należy działalność informacyjna, na którą zwrócił uwagę już w okresie międzywojennym Adam Łysakowski. Obecnie w bibliotekach istnieją oddziały informacji naukowej, odpowiadające na pracochłonne kwerendy i udzielające informacji w oparciu o zbiory biblioteczne.

Oddzielnie działa sieć informacji technicznej i ekonomicznej. Początkowo istniała tendencja oddzielania obydwu sieci: ośrodków inte oraz informacji bibliotecznej, mimo wykonywania przez nie tych samych zadań. Ostatnio zaczęto dostrzegać konieczność ścisłej współpracy, czego wyrazem stała się uchwała nr 35 Rady Ministrów z dn. 12 2 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, włączająca w zakres działalności informacyjnej również typowe czynności biblioteczne oraz zobowiązująca wyznaczone biblioteki do prowadzenia tej działalności.

Zadania programowe bibliotek są zróżnicowane zależnie od ich typu. Biblioteki naukowe prowadzą działalność naukowo-badawczą, usługową, dydaktyczną, informacyjną itp. Podstawowym zadaniem Biblioteki Narodowej jest zachowanie produkcji wydawniczej Polski oraz piśmiennictwa jej dotyczącego, ponadto prowadzenie bibliografii narodowej, koordynowanie działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, rozwijanie bibliotekoznawstwa i nauki o książce.

Biblioteki fachowe zaspokajają potrzeby zakładów pracy, biblioteki

szkolne służą realizacji programu nauczania oraz kształcenia i doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne szczególnie nacisk kładą na działalność w zakresie kształcenia kadry pedagogicznej. Sieci bibliotek publicznych służą rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych całego społeczeństwa i współdziałają w upowszechnianiu wiedzy i rozwoju kultury w kraju.

2. ZASADNICZE PROBLEMY BIBLIOTEK

Prof. Jan Szczepański w pracy *Socjologia zagadnienia wyższego wykształcenia* (W-wa 1963 s. 221-223) stwierdził, że na ogół nie docenia się faktu, iż wielkie środowiska intelektualne powstają zazwyczaj wokół wielkich bibliotek, których właściwe zorganizowanie, jakość księgozbioru i wyposażenie są jednym z głównych kryteriów decydujących o jakości i randze nauki. Niedocenywanie tej prawdy, mimo szybkiego rozwoju bibliotek, dawało się szczególnie zauważyć w ostatnich latach i dopiero ostatni rok 1972 przyniósł zasadnicze zmiany w polityce naukowej kraju. Reorganizacja resortów i skupienie w jednym ręku spraw nauki, szkolnictwa wyższego i techniki przyniesie również pewne zmiany w polityce bibliotecznej, dotyczące zwłaszcza specjalizacji zbiorów oraz ustanowienia bibliotek centralnych dla określonych dziedzin wiedzy. W dalszej perspektywie trzeba będzie przewidywać nowelizację ustawy o bibliotekach z dnia 9 4 1968 r.

a) Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów. Specjalizacja zbiorów

Podstawowym zadaniem bibliotek jest gromadzenie i stałe uzupełnianie materiałów bibliotecznych, pozwalające na stworzenie odpowiedniego warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej. Wzmoczona produkcja wydawnicza, braki finansowe i lokalowe nie pozwalają na gromadzenie całości piśmiennictwa z określonych dziedzin, zmuszając biblioteki do prowadzenia racjonalnej i przemyślanej polityki uzupełniania zbiorów. Szczególnie ważna jest koordynacja i współpraca w tym zakresie, pozwalająca uniknąć dublowania kosztownych wydawnictw. Dla utrzymania celowej polityki zakupów konieczne jest stałe i systematyczne zapatrywanie bibliotek w środki dewizowe i ich racjonalny podział między resortami, zgodny z planem specjalizacji zbiorów bibliotecznych.

Opracowaniem zasad specjalizacji bibliotek i współpracy między nimi zajęła się w 1972 r. Sekcja do Spraw Zbiorów Bibliotecznych Państwowej Rady Bibliotecznej. Specjalizacja bibliotek ma charakter ogólnokrajowy i polega na przydzieleniu wytypowanej grupie bibliotek nauko-

wych dodatkowych zadań w zakresie gromadzenia, opracowania, udostępniania zbiorów i informacji w określonej dziedzinie wiedzy.

Obok przydziału stałych limitów dewizowych zasadniczy problem stanowi usprawnienie zaopatrywania bibliotek w wydawnictwa zagraniczne i skrócenie czasu realizacji zamówień, trwającego długie miesiące.

Drugim ważnym źródłem zaopatrzenia bibliotek jest wymiana, pozwalająca na otrzymanie potrzebnych wydawnictw w zamian za własne publikacje. Przewiduje się dalszy rozwój tej formy zarówno między bibliotekami krajowymi jak i zagranicznymi.

Część bibliotek otrzymuje wydawnictwa krajowe bezpłatnie na podstawie ustawy o bibliotekach i zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki o egzemplarzu obowiązkowym. Ciągłe jednak sposób dostarczania egzemplarzy obowiązkowych ma poważne braki.

b) Opracowanie i konserwacja zbiorów

Coraz większe zróżnicowanie materiałów bibliotecznych, do których obok książek i czasopism należą rękopisy, grafika, mapy, nuty, normy, patenty, fotokopie, mikrofilmy, mikroarty, dokumenty życia społecznego, jak ulotki, afisze, prospekty itp., wymaga precyzyjnego i fachowego opracowania, pozwalającego na szybkie udzielanie informacji o zawartości zbiorów bibliotecznych.

Podstawą opracowania są katalogi alfabetyczne, których prawidłowe prowadzenie wymaga sprecyzowania dokładnych przepisów katalogowania alfabetycznego dla bibliotek naukowych. Obecnie stosowane skrócone przepisy dostosowane są raczej do potrzeb bibliotek publicznych i nie obejmują wszystkich rodzajów zbiorów, zwłaszcza specjalnych.

Drugim rodzajem katalogu jest katalog rzeczowy, który obok funkcji informacyjnej spełnia rolę dydaktyczną, pozwalając użytkownikowi wykorzystać całość piśmiennictwa z określonej dziedziny wiedzy. Konieczne jest naukowe opracowanie poszczególnych rodzajów katalogów rzeczowych: działowego, systematycznego, dziesiętnego, przedmiotowego i krzyżowego, uwzględniające postępującą specjalizację wiedzy.

Prawidłowe przechowywanie zbiorów wymaga pomieszczeń o odpowiednim oświetleniu, temperaturze, wilgotności powietrza i wentylacji; ponadto konieczna jest konserwacja mechaniczna (tj. ochrona intro-ligatorska) i chemiczna (tj. dezynfekcja i dezynsekcja). Wobec braku środków finansowych biblioteki nie prowadzą właściwej konserwacji całości zbiorów, brak też centralnej pracowni konserwatorskiej, która by zaspokajała potrzeby bibliotek. Wskutek tego stan zbiorów jest alarmujący i wymaga szybkiej poprawy oraz zminiaturyzowania niszczących obiektów, zwłaszcza zbiorów czasopism.

c) Udostępnianie zbiorów

W rozwoju perspektywicznym bibliotek przewiduje się dalszy wzrost czytelników, co wiąże się z koniecznością rozszerzenia czytelni drogą rozbudowy gmachów bibliotecznych oraz zwiększenia liczby pracowników, gdyż dotychczasowa praktyka obsługi czytelnictwa kosztem opracowania zbiorów odbija się w ostatecznym efekcie niekorzystnie na użytkownikach biblioteki. Nowoczesna organizacja czytelnictwa wymaga wolnego dostępu do pól w czytelniach i dużych księgozbiorach podręcznych, dobrze zorganizowanej służby informacyjno-bibliograficznej, mechanizacji i automatyzacji, pomocy audiowizualnych. Magazyny muszą być wyposażone w pocztę pneumatyczną i transportery poziome i pionowe, zaś dla sprawnego funkcjonowania informacji i wypożyczeń międzybibliotecznych potrzebne są odpowiednie środki łączności między bibliotekami — telefony i telexy. Zmechanizowana technika reprodukcyjna powinna dostarczać czytelnikowi potrzebnych materiałów, uwalniając go od sporządzania pracochłonnych notatek.

d) Służba informacyjna

Informacja naukowa w bibliotekach, początkowo związana z udostępnianiem zbiorów, w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat usamodzielniała się i rozbudowała w odrębne oddziały o stale rozszerzającym się zakresie działania, obsadzone przez wykwalifikowanych specjalistów.

Służba informacyjna w bibliotece służy czytelnikom bezpośrednią pomocą w ich poszukiwaniach, opracowuje pisemne kwerendy naukowe oraz prowadzi informację zbiorową w postaci opracowywania i publikowania wykazów bieżących nabytków, katalogów wystaw i różnorodnych zestawień bibliograficznych i dokumentacyjnych.

Ostatnio uchwała nr 35 Rady Ministrów w sprawie rozwoju informacji nałożyła na biblioteki szkół wyższych obowiązek prowadzenia zajęć z przysposobienia bibliograficznego dla studentów lat starszych w wymiarze 10-15 godzin dla każdej grupy. Nie negując potrzeby i korzyści tego typu zajęć należy stwierdzić, że biblioteki nie mają obecnie warunków personalnych i lokalowych dla pełnej realizacji wymienionej uchwały. Prowadzone aktualnie zajęcia mają więc charakter eksperymentalny, a ich upowszechnienie będzie dopiero możliwe w przyszłości.

Istotnym warunkiem dalszego udoskonalenia służby informacyjnej jest wypracowanie metody współpracy między ośrodkami informacji naukowej w kraju. Rozwijanie tej sprawy będącej głównym zadaniem ośrodka koordynacyjnego, którym jest Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, uzależnione jest od środków finansowych i personalnych.

e) Biblioteka Narodowa jako centralna biblioteka państwowa

Istniejąca od 1928 r. Biblioteka Narodowa ma szerokie zadania o charakterze ogólnokrajowym, określone kolejnymi statutami (z roku 1938, 1950, 1954 i 1969). Wielu z tych zadań nie można jednak realizować ze względu na brak odpowiednich warunków. Szczególnie czarną plamę polityki kulturalnej stanowi fakt, że przez blisko 50 lat swego istnienia Biblioteka nie posiada własnego budynku, a prowizoryczne pomieszczenia nie pozwalają na prowadzenie szeregu prac. M. in. Biblioteka nie jest w stanie prowadzić centralnych prac katalogowych i bibliotecznych, brak też z jej strony koordynacji działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej oraz współpracy w zakresie kształcenia i doskonalenia pracowników.

W planach rozwoju bibliotek najbardziej palącym zagadnieniem jest więc obecnie budowa gmachu Biblioteki Narodowej, a do czasu jej ukończenia adaptacja prowizorycznych pomieszczeń w celu umożliwienia Bibliotece wykonywania jej zadań.

3. SPRAWY LOKALOWE BIBLIOTEK I ICH WYPOSAŻENIE

Budownictwo biblioteczne w Polsce nie idzie niestety w parze z intensywnym rozwojem bibliotek. W okresie powojennym wybudowano zaledwie kilka nowych bibliotek szkół wyższych oraz odbudowano lub rozbudowano kilka istniejących gmachów bibliotecznych. Pozostałe biblioteki walczą z ciasnotą lokalową, co odbija się niekorzystnie na warunkach pracy czytelników. Obok wspomnianego już gmachu Biblioteki Narodowej na nowy budynek czekają w fatalnych warunkach: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteki Politechnik w Warszawie i Szczecinie, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i szereg innych.

Tragicznie przedstawia się sytuacja lokalowa bibliotek publicznych, które dysponują zaledwie 1/3 powierzchni potrzebnej według polskich norm dla ich działalności. W 1968 r. skreślono zaplanowane inwestycje biblioteczne, co świadczy o niedocenianiu wielkich potrzeb na tym odinku.

Zaniebań tych nie da się odrobić w ciągu najbliższych 10-15 lat, stąd konieczne jest wybudowanie w szybkim czasie składnic bibliotecznych w kilku ośrodkach kraju, w których można by umieścić mało używane zbiory, zyskując w ten sposób miejsce w bibliotekach. Częściowo polepszy sytuację wprowadzenie zwartego magazynowania dla niektórych rzadziej używanych partii zbiorów.

Fatalnie przedstawia się też sprawa wyposażenia bibliotek. Jesteśmy jedynym chyba krajem, który — dysponując ponad 53 tysiącami biblio-

tek — nie posiada centralnego ośrodka zaopatrzenia ich w podstawowy sprzęt. Biblioteki na własną rękę zamawiają meble, szafy katalogowe itp., co podnosi koszt ich wykonania. Ani Min. Kultury i Sztuki, ani Min. Szkolnictwa Wyższego nie załatwiły tych spraw, przedstawionych przez bibliotekarzy m. in. na konferencji w Rogowie (1961) oraz na kolegium Min. Szkolnictwa Wyższego w 1957 r. Podobnie przedstawia się sprawa aparatury naukowej i urządzeń technicznych dla nowoczesnego i szybkiego udostępniania zbiorów: reprografii, środków łączności. W ciągu najbliższych 10-15 lat konieczne jest dobre wyposażenie techniczne jeśli nie wszystkich, to przynajmniej części bibliotek, co leży w możliwościach resortów, zwłaszcza że duża część potrzebnej aparatury jest produkowana w kraju.

Za jak najrychlejszym uruchomieniem centralnej produkcji sprzętu i urządzeń bibliotecznych przemawiają zarówno względy ekonomiczne, jak i konieczność szybkiej modernizacji zaniedbanych bibliotek.

4. SPRAWY KADROWE. KSZTAŁCENIE I DOSKONALENIE

Podstawową kadrę pracowników bibliotecznych stanowi służba biblioteczna, która na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 17. 8. 1966 r. uzyskała korzystniejszą siatkę płac. Drugą, mniej liczną grupę zawodową stanowią bibliotekarze dyplomowani zatrudnieni w bibliotekach naukowych. Bibliotekarze dyplomowani zatrudnieni w szkołach wyższych uzyskali w 1972 r. status nauczyciela akademickiego.

Główny ciężar szkolenia pracowników spoczywa na barkach samych bibliotek. Odczuwa się brak doksztalcania i szkolenia specjalistycznego, szczególnie w zakresie problematyki związanej ze zbiorami specjalnymi. Należy się zastanowić nad możliwością przywrócenia praktyk międzybibliotecznych I i II stopnia, mających duże znaczenie dydaktyczne, szczególnie dla bibliotekarzy zatrudnionych w mniejszych ośrodkach. Istnieje też potrzeba organizowania kilkutygodniowego szkolenia problemowego, szczególnie w zakresie informacji naukowej, katalogowania rzeczowego, współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów, organizacji sieci bibliotek szkoły wyższej i tym podobnych.

Ważną rolę w doksztalcaniu bibliotekarzy spełniają czasopisma fachowe. SBP wydaje *Bibliotekarza* (wspólnie z Biblioteką Publiczną m. st. Warszawy), o charakterze problemowym i kształcącym, *Poradnik Bibliotekarza* zawierający materiały instruktażowe oraz *Przegląd Biblioteczny* (wspólnie z Biblioteką PAN w Warszawie) poświęcony roli bibliotek w całokształcie życia społecznego. Ponadto od 1959 r. ukazuje się wydawnictwo zbiorowe *Z Doświadczeń Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych*.

Organem Komisji do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego są ukazujące się od 1957 r. *Roczniki Biblioteczne*, poświęcone problematyce naukowej bibliotek. Od 1970 roku wychodzą też ściśle teoretyczne *Studia o książce* jako międzyuczelniane zeszyty naukowe.

Obok czasopism o zasięgu ogólnopolskim szereg bibliotek ma własne organy. Należą do nich: *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, *Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, *Ze Skarbcza Kultury*, *Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej*, *Libri Gedanenses* oraz pisma wydawane przez niektóre biblioteki wojewódzkie. Powstały w 1965 r. *Rocznik Biblioteki Narodowej* ma charakter ogólnopolski.

Wkład tych czasopism w kształcanie i doskonalenie kadry bibliotekarskiej jest ogromny, natomiast ich mankament stanowią wielkie opóźnienia w ukazywaniu się drukiem, spowodowane złą sytuacją w polityce oraz częściowo trudnościami redakcyjnymi i autorskimi.

Ze sprawą doskonalenia bibliotekarzy wiąże się potrzeba rozwinięcia szerszych niż dotychczas kontaktów zagranicznych. Umożliwienie bibliotekarzom wyjazdów do innych krajów w formie wymiany między bibliotekami lub przyznawanie stypendiów pozwoliłoby na wykorzystanie i adaptację doświadczeń i osiągnięć innych krajów do naszych warunków.

5. SPRAWY ORGANIZACYJNE

Punktem wyjścia dla dalszego rozwoju bibliotekarstwa polskiego jest ustawa o bibliotekach z 9 4 1968 r., która łączy wszystkie typy bibliotek w jedną ogólnokrajową sieć biblioteczną oraz precyzuje jej zadania.

Ustawa powierza Ministrowi Kultury i Sztuki naczelny nadzór nad bibliotekami publicznymi oraz ustalanie — w porozumieniu z zainteresowanymi resortami — zasad postępowania bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej w sprawach wymienionych w § 16. 1 ustawy.

Z obecnej sytuacji wynika szereg wniosków natury organizacyjnej, które trzeba wziąć pod uwagę w dalszym rozwoju bibliotekarstwa. Zasadniczy niepokój budzi rola Ministerstwa Kultury i Sztuki, które — jak wykazała dotychczasowa praktyka — nie jest w stanie pełnić w sposób zadowalający roli ogólnego koordynatora polityki bibliotecznej w kraju. W rezultacie nastąpiła decentralizacja w zarządzaniu bibliotekami, która wprawdzie w niektórych resortach przyniosła szereg pozytywnych skutków, jednakże uniemożliwia prowadzenie planowej polityki bibliotecznej w skali ogólnokrajowej. Konieczne jest więc powołanie samodzielnego Departamentu Bibliotek, który spełniałby zadania wynikające z ustawy o bibliotekach i realizował wytyczne ogólnopolskiej polityki bibliotecz-

nej współpracując z wszystkimi sieciami; poszczególne zaś resorty, którym podlegają biblioteki, powinny — zależnie od potrzeb — posiadać jednostki organizacyjne zdolne do opieki nad podległą sobie siecią bibliotek. Szczególnie dotyczy to rozszerzonego resortu Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Min. Oświaty i Wychowania oraz Min. Zdrowia i Opieki Społecznej, nadto Polskiej Akademii Nauk.

W 1969 r. została powołana na podstawie ustawy o bibliotekach Państwowa Rada Biblioteczna jako organ opiniodawczy i doradczy Ministra Kultury i Sztuki w sprawach bibliotek. Rada pracuje w czterech sekcjach: 1) zbiorów bibliotecznych; 2) informacji, dokumentacji i bibliografii; 3) upowszechniania czytelnictwa i 4) kształcenia i doskonalenia kadr. Całością kieruje Prezydium Rady. Dotychczasowa działalność Rady często jest krytykowana, co wynika częściowo z braku szybkiej informacji o jej pracach, częściowo zaś z jej powolności i braku operatywności w załatwianiu poszczególnych spraw. Trzeba bowiem zaznaczyć, że Rada wbrew założeniom szereg zagadnień musi opracowywać od początku, nie ograniczając się do samego opiniowania, a to wymaga dłuższego czasu.

Z dotychczasowych doświadczeń wynika więc potrzeba przeprowadzenia pewnych zmian organizacyjnych w Państwowej Radzie Bibliotecznej. Winna się ona składać z wysoko wykwalifikowanych bibliotekarzy i rzeczoznawców pokrewnych dziedzin — przedstawicieli zainteresowanych resortów i organizacji. Rada powinna być powoływana na określoną z góry kadencję, gdyż dotychczasowa praktyka odwoływania przedstawicieli poszczególnych resortów nie zdała egzaminu.

W istniejącej decentralizacji zarządzania bibliotekami Państwowa Rada Biblioteczna jako organ doradczy Ministra Kultury i Sztuki oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, zraszające bibliotekarzy, bibliografów i ludzi związanych zawodowo lub naukowo z bibliotekami, mają do odegrania poważną rolę.

IV. WYTYCZNE I POSTULATY

Na zakończenie chcę krótko przypomnieć podstawowe postulaty, których realizacja w najbliższym czasie stanowi podstawowy warunek dalszego rozwoju bibliotek w Polsce. Rozwój gospodarczy i kulturalny kraju uzależniony jest od stałego rozwoju nauki, dla którego podstawową bazę stanowią właściwie zorganizowane i zaopatrzone biblioteki. Dla spełnienia tych zadań konieczne jest szybkie zrealizowanie następujących postulatów:

1) Zapewnienie systematycznych przydziałów środków dewizowych na zakup materiałów bibliotecznych.

2) Uproszczenie i usprawnienie systemu zaopatrywania bibliotek w wydawnictwa zagraniczne.

3) Ulepszenie systemu dostarczania egzemplarzy obowiązkowych.

4) Opracowanie przepisów katalogowania wszystkich rodzajów materiałów bibliotecznych dla bibliotek naukowych oraz ujednoczenie opisu katalogowego i bibliograficznego.

5) Zorganizowanie centralnej pracowni konserwatorskiej dla potrzeb bibliotek oraz zastosowanie na szeroką skalę miniaturyzacji zbiorów, szczególnie narażonych na zniszczenie.

6) Mechanizacja prac bibliotecznych w zakresie udostępniania zbiorów, tj. wyposażenie bibliotek w pocztę pneumatyczną, transportery, nowoczesne środki łączności, urządzenia reprograficzne.

7) Zwiększenie liczby etatów w bibliotekach, pozwalające na unowocześnienie katalogów i zorganizowanie pełnosprawnej służby informacyjnej.

8) Budowa nowego gmachu Biblioteki Narodowej, a do czasu jej ukończenia adaptacja prowizorycznych pomieszczeń.

9) Budowa nowych gmachów dla szeregu bibliotek w kraju.

10) Zapoczątkowanie komputeryzacji wszystkich centralnych prac bibliograficznych i katalogowych.

11) Modernizacja wyposażenia bibliotek i zorganizowanie centralnej produkcji urządzeń i sprzętu bibliotecznego w kraju.

12) Dalsze kształcenie i dokształcanie kadr bibliotekarskich, przywrócenie praktyk międzybibliotecznych I i II stopnia, organizacja dokształcania specjalistycznego i problemowego.

13) Punktualne ukazywanie się czasopism fachowych.

14) Rozwój kontaktów międzynarodowych drogą wymiany i stypendiów na wyjazdy zagraniczne.

15) Reorganizacja Państwowej Rady Bibliotecznej i polepszenie centralnej koordynacji polityki bibliotecznej w kraju.

Realizacja wysuniętych postulatów pozwoli zlikwidować w ciągu 10-15 lat zaniedbania wynikłe z długoletniego niedoinwestowania bibliotek i przystosować je do pełnienia zwiększonych zadań.

JAN BAUMGART

POLISH LIBRARIANSHIP
DEVELOPMENT, PRESENT STATE, PERSPECTIVES

As a starting point for the subsequent discussion the history of libraries in People's Poland is briefly outlined: the creation of the Main Library Board, the passing of the Library Decree (1946), and later of the Library Act (1968), the development of public, school and pedagogical, professional and research library net-

works, and particularly the networks of academic libraries and of those subordinated to the Polish Academy of Sciences. These networks are supervised by different state departments. There is no central agency to coordinate library services on a national scale and to stimulate the activity of the Polish Library Association. An advisory and consultative body for the Ministry of Culture and Art is the State Library Council (1969).

The present state of library services in Poland is illustrated by the following figures: over 53 thousand libraries, possessing 227 million volumes and serving 17,7 million readers. The development of libraries is hindered by insufficient provision of foreign publications, poor library premises and equipment, inadequate staffing. In 1972 some improvements were made as regards funds allocated to libraries for foreign acquisitions and the raising of the living standard of certain categories of librarians.

The tasks of libraries differ according to their type. Their principal problems concern acquisitions and the related question of library specialization, processing and conservation of collections, making them available to readers, and providing information services. The needs of the National Library, particularly its housing conditions, constitute a separate problem. In general, library building and equipment in Poland, especially the introduction of modern technical devices, do not keep pace with the intensive development of services.

Polish library personnel falls into two main categories: library service staff and chartered librarians. Library education is given at universities and on a semi-academic level; besides, there is in-service training in libraries. This aim is also served by professional periodicals issued by the Polish Library Association and by individual libraries.

The need for establishing a central organ to supervise all libraries in the country is at present one of the most important problems.

The article closes with the formulation of requirements indispensable for the future development of Polish librarianship.

HELENA WIĘCKOWSKA

BIBLIOTEKOZNAWSTWO POLSKIE PRZESZŁOŚĆ, STAN OBECNY, PERSPEKTYWY ROZWOJU

Referat, przygotowany na II Kongres Nauki Polskiej stosownie do Wytucznych z 18 10 1971 r., dla programu prac przygotowawczych, składa się z 4 części.

I część obejmuje w telegraficznym skrócie historyczny zarys rozwoju bibliotekoznawstwa jako dyscypliny naukowej od połowy XVIII wieku po dzień dzisiejszy, przy czym nieco szerzej omówiony został dorobek bibliotekoznawstwa w Polsce Ludowej, a także stan obecny bibliotekoznawstwa i jego stosunek do innych dyscyplin.

II część obejmuje charakterystykę nowoczesnego bibliotekoznawstwa polskiego ze szczególnym podkreśleniem jego znaczenia dla praktyki i społeczeństwa.

III część kreśli przewidywane kierunki dalszego rozwoju badań bibliotekoznawczych, podaje przykładowo pewne propozycje tematyczne, zatrzymuje się szczegółowiej przy zagadnieniach priorytetowych na najbliższe 10-15 lat.

IV część obejmuje postulaty dotyczące intensyfikacji badań bibliotekoznawczych, wysuwa potrzeby w zakresie organizacyjnym, kadrowym i finansowym.

Konieczność ograniczenia objętości referatu spowodowała różnego rodzaju trudności. Trzeba było całość ująć schematycznie i zasygnalizować zagadnienia najważniejsze spośród najważniejszych. Nie starczyło miejsca na szersze i głębsze uzasadnienie postulowanych kierunków badań. Mogą stąd pochodzić pewne niejasności i niedopowiedzenia.

I. PRZESZŁOŚĆ I STAN OBECNY BIBLIOTEKOZNAWSTWA

1. GENEZA I ROZWÓJ DO 1939¹

Początki nauki o książce sięgają epoki polskiego Oświecenia i wiążą się z rozrostem ówczesnych bibliotek, ich zasobnością i coraz szerszą dostępnością. Potrzeba orientacji w piśmiennictwie zrodziła pierwsze próby bibliografii, którą utożsamiano z historią literatury (Bentkowski) i jednocześnie zapoczątkowała badania książki jako wytworu materialnego.

Kształtowanie nowej nauki w XIX w. wiąże się u nas przede wszystkim z nazwiskami dwóch uczonych — J. S. Bandtkiego i J. Lelewela. Bandtkie badał dzieje oficyn drukarskich i pierwocin drukarstwa polskiego metodą historyczną w oparciu o źródła archiwalne, Lelewel uzupełniał badania metodą typograficzną, która gwarantowała precyzyjniejsze identyfikowanie anonimowych druków niedatowanych i nieumiejscowionych. Znakomity historyk rozszerzył nadto pola badawcze księgoznawstwa (nazywanego wówczas bibliografią lub za uczonym francuskim Peignotem — bibliologią) wprowadzając rękopisoznawstwo, inkunabulistykę, dzieje bibliotek i bibliotekarstwo „czyli książnictwo”. Wszystkie te wiadomości zamknął w 2-tomowym dziele *Bibliograficznych ksiąg dwoje* (1823-1826), które mimo chaotycznej konstrukcji i nieprecyzyjnej terminologii zawiera kopalnię wiadomości i jest pierwszą próbą całościowego ujęcia księgoznawstwa jako dyscypliny naukowej.

Następny etap w rozwoju bibliografii stanowi wystąpienie K. Estreichera i pojawienie się jego *Bibliografii polskiej*, dzieła unikalnego w skali europejskiej i stanowiącego jednocześnie punkt wyjścia dla dalszego rozwoju bibliografii narodowej i związanych z nią problemów teoretycznych, organizacyjnych i metodycznych.

Dalszy, miłowy krok naprzód zrobiło księgoznawstwo w okresie międzywojennym, zwłaszcza jeśli chodzi o dominujący wówczas kierunek historyczny. Rozwinęły się badania nad książką rękopiśmienną, inkunabulami i starodrukami, ich produkcją i oddziaływaniem społecznym. Metodykę badań kodeksów średniowiecznych opracował A. Birkenmajer, dając jednocześnie liczne studia oparte na szczegółowej analizie bibliologicznej badanych obiektów, uzupełniane penetracją archiwalną, a w wyjątkowych przypadkach podparte analizą filologiczną tekstów. Podobną metodę zastosował do starych druków K. Piekarski, który nawiązując do typograficznej metody Lelewela, znacznie ją poszerzył i udoskonalił. Piekarski opracował cały program badań książki polskiej

¹ H. Więckowska, I. Treichel: Zarys dziejów polskich bibliotek oraz bibliografii i bibliologii polskiej 1796-1939. *Stud. Mater. Dziej. Nauki*, ser. E z. 2: 1966 s. 61-65; A. Birkenmajer, Bibliotekoznawstwo polskie, jego przeszłość, stan obecny i perspektywy na przyszłość. Referat przygotowany na I Kongres Nauki Polskiej w 1951 r. Maszynopis ss. 48 (w posiadaniu rodziny).

XV-XVI wieku i stworzył dla nich podstawę źródłową w postaci olbrzymiej kartoteki rejestrującej inkunabuły i druki staropolskie.

W zakresie informacji o zbiorach bibliotecznych przystąpiono do naukowego opracowania katalogów rękopisów, w sumie obejmując nimi ok. 1/4 stanu posiadania.

H. Orsza-Radlińska prowadziła badania czytelnictwa metodą psychologiczno-socjologiczną w oparciu o najnowsze wówczas teorie Rubakina i Hoffmana. W związku z rozwojem bibliotek powszechnych zorganizowała na Wolnej Wszechnicy Polskiej pierwsze akademickie studia księgoznawcze, przeznaczone dla bibliotekarstwa oświatowego. Nowy socjologizujący kierunek badań księgoznawczych, zapoczątkowany dziełem J. Bystronia *Człowiek i książka*, znalazł licznych zwolenników i kontynuatorów wśród bibliotekarzy.

Praktyczne i organizacyjne problemy ówczesnego, dynamicznie rozwijającego się bibliotekarstwa nie były wówczas podejmowane jako tematy badań naukowych, lecz znalazły odbicie w licznych opracowaniach szczegółowych typu opisowego, sprawozdawczego i postulatowego. Programowe znaczenie miał artykuł w *Nauce Polskiej*, 1919, E. Kuntzego, który kreśląc nowoczesny program rozwoju bibliotek i podkreślając ich znaczenie dla nauki, wysunął do dziś aktualny postulat specjalizacji bibliotek i sprawniejszej obsługi w zakresie informacji o zbiorach bibliotecznych i ich zawartości treściowej. W związku z organizowaniem Biblioteki Narodowej, walką o ustawę biblioteczną, ujednocnianiem metod pracy bibliotecznej i kodyfikacją zasad katalogowania (J. Grycz) narastały nowe zagadnienia domagające się teoretycznych uzasadnień i uogólniających wniosków wpływających z działalności praktycznej. Założenie w 1927 r. *Przeglądu Bibliotecznego*, naukowego organu Związku Bibliotekarzy Polskich, jak również bliskie i regularnie utrzymywane stosunki z bibliotekarstwem zagranicznym, zwłaszcza z Międzynarodową Federacją Stowarzyszeń Bibliotekarskich, której Polska była jednym ze współtwórców w 1927 — miały duże znaczenie dla intensyfikacji tego typu studiów zwróconych ku praktyce bibliotecznej i zmierzających do modernizacji bibliotekarstwa.

Wraz z opracowywaniem zagadnień szczegółowych pojawiać się zaczęły studia nad problemami teorii nauki o książce (którą wciąż jeszcze nazywano bibliografią). Prace M. Rulikowskiego, K. Dobrowolskiego, St. Wierczyńskiego, K. Piekarskiego, J. Muszkowskiego — mimo różnicy poglądów — precyzowały zakres i zadania oraz metody badawcze nowej dyscypliny. Pierwszą próbę syntetycznego ujęcia zagadnień bibliologicznych dał J. Muszkowski w pracy *Życie książki*, 1936 (wyd. 2 poszerzone 1951). Włączając do badań bibliologicznych trzy fazy rozwoju książki: jej produkcję, obieg i recepcję, autor stworzył stosowny,

trójdzielny system klasyfikacyjny nauki o książce, obejmujący rękopisoznawstwo i drukarstwo w dziale produkcji, bibliotekoznawstwo, bibliografię i księgarstwo w dziale obiegu, czytelnictwo w dziale recepcji. Koncepcja Muszkowskiego przetrwała w swym zasadniczym zrębie do naszych czasów i stała się podstawą dla kształtowania programów akademickich studiów bibliotekoznawstwa.

2. OKRES POWOJENNY 1945-1971¹

Bogate dziedzictwo okresu międzywojennego przejęło pokolenie następcze, działające po II wojnie światowej wzbogacając problematykę badawczą i dostosowując ją do aktualnych potrzeb nauki i gospodarki narodowej w nowych warunkach ustroju socjalistycznego.

Pierwszym, a dla rozwoju i ukierunkowania nowej dyscypliny najważniejszym osiągnięciem było wprowadzenie bibliotekoznawstwa do programu studiów uniwersyteckich już w 1945 r. Programy, cztero, następnie pięcioletnich (obecnie znów czteroletnich) studiów prowadzonych przez trzy kolejno powstałe katedry uniwersyteckie w Łodzi, Warszawie i Wrocławiu oparte były zasadniczo na koncepcji Muszkowskiego, przy czym katedra wrocławska (obecnie Instytut Bibliotekoznawstwa) kładła większy nacisk na historię i recepcję książki, podczas gdy katedra warszawska (obecnie Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki) traktowała nie tyle księgoznawstwo ile bibliotekoznawstwo jako kierunek dominujący i najprzystatniejszy w kształceniu przyszłych bibliotekarzy. Kierunek ten otrzymał nadto dzięki indywidualności pierwszego kierownika katedry warszawskiej profesora Birkenmajera silne oparcie w naukoznawstwie.

Do ustalenia zakresu rozległej dyscypliny przyczyniły się pierwsze dzieła o charakterze normatywnym i encyklopedycznym. *Podręczny słownik bibliotekarza* H. Więckowskiej i H. Pliszczyńskiej (1955) precyzuje terminologię bibliotekarską i daje jej odpowiedniki w 4 językach. *Drukarze dawnej Polski* pod red. A. Gryczowej (1968), *Encyklopedia wiedzy o książce* (1971) i *Słownik pracowników książki polskiej* pod red. I. Treichel (1972) tworzą solidną podstawę dla dalszego rozwoju badań nad drukarstwem, księgarstwem, edytorstwem i bibliotekarstwem polskim.

Duży krok naprzód w ostatnich latach zrobiono w zakresie informacji o zbiorach bibliotecznych. Opublikowano ok. 50 tomów katalogów rękopisów najważniejszych naszych bibliotek. Katalogi inkunabułów bib-

¹ H. Więckowska: Organizacja, stan i kierunki badań bibliologicznych 1945-1967. Prz. bibliot. R. 36: 1968 z. 1/2 s. 45-77. Nadb.

liotek Ossolineum, Jagiellońskiej, Uniwersyteckiej Wrocławskiej, Gdańskiej PAN i Publicznej m. st. Warszawy objęły już 90% polskiego stanu posiadania. Zakład Starych Druków Biblioteki Narodowej opublikował (w 1970 r.) centralny katalog inkunabułów pt. *Inkunabuły w bibliotekach polskich. Centralny katalog*, który obejmuje blisko 6 tysięcy pozycji. Niektóre biblioteki ogłosiły katalogi swych poloników szesnastowiecznych nie znanych Estreicherowi. W Bibliotece Narodowej znajduje się w formie kartoteki Katalog druków polskich i obcych XVI-XVIII wieku rejestrujący ok. 630 tysięcy egzemplarzy.

Szeroka baza źródłowa i informacyjna pozwoliła podjąć szereg opracowań syntetycznych z dziejów drukarstwa w poszczególnych regionach kraju (Śląsk) i epokach (Odrodzenie). Posunęły się również naprzód prace nad historią bibliotek polskich. Na podstawie szczątków inwentarzy odtworzono wiele bibliotek XII-XV wieku, klasztornych, zakonnych, miejskich rozproszonych po różnych zakątkach kraju. Poważnych monografii o nowoczesnym ujęciu doczekały się poszczególne biblioteki jak np. Biblioteka Jagiellońska, (tom I w opracowaniu J. Zatheya, A. Lewickiej-Kamińskiej, L. Hajdukiewicza obejmuje lata 1364-1775; t. II w przygotowaniu) i Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (w dwóch odcinkach chronologicznych: lata 1832-1871 w oprac. H. Kozerskiej i lata okupacji hitlerowskiej w oprac. W. Sokołowskiej). Dzięki opublikowanym przez M. Łodyńskiego materiałom archiwalnym rozwinęły się studia nad Biblioteką Załuskich, organizacją bibliotekarstwa w Księstwie Warszawskim i Królestwie Kongresowym. Paru źródłowych rozpraw doczekała się działalność bibliotekarska Lelewela.

Znaczej intensyfikacji i modernizacji uległy zapoczątkowane w poprzednim okresie badania czytelnictwa, które prowadzi się dziś różnymi metodami. Placówki wydawniczo-księgarskie badają poczytność literatury dla potrzeb planowania repertuaru wydawniczego, pracownie socjologiczne interesują się rolą książki we współczesnej cywilizacji i analizują czytelnictwo określonych grup społecznych, pracownie pedagogiczne prowadzą studia nad wpływem książki na kształtowanie psychiki dziecka i młodzieży szkolnej w oparciu o test i eksperyment. Niektóre biblioteki zapoczątkowały na własnym terenie badania czytelnictwa poszczególnych kategorii użytkowników, zwłaszcza studentów. Badania te służą m. in. do przeanalizowania stopnia wykorzystania zbiorów bibliotecznych i możliwości optymalnego przystosowania warsztatu bibliotecznego do aktualnych potrzeb czytelników. Najsilniejszym ośrodkiem badań nad czytelnictwem współczesnym w powiązaniu z badaniami kolportażu księgarskiego i bibliotek publicznych jest obecnie Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Innego rodzaju metod badawczych wymagają zapoczątkowane obecnie historyczno-socjologiczne stu-

dia dotyczące czytelnictwa dawnego — XVI, XVII i XVIII w. Ukazało się na ten temat kilka prac szczegółowych o recepcji XVI-towiecznej książki na Śląsku oraz syntetyczna rozprawa K. Głombiowskiego *Problemy historii czytelnictwa* (1966), w której autor zaprezentował nowe metody badawcze oparte na analizie struktury księgozbioru bibliotecznego w konfrontacji z repertuarem wydawniczym i komentarzem czytelniczym (notki marginalne, korespondencja, pamiętniki).

Dzięki olbrzymiemu i wciąż rosnącemu zapotrzebowaniu na różnego rodzaju zestawienia bibliograficzne rozwinęły się prace nad teorią bibliografii i jej miejscem wśród dyscyplin bibliologicznych. Do usamodzielnienia bibliografii i sprecyzowania jej zakresu przyczyniły się rozprawy A. Łysakowskiego (1950) stanowiące punkt wyjścia dla dalszych studiów. Poważne osiągnięcia w tej dziedzinie ma Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej, którego szeroka działalność obejmuje teorię, organizację i metodykę bibliograficzną. Na bazie bibliografii narodowej Instytut prowadzi studia teoretyczne nad normalizacją bibliograficzną i statystyką wydawnictw.

W związku z rozwojem nauk eksperymentalnych, techniki i przemysłu, z lawinowym wzrostem piśmiennictwa i zapotrzebowaniem nauki i praktyki na szybką, precyzyjną informację z najrozmaitszych dziedzin, wyrósł na gruncie bibliografii i bibliotekarstwa nowy problem — informacja naukowa i dokumentacja. Biblioteczna działalność informacyjna wysunęła się w ostatnim dwudziestopięciolecu na plan pierwszy. W dużych bibliotekach powstały odrębne oddziały informacji, rozwinęły się biblioteki specjalne gwarantujące głębszą i wnikliwszą informację o zawartości zbiorów z określonej dziedziny wiedzy, pilnym zadaniem stało się odpowiednie zorganizowanie informacji w ogólnym systemie bibliotecznym i odpowiednie kształcenie kadr służby informacyjno-dokumentacyjnej. W konsekwencji tego ruchu pojawiło się mnóstwo problemów organizacyjnej i metodycznej natury. Teoretycznym problemem dyskusyjnym ciągnącym się od początków naszego stulecia był stosunek bibliotekarstwa do informacji i dokumentacji. Dwie odrębne czy jedna dziedzina? A jeśli dwie, to która której podporządkowana? Te scholastyczne dywagacje należą już do przeszłości. Dziś mówi się raczej o integracji bibliotekarstwa i dokumentacji, a prace badawcze nad współczesnymi problemami informacji prowadzą zarówno placówki biblioteczne, jak i w szerszym zakresie placówki inte-

Aktualne potrzeby modernizujących się bibliotek i wzrost ich znaczenia wzmogły we wszystkich krajach socjalistycznych zainteresowania badawcze problemami bibliotekarstwa współczesnego, jego strukturą i rolą w społeczeństwie nowoczesnym. Na łamach prasy fachowej, w dyskusjach zjazdowych rozpatruje się od wielu lat zagadnienia związane

z polityką biblioteczną, współpracą i sieciami bibliotek, ze strukturą nowoczesnej biblioteki, z ukształtowaniem jej czynności wewnętrznych, ze sposobami przechowywania i udostępniania zbiorów, z organizacją służby informacyjnej, z czytelnictwem, z budownictwem i ustawodawstwem bibliotecznym, z systemem kształcenia zawodowego. Niektóre z tych zagadnień doczekały się już opracowań naukowych w rozprawach doktorskich i habilitacyjnych; należą one jednak do chlubnych wyjątków. Ten nowy u nas kierunek badań bibliotekoznawczych inspirowany przez praktykę i praktyce służący nie ma jeszcze utartej drogi badawczej. Zjawiska współczesne są zawsze trudniejsze do zbadania niż dawne. Historyk przeszłości rozporządza szerszą lub węższą, lecz zawsze możliwą do opanowania bazą źródłową i ma już ustalone metody jej wykorzystania. Badacz zjawisk współcześnie „dziejących się”, jeszcze nie zakończonych rozporządza różnorodną, wciąż narastającą, trudną do opanowania dokumentacją, przy czym sam jest tej teraźniejszości współtwórcą. Są i inne trudności obiektywne. Badania współczesnych zjawisk związanych z książką i biblioteką wymagają dobrze zorganizowanych pracowni, nakładów finansowych dla prowadzenia licznych sondaży i eksperymentów. Nic więc dziwnego, że rozwijają się powoli i wciąż jeszcze poszukują właściwych metod badawczych. Opierają się — podobnie jak badania socjologiczne — na obserwacji, analizie zjawisk i eksperymencie, a ze względu na różnorodną problematykę zahaczającą o rozmaite dziedziny, muszą umiejętnie korzystać z ustaleń i metod badawczych innych dyscyplin i to nie tylko humanistycznych.

Studia nad systematyką, teorią i metodologią bibliotekoznawstwa nie doprowadziły jeszcze do konkretnych wyników, lecz tocząca się od paru lat dyskusja na temat prymatu nauki o książce czy nauki o bibliotece w ogólnej koncepcji bibliologii wykazała, że schemat klasyfikacyjny Muszkowskiego, aczkolwiek bardzo przejrzysty i logiczny, wymaga już dziś pewnych modyfikacji ze względu na proces rozwojowy poszczególnych jego członów³. Jedne z nich bowiem podlegają specjalizacji, inne integracji.

II. BIBLIOTEKOZNAWSTWO I JEGO ZNACZENIE PRAKTYCZNE

Przez naukę o książce (bibliologię, księgoznawstwo) rozumie się dzisiaj zespół dyscyplin teoretycznych, które zajmują się badaniem procesów związanych z podstawowymi funkcjami książki, tj. utrwalaniem i społecznym przekazywaniem myśli ludzkiej we wszystkich stadiach rozwoju, od jej wytwarzania aż po recepcję czytelniczną. W tym zespole

³ Sam Muszkowski — wyznawca teorii ewolucji — nie uważał swego schematu nauki o książce za ostateczny, bo, jak się wyrażał w *Zyciu książki*, książka „nie jest czymś niezmiennym, lecz podlega przemianom, które dokonywują się stale...”

wyodrębniła się już bibliografia, mająca swą własną teorię i coraz bliższe związki z informacją i dokumentacją. Obecnie wyodrębnia się również bibliotekoznawstwo, które w aspekcie historycznym i współczesnym bada funkcje społeczne bibliotek jako instytucji gromadzących, upowszechniających książki i rozprowadzających informacje o ich zawartości. Wielki rozwój bibliotek naszych czasów i wzrost ich znaczenia jako instytucji naukowych, oświatowych, wychowawczych i kulturalnych, ogromne zróżnicowanie zasobów bibliotecznych odbiegających od tradycyjnej książki, a także wielki wzrost i różnorodność klienteli czytelniczej — wszystko to sprawiło, że bibliotekarstwo współczesne obrosło w różne problemy, których zbadanie wykracza poza granice tradycyjnych badań bibliologicznych. Podobnie więc jak bibliografia, bibliotekoznawstwo wyodrębnia się w zespole dyscyplin bibliologicznych i to-ruje sobie własne drogi badań.

Z pewnością to określenie bibliotekoznawstwa jako dyscypliny naukowej nie jest ani pełne ani precyzyjne, lecz w świetle dzisiejszego naukownawstwa nie da się ustalić ścisłej granicy pomiędzy różnymi dziedzinami, a próby rozgraniczenia zakresu poszczególnych nauk skazane są na niepowodzenie wobec postępującej ich specjalizacji z jednej strony i wzajemnego przenikania z drugiej. Prześledzenie historycznego procesu rozwojowego dyscyplin bibliologicznych w ostatnim stuleciu uwiadcza, jak rozrastała się ich problematyka, jak się wzajemnie przenikały i usamodzielniały w związku ze zmianami, które zachodziły w społecznej funkcji książki i biblioteki. Poprzestając więc na powyższym zdefiniowaniu bibliotekoznawstwa na obecnym etapie jego rozwoju, przejdźmy do omówienia jego praktycznego i społecznego znaczenia.

Bibliotekoznawstwo, zwłaszcza jego kierunek współczesny, jest silnie związane z potrzebami społecznymi. Wywodząc się z doświadczeń praktyki bibliotecznej zmierza do doskonalenia pracy bibliotek, które mają dziś duże znaczenie społeczne. Są bowiem warsztatem pracy naukowej, bazą materiałową dla wszelkich badań, dla dydaktyki, oświaty, informacji, dla działalności kulturalnej i gospodarczej. Wyniki badań bibliotekoznawczych dla postępu społecznego są może mniej wymowne, mniej wyraziste niż np. wyniki badań technicznych, są jednak niemniej ważne. Truizmem wydaje się już dziś twierdzenie, że od dobrze zorganizowanych warsztatów gromadzących źródła wiedzy i sprawnie je upowszechniających zależy w dużym stopniu rozwój nauki, oświaty i kultury, unowocześnienie gospodarki narodowej i społeczeństwa.

Na dobrze zorganizowany warsztat biblioteczny składają się: bogate, odpowiednio dobrane zbiory, metodyczne i spieszne ujawnianie ich wartości i szybkie ich udostępnianie. Współgranie tych elementów

i przejrzysty ich układ strukturalny decydują o spełnianiu przez biblioteki podstawowej funkcji kojarzenia książki z czytelnikiem przez sprawną, szybką i adekwatną informację, służącą nauce, oświacie i życiu. Futurologzy przewidują wprawdzie, że w niedalekiej przyszłości zniknie potrzeba biblioteki⁴, bo nikt nie będzie sięgał do źródła, czyli do dokumentu podstawowego, tylko zaspokoi się informacją o jego zawartości, lecz zapominają, że właśnie dla owego „banku informacji”; który projektują, potrzebny jest bank dokumentów, bo bez nich i bez możliwości sięgnięcia do nich, nie będzie rzetelnej i sprawdzalnej informacji o ich zawartości. A bankiem dokumentów są, zawsze były i będą biblioteki

Jednakże obecna rewolucja naukowa i techniczna musi pociągnąć za sobą rewolucyjne zmiany również i w warsztatach pracy naukowej. Przy dzisiejszym zalewie piśmiennictwa i niespotykanej dotąd eksplozji zapotrzebowań czytelniczych, przy wartkim tempie współczesnego życia i najrozmaitszych potrzebach informacji o zawartości zbiorów — muszą ulegać radykalnej zmianie dotychczasowe, tradycyjne formy i metody pracy bibliotek. Dla ich unowocześnienia i doskonalenia konieczne są szeroko i planowo prowadzone badania metodyczne, które przy uwzględnianiu wszystkich realiów — będą mogły doprowadzić do wypracowania modelu bibliotek odpowiedniego na dziś i najbliższe jutro.

Przed tak pojętym bibliotekoznawstwem polskim otwierają się obecnie szerokie perspektywy badań skierowanych ku zagadnieniom modernizacji dzisiejszych bibliotek — ich struktury organizacyjnej, układów funkcjonalnych i metod pracy — tak by mogły w należyty i racjonalny sposób korzystać z nowych technik, z mechanizacji i automatyzacji dla zaspokajania narastających potrzeb społecznych.

III. PRZEWIDYWANE KIERUNKI DALSZEGO ROZWOJU I ZAGADNIENIA PRIORYTETOWE

Wobec pilnej potrzeby unowocześnienia naszych bibliotek jako warsztatów pracy naukowej i podstawy w ogólnokrajowym systemie informacji, przewiduje się w najbliższych 10-15 latach rozwinąć badania nad bibliotekarstwem współczesnym, tj. stanem zbiorów, strukturą organizacyjną, ukształtowaniem czynności usługowych i przygotowaniem do zmechanizowania ich prac wewnętrznych.

W zakresie zbiorów bibliotecznych wysuwa się konieczność ich ochrony i zabezpieczenia przed zniszczeniem. Zły, a w niektórych partiach wprost katastrofalny stan zbiorów bibliotecznych wymaga spiesznego ratunku. W związku z tym przewidzieć należy podjęcie badań nad metodami konserwacji najcenniejszych, unikalnych i najbar-

⁴ Por. J. C. R. Licklider: *Libraries of the future*. Cambridge, Mass. 1966.

dziej zagrożonych obiektów, aby nie dopuścić do ich kompletnego zniszczenia.

W zakresie informacji o zasobach bibliecznych najważniejszym zadaniem stojącym przed nami jest pełne ich ujawnienie, nie tylko w formie kartotek rejestracyjno-katalogowych przeznaczonych na użytek wewnętrzny czytelników, lecz również w formie drukowanych i stale aktualizowanych katalogów centralnych, które wymagają już prowadzenia rozległych studiów, konfrontacji źródeł i ścisłego komentarza naukowego. Zabiegom tym winny być w pierwszym rzędzie poddane tzw. biblieczne zbiory specjalne (rękopisy, muzykalia, obiekty kartograficzne, ikonograficzne, dokumenty życia społecznego, mikrofilmy itp.). W tym celu należałoby przyspieszyć prace nad katalogami rękopisów poszczególnych bibliotek i przystąpić na ich podstawie do opracowania centralnego katalogu, który stworzy pełną, tak bardzo potrzebną nauce, informację o zawartości bibliecznych zasobów rękopiśmiennych. Równie pilną sprawą jest uzupełnienie, zaktualizowanie i opublikowanie centralnego katalogu czasopism polskich, przygotowanego już w Bibliotece Narodowej. Dla informacji o naszych periodykach rozproszonych po całym kraju i rzadko w której bibliotece znajdujących się w komplecie, centralny katalog jest koniecznością umożliwiającą dziś badania naukowe w jakiegokolwiek dyscyplinie.

W zakresie nowocześniejszego warsztatów bibliecznych i podniesienia poziomu ich usług zagadnieniem do rozwiązania najpilniejszym jest ich mechanizacja, z którą wiążą się problemy organizacyjne bibliotek. Wprowadzenie elektronicznych maszyn cyfrowych usprawniających działalność bibliotek, szczególnie w ich funkcji informacyjnej, nie przyniesie bowiem spodziewanych korzyści, jeśli nie będzie poprzedzone szeregiem wstępnych zabiegów, jak np. zintegrowaniem wszystkich czynności wewnętrznych i podporządkowaniem ich naczelnemu celowi, tj. służbie informacyjnej, ekonomizacją i reorganizacją pracy usługowej, wzmocnieniem i zrjonalizowaniem współpracy międzybibliecznej. Reformy te trzeba poprzedzić różnego rodzaju studiami eksperymentalnymi i analizą porównawczą efektów działalności tradycyjnej i zmechanizowanej. Zmechanizowanie prac katalogowych będzie wymagało przygotowawczych studiów nad terminologią wprowadzaną do programowania, co nie obejdzie się bez współpracy z językoznawcami. Współpracy z logikami będą wymagały studia nad przystosowaniem rzeczowego opisu dokumentów do możliwości maszyny. Tym podobne prace badawcze uznać by należało za priorytetowe w perspektywnym planie badań na najbliższe 10-15 lat.

Pewną pomoc w tych trudnych i żmudnych pracach badawczych może nam okazać krytyczne przyswojenie olbrzymiej literatury zagra-

nicznej na te tematy, a także bliższe kontakty bezpośrednie z przodującym bibliotekarstwem światowym, w którym maszyna wtargnęła już niepodzielnie do prac wewnętrznych i gdzie zaszły głębokie zmiany strukturalne bibliotek. Wprzęgniętych w wartkie tempo współczesnego życia. Moglibyśmy wykorzystać zarówno doświadczenia, jak i błędy popełniane za granicą.

Wobec reform szkolnictwa wyższego i rozrostu czytelnictwa studenckiego na całym świecie prowadzi się badania nad możliwością wprowadzenia nowych form organizacyjnych bibliotek uczelnianych. „Les bibliothèques universitaires devant l'explosion démographique et l'accroissement de l'édition” — oto temat kilkudniowego sympozjum zorganizowanego przez Uniwersytet w Liège 1967 r., na którym wybitni bibliotekoznawcy teoretycy i praktycy wraz z profesorami i przedstawicielami władz uczelnianych Europy Zachodniej dzielili się swymi doświadczeniami i prezentowali wprowadzone tytułem próby reformy organizacyjne (w czym celuje przede wszystkim Francja). U nas sprawa ta jest nie mniej aktualna i wymaga podjęcia zespołowych badań, które doprowadziłyby do wypracowania pewnych wzorców bibliotek akademickich, tak aby mogły aktywniej uczestniczyć w procesie dydaktycznym szkoły.

Eksplozja czytelnictwa akademickiego doprowadziła już u nas do różnych prób doskonalenia usług w zaspokajaniu narastających potrzeb. Przeprowadzono wiele reform organizacyjnych i to nie tylko w obrębie bibliotek szkół wyższych (księgozbiory i wypożyczalnie studenckie), lecz również w niektórych wielkomijskich bibliotekach publicznych, które w swej polityce kompletowania zbiorów i w profilu szych księgozbiorów poczęły w znacznie większym stopniu uwzględniać grupę użytkowników kształcących się. Praktyka wyprzedziła tu teorię, nadszedł teraz czas na wyprowadzenie z niej uogólniających wniosków prowadzących do nowego ukształtowania bibliotek w związku ze zmianami demograficznymi zachodzącymi w naszym kraju, urbanizacją i wzrostem ludzi kształcących się.

Z pracami badawczymi nad modelem organizacyjnym nowoczesnej biblioteki związane są studia dotyczące problemów budownictwa i wyposażenia technicznego bibliotek. Mamy już osiągnięcia w tej dziedzinie. Jesteśmy inicjatorami badań nad budownictwem bibliotecznym w skali międzynarodowej, na nasz wniosek i pod naszym kierownictwem powstała w ramach Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy Komisja Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek, mamy u siebie w kraju specjalistów, zarówno bibliotekarzy (Piasecki, Baumgart) jak architektów (Wierzbicki), można by więc pod ich kierunkiem podjąć zespołowe prace badawcze wciągając do nich kręgi młodych bi-

bliotekoznawców, architektów i techników. Najpilniejszym zadaniem byłoby przebadanie możliwości dostosowania projektów architektonicznych i planu wyposażenia do typu nowoczesnej biblioteki zautomatyzowanej.

Poważny wpływ na unowocześnienie bibliotek i podnoszenie poziomu ich usług ma ustawodawstwo dotyczące bibliotek. Nasze ustawodawstwo nie nadąża za szybkim rozwojem bibliotekarstwa, powstają przeto niekorzystne dysproporcje między przepisem prawnym a praktyką. Prace analityczne nad tymi problemami są u nas dopiero w zaczątku. Warto byłoby je w najbliższych latach ożywić. Przeprowadzenie analizy obowiązujących aktów prawnych pozwoli wyłowić w nich wiele sprzeczności w zestawieniu z życiem, ustalić luki i niedociągnięcia, które utrudniają zarówno pracę bibliotek, jak i hamują kształtowanie współczesnego statusu bibliotekarza zawodowego.

Wreszcie ostatnia, choć niemniej ważna sprawa, to współpraca międzybiblioteczna, kanon nowoczesnego bibliotekarstwa. „Biblioteka nie może pracować sama”, pojedyncza biblioteka nie jest dziś w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb swych użytkowników — oto stwierdzenia — hasła powtarzające się w obecnym piśmiennictwie zawodowym całego świata. Podkreśla się wszędzie konieczność współpracy bibliotek, tworzenia sieci bibliotek współdziałających ze sobą w zakresie gromadzenia dokumentów, ich opracowania w katalogach centralnych, udostępniania zbiorów, udzielania różnego typu informacji, podejmowania wspólnych, zespołowych prac naukowo-badawczych. W Polsce są już zaczątki organizacyjne współpracy bibliotek naukowych związanych z sobą zakresem zbiorów (np. biblioteki rolnicze), zasięgiem oddziaływania, np. współpraca bibliotek w skali lokalnej lub podlegających jednemu resortowi (np. biblioteki szkół wyższych). Z tej praktyki można będzie wyprowadzić ogólniejsze wnioski poddając dotychczasowe doświadczenia szczegółowej analizie. Sądzić należy, że badania takie doprowadzą do wypracowania racjonalnej koncepcji organizacyjnej współpracy wszystkich sieci bibliotek, tak aby przyniosła ona korzyści ekonomiczne i pozwoliła stworzyć wraz z ośrodkami inte zintegrowany, jednolity system przepływu informacji. W systemie tym biblioteki miałyby swe wyraźne miejsce — jako żywe źródła informacji o przechowywanych dokumentach.

Wysuwając na plan pierwszy najważniejsze w chwili obecnej zagadnienia, które winno się wprowadzić do planu bibliotekoznawczych prac badawczych ze względu na konieczność możliwie szybkiego unowocześnienia naszych bibliotek, nie możemy zapominać o innych bibliologicznych kierunkach badawczych, ani hamować twórczej inicjatywy uczonych specjalistów, których dzieła znaczą zawsze milowe kroki na drodze rozwoju każdej dyscypliny. Problematyka księgoznawstwa i biblioteko-

znawstwa jest bardzo bogata, jest więc możliwość wyboru tematyki zgodnej z zainteresowaniem i przygotowaniem specjalistycznym autorów.

W programie badań nie powinno przeto zabraknąć tradycyjnego księgoznawczego kierunku historyczno-socjologicznego. Badania historyczne w zakresie książki i bibliotek nie tylko zaspokajają naszą dociekliwość, nie tylko znacznie poszerzają naszą wiedzę o rozwoju cywilizacyjnym społeczeństw i gruntują bibliotekoznawstwo w rodzinie nauk humanistycznych, lecz również umożliwiają należyte rozumienie współczesnej roli książki i biblioteki w społeczeństwie dzisiejszym i pozwalają przewidzieć dalszą ich ewolucję. Obok badań nad współczesnością i przeznaczonych na bezpośredni użytek współczesności należy więc kontynuować badania historyczne i historyczno-socjologiczne, doskonaląc metody i poszerzając podstawy badawcze. Jest to tym konieczniejsze, że mimo poważnych osiągnięć i pogłębienia naszej wiedzy o przeszłości książki i biblioteki w Polsce, mamy wciąż jeszcze równie poważne luki. Tak np. brak nam nowoczesnych syntetycznych opracowań dziejów bibliotek, na jakie zdobyło się już wiele krajów. Uważne przesledzenie dwóch naszych wielkich encyklopedii — *Encyklopedii wiedzy o książce* i *Słownika pracowników książki polskiej* unaocznia zaskakujące braki naszej wiedzy o roli książki i bibliotek na terenach prowincjonalnych, odległych od głównych ośrodków życia intelektualnego. Zupełnie zaniedbanym polem badawczym są u nas historyczne studia komparatystyczne, które mogłyby ujawnić analogie względnie rozbieżności w rozwoju bibliotek polskich i współczesnych im bibliotek europejskich. Takie porównawcze studia bibliotekoznawcze pozwolą nam wyjść poza własne oplotki na teren szerszej tematyki i uchwycić pewną prawidłowość w rozwoju bibliotek. Może udałoby się przy tym odnaleźć ślady naszego wkładu do światowej myśli bibliotekoznawczej.

Stanowczo za mało przywiązuje się u nas wagi do popularyzacji wiedzy bibliotekoznawczej. Literatura popularnonaukowa w naszej dyscyplinie jest nader skromna i nie zaspokaja dużych potrzeb społecznych w tym zakresie. Nowoczesna problematyka bibliotekarstwa pasjonująca dzisiejszy świat bibliotekarski nie powinna się zamykać w ciasnym kręgu specjalistów. Zdobyte naukowe muszą być szeroko udostępniane i podawane żywym, niehermetycznym językiem. Jest to tym potrzebniejsze, że poziom wiedzy o sprawach książki i biblioteki jest w społeczeństwie bardzo niski. Przeciętny maturzysta lepiej się orientuje w odległych problemach astronautyki niż w bliższych mu zagadnieniach bibliotecznych, nie zetknął się z nimi bowiem ani w szkole, ani w piśmiennictwie, ani w radiu czy telewizji. Nasuwa się przeto konieczność uwzględnienia tego odcinka pracy naukowej w planach tematycznych najbliższego 15-lecia.

W dziedzinie akademickich podręczników bibliotekoznawstwa zrobiono u nas bardzo dużo, lecz o wiele za mało dla zaspokojenia olbrzymich potrzeb. Dawniejsze podręczniki straciły na aktualności lub wymagają uzupełnień, brak jest podręczników z zakresu poszczególnych przedmiotów wchodzących do programów studiów bibliotekoznawczych, co zmusza naszych wykładowców do prowadzenia wykładów tzw. kursorycznych, już dziś rzadko gdzie stosowanych w nauczaniu akademickim, gdyż znacznie lepsze efekty dydaktyczne dają konwersatoria i wykłady monograficzne. Należy więc do planu perspektywicznego wprowadzić również literaturę podręcznikową.

Ze względu na liczne styki bibliotekoznawstwa z innymi dyscyplinami, jak historia, literatura, językoznawstwo, socjologia, ekonomia, estetyka, filozofia i logika, psychologia i pedagogika, naukoznawstwo, prakseologia, ostatnio nawet nauki matematyczne — należałoby w ramach prac badawczych szerzej uwzględniać i popierać badania interdyscyplinarne dla opracowania tematów kompleksowych. Wyniki badań różnych dziedzin wiedzy wzbogacają księgo- i bibliotekoznawstwo i odwrotnie, wiele naukowych ustaleń bibliologicznych wspomaga inne dyscypliny. Współpraca księgoznawców, bibliotekoznawców i bibliografów ze specjalistami merytorycznymi innych dyscyplin na zasadzie wzajemnej wymiany doświadczeń, metod i wyników badawczych jest trendem najbliższej przyszłości. Współpraca taka będzie miała z pewnością duże znaczenie dla wszystkich partycypujących w niej partnerów, księgo- i bibliotekoznawcom umożliwi wszechstronne ujmowanie problemów książki jako zjawiska społecznego i wytworu materialnego.

IV. WARUNKI I ŚRODKI INTENSYFIKACJI BADAŃ

1. POSTULATY W ZAKRESIE ORGANIZACYJNYM

Badania naukowe w zakresie bibliotekoznawstwa powadzą dziś różne nieskoordynowane z sobą ośrodki. Jednym z takich terenów są przede wszystkim biblioteki, których pracownicy mocno tkwiący w codziennych realiach bibliotecznych są niejako predestynowani do podejmowania żywej problematyki badawczej wypływającej z ich codziennej pracy. Przepelnione magazyny i sale czytelniane stanowią znakomitą bazę materiałową i obserwacyjną dla doświadczalnych studiów bibliotekoznawczych. Lecz dzisiejsi czynni bibliotekarze są tak bardzo obciążeni bieżącą pracą usługową, organizacyjną i administracyjną, że trudno im się zdołać na systematyczną działalność naukową w zakresie bibliotekarstwa współczesnego. Poprzestają więc na artykułach w prasie zawodowej, sygnalizując nastroczające się w toku prac bieżących trudności

i zagadnienia lub też opisują jednostkowe próby ich rozwiązania na własnym terenie. Te drobne opracowania typu opisowego lub postulatowego mają swą bezsporną wartość jako punkt wyjścia dla ogólniejszych studiów analitycznych i syntetycznych.

Na czoło podejmowanej przez pracowników wszystkich naszych bibliotek tematyki wysuwają się ilościowo i jakościowo prace bibliograficzne — regionalne, osobowe lub dziedzin wiedzy — a także, bardzo cenna jako źródło informacji o posiadanych zasobach, dokumentacja zbiorów własnych w formie drukowanych katalogów.

O dużej żywotności naukowej w środowisku pracowników bibliotecznych świadczy również fakt, że wyszła z niego inicjatywa *Słownika pracowników książki polskiej* i że pełna realizacja tego wielkiego dzieła jest owocem blisko 20-letniej zbiorowej pracy bibliotekarzy uniwersyteckich i PANowskich.

Najsilniejszym bibliotecznym ośrodkiem naukowo-badawczym w zakresie szeroko pojętego księgoznawstwa jest dziś Biblioteka Narodowa. Skupia w swych szeregach liczną kadre młodych pracowników naukowych i prowadzi rozległą działalność wydawniczą. Jej organem naukowym jest wychodzący od 1965 *Rocznik Biblioteki Narodowej*, ukazało się dotąd 8 grubych tomów. O pracach badawczych instytutów i zakładów Biblioteki Narodowej wspomniano wyżej.

Innym ośrodkiem prac naukowych są uniwersyteckie instytuty bibliotekoznawstwa, których personel z natury rzeczy obowiązany jest poza dydaktyką uprawiać pracę naukowo-badawczą i przygotowywać do niej młodą kadre. Lecz i tu występują trudności personalne i organizacyjne. Personel Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Warszawie jest znacznie ponad normę obciążony pracami dydaktycznymi, wychowawczymi i organizacyjnymi. W planach prac naukowych przeważają zainteresowania osobiste, tematyka jest dość przypadkowa, ambitniejsze inicjatywy rozbijają się o brak czasu i środków. Nieco rozleglejszą działalność naukową wykazuje Instytut Bibliotekoznawstwa we Wrocławiu, który specjalizuje się w historii książki, bibliotek i czytelnictwa na Śląsku i podejmuje prace teoretyczne z zakresu księgoznawstwa i bibliotekoznawstwa.

Słabo przedstawia się przygotowanie przyszłej kadry naukowej, ograniczone do skromnej formy seminariów doktorskich i konsultacji w Instytucie Wrocławskim i na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego (pozostałość dawnej Katedry Bibliotekoznawstwa). Dopyływ nowej, młodej kadry naukowej jest więc niewielki.

Inne ośrodki skupiające prace naukowe z zakresu księgo- i bibliotekoznawstwa, jak np. Ośrodek przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim czy Komisja Bibliograficzno-Bibliotekoznawcza Wrocławskiego Towa-

rzystwa Naukowego, specjalizują się w księgoznawczych i bibliotekoznawczych badaniach historycznych.

Z tego przykładowo podanego zestawienia wypływa jasny wniosek: prace badawcze w zakresie księgo- i bibliotekoznawstwa nie są koordynowane, wynikają najczęściej z inicjatywy jednostek, nie mają planowego ukierunkowania. Dla skupienia rozproszonych wysiłków i zintensyfikowania badań, zwłaszcza tych, które mają służyć modernizacji naszych bibliotek, tj. prac badawczych numer jeden — zachodzi konieczność utworzenia naukowego, nie biurokratycznego, ośrodka centralnego, którego zadaniem byłoby: a) ustalenie programu badań i kolejności ich podejmowania, b) powoływanie doraźnych zespołów roboczych złożonych ze specjalistów oddelegowanych na określony czas spośród czynnych bibliotekarzy (którzy po przeprowadzeniu powierzonych sobie zadań wracaliby do swych stanowisk pracy), c) sprawowanie kontroli nad wykonywanymi pracami i ich opiniowanie, d) pomoc naukowa i finansowa w realizacji poszczególnych tematów oraz w dostosowywaniu wyników badań do praktyki bibliotecznej.

Ze względu na liczne powiązania bibliotekoznawstwa z innymi dyscyplinami najodpowiedniejszym miejscem dla owej centralnej placówki byłaby Polska Akademia Nauk, w obrębie której mógłby powstać Instytut Księgo- i Bibliotekoznawstwa na wzór innych instytutów Akademii.

Podobne instytucje centralne dla badań bibliotekoznawczych istnieją już dziś w wielu krajach. We Francji działa od 1946 r. Naczelna Dyrekcja Bibliotek i Czytelnictwa w Ministerstwie Oświaty Narodowej. W Stanach Zjednoczonych A.P. podobne funkcje spełniało do niedawna Stowarzyszenie Bibliotekarzy Amerykańskich (ALA), obecnie powstała w Departamencie Oświaty (Ministerstwo) placówka naukowa, która inicjuje badania bibliotekoznawcze, planuje i roztrąca nad nimi opiekę finansową. Prace badawcze prowadzone są tu w formie raportów opracowywanych przez powoływanych do tego specjalistów-bibliotekarzy. Przypomnieć wypada, że i u nas już w 1946 r. powstał w Łodzi pod kierunkiem i z inicjatywy A. Łysakowskiego samodzielny Państwowy Instytut Książki, który między innymi inicjował i planował badania bibliotekoznawcze w skali ogólnokrajowej.

Ze względu na katastrofalny stan naszych zbiorów bibliotecznych, na rozsypujące się czasopisma XIX i XX-wieczne, na niszczące rękopisy, ryciny i inne zabytki — powinno się jak najszybciej stworzyć Centralną Pracownię Konserwatorską dla zabytków bibliotecznych, albo przy postulowanym Instytucie albo przy Bibliotece Narodowej. Korzystając z doświadczeń podobnych placówek zagranicznych (m. in. Instytut Patologii Książki w Rzymie) i krajowych (jak Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów) projektowana Pra-

cownia Biblioteczna powinna przystąpić do opracowania metod konserwacji poszczególnych partii i rodzajów materiałów bibliotecznych i do obsługiwanania wszystkich bibliotek w kraju, choćby przy pomocy poradnictwa metodycznego.

Niezależnie od tych koniecznych zabiegów konserwacyjnych należy umożliwić bibliotekom posługiwanie się w znacznie większym niż dotąd zakresie reprografią i mikrofilmem przy udostępnianiu zbiorów, co w pewnym stopniu przyczyni się do ochrony cennych zasobów przed szybkim zniszczeniem.

2. POSTULATY W ZAKRESIE KADRY NAUKOWEJ

Wobec nowych potrzeb praktyki bibliotecznej i wobec nowych perspektyw badawczych w dziedzinie bibliotekoznawstwa ważnym problemem staje się sprawa kadry naukowo-zawodowej i jej kształcenia. Stan naszego uniwersyteckiego szkolnictwa bibliotekarskiego nie jest zadowalający⁶. Dwa Instytuty Bibliotekoznawstwa na uniwersytetach Warszawskim i Wrocławskim, trzeci na Uniwersytecie Poznańskim dopiero świeżo zorganizowany, trzy dwuletnie Studia Międzywydziałowe w Poznaniu, Łodzi i Krakowie, jedno Studium Podyplomowe Bibliotekoznawstwa w Poznaniu i jedno Informacji Naukowej w Warszawie — nie są w stanie zaspokoić dzisiejszych potrzeb kadrowych, ani uniwersyteckich placówek dydaktycznych, ani bibliotek krajowych. Liczba wypuszczanych rocznie absolwentów — magistrów i dyplomantów (poniżej 100) jest niewystarczająca, przeładowane programy nie pozostawiają studentom czasu na lekturę i pogłębienie wiedzy, nieliczny personel naukowo-dydaktyczny zbyt przeciążony zajęciami wychowawczymi i administracyjnymi nie jest w stanie prowadzić systematycznych prac badawczych ani wdrażać studentów do pracy naukowej. Wszystkie te okoliczności plus słabe przygotowanie ogólne młodzieży wstępującej na studia i nieznamość języków obcych sprawiają, że absolwenci bibliotekoznawstwa po czterech latach studiów słabo są zorientowani w problematyce bibliotekarstwa współczesnego i nie posiadają zaprawy do pracy naukowej. Rewizja programów pod kątem wprowadzenia większego zasobu wiedzy współczesnej kosztem przedmiotów, które można by przenieść do podręczników lub obowiązującej lektury, modernizacja form i metod nauczania poprzez szerokie posługiwanie się środkami audiowizualnymi, poprzez prowadzenie kursatorium zamiast tradycyjnego wykładu, poprzez szersze niż dotąd korzystanie z pomocy wykładowców — specjalistów innych pogranicznych dyscyplin i wybitnych bibliotekarzy-prak-

⁶ H. Więckowska: System kształcenia bibliotekarzy na uniwersytetach polskich. *Prz. bibliot.* R. 39: 1971 s. 230-242; Z zagadnień kształcenia bibliotekarzy. Nowe idee i poszukiwania. *Zesz. Przekł. Bibl. Nar.* 1972 nr 28 ss. 104.

tyków — to konieczne zabiegi dla podniesienia efektywności nauczania akademickiego i, co za tym idzie, lepszego przygotowania młodzieży do pracy zawodowej i naukowej.

Oczywiście, że wszystkich tych reform nie można przeprowadzać z dnia na dzień bez przedyskutowania szczegółów w gronie doświadczonych pedagogów i bez przygotowania odpowiedniego zaplecza (podręczniki, aparatura, wyposażenie). Lecz już dziś można na najbliższe 10-15 lat postulować pewne doraźne rozwiązania:

1. przywrócenie przynajmniej na jakiś czas 5-go roku studiów w instytutach bibliotekoznawstwa, co łatwo da się uzasadnić tym, że wstępująca na studia młodzież nie wynosi ze szkoły żadnych wiadomości z dziedziny bibliotekoznawstwa w przeciwieństwie do innych tradycyjnych kierunków (historia, literatura, fizyka, chemia), a także ze względu na to, że studia bibliotekoznawstwa muszą w znacznie szerszym zakresie niż inne studia uwzględniać w swych programach pola pograniczne innych nauk (naukoznawstwo, historia, literaturoznawstwo, ekonomia, socjologia, pedagogika);

2. powołanie do życia czwartego Instytutu Bibliotekoznawstwa z pełnymi studiami dziennymi i zaocznymi na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie łatwiej jest niż gdzie indziej o skupienie kadry dydaktycznej i zorganizowanie zaplecza materiałowego. (Sprawa jest już obecnie w stadium przygotowawczym);

3. uruchomienie i rozwinięcie we wszystkich instytutach studiów doktoranckich dla zdolniejszych absolwentów-magistrów już zaangażowanych do pracy w bibliotece;

4. liczebne wzmocnienie kadry instytutów i ożywienie wśród personelu dydaktycznego badań naukowych, które winny być podstawą dla prawidłowej dydaktyki uniwersyteckiej;

5. stworzenie w bibliotekach naukowych lepszych warunków do pracy naukowej w celu wciągnięcia zdolnych, wysoko kwalifikowanych bibliotekarzy do systematycznej pracy naukowo-badawczej i studiów nad bibliotekarstwem współczesnym.

Dalszy pouniwersytecki etap kształcenia czynnych bibliotekarzy i zaprawiania ich do pracy naukowej polegałby na systematycznym dokształcaniu, tzw. kształceniu „ciągłym” czy „permanentnym”, które — podobnie jak w innych dziedzinach i zawodach — staje się konieczne wobec szybko rozwijającego się bibliotekarstwa, narastania wciąż nowych problemów, co w konsekwencji doprowadza do tego, że wiadomości zdobyte podczas studiów uniwersyteckich szybko się dezaktualizują.

Inną jeszcze bardzo pożądaną formą dokształcania i poszerzania horyzontów naukowych i zawodowych młodej, zdolnej kadry bibliotecznej, u nas prawie że nie stosowaną, są zagraniczne staże naukowe i pro-

fesjonalne. Wyjazdy robocze młodych absolwentów bibliotekoznawstwa, mających już za sobą pewien staż zawodowy, poprzedzone starannie przygotowanym programem — umożliwią im poznanie z bliska nowych koncepcji, przyjrzenie się metodom pracy, działaniom nowych systemów organizacyjnych i funkcjonowaniu najnowszych technik, które można by z korzyścią zastosować na naszym gruncie.

Z pewnością okres przygotowawczy do pełnej modernizacji naszych bibliotek będzie trudny i kosztowny, tak pod względem organizacyjnym, jak kadrowym i finansowym. Lecz w ostatecznym rozrachunku będzie można zapisać na plus unowocześnienie warsztatów pracy naukowej, udoskonalenie i przyspieszenie przepływu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, od czego zależy dalszy rozwój nauki, gospodarki i kultury narodowej.

HELENA WIĘCKOWSKA

LIBRARY SCIENCE IN POLAND PAST, PRESENT, FUTURE

The paper prepared for the II Congress of Polish Science is divided into four chapters. Chapter I deals with the history and development of library science in Poland from the beginning of the XVIII century until today. It contains a short historical outline which emphasises the most important facts and trends. Only the achievements of library science after World War II are described here in more details. Part II analyses the characteristic features of library science as an independent humanistic discipline and underlines its social importance and its practical applications. It states that libraries are today the basic means of mass communication and information and an important factor in education, research and culture. Part III presents the foreseen trends of library science and underlines especially the most actual and most necessary ones for the forecoming 10-15 years. The author considers as problem number one the studies on the reform of library structure, on the reorganization of its services and on the adaptation of the modern library to the growing explosion of readers and publications. The library must be well prepared for efficient and practical mechanization and automation. But, on the other hand, there are many other problems to be solved in the field of the book and library. Library science is very rich in interesting problems, so that individual initiative should not be hampered, because every new and creative work enriches our knowledge of civilisation and social progress. This is why the already developed in Poland historical studies on book production and book reception must be continued. In the end of this chapter the author emphasises also the necessity of undertaking more popular publications on library science for general public, which is usually not very well informed on the subjects of modern librarianship. Part V includes some conclusions and proposals such as: founding an Institute of Library Science for coordination and planning of scientific investigations; enlarging university library schools and doctoral studies; organizing in-service training for librarians; giving more opportunity to well-qualified professional personnel for research work.

MARIA DEMBOWSKA

INFORMACJA NAUKOWA W POLSCE ROZWÓJ, STAN OBECNY I PERSPEKTYWY .

Rosnące znaczenie nauki dla rozwoju społeczno-gospodarczego zarówno poszczególnych krajów jak i całej ludzkości stawia coraz większe wymagania w zakresie sprawnej organizacji informacji naukowej — rozumianej jako działalność naukowo-usługowa lub naukowo-badawcza, której przedmiotem jest upowszechnianie osiągnięć nauki w celu ich optymalnego wykorzystania dla dalszego rozwoju wiedzy naukowej oraz wszystkich dziedzin praktyki społecznej.

Istniejący stan informacji naukowej nie odpowiada potrzebom rozwijającej się w coraz szybszym tempie nauki, produkującej coraz większą ilość źródeł informacji, nie zapewnia też sprawnego przenoszenia wyników nauki do praktyki, toteż zarówno w poszczególnych krajach jak i na terenie międzynarodowym podejmowane są starania w celu naprawy obecnej sytuacji. Przyczyn kryzysu informacji naukowej („chaosu dokumentacyjnego”) upatruje się w wadliwej organizacji służb dokumentacyjno-informacyjnych, w przestarzałych metodach ich pracy, powodujących opóźniony obieg informacji, w nieodpowiednim przygotowaniu pracowników informacji, w niedocenianiu roli informacji naukowej przez czynniki oficjalne, w niedostatecznym udziale twórców nauki w upowszechnianiu informacji o jej osiągnięciach.

Przyczyny te oddziaływały także na stan informacji naukowej w Polsce.

I. ROZWÓJ I STAN OBECNY INFORMACJI NAUKOWEJ

Rozwój informacji naukowej w Polsce związany jest — podobnie jak i w innych krajach — z historią bibliotek i bibliografii.

Działalność informacyjna bibliotek polskich ma dawne i dobre tradycje, sięgające pierwszej połowy XVIII wieku, związane z Biblioteką Załuskich, następnie — z nazwiskiem Joachima Lelewela, który w dziele *Bibliograficznych ksiąg dwoje* nakreślił szeroki program pracy informa-

cyjnej, uznając ją za „najzaciejszą czynność” bibliotekarza. W okresie międzywojennym prace informacyjne, nieraz bardzo zróżnicowane, prowadziło wiele polskich bibliotek, w tym też okresie zostały sformułowane zadania, metody i zasady organizacyjne nowoczesnej służby informacyjno-bibliograficznej w bibliotekach¹.

O rozwoju bibliografii, której historia notuje nazwiska J. A. Załuskiego, J. Lelewela, Estreichera, Finkla, Korbuta, Hahna i wielu innych, świadczy sama liczba ok. 5500 opublikowanych do roku 1939 spisów bibliograficznych.

Po drugiej wojnie światowej, w nowym ustroju polityczno-społecznym powstały w Polsce warunki sprzyjające rozwojowi nauki, techniki, przemysłu i innych gałęzi gospodarki narodowej, a w związku z tym wzrosły potrzeby stworzenia sprawnej, racjonalnie zorganizowanej informacji naukowej. Próby w tym kierunku podjęte zostały tuż po wojnie, przez działający w latach 1946-1949 Państwowy Instytut Książki (PIK), który zajmował się m. in. zagadnieniami: organizacji sieci bibliotek naukowych i ośrodków dokumentacji, specjalizacji bibliotek, normalizacji w zakresie bibliotekarstwa, bibliografii i edytorstwa.

Po likwidacji PIK część jego prac kontynuuje Instytut Bibliograficzny (IB) Biblioteki Narodowej (BN), który — jako centralna w kraju placówka w dziedzinie bibliografii — poza prowadzeniem bibliografii narodowej, bieżącej i retrospektywnej, zajmuje się organizacją bibliografii w skali krajowej, normalizacją bibliograficzną, kształceniem i doskonaleniem bibliografów oraz pracami naukowo-badawczymi z zakresu teorii, organizacji i metodyki bibliografii, interesując się też ogólnymi problemami dokumentacji i informacji naukowej. Biblioteka Narodowa prowadzi też centralne katalogi bieżącego piśmiennictwa zagranicznego wpływającego do bibliotek krajowych (oddzielnie dla czasopism i książek) oraz centralny katalog czasopism krajowych i zagranicznych w bibliotekach polskich. Ponadto Zakład Informacji Naukowej BN — prócz pracy informacyjnej na rzecz licznych użytkowników krajowych i zagranicznych — organizuje łączność informacyjną pomiędzy bibliotekami i innymi placówkami informacji naukowej, publikując od 1951 r. półroczny *Wykaz Tematyczny Ważniejszych Zestawień Bibliograficznych Wykonanych przez Biblioteki i Instytuty Naukowe*.

W roku 1950 utworzony został Główny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej (przekształcony w 1952 r. w Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej, a w r. 1961 — w Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej) powołany do organizowania i koordynowania działalności informacyjnej dla potrzeb gospo-

¹ A. Łysakowski: Organizacja oddziałów informacyjno-bibliograficznych. W: *IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Referaty*. Cz. 1. Warszawa 1936 s. 51-67.

darki. Instytut wykonywał też bezpośrednio pewne prace dokumentacyjno-informacyjne o charakterze centralnym (informatory: o zakończonych pracach naukowych, o tłumaczeniach, o sprawozdaniach z podróży zagranicznych, informacja dla centralnych kadr kierowniczych), prowadził prace badawcze i metodyczne, mające na celu doskonalenie działalności informacyjnej oraz zajmował się szkoleniem pracowników informacji naukowo-technicznej.

W 1971 r. (na podstawie uchwały nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 lutego) Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej został przekształcony w Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, którego zadaniem jest prowadzenie prac naukowo-badawczych, rozwojowych i usługowych w zakresie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (inte); funkcje organu koordynującego działalność informacyjną w skali całego kraju powierzono nowo utworzonemu Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej.

W sieci inte rozwinęły się zróżnicowane formy przekazywania informacji, opracowywanej w resortowych, branżowych, zakładowych i wojewódzkich ośrodkach i przeznaczonej dla pracowników naukowo-badawczych instytutów techniczno-przemysłowych, personelu inżyniersko-technicznego zakładów produkcyjnych, personelu kierowniczego wszystkich szczebli zarządzania. Cechą charakterystyczną wydawnictw informacyjnych sieci inte jest to, że zawierają one nie tylko informacje o osiągnięciach nauki, lecz również wiadomości o postępie technicznym, ekonomicznym i organizacyjnym w zakresie produkcji i zarządzania. Odpowiednio do potrzeb określonych kategorii użytkowników, niektóre rodzaje opracowań informacyjnych (np. tzw. referaty, syntezy dokumentacyjne, wskaźniki techniczno-ekonomiczne) mają charakter informacji faktograficznej, zastępującej oryginalne (pierwotne) źródła informacji. Jednakże, mimo dużej liczby publikowanych w sieci inte wydawnictw informacyjnych (według niepełnych danych za rok 1969 — ponad 650 tytułów, ok. 130 tys. kart dokumentacyjnych rozprawionych w nakładzie ponad 12 milionów egzemplarzy w 1970 r.) ich użyteczność obniża lub nawet przekreśla mała na ogół częstotliwość ukazywania się periodyków informacyjnych oraz znacznie nieraz opóźniona informacja przekazywana na kartach dokumentacyjnych.

Niezależnie od działalności informacyjnej prowadzonej w dziedzinie techniki i gospodarki rozwijała się informacja naukowa w placówkach PAN i szkolnictwa wyższego.

W Polskiej Akademii Nauk działalność informacyjną prowadzą biblioteki i (lub) wyodrębnione ośrodki dokumentacji. Powołany w 1953 r. Ośrodek Bibliografii i Dokumentacji Naukowej PAN pełnił w pewnym okresie rolę centralną w zakresie organizacji informacji naukowej w

dziejzinie nauk matematyczno-przyrodniczych, publikując (w 8 seriach) bieżącą *Polską Bibliografię Analityczną*. Od 1961 r. prace bibliograficzno-dokumentacyjne zostały w PAN zdecentralizowane, a Ośrodek Bibliografii i Dokumentacji Naukowej przekształcono w Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN, powierzając mu zadanie koordynowania działalności informacyjnej w ramach Akademii oraz prowadzenie prac naukowo-badawczych z zakresu teorii i metodologii informacji naukowej. Od 1967 r. na podstawie porozumienia pomiędzy PAN a Ministerstwem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego ODiIN PAN miał sprawować funkcje organizacyjno-koordynacyjne również w odniesieniu do działalności informacyjnej prowadzonej w szkołach wyższych podległych wym. wyż. ministerstwu. W praktyce jednak ODiIN PAN wykonywał te zadania zarówno w stosunku do placówek PAN jak i szkolnictwa wyższego w minimalnym zakresie, ma natomiast znaczne osiągnięcia na polu kształcenia i doskonalenia pracowników informacji naukowej, prowadzonego (od 1963, a ze szczególnym nasileniem od 1968 r.) głównie dla osób zatrudnionych w placówkach PAN i szkołach wyższych, osiągnął również pewne wyniki w działalności naukowo-badawczej, przede wszystkim w zakresie badań potrzeb użytkowników informacji naukowej. Ponadto ODiIN PAN prowadzi bezpośrednią działalność usługową publikując szereg wydawnictw informacyjnych (*Polish Scientific Periodicals-Contents*, *Przegląd Informacji o Naukoznawstwie*, *Wiadomości o Nauce*, seria *Ośrodki i Źródła Informacji Naukowej* w poszczególnych krajach), organizując — w miarę ograniczonych możliwości — pracownię reprograficzną w różnych ośrodkach oraz realizując zamówienia placówek PAN i szkolnictwa wyższego na materiały wykonywane techniką reprograficzną.

Komórki informacji w placówkach PAN (biblioteki lub ośrodki dokumentacji) prowadzą różnorodne prace dokumentacyjno-informacyjne: bibliografie bieżące i retrospektywne, przeglądy lub karty dokumentacyjne, wykazy prac naukowych wykonanych lub aktualnie prowadzonych w placówce macierzystej bądź w danej dziedzinie, sprawozdania ze zjazdów i konferencji oraz z wyjazdów zagranicznych pracowników placówki, katalogi centralne piśmiennictwa z zakresu specjalizacji placówki macierzystej, zestawienia bibliograficzne do prac naukowych prowadzonych w placówce oraz tematyczne zestawienia piśmiennictwa dla innych instytucji (rządziej — osób) w kraju i za granicą, biuletyny informacyjne zawierające wiadomości o pracy pokrewnych placówek naukowych, spisy instytucji lub osób działających w danej dziedzinie itp.

Prócz tych rodzajów opracowań informacyjnych, które mogą być stosowane we wszystkich dyscyplinach naukowych, istnieją specyficzne dla poszczególnych nauk formy prac dokumentacyjnych, których przedmio-

tem są niepiśmiennicze źródła informacji, tzw. „dokumenty przedmiotowe” lub „źródła niepisane”, tj. zabytki sztuki i techniki, okazy i zabytki przyrody żywej lub nieożywionej. Prace dokumentacyjne tego rodzaju wykonywane są w takich placówkach PAN jak: Instytut Sztuki, Instytut Historii Kultury Materialnej, Instytut Zoologiczny, Instytut Botaniki — przez odpowiednich specjalistów lub pod ich kierunkiem.

Wiedzy merytorycznej i metodologicznej w danej dziedzinie oraz umiejętności i interpretacji materiałów wymagają też prowadzone w zakładach dokumentacji niektórych placówek PAN (np. Instytutu Badań Literackich, Instytutu Historii, Instytutu Sztuki) prace o charakterze encyklopedyczno-słownikowym (encyklopedie i leksykony specjalistyczne, słowniki biograficzne i terminologiczne, kalendaria — kroniki życia i twórczości itp.).

Przeważającą formą działalności informacyjnej prowadzonej w placówkach PAN są prace dokumentacyjne, zwłaszcza o charakterze bibliograficznym, najliczniejsze w dziedzinie nauk społecznych (według obliczeń ODiIN PAN na 98 wydawnictw informacyjnych publikowanych przez placówki PAN — 54 przypada na nauki społeczne). W mniejszym natomiast stopniu rozwinięta jest w Akademii informacja bezpośrednia, udzielana indywidualnym użytkownikom, zwłaszcza spoza PAN. Różnią się pod tym względem placówki Akademii (może z wyjątkiem bibliotek samodzielnych PAN), od szkół wyższych, w których działalność informacyjna, prowadzona przez biblioteki i koordynowana w obrębie uczelni przez oddziały informacji naukowej bibliotek głównych, nastawiona jest przede wszystkim na udzielanie informacji indywidualnych, ustnych i pisemnych, również licznym użytkownikom spoza własnej uczelni. Prócz tego oddziały informacji naukowej bibliotek głównych zajmują się dokumentowaniem prac naukowo-badawczych zakończonych w uczelni macierzystej oraz wyjazdów zagranicznych pracowników szkoły, a ponadto opracowują i publikują różnorodne materiały informacyjne, najczęściej wiążące się tematycznie z daną uczelnią lub z kierunkami prowadzonych w niej badań naukowych.

Poza omówionymi sieciami służb informacyjnych funkcjonują systemy informacji niektórych resortów, np. Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, gdzie bardzo intensywną działalność informacyjną prowadzi Główna Biblioteka Lekarska, Ministerstwa Oświaty i Wychowania (informacja pedagogiczna), Ministerstwa Obrony Narodowej (Centralna Biblioteka Wojskowa), Ministerstwa Kultury i Sztuki (Biblioteka Narodowa i biblioteki publiczne mające znaczne osiągnięcia w popularyzowaniu dorobku nauki i techniki).

Aktywizują się też jako ośrodki informacji naukowej archiwa, które gromadzą materiały dotyczące różnych dziedzin współczesnego życia spo-

lęcznego, przydatne nie tylko dla badań historycznych, lecz i dla aktualnych potrzeb gospodarki, polityki, oświaty i in.²

Współpraca międzynarodowa prowadzona jest zarówno z zagranicznymi placówkami informacji naukowej, jak i z organizacjami międzynarodowymi. Celem jej jest wymiana źródeł informacji, wykorzystywanie doświadczeń innych krajów dla doskonalenia systemu informacji naukowej w Polsce, współudział w budowaniu międzynarodowych systemów informacyjnych. Szczególnie rozwinięta jest współpraca z krajami socjalistycznymi — członkami RWPG oraz z utworzonym (w 1969 r.) w drodze porozumienia tych krajów Międzynarodowym Centrum Informacji Naukowej i Technicznej w Moskwie. Nawiązana też została przez CIINTE współpraca z Centrum Dokumentacji Narodowego Ośrodka Badań Naukowych we Francji (CNRS), z angielskim Stowarzyszeniem Bibliotek Specjalnych i Ośrodków Informacji (Aslib), z instytutami informacji w NRF i Holandii, z ośrodkami informacji krajów skandynawskich i in. Na podstawie porozumienia między rządami PRL i Stanów Zjednoczonych Zakład Współpracy z Zagranicą w Zakresie Piśmiennictwa Naukowego CIINTE wykonuje i wydaje na zlecenie Narodowej Fundacji Naukowej w Waszyngtonie tłumaczenia polskich publikacji naukowych i technicznych.

Znaczny jest również udział Polski w pracach Międzynarodowej Federacji Dokumentacji (FID), zwłaszcza w zakresie zagadnień kształcenia pracowników informacji naukowej i zagadnień klasyfikacji. W ramach współpracy z UNESCO został zorganizowany w CIINTE tzw. Clearing-house, gromadzący materiały (w różnych językach poza angielskim) dotyczące systemów informacyjno-wyszukiwawczych oraz wydający na ten temat biuletyn bibliograficzny (*Bibliographic Bulletin of the Clearing-house at CIINTE*).

W Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich (IFLA), interesującej się w coraz większym stopniu problematyką informacji naukowej i współpracującej w tym zakresie z FIDem, reprezentuje Polskę Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przy którym istnieje również Komisja Bibliograficzna Narodowa współpracująca z UNESCO.

Wspomnieć też trzeba o współpracy pracowników informacji naukowej Polskiej Akademii Nauk i Czechosłowackiej Akademii Nauk, której dotychczasowym wynikiem są 3 sympozja poświęcone zagadnieniom: 1) pracy informacyjnej w placówce naukowej (sympozjum zorganizowane przez ODiN PAN w 1966 r. w Świnoujściu), 2) potrzeb pracownika naukowego w zakresie uzyskiwania informacji naukowej (sympozjum zorganizowane przez Ośrodek d/s Wynalazków i Informacji Naukowej

² Por. H. Barczak, S. Nawrocki, Cz. Włodarska: Zagadnienie informacji naukowej w archiwach państwowych. *Archeion* t. 56: 1971 s. 33-49.

Czechosłowackiej Akademii Nauk w 1967 r. w Smolenicach), 3) informacji naukowej w naukach społecznych (Zakopane 1970). Materiały tych sympozjów zostały opublikowane.

Formą współpracy międzynarodowej jest też dostarczanie materiałów polskich do zagranicznych lub międzynarodowych wydawnictw bibliograficzno-dokumentacyjnych. Tak np. CIINTE przesyła abstrakty publikacji polskich do wydawnictwa VINITI *Referativnyj Żurnal* oraz do *Bulletin Signalétique* wydawanego przez francuski CNRS, inne odpowiednie instytucje naukowe opracowują i wysyłają materiały do specjalistycznych bibliografii międzynarodowych: historycznej, geograficznej, kartograficznej, ekonomicznej i in.

Kształcenie i doskonalenie pracowników informacji naukowej prowadzone jest w wyższych uczelniach, w szkołach średnich oraz na kursach.

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji UW (na Wydziale Historycznym), Instytut Bibliotekoznawstwa Uniw. Wrocł. (Wydział Filologiczny) oraz — utworzony w r. akad. 1972/73 międzywydziałowy Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniw. Poznańskiego prowadzą 4-letnie stacjonarne studia magisterskie, a Uniwersytet Wrocławski ponadto 5-letnie studia zaoczne. Dwuletnie Międzywydziałowe Studium Bibliotekoznawstwa istnieje w uniwersytetach: łódzkim, krakowskim i poznańskim, w Poznaniu ponadto — dwuletnie Podyplomowe Studium Bibliotekoznawstwa. W programach tych studiów przewidziana jest specjalizacja lub uwzględniane są zagadnienia z zakresu informacji naukowej. W roku akademickim 1971/72 otwarto w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach 5-letnie stacjonarne studia magisterskie w zakresie informacji naukowo-technicznej, których program obejmuje m. in. problematykę komputeryzacji procesów informacji naukowej. Z początkiem r. akad. 1972/73 uruchomiono przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW dwuletnie Podyplomowe Studium Informacji Naukowej przeznaczone dla osób pracujących zawodowo w tej dziedzinie. Egzaminatory dla kandydatów na stanowiska dyplomowanych pracowników informacji naukowej przeprowadza międzyresortowa Komisja Egzaminacyjna przy Polskiej Akademii Nauk.

Nie ma dotychczas zorganizowanych studiów doktoranckich w dziedzinie informacji naukowej, ograniczone są także w praktyce możliwości przeprowadzania przewodów doktorskich, zwłaszcza gdy chodzi o nowocześnie problematykę organizacji i metod pracy informacyjnej.

Kształceniem pracowników na średnim poziomie (techników-dokumentalistów) zajmuje się (od 1958 r.) Pomaturalna Szkoła Dokumentacji Naukowo-Technicznej w Warszawie (obecnie Policealne Studium Ekonomiczne ze specjalnością „informacja naukowo-techniczna”) oraz

(od 1971 r.) Technikum Poligraficzno-Księgarskie im. Lelewela w Poznaniu.

Niewielka w stosunku do potrzeb liczba absolwentów uczelni i szkół (z których tylko część trafia do pracy w ośrodkach informacji) powoduje konieczność szkolenia i dokształcania pracowników informacji na różnego rodzaju kursach, które prowadzą CIINTE (obecnie IINTE) oraz ODiIN PAN, a także niektóre resorty i branżowe ośrodki inte.

W sumie — istniejący system, a także programy kształcenia pracowników informacji naukowej nie odpowiadają obecnym i przyszłym potrzebom rozwijającej się dynamicznie działalności dokumentacyjno-informacyjnej, która będzie wymagała coraz większej kadry specjalistów różnych dziedzin, w tym — w zakresie problematyki dotyczącej stosowania mechanizacji i automatyzacji w pracach informacyjnych.

Szkolenie użytkowników informacji naukowej. Chodzi tu przede wszystkim o przygotowanie do korzystania z informacji naukowej przyszłych jej użytkowników, tj. uczniów szkół średnich i studentów wyższych uczelni. Sytuacja pod tym względem nie jest zadowalająca. Biblioteki szkół wyższych prowadzą zajęcia z zakresu tzw. przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku oraz z zakresu informacji naukowej dla słuchaczy wyższych lat studiów. Programy niektórych kierunków studiów, głównie humanistycznych, obejmują zajęcia z zakresu bibliografii i wydawnictw informacyjnych. W szkołach średnich ogólnokształcących i liceach zawodowych oraz na policealnych studiach zawodowych dopiero w 1971 r. wprowadzono nauczanie w zakresie korzystania z informacji.

Prace naukowo-badawcze z zakresu informacji naukowej prowadzone są w CIINTE (IINTE), ODiIN PAN, w Bibliotece Narodowej (Instytut Bibliograficzny) i w innych bibliotekach naukowych, w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji i Naukowej UW. Tematyka tych prac dotyczy zagadnień organizacji i metod pracy dokumentacyjno-informacyjnej, między innymi systemów informacyjno-wyszukiwawczych, klasyfikacji, tezaursów, metodyki bibliograficznej, mechanizacji i automatyzacji procesów informacji naukowej, a ponadto potrzeb użytkowników oraz teoretycznych podstaw informacji naukowej. Publikowane są te prace przeważnie w czasopismach i wydawnictwach ciągłych z zakresu dokumentacji i informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i nauki o książce (*Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji Naukowej, Prace, Studia, Przyczyńki IINTE, Biuletyn ODiIN PAN*, (obecnie *Zagadnienia Informacji Naukowej*), *Prace Instytutu Bibliograficznego, Przegląd Biblioteczny, Roczniki Biblioteczne, Studia o Książce, Rocznik Biblioteki Narodowej*, organy innych bibliotek naukowych). Nieliczne są większe prace o charakterze monograficznym lub syntetycznym (na-

leżą tu: M. Dembowskiej *Dokumentacja i informacja naukowa. Zarys problematyki i kierunki rozwoju*, 1965, O. Unguriana *Wprowadzenie do Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej* Wyd. 2, 1970, A. Sitarskiej *Nowe metody i techniki bibliografii*, 1971, z prac tłumaczonych: A. I. Michajlov, A. I. Czernyj, R. S. Giljarewskij *Podstawy informacji naukowej*, 1968, *Informacja w badaniach naukowych*. Praca zbiorowa, 1972).

Brak jest dotychczas ogólnokrajowego perspektywicznego planu prac naukowo-badawczych z naszej dziedziny.

Charakteryzując ogólnie dotychczasowy stan informacji naukowej w Polsce należy stwierdzić, że cechowało go rozbieżności organizacyjne, brak współpracy pomiędzy różnymi sieciami służb informacji, powodujące rozproszenie środków i dublowanie prac, brak kompetentnego centralnego organu koordynującego.

Niska na ogół efektywność usług informacyjnych, nieaktualność i niekompletność przekazywanych informacji wynika w dużym stopniu z przyczyn zewnętrznych, którymi są: 1) zbyt długi cykl wydawniczy, który przy publikowaniu pochodnych materiałów informacyjnych (bibliografii, przeglądów dokumentacyjnych) dotyczących bieżącego piśmiennictwa krajowego powoduje podwójne opóźnienie w dotarciu do informacji prymarnej, 2) niedostateczny w ciągu wielu lat dopływ literatury zagranicznej, zwłaszcza bieżących czasopism naukowych, 3) niesprawna organizacja importu wydawnictw, skutkiem czego zamówienia na piśmiennictwo zagraniczne realizowane są z wielomiesięcznym opóźnieniem, a często — w ogóle nie realizowane. Ponadto — wysoce niedostateczne wyposażenie bibliotek i ośrodków informacji w nowoczesne środki techniczne (sprzęt reprograficzny, urządzenia małej mechanizacji, środki małej poligrafii) uniemożliwia intensyfikację udostępniania i rozpowszechniania materiałów informacyjnych.

Jednym z czynników obniżających efektywność działalności informacyjnej jest stan ilościowy i jakościowy pracowników informacji naukowej, nie odpowiadający istniejącym potrzebom. Wpływa na ten stan m. in. brak odpowiedniego programu przygotowania kadr dla informacji naukowej, niewłaściwe usytuowanie w strukturze uniwersyteckiej studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Inną ważną przyczyną jest niewysoka ranga społeczna pracowników informacji, niska na ogół ocena ich pracy (wyływająca częściowo z braku odpowiednich kwalifikacji tych pracowników).

Pomimo pewnych osiągnięć w zakresie udoskonalenia i ujednoczenia metod pracy informacyjnej, przede wszystkim w dziedzinie bibliografii, a także w pewnym stopniu w zakresie systemów informacyjno-wyszukiwawczych (Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta, tezaury) dużo jest jeszcze na tym polu do zrobienia, zwłaszcza wobec perspektywy kom-

puteryzacji procesów informacyjnych, która stawia zaledwie pierwsze kroki na naszym gruncie.

Niedostateczne wykorzystywanie informacji naukowej w działalności naukowo-badawczej, naukowo-dydaktycznej, jak i w różnych dziedzinach praktyki nie jest jedynie skutkiem małej sprawności służb informacji, lecz również — i to w dużym stopniu — skutkiem nieprzygotowania użytkowników do posługiwania się narzędziami informacji naukowej. I tutaj, podobnie jak w odniesieniu do pracowników informacji, brak jest odpowiednio zorganizowanego systemu kształcenia, a także — dostatecznie rozwiniętej propagandy usług informacyjnych, tzw. informacji o informacji.

Brak jest również na ogół wśród twórców nauki zrozumienia potrzeby ich współudziału w procesach przekazywania i rozpowszechniania informacji naukowej.

II. PERSPEKTYWY ROZWOJU INFORMACJI NAUKOWEJ

Przyspieszenie społeczno-gospodarczego rozwoju kraju, unowocześnianie i dynamizowanie gospodarki narodowej wymaga podniesienia efektywności badań naukowych oraz szybszego przenoszenia ich wyników do techniki, produkcji i zarządzania, oświaty i kultury i do wszystkich innych dziedzin praktyki społecznej. Jednym z istotnych warunków realizacji tych zadań jest sprawnie funkcjonujący system informacji naukowej, zapewniający optymalną kompletność, szybkość, efektywność i dostępność informacji.

Wprowadzenie takiego systemu uzależnione jest przede wszystkim od dopływu do kraju niezbędnych dla rozwoju nauki źródeł informacji, następnie — od wyposażenia placówek informacji w potrzebne środki działania, wreszcie — od rozwiązania wielu problemów, dotyczących organizacji działalności informacyjnej, metod gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji, przygotowania pracowników i użytkowników informacji. Doskonalenie praktycznej działalności informacyjnej wymaga równoczesnego prowadzenia badań naukowych zapewniających racjonalność rozwiązań.

Problemy organizacyjne stanowią bardzo obszerny i zróżnicowany kompleks zagadnień związanych z funkcjonowaniem ogólnokrajowego systemu informacji naukowej oraz z różnymi aspektami działalności informacyjnej. Niektóre z tych zagadnień, choć nie dotyczą bezpośrednio pracy samych placówek informacji naukowej, wiążą się w sposób bardzo istotny z ich podstawowymi zadaniami, rzutując na realizację tych zadań. Należą tutaj zagadnienia przyspieszenia cyklu wy-

dawniczego publikacji naukowych oraz zreformowania systemu importu wydawnictw zagranicznych.

W najbliższych latach powinna zostać załatwiona sprawa organizacji ogólnokrajowego systemu informacji naukowej. Wymagać to będzie kodyfikacji odpowiednich aktów prawnych — w celu stworzenia podstaw dla zintegrowania działalności wszystkich placówek informacyjnych, zwłaszcza bibliotek i ośrodków informacji.

Sprawą wymagającą załatwienia jest ustalenie i ewentualnie rozgraniczenie kompetencji w zakresie koordynowania działalności informacyjnej w skali krajowej, ponieważ istnieją w tym względzie pewne sprzeczności bądź niejasności wynikające z niezgodnienia postanowień uchwały nr 35 Rady Ministrów z dnia 12 2 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej z postanowieniami ustawy o bibliotekach z 9 4 1968 r. W szczególności — dotyczy to kompetencji Ministra Kultury i Sztuki, Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, Instytutu Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej i Biblioteki Narodowej, której zadaniem — zgodnie z ustawą o bibliotekach (art. 18, ust. 4 pkt 3) — jest doskonalenie i koordynowanie działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, m. in. w zakresie specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz działalności bibliograficznej i informacyjnej bibliotek.

Punktem wyjścia dla organizacji ogólnokrajowego systemu informacji naukowej powinno być powołanie centralnych bibliotek naukowych dla określonych dziedzin wiedzy (jak to przewiduje art. 19 ustawy o bibliotekach). Biblioteki te byłyby odpowiedzialne za organizację w zakresie oznaczonej dziedziny działalności informacyjnej, rozumianej (zgodnie z określeniem przyjętym w uchwale nr 35 Rady Ministrów w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej) jako gromadzenie, opracowywanie, przetwarzanie i udostępnianie pierwotnych, wtórnych i pochodnych materiałów informacyjnych oraz upowszechnianie i popularyzowanie osiągnięć danej dziedziny wiedzy.

Centralne biblioteki specjalistyczne miałyby obowiązek koordynowania pracy zespołu bibliotek i ośrodków informacji o pokrewnej specjalizacji, tworzących sieć placówek informacji w danej dziedzinie. Koordynacja polegałaby na rozdzielaniu pomiędzy placówki wchodzące do sieci zadań w zakresie gromadzenia zbiorów, opracowywania i przetwarzania materiałów informacyjnych oraz ich udostępniania. W bibliotece centralnej, która musiałaby dbać o optymalną kompletność źródeł informacji z zakresu danej dziedziny, mieściłaby się centralna informacja (centralny katalog) o zbiorach materiałów informacyjnych pierwotnych i pochodnych z tej dziedziny, znajdujących się w placówkach informacji

tworzących sieć, a także zlokalizowanych poza siecią (np. w bibliotekach uniwersyteckich). Celem działalności biblioteki centralnej byłoby zapewnienie właściwej (co do treści i form) informacji z zakresu danej dziedziny dla potrzeb nauki, gospodarki, dydaktyki i wszystkich innych kategorii użytkowników. Biblioteka centralna byłaby też zobowiązana do prowadzenia współpracy w ramach ogólnokrajowego systemu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, a także do współpracy z pokrewnymi instytucjami zagranicznymi i międzynarodowymi.

Zintegrowanie organizacyjne (ale nie administracyjne) pełnego cyklu działalności informacyjnej w poszczególnych dziedzinach jest niewątpliwie rozwiązaniem najbardziej ekonomicznym i zapewniającym największą efektywność działania. Gwarantuje ono optymalną kompletność w zbiorach krajowych źródeł informacji z zakresu danej dziedziny, a jednocześnie pozwala likwidować zbędne dublowanie tych samych źródeł (zwłaszcza bieżących czasopism naukowych sprowadzanych za dewizy), umożliwiając kosztem ograniczenia liczby egzemplarzy tych samych tytułów nabycie większej liczby tytułów; prowadzi do tworzenia centralnej ewidencji (centralnych katalogów) dla dużych zbiorów materiałów informacyjnych, wykorzystywanych w zasięgu krajowym przez licznych użytkowników, co czyni opłacalnym komputeryzację tej ewidencji, jak również komputeryzację innych prac wykonywanych w ramach zintegrowanego systemu informacji specjalistycznej. Toteż w kierunku takiej integracji działalności informacyjnej w centralnych bibliotekach specjalistycznych idą tendencje światowe, co zostało stwierdzone w opracowaniu UNESCO dotyczącym projektu wprowadzenia światowego systemu informacji naukowej (UNISIST). Racjonalność i celowość takiego rozwiązania potwierdzają w naszym kraju doświadczenia Centralnej Biblioteki Rolniczej, Głównej Biblioteki Lekarskiej czy Centralnej Biblioteki Wojskowej.³

Centralne biblioteki specjalistyczne, których zorganizowanie i wyposażenie będzie wymagało dużego nakładu środków, powinny być powołane w pierwszej kolejności dla dziedzin odpowiadających preferowanym w naszym kraju kierunkom badań naukowych i rozwoju technicznego, ważnych dla społeczno-gospodarczego rozwoju kraju.

Kierunki rozwoju metod działalności informacyjnej. Polska służba informacyjna ma tutaj wiele do odrobienia i zrobienia, zwłaszcza w zakresie usprawnienia i przyspieszenia procesów rozpowszechniania materiałów informacyjnych. Można będzie to osiągnąć

³ Obszerne omówienie i uzasadnienie koncepcji centralnej biblioteki specjalistycznej, integrującej wszystkie procesy informacji w danej dziedzinie, zawiera memoriał Głównej Biblioteki Lekarskiej w sprawie zadań, sytuacji obecnej oraz bieżących i perspektywicznych potrzeb Resortowej Informacji Naukowej w biomedycynie i ochronie zdrowia (NIM — Naukowa Informacja Medyczna, Warszawa, marzec 1972, ss. 27, powiel.).

nać przez radykalną poprawę wyposażenia bibliotek i ośrodków informacji w nowoczesne środki techniczne: sprzęt reprograficzny — umożliwiający szybkie udostępnianie odbitek tekstów (wtórnych źródeł informacji), urządzenia do mechanicznego powielania opisów katalogowych, umożliwiające wykorzystywanie ich do tworzenia różnorodnych katalogów centralnych i tematycznych kartotek bibliograficznych, środki małej poligrafii, umożliwiające szybkie rozpowszechnianie opracowań informacyjnych itp.

Równolegle z usprawnieniem tradycyjnych metod rozpowszechniania informacji muszą być prowadzone intensywne przygotowania do komputeryzacji procesów informacji naukowej.

Zadaniem wstępnym będzie opracowanie perspektywicznego programu wprowadzania automatyzacji, określenie potrzeb priorytetowych oraz ustalenie kolejnych etapów realizacji programu. Prace nad projektem zintegrowania krajowej sieci informacji naukowej, technicznej, ekonomicznej i politycznej z Krajowym Systemem Informatycznym podjęło Krajowe Biuro Informatyki. Problem ten wymaga niewątpliwie wnikliwych badań oraz wykorzystania doświadczeń krajów bardziej pod tym względem zaawansowanych, jednakże można przyjąć jako podstawowe wytyczne kilka ogólnych zasad, a mianowicie:

W pierwszej kolejności powinny być zautomatyzowane systemy „uniwersalne” służące całej nauce i gospodarce oraz zintegrowane systemy informacji specjalistycznej, obsługujące priorytetowe dziedziny nauki i gospodarki narodowej.

Podjęcie decyzji o komputeryzacji systemów informacji specjalistycznej (dziedzinowej) powinno być poprzedzone analizą stanu organizacji informacji w danej dziedzinie na terenie międzynarodowym — w celu wykorzystania istniejących międzynarodowych zautomatyzowanych systemów informacji i włączenia się do współpracy międzynarodowej w przypadkach wymagających podziału zadań pomiędzy poszczególne kraje — przede wszystkim w ramach Międzynarodowego Centrum Informacji Naukowej i Technicznej w Moskwie (utworzonego przez kraje członkowskie RWPG), a następnie w ramach UNISIST.

Należy zapewnić wzajemną spójność systemów zautomatyzowanych w skali kraju oraz ich powiązanie z systemami międzynarodowymi, co umożliwi — z jednej strony — włączenie dorobku nauki polskiej do międzynarodowego obiegu informacji, z drugiej strony — ułatwi korzystanie z osiągnięć nauki światowej dla naszych potrzeb.

W chwili obecnej prowadzone są w Bibliotece Narodowej prace nad automatyzacją centralnego katalogu bieżących czasopism zagranicznych oraz centralnego katalogu książek zagranicznych wpływających do bibliotek krajowych; planuje się też zastosowanie komputerów do publiko-

wania bieżącej bibliografii narodowej: *Przewodnika Bibliograficznego* i *Bibliografii Zawartości Czasopism*. Zautomatyzowanie tych prac o charakterze centralnym — poza przyspieszeniem informacji w formie periodycznych publikacji — umożliwi uzyskiwanie z pamięci maszyny wieloaspektowych informacji specjalistycznych (np. na podstawie zautomatyzowanego centralnego katalogu czasopism zagranicznych lub regionalne). To też ze względu na wielostronne korzyści, jakie może przynieść komputeryzacja informacji gromadzonych w Bibliotece Narodowej, należy zapewnić warunki szybkiej realizacji tych prac. Podobnie — do priorytetowych potrzeb zaliczyć należy automatyzację centralnej informacji patentowej i normalizacyjnej.

Równocześnie powinno się podjąć przygotowania do komputeryzacji informacji technicznej i ekonomicznej — ze względu na jej znaczenie dla gospodarki narodowej. Trzeba się tu oprzeć na zainicjowanych już pracach nad automatyzacją informacji naukowo-technicznej w Bibliotekach Głównych Politechnik Wrocławskiej i Krakowskiej (systemy APIN i ZUBIN projektowane jako podsystemy uczelnianych systemów informatycznych WASC i WZUSI). Założenia dotyczące ogólnej struktury projektowanych systemów przewidują komputeryzację procesów gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów bibliotecznych oraz procesów wyszukiwania i udostępniania informacji naukowo-technicznej, a także utworzenie banku danych obejmującego zbiory informacji formalnych i tematycznych dotyczących materiałów gromadzonych w bibliotece (w tym również druków specjalnych: katalogów, cenników, norm itp.) oraz zakończonych prac naukowych uczelni. Przewidywane jest stopniowe rozszerzanie zasięgu systemów oraz ich powiązanie z innymi systemami informatycznymi — krajowymi i międzynarodowymi.

Wydaje się celowe zapewnienie środków na realizację omawianych systemów — pod warunkiem nawiązania pomiędzy nimi ścisłej współpracy i rozgraniczenia zadań przez wyznaczenie każdej z zainteresowanych bibliotek określonej specjalizacji, zakładającej preferencję w zakresie wybranych dyscyplin.

Należałoby również przystąpić do zaprojektowania systemów informatycznych dla informacji ekonomicznej — w oparciu o Bibliotekę Szkoły Głównej Planowania i Statystyki (która powinna być uznana za centralną bibliotekę ekonomiczną) oraz dla informacji rolniczej — na bazie Centralnej Biblioteki Rolniczej.

Komputeryzacja procesów informacji naukowej musi być poprzedzona wieloma pracami przygotowawczymi o charakterze badawczym, organizacyjnym i porządkowym, zarówno w odniesieniu do całego ogólnokrajowego systemu informacji, jak i do jego części składowych. Wpro-

wadzenie automatyzacji do prac informacyjnych w poszczególnych placówkach (np. w bibliotekach) spowoduje bowiem istotne zmiany w organizacji i metodach pracy danej placówki, a także będzie rzutowało na funkcjonowanie innych ogniw ogólnokrajowego systemu informacji naukowej.

Potrzeby w zakresie przygotowania pracowników informacji naukowej. Rozwój i unowocześnienie ogólnokrajowego systemu informacji naukowej będzie wymagało zwiększonych i odpowiednio przygotowanych kadr pracowników o zróżnicowanych kwalifikacjach. Potrzebni są mianowicie:

— specjaliści różnych dziedzin wiedzy, z wyższym wykształceniem kierunkowym (tj. odpowiadającym dziedzinie, w której prowadzą prace dokumentacyjno-informacyjne), posiadający znajomość zagadnień i metod pracy informacyjnej (takie kwalifikacje powinni posiadać dyplomowani pracownicy dokumentacji naukowej oraz bibliotekarze dyplomowani pracujący w bibliotekach specjalistycznych);

— organizatorzy działalności informacyjnej;

— projektanci i programiści zautomatyzowanych systemów informacji naukowej;

— pracownicy naukowo-badawczy i naukowo-dydaktyczni w zakresie informacji naukowej;

— personel pomocniczy (technicy dokumentacyjni).

Zaspokojenie tych potrzeb uwarunkowane jest odpowiednią organizacją i rozwojem kształcenia i doskonalenia pracowników informacji naukowej. W związku z tym należy:

— rozwinąć system kształcenia na poziomie akademickim organizując w kilku uniwersytetach podyplomowe studia informacji naukowej przeznaczone dla osób z różnokierunkowym wykształceniem specjalistycznym;

— instytuty bibliotekoznawstwa (i informacji naukowej) powiązane dotychczas z wydziałami historycznym lub filologicznym przekształcić w instytuty międzywydziałowe, co umożliwi prowadzenie w nich prac o charakterze interdyscyplinarnym;

— zorganizować studia doktoranckie z zakresu informacji naukowej;

— uruchomić kilka szkół pomaturalnych kształcących techników dokumentacji;

— rozwinąć system kształcenia i dokształcania kursowego prowadzonego przez poszczególne resorty.

Programy kształcenia powinny być dostosowane do rozwijających się zadań służb informacyjnych oraz do nowoczesnych metod i technik pracy dokumentacyjno-informacyjnej.

Problemem przygotowania użytkowników informacji naukowej. Rozszerzający się w coraz szybszym tempie zasób wiedzy powoduje powstawanie coraz większej ilości źródeł informacji, co z kolei wywołuje potrzebę wytwarzania coraz liczniejszych i bardziej zróżnicowanych pomocy dokumentacyjno-informacyjnych, ułatwiających dotarcie do oryginalnych źródeł informacji lub nawet je zastępujących. Orientacja w całym złożonym systemie informacji naukowej, umiejętność dotarcia do potrzebnej wiedzy stanowi niezbędny warunek skutecznego działania w każdej dziedzinie. Toteż nauczanie umiejętności korzystania z informacji naukowej powinno być włączone do programów wszystkich szkół średnich i wyższych.

Należy stworzyć możliwości prowadzenia we wszystkich bibliotekach szkół wyższych zajęć ze studentami w zakresie korzystania z informacji naukowej. Należy rozwinąć akcję upowszechniania „informacji o informacji” w bibliotekach i ośrodkach informacji, zapoznając ich użytkowników z zakresem i formami działalności informacyjnej.

Należy podkreślić, że umiejętność wyszukiwania potrzebnej informacji, docierania do niej poprzez wykorzystywanie aparatu dokumentacji i informacji naukowej może stanowić skuteczną metodę kształcenia ustawicznego, prowadzącego do stałego podnoszenia kwalifikacji najszerszych kręgów społecznych.

Kierunki prac naukowo-badawczych w zakresie informacji naukowej wyznaczone są przez współczesne tendencje rozwoju tej dziedziny działalności i wiążą się nierozdzielnie z potrzebami praktyki. Celem tych prac jest optymalizacja działalności informacyjnej, ustalenie najbardziej funkcjonalnych modeli organizacyjnych, najskuteczniejszych metod pracy, najprzystatniejszych form wytworów tej pracy.

Założeniem naczelnym jest dostosowanie systemów organizacyjnych, metod i form pracy do potrzeb użytkowników informacji naukowej, toteż badanie tych potrzeb w odniesieniu do różnych kategorii odbiorców informacji oraz badanie efektywności działalności informacyjnej, której miernikiem jest stopień zaspokojenia potrzeb, będzie stanowiło przedmiot coraz liczniejszych prac. Rozwój tego typu badań obserwuje się na całym świecie. Na tej płaszczyźnie nauka o informacji naukowej⁴ styka się z dyscyplinami naukoznawczymi: z psychologią twórczości naukowej i z socjologią nauki.

Organizacja ogólnokrajowego systemu informacji naukowej będzie wymagała rozwinięcia szerokich badań dotyczących struktury tego sy-

⁴ Tym terminem określam dyscyplinę badawczą zajmującą się problemami informacji naukowej.

stemu i jego podsystemów, modeli organizacyjnych różnego typu placówek informacyjnych — z uwzględnieniem uwarunkowań i konsekwencji, które wynikają z zastosowania w działalności informacyjnej elektronicznych maszyn cyfrowych.

W aspekcie komputeryzacji procesów informacji naukowej muszą też być prowadzone badania dotyczące metod przetwarzania, magazynowania i wyszukiwania informacji, struktury opisu formalnych i treściowych cech różnego rodzaju dokumentów (źródeł informacji naukowej), systemów kodowania tych cech itp. Intensyfikacji ulegną prace nad słownikami pojęć (tezaurusami), stanowiącymi teren wspólnych badań dla specjalistów różnych dziedzin i dokumentalistów.

Rozwijac się będą również prace o charakterze podstawowym, kształtujące teoretyczne i metodologiczne podstawy nauki o informacji naukowej.

Organizację prac naukowo-badawczych w dziedzinie informacji naukowej należy oprzeć o ogólnokrajowy perspektywiczny plan badań. Wstępny projekt takiego planu opracował Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (IINTE). W badaniach powinny wziąć udział — poza IINTE — placówki informacji naukowej (biblioteki naukowe, ośrodki informacji, archiwa) oraz uniwersyteckie instytuty bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Należy podkreślić potrzebę jak najściślejszego powiązania prac naukowo-badawczych z praktycznymi warsztatami pracy dokumentacyjno-informacyjnej, którym trzeba zapewnić możliwości wykonywania tych prac. Koordynację prac w skali krajowej należy powierzyć centralnej międzyresortowej placówce naukowo-badawczej w dziedzinie informacji naukowej, którą mógłby stać się obecny IINTE — pod warunkiem powiększenia i wzmocnienia jego kadry naukowej oraz rozszerzenia zakresu zainteresowań, które dotychczas koncentrują się zbyt jednostronnie na zagadnieniach informacji technicznej i ekonomicznej.

Inną alternatywą byłoby utworzenie międzyresortowego Instytutu Informacji Naukowej przy Polskiej Akademii Nauk. Prócz prowadzenia prac naukowo-badawczych we własnym zakresie oraz koordynowania takich prac w skali ogólnokrajowej zadaniem tego Instytutu byłoby przygotowywanie kadry badawczej i dydaktycznej w dziedzinie informacji naukowej na studiach doktoranckich.

Rozszerzenie i pogłębienie współpracy międzynarodowej w dziedzinie informacji naukowej stanowi jedną z głównych tendencji rozwojowych, wyrażającą się w dążeniu do stworzenia światowego systemu informacji naukowej. Polska powinna brać coraz wyższy udział w tej współpracy, która będzie polegała na rozszerzeniu

wymiany źródeł informacji, współuczestnictwie w tworzeniu zintegrowanych systemów informacyjnych dla poszczególnych dziedzin nauki oraz budowaniu światowego systemu informacji naukowej, we współdziałaniu w pracach międzynarodowych organizacji zainteresowanych problematyką informacji naukowej.

W ramach współpracy naukowo-technicznej pomiędzy krajami członkowskimi RWPG pogłębiać się będzie udział Polski w pracach Międzynarodowego Centrum Informacji Naukowej i Technicznej, opartych o wspólny program budowy systemów informacyjnych w różnych dziedzinach oraz wspólny program prac naukowo-badawczych i normalizacyjnych z zakresu informacji naukowej — ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień automatyzacji procesów przetwarzania, przechowywania i wyszukiwania informacji.

Warunkiem wniesienia przez Polskę konstruktywnego wkładu do współpracy międzynarodowej jest usprawnienie i unowocześnienie krajowego systemu informacji naukowej.

WNIOSKI

Udoskonalenie krajowego systemu informacji naukowej, które powinno nastąpić w ciągu 10-15 lat, uzależnione jest od przeznaczenia na ten cel znacznie zwiększonych środków finansowych, osobowych i rzeczowych oraz przeprowadzenia odpowiednich zmian organizacyjnych.

Należy usprawnić i zwiększyć dopływ zagranicznych źródeł informacji, niezbędnych dla rozwoju nauki polskiej, zaopatrzyć placówki informacji naukowej (biblioteki, ośrodki informacji, archiwa) w nowoczesne urządzenia techniczne umożliwiające szybkie udostępnianie informacji, zapewnić odpowiednie pomieszczenia dla bibliotek i archiwów, wykształcić nowe kadry pracowników informacji naukowej.

Poważnych nakładów będzie wymagało zastosowanie w procesach informacji naukowej techniki komputerowej, której wprowadzenie uwarunkowane jest wykonaniem wielu prac przygotowawczych — organizacyjnych, porządkowych i badawczych.

Potrzebne są rozwiązania o charakterze prawno-organizacyjnym: uzgodnienie postanowień ustawy o bibliotekach z 1968 r. i uchwały Rady Ministrów w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej z 1971 r., utworzenie centralnych specjalistycznych bibliotek naukowych, wprowadzenie zmian w systemie kształcenia pracowników informacji naukowej, upowszechnienie akcji szkolenia użytkowników informacji, zorganizowanie w skali krajowej prac naukowo-badawczych w dziedzinie informacji i dokumentacji naukowej.

Warunkiem o znaczeniu zasadniczym jest powołanie sprawnego i kompetentnego kierownictwa centralnego, odpowiedzialnego za organizację i funkcjonowanie zintegrowanego systemu informacji — dla potrzeb nauki, gospodarki i kultury*.

* Przy opracowaniu tego referatu wykorzystano częściowo referaty i koreferaty pomocnicze: H. Sawonlika: Źródła informacji naukowej (koreferat: A. Lech); S. Sabiniewicz: Organizacja służb informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w Polsce (koreferaty: W. Piróg, F. Widy-Wirski); J. Czaplinskiej: Kształcenie pracowników i użytkowników informacji naukowej (koreferat: W. Piróg); J. Siniarskiej-Czaplinskiej: Problemy informacji naukowej w skali regionu.

MARIA DEMBOWSKA

SCIENTIFIC INFORMATION IN POLAND DEVELOPMENT, PRESENT STATE AND PERSPECTIVES

The article, written as a contribution to scientific projects preliminary to the 2nd Congress of Polish Science, consists of two parts. Part I mentions first the old traditions of information work in Polish libraries, emphasizing the role played in the development of scientific information in People's Poland by the State Book Institute (1946-1949), and then characterizes the bibliographic and information activities of the National Library, the Institute of Scientific, Technical and Economic Information, the Centre for Documentation and Scientific Information of the Polish Academy of Sciences, as well as work in the field of documentation and information carried out by the institutes of the Academy and by libraries of higher schools. The discussion covers also the participation of Polish information services in international cooperation, the present situation with regard to educating information workers and users, and the state of research in these fields.

Part II outlines the prospects of development of scientific information in Poland in the next 10-15 years, indicating problems which have to be solved. These include: organizing a system of central research libraries for individual branches of science, computerizing scientific information processes, reforming the system of educating information workers, working out a national long-range plan of research in the field of documentation and scientific information. There is also a need for greater participation of Polish documentation and information services in international cooperation schemes.

HENRYK SAWONIAK

POCHODNE ŹRÓDŁA INFORMACJI NAUKOWEJ W PRL ROZWÓJ, STAN OBECNY, POSTULATY

1. UWAGI WSTĘPNE

W niniejszym opracowaniu omawia się pochodne źródła informacji naukowej, tj. publikowane i nie publikowane zestawienia dokumentów primarnych, do których należą bibliografie, katalogi zbiorów bibliotecznych (wśród nich katalogi centralne), inwentarze archiwalne, kartoteki bibliograficzne, serwisy bibliograficzne w postaci kart katalogowych i dokumentacyjnych.

Podane informacje są zaktualizowane według stanu w końcu 1972 r.

2. INFORMACJA O INFORMACJI

2.1. INFORMACJA O INSTYTUCJACH UDZIELAJĄCYCH INFORMACJI

Należą tu informatory o bibliotekach i ośrodkach informacji. Opublikowany w 1961 r. *Informator o bibliotekach w PRL* (A. Łuczyńskiej i H. Wiącek) jest w dużej mierze przestarzały. Informacje w nim zawarte są aktualizowane przez informatory o zasięgu ograniczonym do jednego miasta lub regionu, bądź obejmujące biblioteki jednej sieci lub rodzaju¹. Osobną grupę stanowią informatory o ośrodkach informacji, wydane przez Bibliotekę Narodową (1963) i CIINTE (1966), nadto seria informatorów o ośrodkach zagranicznych opublikowanych przez CIINTE bądź ODiIN PAN. Aktualną sprawą jest opracowanie nowego ogólnego informatora, który powinien obejmować zarówno biblioteki jak i ośrodki informacji w Polsce; pożądany byłby także podobny informator przeznaczony dla zagranicy.

¹ Por. C. Duninowa, I. Nagórska: Polskie informatory biblioteczne. Problematyka, stan obecny i postulaty. *Bibliotekarz* R. 34: 1967 nr 6 s. 163-169, nr 11/12 s. 329-335. — Bibliografie informatorów wydanych w latach 1948-1968 podano w *Informatorze Bibliotekarza i Książarza* R. 13: 1968 s. 159-165, R. 14: 1969 s. 206-211.

2.2. INFORMACJA O ZBIORACH BIBLIOTECZNYCH I ARCHIWALNYCH

Po wojnie ukazało się ponad 50 tomów różnych katalogów bibliotecznych, m. in. dotyczących zbiorów specjalnych; na szczególną uwagę zasługuje akcja wielkich bibliotek publikujących katalogi rękopisów (Biblioteka Narodowa, Ossolineum, Jagiellońska, Kórnicka, PAN w Krakowie, Uniwersytecka w Warszawie, nadto niektóre biblioteki kościelne)².

Opublikowano również sporą liczbę inwentarzy archiwalnych bądź wykazów materiałów archiwalnych dotyczących poszczególnych zagadnień. Należy też wspomnieć o przewodnikach: *Archiwa państwowe. Informator* (Warszawa 1968), *Przewodnik po zespołach i zbiorach Archiwum PAN* (Wrocław 1965) oraz M. Pestkowskiej i H. Stebelskiej *Katalog inwentarzy archiwalnych* (Warszawa 1971) informujący o ponad 14 300 zespołach archiwalnych.

3. ROZWÓJ OGÓLNY BIBLIOGRAFII

Najważniejszą grupę wydawnictw informacyjnych stanowią bibliografie³. Charakterystyczne są tendencje wzrostu liczby publikowanych spisów bibliograficznych, co jest odpowiednikiem ogólnego wzrostu piśmiennictwa. Dla Polski liczba opublikowanych spisów bibliograficznych wynosi⁴:

do 1944 r.	5 500
1945-1960	6 700
1961-1970	10 000

Z punktu widzenia organizacji prac bibliograficznych cechą charakterystyczną jest pogłębiająca się ich instytucjonalizacja⁵. W 1966 r. wśród bibliografii będących w toku opracowania zaledwie 7% było podejmowanych przez autorów indywidualnych. Bibliografią zajmują się przede wszystkim instytuty i stowarzyszenia naukowe, biblioteki różnych typów, ośrodki dokumentacji i informacji naukowej. Pogłębiająca się instytucjonalizacja jest wynikiem ściślejszego powiązania działalności bibliograficznej z planową organizacją nauki. Prace bibliograficzne wchodzą do planów prac instytucji, powstają stałe ośrodki biblio-

² Por. H. Chamerańska: Osiągnięcia w zakresie informacji o polskich zbiorach bibliotecznych w latach 1944-1964. *Prz. biblot.* R. 32: 1964 z. 1/2 s. 10-25, bibliogr.

³ O rozwoju bibliografii w Polsce Ludowej informują następujące prace: H. Hleb-Koszańska: Dziesięciolecie bibliografii polskiej 1944-1954. Zarys dziejów i kierunki rozwoju. *Prz. biblot.* R. 22: 1954 z. 3 s. 213-233; M. M. Biernacka: Dwadzieścia lat polskiej bibliografii 1944-1964. *Prz. biblot.* R. 33: 1965 z. 3 s. 143-157; M. Burbianka: Dorobek bibliografii w Polsce Ludowej. *Roczn. biblot.* R. 10: 1966 z. 3/4 s. 411-461; H. Hleb-Koszańska: Aktualny stan bibliografii w Polsce oraz postulaty na przyszłość. W: *Druga ogólnokrajowa narada bibliografów*, Warszawa 1967 s. 9-43 (tamże 11 prac omawiających rozwój bibliografii w poszczególnych dziedzinach).

⁴ Za okresy do 1960 r. — wg obliczeń w pracy H. Sawonia: Rozwój i metodyka powszechnych i narodowych bibliografii bibliografii. Warszawa 1971 s. 317; dane dla okresu 1961-1970 obliczone szacunkowo na podstawie bieżącej *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce* analogicznie do proporcji pozycji zarejestrowanych w bieżących rocznikach BBNok (1951-1960) w stosunku do kumulacji w *Bibliografii bibliografii polskiej 1951-1960*.

⁵ H. Hleb-Koszańska: Aktualny stan bibliografii w Polsce, *op. cit.*, s. 10.

graficzne, zapewniające ciągłość bibliografiom bieżącym i stwarzające możliwości podejmowania prac długofalowych, wymagających określonych warunków organizacyjnych oraz odpowiednio przygotowanego personelu. Powszechnym znamieniem, zwłaszcza przy większych przedsięwzięciach, jest praca zespołowa, często oparta na współpracy fachowych bibliografów ze specjalistami określonych dziedzin.

Osobne miejsce zajmuje Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej (IB BN) jako centralna placówka bibliograficzna.

Rozważmy stan i potrzeby poszczególnych rodzajów bibliografii.

4. BIBLIOGRAFIA BIBLIOGRAFII

Informacja retrospektywna o polskich bibliografiach wydanych do r. 1960 jest zawarta w dwóch publikacjach: W. Hahna *Bibliografia bibliografii polskich do 1950 r.* (3 wyd. Wrocław 1966) oraz H. Sawoniaka *Bibliografia bibliografii polskich 1951-1960* (Wrocław 1967). Informację bieżącą zapewnia publikowana przez IB roczna *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce*, w której od rocznika 1968 jest wydzielona odrębna część *Bibliografia Bibliografii Polskich*. Wartość tej publikacji jako informacji bieżącej jest w dużej mierze osłabiona przez opóźnione ukazywanie się.

Uzupełnieniem informacji o bibliografiach bibliografii jest publikowany przez IB *Wykaz polskich bibliografii nie opublikowanych (planowanych, opracowywanych i ukończonych)*, którego 4 (ostatnie) wydanie ukazało się w 1967 r. Wykaz ten jest bieżąco aktualizowany w postaci kartoteki.

Dodatkową informacją o bieżąco wykonanych a nie opublikowanych zestawieniach bibliograficznych są wydawnictwa okresowe: półroczny *Wykaz Tematyczny Ważniejszych Zestawień Bibliograficznych Wykonanych przez Biblioteki i Instytuty Naukowe* opracowywany przez Zakład Informacji Naukowej BN oraz publikowany przez CIINTE (obecnie przez Centrum INTE) kwartalny *Informator o Tematycznych Zestawieniach Dokumentacyjnych Wykonanych przez Ośrodki Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej*. Wydawnictwa te uzupełniają się wzajemnie.

5. BIBLIOGRAFIA BIEŻĄCA O ZAKRESIE OGÓLNYM

5.1. PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY

Podstawowym członem bibliografii narodowej bieżącej jest tygodnik *Przewodnik Bibliograficzny* (PB), opracowywany przez IB z rocznymi indeksami alfabetycznym i przedmiotowym, niestety ukazującymi się z dużymi opóźnieniami.

Rejestracja w *PB* jest oparta na wpływach wydawnictw do Biblioteki Narodowej na mocy Ustawy z dn. 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (*Dz. U.* 1968 nr 12 poz. 63). W praktyce powstają w dopływie bieżącej produkcji wydawniczej luki; sformułowanie bowiem art. 32.3 ustawy wyłącza z obowiązku świadczeń egzemplarza obowiązkowego (e. o.) publikacje z nadrukami „do użytku wewnętrznego” oraz „do użytku służbowego”. Również nie wpływa do *BN* część druków wykonanych za granicą dla wydawcy polskiego. Usunięcie takich luk w dopływie e. o., a więc i w bieżącej rejestracji bibliograficznej wymagałoby nowelizacji ustawy o bibliotekach.

Według interpretacji GUKPPIW nadruki „do użytku służbowego” i „do użytku wewnętrznego” oznaczają, że publikacje z tymi klauzulami zawierają tajemnicę służbową lub państwową i wobec tego ujawnienie ich treści może być szkodliwe dla interesów PRL. Jednakże prawie wszystkie wydawnictwa tej kategorii są przeznaczone do rozpowszechniania — poza siecią księgarską — w określonym kręgu użytkowników, gdyż są to najczęściej materiały szkoleniowe, skrypty wyższych uczelni itp. i z tego tytułu nie mogą zawierać tajemnic służbowych ani też treści mogących szkodzić interesom Państwa Polskiego; toteż pomijanie ich w bieżącej rejestracji bibliograficznej jest niewątpliwie niekorzystne dla informacji ogólnej. (Liczba tych wydawnictw nie ujawnionych w *PB* wynosiła do końca 1972 r. ok. 2600 egz.). Starania *IB* o wykazanie ich w drugiej serii *PB*, publikowanej z nadrukiem „do użytku służbowego” i rozprowadzanej w zamkniętym kręgu odbiorców, nie odnosiły do 1972 r. skutku; *BN* może przystąpić do jej publikowania w postaci kwartalnika dopiero do 1973 r.⁶

5.2. BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI CZASOPISM

Dalszym członem bieżącej bibliografii narodowej jest wydawana przez *IB* miesięczna *Bibliografia Zawartości Czasopism* (*BZCz*) z rocznym indeksem (alfabetycznym i przedmiotowym); w ostatnich latach obserwuje się niepokojące opóźnienia w publikowaniu indeksów. Pełna w ramach przyjętej selekcji regularna rejestracja *BZCz* zaczęła się od rocznika 1951. Roczniki 1947, 1948 były niepełne i miały charakter próbny; materiały za 1949, 1950 pozostają w kartotece. W celu zapewnienia kompletnego pokrycia informacją bibliograficzną zawartości powojennych czasopism polskich można postulować w przyszłości opracowanie *BZCz* za okres 1944/45-1950.

⁶ Informacje dotyczące e.o. i rejestracji wydawnictw z nadrukiem „do użytku wewnętrznego (służbowego)” zaczerpnięto z rękopiśmiennego opracowania doc. dr H. Hleb-Ko-szańskie j.

5.3. AUTOMATYZACJA PRZEWODNIKA BIBLIOGRAFICZNEGO I BIBLIOGRAFII ZAWARTOŚCI CZASOPISM

Usprawnienie i przyspieszenie informacji zawartej w bieżącej bibliografii narodowej, tj. *PB* i *BZCz*, nastąpi po zastosowaniu komputerów do ich wytwarzania; prace wstępne nad automatyzacją *PB* mają się rozpocząć w 1973 r. Wprowadzenie automatyzacji w *PB* uprości prace redakcyjne. Nadto bez dodatkowego nakładu pracy powstanie możliwość uzyskiwania okresowych kumulacji, zarówno zrzębu głównego jak indeksów.

Inne możliwości wynikające z automatyzacji polegałyby na rejestracji opisów przygotowanych dla *PB* w formie czytelnej dla maszyny (np. na taśmach magnetycznych), które mogą być wykorzystywane do celów informacyjnych i katalogowych przez inne biblioteki i ośrodki informacji. Automatyzacja *PB* mogłaby być wykorzystywana również przy przygotowaniu bibliografii księgarskiej, która dotychczas jest opracowywana bez jakiegokolwiek powiązania z *PB*.

Innym aspektem automatyzacji bibliografii bieżącej jest możliwość programowania opisów bieżących także z punktu widzenia potrzeb wyszukiwania informacji pod różnymi aspektami (np. symbole UKD, deskryptory), co pozwoli na udzielanie doraźnych informacji — w razie potrzeby także retrospektywnych, w miarę gromadzenia w pamięci maszyny pozycji za poszczególne lata. Także ten aspekt powinien być wzięty pod uwagę z punktu widzenia możliwości włączenia się do obiegu informacji w zasięgu ogólnokrajowym i międzynarodowym.

5.4. BIBLIOGRAFIA BIEŻĄCA CZASOPISM

Bibliografia Czasopism i Wydawnictw Zbiorowych, zainicjowana przez IB rocznikiem 1958, miała stać się dalszym członem systemu bieżącej bibliografii narodowej obok *PB* i *BZCz*. Wydano jednak jeszcze tylko dwa następne roczniki (1959, 1960), wstrzymując dalsze prace ze względu na trudności organizacyjne i personalne. Materiały gromadzone w kartotece mają posłużyć do opracowania kumulacji za dłuższy okres (1956-1970) i do dalszego bieżącego publikowania. Przygotowany do druku jest rocznik 1971. Po wydaniu pełnego rocznika podawano by następnie tylko zmiany w ruchu wydawniczym czasopism w ciągu danego roku kalendarzowego, by po pewnym czasie publikować spisy scalone (np. 5-letnie).

5.5. BIBLIOGRAFIA BIEŻĄCA POLONIKÓW ZAGRANICZNYCH

Dalszym członem systemu bibliografii narodowej jest rocznik bieżący *Polonica Zagraniczne*. *Bibliografia* publikowany przez IB od rocz-

nika 1956 (ostatni za rok 1967). Należy tu zasygnalizować duże trudności w uzyskiwaniu przez BN poloników zagranicznych, wskutek czego do wielu pozycji nie dociera się w ogóle, a ok. 50% włącza się bez autopsji.

5.6. INNE ZESTAWIENIA BIEŻĄCE O ZAKRESIE OGÓLNYM

Obok bieżącej bibliografii narodowej opracowywanej przez IB istnieje system bieżącej bibliografii księgarskiej, na który składają się tygodniki: *Zapowiedzi Wydawnicze* i *Kartkowy Katalog Nowości* oraz roczny *Katalog Składowy*. Pierwsza publikacja jest uzupełnieniem bibliografii narodowej (wyprzedza informację ogólną), dwie następne mają znaczenie ograniczone do sieci księgarskiej.

Uzupełnieniami bieżącej bibliografii narodowej są także spisy szczególnych rodzajów dokumentów. Są to:

a) roczny *Wykaz Patentów na Wynalazki Udzielonych przez Urząd Patentowy PRL* oraz miesięczny *Informator Patentowy — A*, zawierający wykaz zgłoszonych w Polsce wynalazków do opatentowania i wzorów użytkowych do zarejestrowania⁷;

b) publikowany okresowo *Katalog Polskich Norm*, nadto *Katalog Norm Resortowych* (później: ...*Branżowych*) oraz *Informator o zmianach w zbiorze Polskich Norm oraz norm branżowych*.

Brak osobnych zestawień oddzielnie wydanych map i planów oraz nut; informacja o nich jest do uchwycenia w tygodniowych zeszytach PB.

5.7. INFORMACJA BIEŻĄCA O MATERIAŁACH NIE PUBLIKOWANYCH

a) O dysertacjach (opublikowanych i nie opublikowanych) informuje adnotowany *Katalog Rozpraw Doktorskich i Habilitacyjnych* wydawany jako rocznik przez Min. Szkolnictwa Wyższego (i jego sukcesorów); tom pierwszy za 1959-1961 opublikowano w 1962 r.. Wartość wykazu zwiększają adnotacje zawierające streszczenia prac.

b) Zainicjowana przez CIINTE *Bibliografia Prac Naukowo-Badawczych z Dziedzin Nauk Przyrodniczych, Technicznych i Ekonomicznych* (początkowo jako rocznik: 1:1957 wyd. 1962, ostatni 7:1963 wyd. 1966) miała objąć w zamierzeniu prace naukowe (publikowane i nie wydane) instytutów resortowych, zakładów PAN i wyższych uczelni. PAN i Min. Szkolnictwa Wyższego nie przyłączyły się jednak do tej akcji. Od rocznika 1966 CIINTE (obecnie Centrum INTE) publikuje *Informator o Zakończonych Pracach Naukowych*, opracowywany na podstawie materiałów wpływających również z placówek PAN i MOiSzW. Informator ten

⁷ Serie B, C, D *Informatora* zawierają wykazy patentów udzielonych w innych krajach.

jest jednak daleki od kompletności, zarówno jeśli chodzi o instytucje współpracujące jak też o tematykę: nauki społeczne są reprezentowane przez bardzo skromną liczbę pozycji, przyrodnicze nieco większą, faktycznie dominują nauki techniczne — ok. 75%.

c) *Informator o Wynikach Badań Naukowych w Szkołach Wyższych* wydawany w 10 seriach przez Min. Szkolnictwa Wyższego od rocznika 1962 (w tym trzy serie publikuje się od rocznika 1961).

d) Dla nauk rolniczych: *Informator o Wynikach Badań Naukowych Zakończonych w ... r.*, wydawany wspólnie przez Polską Akademię Nauk, Min. Szkolnictwa Wyższego i Min. Rolnictwa, poprzedzony wydawnictwem *Informator o wynikach badań naukowych 1956-1961*, w 12 seriach.

e) Podobne informatory są opracowywane dla kilku innych resortów, np.: leśnictwo i drzewnictwo (od rocznika 1962), przemysł rolno-spożywczy (od 1962), gospodarka wodna (od 1961).

W okresie powojennym pojawiła się także nowa forma — informacji prospektywnej o wykonywanych badaniach, np. wydawany w latach 1960-1966 przez Min. Zdrowia i Opieki Społecznej roczny *Wykaz Prac Naukowych wykonywanych w zakładach i klinikach akademii medycznych i w instytutach naukowych* (kontynuowany jako *Informator o Głównej Problematyce Badawczej Zakładów i Klinik Akademii Medycznych...*); są też wydawnictwa jednorazowe tego typu, np. S. Dziki: *Spis badań nad środkami masowej informacji w Polsce w latach 1963-1965. Bibliografia prospektywna*. Warszawa 1969.

W sumie brak jest całościowej rejestracji nie opublikowanych prac badawczych. Istniejące wykazy nie obejmują całości takich materiałów, są niejednolite pod względem opracowania. Problem ogólnej rejestracji nie opublikowanych wyników badań jest tym ważniejszy, że nie wszystkie wyniki prac są następnie publikowane. Toteż jako niezbędne uzupełnienie bieżącej informacji bibliograficznej o pracach publikowanych powinna być zorganizowana pełna informacja bibliograficzna o pracach nie opublikowanych, ewentualnie połączona z informacją o badaniach będących w toku.

5.8. ZESTAWIENIA DOKUMENTÓW AUDIOWIZUALNYCH³

Ze względu na rosnące znaczenie dokumentów audiowizualnych dla informacji naukowej, we współczesnym systemie bibliografii narodowej także te dokumenty powinny być objęte rejestracją w postaci dyskografii i filmografii.

³ Por. H. Sawonik: Dokumenty audiowizualne w bibliografii. W: *Z problemów bibliografii*. Warszawa 1970 s. 369-393.

Katalogi handlowe wytwórni płyt nie mogą spełniać roli informatora naukowego. Najbardziej powołana do opracowywania bieżącej dyskografii polskiej byłaby Biblioteka Narodowa, która otrzymuje od 1961 r. egzemplarz obowiązkowy płyt⁹.

Nie ma także bieżącej filmografii polskiej wykazującej wszystkie rodzaje filmów. Wykazy ogłoszane ostatnio w *Małym Roczniku Filmowym* (poprzednio w *Kwartalniku Filmowym*), katalogi i filmografie poświęcone różnym rodzajom filmu nie są pełne i nie odpowiadają wymaganiom bibliografii naukowej. Najbardziej predestynowaną placówką do podjęcia bieżącej filmografii polskiej byłaby FilMOTEKA Polska, która ma także zadania naukowe i w której opracowano już pełny, jeszcze nie opublikowany wykaz polskich filmów fabularnych.

6. BIBLIOGRAFIA NARODOWA RETROSPEKTYWNA

6.1. BIBLIOGRAFIA RETROSPEKTYWNA DO KOŃCA XIX W.

Do dziś pozostała nie ukończona część trzecia (staropolska) *Bibliografii polskiej* Estreicherów. T. 34 rozpoczynający literę Z został zapoczątkowany w r. 1951 zeszytem 1 (Z-Załuski). Niestety, często zgłaszane pod adresem prof. Karola Estreichera postulaty bibliotekarzy i bibliografów opublikowania ocalałych w okresie wojny materiałów, przygotowanych jeszcze przez Stanisława Estreichera, pozostają bez echa. Zakończenie tego epokowego wydawnictwa interesuje żywo całą naukę polską.

Dyskusyjnym problemem jest podejmowanie przez liczne biblioteki polskie uzupełnień do części trzeciej *Bibliografii polskiej*¹⁰. W Zakładzie Starych Druków BN znajduje się kartoteka publikacji nieznanych Estreicherowi, licząca kilkanaście tysięcy pozycji.

Problem uzupełnień dla XVI w. będzie w przyszłości załatwiony przez przygotowywany w Zakładzie Starych Druków BN centralny katalog poloników XVI-wiecznych.

Do odnotowania jest nowe scalone i uzupełnione wydanie *Bibliografii polskiej XIX wieku*, ukazujące się pod redakcją prof. K. Estreichera. W ciągu 13 lat od ukazania się pierwszego tomu (1959) opublikowano 10 tomów (t. 10 obejmujący literę H — w 1972 r.), czyli ok. 30% całości.

6.2. BIBLIOGRAFIA RETROSPEKTYWNA OD 1901 R.

Prace nad polską bibliografią za okres 1901-1939 są prowadzone w IB BN. Kartoteka Zakładu Bibliografii Retrospektywnej IB (etap gro-

⁹ Na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dn. 27 lipca 1961 r. Dz. U. 1961 nr 37 poz. 190.

¹⁰ Por. A. Ka we c k a - G r y c z o w a: Nad uzupełnieniami Bibliografii polskiej Estreichera. W: *Z problemów bibliografii*. Warszawa 1970 s. 195-219.

madzenia materiałów jest w zasadzie zamknięty) liczy ponad 340 000 opisów, w tym ok. 54 000 poloników zagranicznych.

Przed IB stoi wielkie zadanie zorganizowania prac nad wydaniem tej bibliografii (przewiduje się ok. 20 tomów). Będzie to wymagało zwiększenia środków personalnych i finansowych oraz zapewnienia bazy poligraficznej, czego nie da się osiągnąć bez pomocy centralnej.

Nadto w Zakładzie Bibliografii Retrospektywnej IB przygotowano już do druku pierwsze 2 tomy *Bibliografii poloników zagranicznych za okres 1939-1955* (całość objęmie w 3 tomach ok. 18 000 poz.).

6.3. BIBLIOGRAFIA ZA OKRES OKUPACJI 1939-1945

Dla okresu okupacji istnieją dwa cenne zestawienia wydawnictw konspiracyjnych: L. Dobroszyckiego *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej* (Warszawa 1962) oraz W. Chojnackiego *Bibliografia zwartych druków konspiracyjnych wydanych pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945* (Warszawa 1970). Pierwsze jest, wraz z uzupełnieniami¹¹, prawie pełną podstawą do opracowania przyszłej bibliografii czasopism konspiracyjnych; drugie, wzorowo opracowane, można traktować jako człon bibliografii narodowej tego okresu.

Dla druków jawnych z okresu okupacji istnieje kartoteka bibliograficzna w Zakładzie Bibliografii Retrospektywnej IB licząca ok. 9000 opisów wydawnictw opublikowanych na ziemiach polskich w języku polskim i w językach obcych; poloników właściwych, tj. w języku polskim lub dotyczących spraw polskich, jest ok. 5000 poz.

6.4. BIBLIOGRAFIA ZA OKRES 1944-1955

Ze względu na to, że bieżąca rejestracja PB ma pewne luki w pierwszych latach, w planach IB umieszczono opracowanie bibliografii wydawnictw krajowych za lata 1944-1955. Zebrane materiały w liczbie ok. 75 000 poz. są chwilowo dostępne w kartotece.

6.5. BIBLIOGRAFIA RETROSPEKTYWNA CZASOPISM

Ciągle nie rozwiązany jest problem retrospektywnej bibliografii czasopism polskich. W okresie powojennym pojawił się szereg bibliografii czasopism regionalnych oraz tematycznych; nadto opublikowano pewną liczbę katalogów bibliotecznych dla poszczególnych zespołów czasopism w bibliotekach oraz kilka tematycznych centralnych katalogów polskich

¹¹ L. Dobroszycki: Zaginiona prasa konspiracyjna z lat 1939-1945. *Najnow. Dzieje Pol. II Wojny* t. 7: 1963 s. 173-198; J. Garliński: Polska prasa podziemna 1939-1945 w zbiorach londyńskich. Londyn 1962 ss. 4, nrb. 9.

czasopism. Publikacje te przedstawiają niewątpliwie wiele cennego materiału dla przyszłej ogólnej bibliografii czasopism. Na odcinku ogólnej bibliografii czasopism rozwija działalność Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego PAN (obecnie włączona do Instytutu Badań Literackich — IBL), która opublikowała trzy bibliografie za okresy: 1661-1831 (J. Łojek 1965), 1832-1864 (B. Korczak, 1968), 1944-1948 (J. Myśliński, 1966), budzące jednak szereg zastrzeżeń dotyczących koncepcji i metody.

Postulat skoordynowania prac nad retrospektywną bibliografią czasopism, od dawna zgłaszany przez bibliotekarzy i bibliografów, jest w dalszym ciągu aktualny. Bardziej realne wydaje się jednak poprzedenie takiej szczegółowej bibliografii przez opracowanie sumarycznego wykazu zawierającego tylko najważniejsze elementy opisu¹².

7. BIBLIOGRAFIA DZIEDZIN I ZAGADNIEŃ

W wielu dziedzinach należy podkreślić ogromny rozwój bibliografii bieżących dokumentujących dorobek polski. Wiele z nich zachowuje ciągłość, co w przyszłości — zwłaszcza w naukach humanistycznych — będzie miało wielkie znaczenie dla badaczy. Często są to publikacje wykazujące piśmiennictwo za cały okres od 1945 r. (np. bibliografia literacka, historyczna, geograficzna, geologiczna); pojawiają się też nowe bibliografie bieżące dla nowo skryształizowanych dyscyplin (np. naukowstwo od rocznika 1963).

Dla niektórych dziedzin powstały duże ośrodki bibliograficzne opracowujące wielkie bibliografie bieżące i retrospektywne; zwłaszcza imponującą wygląda działalność bibliograficzna IBL (m. in. zakrojony na wielką skalę *Nowy Korbut*), Instytutu Historii PAN (m. in. kontynuacja *Bibliografii historii polskiej* Finkla), Centralnej Biblioteki Wojskowej i in. Poważny jest dorobek w zakresie bibliografii staropolskiej i osobowej, rozwinęła się bibliografia regionalna.

Poza drukowanymi bibliografiami duże znaczenie jako źródła informacji mają zgromadzone w wielu ośrodkach kartoteki bibliograficzne¹³. Np. znajdująca się w IBL kartoteka bibliograficzna literackiej zawartości polskich czasopism XIX i XX w. (ok. 830 000 opisów bibliograficznych z ponad 2000 czasopism).

Postulowana niekiedy centralna koordynacja wszystkich prac bibliograficznych jest trudna do przeprowadzenia i chyba niepotrzebna. Poszczególne ośrodki naukowe powinny się orientować najlepiej, co do potrzeby i przydatności bieżących czy retrospektywnych bibliografii dla

¹² Por. K. Zawadzki: *Problemy bibliografii retrospektywnej czasopism polskich*. *Prz. bibliot.* R. 40: 1972 z. 1's. 23-38.

¹³ Ich zestawienie znajduje się w *Wykazie bibliografii nie opublikowanych* (4 wyd. 1967).

danej dyscypliny; do tych ośrodków powinny należeć decyzje o podejmowaniu inicjatyw i zapewnienie warunków do ich realizacji.

Jedyną formą koordynacji może być prowadzona w IB centralna ewidencja podejmowanych prac bibliograficznych i konsultacja instytucji wydawniczych z IB przed zawieraniem umów na opracowanie bibliografii. Ewidencja ta ma na celu zapobieganie dublowaniu prac bibliograficznych z jednej strony, z drugiej strony umożliwia zainteresowanym dotarcie do materiałów przed ich opublikowaniem.

8. INFORMACJE O PIŚMIENICTWIE ZAGRANICZNYM

Obok informacji bibliograficznej mającej na celu dokumentację bieżącą i retrospektywną piśmiennictwa polskiego rozwinęły się także formy informacji bibliograficznej o piśmiennictwie zagranicznym. Są to bibliografie retrospektywne o charakterze międzynarodowym (łącznie z piśmiennictwem polskim), np. K. Koranyi, J. Koranyiowa: *Bibliografia historyczno-prawna za lata 1937-1947* (T. 1-2. Toruń 1953-1959) bądź bieżące, np. *Komunikat Bibliograficzny Centralnej Biblioteki Wojskowej*.

Role informacyjną o piśmiennictwie zagranicznym pełnią także w niektórych dziedzinach selekcyjne bibliografie analityczne (niektóre wyłącznie dla piśmiennictwa zagranicznego, np. *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*), zbliżone do nich działy streszczeń (szczególnie rozwinięte w czasopismach lekarskich) bądź działy bibliograficzno-recenzyjne w czasopismach, np. w *Rocznikach Dziejów Społecznych i Gospodarczych*.

Osobne miejsce zajmuje szeroka działalność publikacyjna prowadzona przez ośrodki informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej (inte), mająca na celu informację bibliograficzną o bieżącym piśmiennictwie zagranicznym, czasem z dodaniem informacji o piśmiennictwie polskim¹⁴. Wynikiem tej działalności są:

a) karty dokumentacyjne (tj. opisy bibliograficzne z analizami), opracowywane przez ośrodki branżowe i działowe, powielane i rozprowadzane przez CIINTE (obecnie przez Centrum INTE);

b) inne wydawnictwa informacyjne, na które składają się: informacje ekspresowe, przeglądy dokumentacyjne, biuletyny informacyjne, podające obok zestawień bibliograficznych także informacje o zakończonych pracach naukowo-badawczych, wykazy nabytków do zbiorów biblioteki (patenty, czasopisma), doraźne zestawienia dokumentacyjne na określone tematy itd.¹⁵ Głównymi odbiorcami tych wydawnictw jest

¹⁴ A. Leszczyk: *Działalność wydawnicza ośrodków informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej*. Warszawa 1970 ss. 41.

¹⁵ Zestawienie wydawnictw ciągłych zawierał Katalog wydawnictw informacyjnych wydany przez CIINTE w 1966 r.

personel inżynieryjno-techniczny w zakładach produkcyjnych i pracownicy zakładów naukowo-badawczych.

W miarę rozwoju techniki i wprowadzania automatyzacji do służby informacyjnej znaczenie tradycyjnych opracowań informacyjnych będzie malało i będą one zastępowane przez taśmy perforowane oraz taśmy i płyty magnetyczne dostosowane do wykorzystywania za pomocą maszyn. Wobec rosnącej tendencji i potrzeby stworzenia jednolitej sieci informacji w Polsce należy przewidywać wzrost znaczenia centralnych ośrodków informacyjnych opartych na systemach wyszukiwawczo-publikacyjnych tworzących centralne banki informacji. Znaczenie mniejszych ośrodków wytwarzających we własnym zakresie wtórne źródła informacyjne będzie malało: informacje doraźne na zamówienie lub okresowe zestawienia tematyczne będą uzyskiwane w formie bądź wydruku z centralnych systemów informacyjnych, bądź nośników informacji czytelnych dla maszyny. Prawdopodobnie jednak nie zmniejszy się znaczenie kart dokumentacyjnych jako materiału wejściowego do komputerów, w formie dostosowanej do potrzeb informacji maszynowej.

9. NOWE FORMY INFORMATORÓW BIBLIOGRAFICZNYCH

Rozwinięły się także w okresie powojennym nowe formy informatorów powstających w związku z rozwojem nowych rodzajów dokumentów oraz różnych form pracy informacyjnej. Należy tu wskazać m. in.:

a) *Informatory o mikrofilmach*. Szczególnie ważną rolę pełni *Katalog Mikrofilmów* wydawany od 1950 r. przez Bibliotekę Narodową, jako przewodnik dla centralnej kolekcji mikrofilmowej tworzonej w BN w celu zabezpieczenia cenniejszych wydawnictw polskich, zwłaszcza starych druków, czasopism, muzykaliów. Do 1972 opublikowano 15 zeszytów. Niektóre zeszyty mają dodatkowe walory bibliograficzne, np. z 15 *Czasopisma* informuje o zmikrofilmowanych ciągach czasopism, tworzących idealne kolekcje poszczególnych czasopism złożone nie raz z egzemplarzy znajdujących się w wielu bibliotekach.

Dwa inne informatory mają charakter bardziej doraźno-użytkowy. Są to: *Katalog Mikrofilmów Sprowadzonych z Zagranicy* publikowany przez ODiIN PAN oraz półroczny *Informator o Dokumentach Wtórnych (mikrofilmach, fotokopiach i odbitkach kserograficznych)* wydawany przez CIINTE (obecnie przez Centrum INTE) od rocznika 1968.

Wydawane są też informatory o mikrofilmach archiwalnych; *Katalog Mikrofilmów Archiwalnych* publikowany przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych (NDAP) i Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, wykazujący najcenniejsze dokumenty polskie i polonica z archiwów

zagranicznych (wydano roczniki 1961 i 1962) oraz *Katalog mikrofilmów i fotokopii poloników z archiwów zagranicznych* publikowany przez NDAP (wydano dwa tomy: w 1965 i 1969).

b) Sprawozdania z podróży zagranicznych. Są tu do zasygnalizowania dwa periodyczne informatory, których zakresy częściowo zalegają się, mianowicie wydawany przez CIINTE miesięczny *Informator o Sprawozdaniach z Zagranicznych Podróży Służbowych* (od 1961; pierwotnie pt. *Przegląd Sprawozdań z Podróży Zagranicznych*) oraz kwartalny *Przegląd Sprawozdań z Wyjazdów Zagranicznych* wydawany przez ODiIN PAN za lata 1963-1970. Obecnie ukazuje się tylko pierwszy z tych informatorów, który ma obejmować także materiały przekazywane przez ODiIN PAN.

c) Informatory o tłumaczeniach. Ważną publikacją jest kwartalnik *Informator o Tłumaczeniach* wydawany przez CIINTE (obecnie przez Centrum INTE) od 1954 r. (pierwotnie jako półrocznik pt. *Wykaz Tłumaczeń Wykonanych przez Ośrodki Dokumentacji Naukowo-Technicznej*). Nadto pojawiają się informatory o bardziej ograniczonym zakresie.

d) Informatory o literaturze firmowej: od 1968 r. CIINTE (obecnie Centrum INTE) publikuje roczny wykaz *Księgi Adresowe, Katalogi Międzynarodowych Targów i Wystaw w zbiorach ośrodków informacji naukowo-technicznej*.

10. INFORMACJA BIBLIOGRAFICZNA DLA ZAGRANICY

O polskiej naukowej produkcji piśmienniczej informują następujące wydawnictwa: a) *Quarterly Review of Scientific Publications*, adnotowany informator wydawany od 1955 r. przez Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN (także w wersji rosyjskiej); jego kontynuacją była od r. 1969 publikacja *Bimonthly Review of Scientific Publications*, zawieszona w 1970 r.; b) *Polish Scientific Periodicals. Current contents with author directory*, publikowane od 1962 r. (kilka zeszytów rocznie) przez ODiIN PAN, zawiera reprodukcje oryginalnych bądź tłumaczonych na język angielski spisów treści poszczególnych zeszytów czasopism dla ok. 500 tytułów czasopism¹⁶.

Wydawnictwem informującym o najważniejszych, mogących zainteresować zagranicę publikacjach dotyczących Polski jest opracowana pod auspicjami Komisji Bibliograficznej Narodowej SBP *Bibliographie sur*

¹⁶ Mniejsze znaczenie ma księgarsko-handlowy miesięczny przegląd nowości wydawniczych, wydawany przez Ars Polona w kilku wersjach obcojęzycznych (*New Polish Publications, Polnische Neuerscheinungen, Polskie Nowe Książki*) z dodatkiem informującym o książkach wydanych w Polsce w obcych językach (*Polish Books in English, French, German, Italian, Russian, Spanish*).

la Pologne. Pays, histoire, civilisation (dwa wydania 1963, 1964). Można by postulować stałe wydawanie okresowych suplementów tego opracowania bądź nowych uzupełnionych wydań.

Informacja o piśmiennictwie polskim dotyczącym poszczególnych dziedzin ma następujące postacie:

a) Bibliografie przeznaczone dla odbiorców zagranicznych, np. publikowane przez CIINTE (od rocznika 1951), a obecnie przez Centrum INTE *Polish Technical and Economic Abstracts* (oddzielne wersje także w języku rosyjskim i francuskim; początkowo był to informator tylko o literaturze technicznej z dwujęzycznym tekstem: rosyjskim i angielskim); z nowszych — *Polish Ecological Abstracts* (od rocznika 1957), *Nuclear Science Abstracts of Poland* (od rocznika 1965).

b) Współpraca z zagranicznymi ośrodkami publikującymi bieżące serwisy bibliograficzne o zakresie ogólnym. Np. CIINTE (obecnie Centrum INTE) współpracuje z radziecką bibliografią analityczną *Referativnyj Żurnal* wydawaną przez VINITI (rocznie dla VINITI opracowuje się około 1000 analiz) oraz z *Bulletin Signalétique* wydawanym przez Centre National de la Recherche Scientifique we Francji.

c) Włączanie się do bieżących specjalistycznych bibliografii międzynarodowych, których ukazują się coraz więcej, w większości pod auspicjami międzynarodowych organizacji. Serwisy takie są z Polski wysyłane m. in. do międzynarodowej bibliografii historycznej, geograficznej, kartograficznej, ekonomicznej, muzycznej; IB współpracuje (jeszcze od czasów przedwojennych) z międzynarodową bibliografią *Index Translationum*, wydawaną po wojnie pod auspicjami UNESCO, opracowując dział tłumaczeń na język polski.

d) Niezależnie od włączania się do bibliografii dla poszczególnych dziedzin pożądane byłoby opracowanie przez IB na użytek zagranicy selekcyjnej bibliografii bibliografii oraz włączenie polskiego serwisu do międzynarodowej bieżącej bibliografii bibliografii *Bibliographische Berichte*.

Wydaje się, że należałoby zwrócić większą uwagę na możliwości czynnego włączania piśmiennictwa polskiego do międzynarodowego obiegu informacji.

11. CENTRALNE KATALOGI

Ważnym źródłem informacji są centralne katalogi (c.k.). Zasadnicze znaczenie dla informacji ma zorganizowanie centralnego bieżącego informatora o wpływających do Polski wydawnictwach zagranicznych, zwłaszcza o czasopismach¹⁷.

¹⁷ Zob. Materiały z Ogólnokrajowej Konferencji SBP w sprawie centralnych katalogów. *Prz. bibliot.* R. 38: 1970 z. 2/3 s. 129-209.

11.1. CENTRALNE KATALOGI BIEŻĄCYCH CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

Teoretycznie istnieje w Polsce c.k. czasopism zagranicznych, ogólny co do zakresu tematycznego i zasięgu instytucji, prowadzony przez BN. W praktyce katalog ten jest mocno niekompletny i wskutek opóźnienia w druku nie posiada walorów aktualności informacji. Jest on wydawany od rocznika 1957 jako *Centralny Katalog Bieżących Czasopism Zagranicznych w Bibliotekach Polskich* (ostatni tom wyd. 1971 wykazuje wpływ za rok 1968).

Obok niego wychodziły, bądź ukazują się w dalszym ciągu, różne c.k. czasopism zagranicznych lub obcojęzycznych o zakresie mniej lub bardziej ogólnym, ale ograniczone zasięgiem do jednej sieci lub źródła nabywania, wydawane przez Bibliotekę PAN w Warszawie, Min. Szkolnictwa Wyższego (obecnie Min. Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki), CIINTE oraz Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych „Ruch”.

Nadto istnieją periodycznie wydawane c.k. czasopism zagranicznych ograniczone do jednej dziedziny, np. wydawany co 2 lata przez Bibliotekę SGPiS *Wykaz Zagranicznych Czasopism Bieżących Znajdujących się w Bibliotekach Społeczno-Ekonomicznych* (1:1956).

Publikuje się także sporadycznie bądź periodycznie c.k. czasopism zagranicznych, ograniczone zasięgiem lokalizacji do regionu lub miasta.

Wszystkie te publikacje krzyżują się pod względem zakresu i zasięgu, często nie mają ciągłości i choć w sumie są liczne i przedstawiają pewną wartość dla danego kręgu odbiorców, nie świadczą wszystkich usług, jakie zapewniałby jeden c.k. czasopism, pełny i szybko publikowany. Z drugiej strony trzeba stwierdzić, że takie częściowe inicjatywy powstawały, gdyż c.k. Biblioteki Narodowej nie spełniał tych usług, jakich od niego oczekiwano.

Radykalnie może ten problem rozwiązać automatyzacja c.k. czasopism zagranicznych BN, oparta na zaprojektowanym w tym celu systemie ARKA (= Automatyczne Redagowanie Katalogów). Próbny zeszyt opracowany automatycznie ukazał się w 1971 r., wykazując ok. 1500 tytułów czasopism. System jest tak zaprogramowany, że obok zrzębu głównego w układzie alfabetycznym może dawać zestawienia pomocnicze według klas (dziedzin), instytucji sprawczych, krajów publikacji, języków czasopism i lokalizacji.

11.2. CENTRALNE KATALOGI BIEŻĄCE KSIĄŻEK ZAGRANICZNYCH

C.k. książek zagranicznych bieżąco wpływających do bibliotek polskich znajduje się w Bibliotece Narodowej; w założeniu jest on ogólny co do zakresu tematycznego i zasięgu bibliotek. Ukazujący się od rocznika 1958 *Centralny Katalog Książek Zagranicznych. Nowe nabytki*

w bibliotekach polskich został przerwany na roczniku 1963 ze względu na wysokie koszty i znaczne opóźnienie informacji. Obecnie materiały gromadzone są w kartotece, dającej możliwość tylko indywidualnej informacji.

Na odcinku c.k. książek zagranicznych można także wskazać inne inicjatywy krzyżujące się pod względem zakresu i zasięgu. Periodyczną rejestrację prowadził ODiN PAN publikując *Biuletyn Zagranicznych Nabytków Bibliotek PAN* (1953-1960); od 1956 r. ukazuje się regularnie wydawany przez Bibliotekę SGPiS półrocznik *Centralny Katalog Wydawnictw Zagranicznych Treści Społeczno-Ekonomicznej znajdujących się w polskich bibliotekach społeczno-ekonomicznych oraz niektórych innych bibliotekach naukowych*.

Podobnie jak przy c.k. czasopism zagranicznych oczekuje się, że i w tym zakresie rozwiązanie problemu przyniesie automatyzacja c.k. książek zagranicznych, objęta planami BN. Prace nad adaptacją systemu ARKA są w pełnym toku; próbny zeszyt obejmujący ok. 1000 pozycji ukazał się w końcu 1972 r.

Jeśli chodzi o automatyzację centralnych katalogów, stosunkowo wysokie koszty w skali jednej biblioteki, nawet tak dużej jak BN, są niezbędne z punktu widzenia prawidłowej organizacji ogólnokrajowej sieci informacji. Zautomatyzowane c.k. będą znacznie oszczędniejsze i skuteczniejsze w skali ogólnokrajowej pod warunkiem zapewnienia dopływu pełnej informacji ze wszystkich instytucji.

Pełne korzyści uzyskane dzięki przyśpieszeniu informacji przez automatyzację będą jednak osiągalne pod warunkiem zapewnienia bibliotekom i ośrodkom informacji sprawnej łączności (dalekopisy) i wyposażenia w urządzenia do szybkiej reprodukcji (w celu przesyłania reprodukcji artykułów zamiast wypożyczania całych czasopism).

Z punktu widzenia ogólnokrajowej polityki bibliotecznej pełny zautomatyzowany c.k. może być również pomocą w koordynacji nabywania wydawnictw zagranicznych, zwłaszcza czasopism.

11.3. INNE CENTRALNE KATALOGI

Należy także wspomnieć o jeszcze innych istniejących zarówno publikowanych, jak i kartotekowych katalogach centralnych, oddających wielkie usługi informacyjne.

W Bibliotece Narodowej znajdują się następujące c.k. kartotekowe o zakresie ogólnym:

- a) centralny katalog czasopism krajowych i zagranicznych w bibliotekach polskich;
- b) c.k. druków polskich XVI w.;

c) łączny c.k. starych druków polskich (XVII-XVIII w.) i zagranicznych (XVI-XVIII w.).

Z katalogów publikowanych najcenniejszą pozycją, będącą ważnym wkładem do inkunabulistyki światowej, jest opracowany w Zakładzie Starych Druków BN przez M. Bohonos i E. Szandorowską pod red. A. Kaweckiej-Gryczowej c.k. inkunabułów *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur*. (Wrocław 1970).

Ukazało się też kilka wartościowych c.k. retrospektywnych dotyczących zbiorów specjalnych (kartografia) bądź poszczególnych dziedzin (np. wychowanie fizyczne, film), jak też kilka cennych c.k. retrospektywnych obejmujących czasopisma (biologia, nauka o Ziemi, geografia, wojskowość).

12. WNIOSKI OGÓLNE

Okres powojenny charakteryzuje się wielkim rozwojem bibliografii i innych źródeł informacji o dokumentach. Zapewniono regularne funkcjonowanie podstawowych członów bieżącej bibliografii narodowej, choć z pewnymi powikłaniami na odcinku czasopism, pozostają jednak do zorganizowania nowe człony bieżącej bibliografii narodowej, tj. rejestracja dokumentów audiowizualnych czy prac nie opublikowanych. Nie uzyskano natomiast większych sukcesów w zakresie bibliografii retrospektywnej.

Niepokojącym zjawiskiem jest brak koordynacji i rozpraszanie wysiłków; z jednej strony można stwierdzić istnienie pewnych luk, z drugiej strony występuje częściowe dublowanie prac na niektórych odcinkach.

Chociaż centralna koordynacja w zakresie wszystkich prac bibliograficznych wydaje się zbędna, to jednak odczuwa się brak organu, który mógłby wpływać na planowane skoordynowanie poczynań na najważniejszych odcinkach o znaczeniu ogólnym, zwłaszcza gdy pewne akcje wchodzi w zakres działania instytucji należących do różnych resortów, np. BN, Centrum INTE, ODiN PAN. Nie wydaje się, aby taką rolę mógł pełnić Instytut Bibliograficzny.

Niektóre akcje o charakterze ogólnym są kosztowne, przekraczają możliwości finansowe i organizacyjne poszczególnych bibliotek, muszą być jednak uznane za opłacalne z punktu widzenia całokształtu polityki w zakresie pracy bibliotek i służby informacyjnej. Akcje takie powinny być dofinansowywane z funduszy centralnych.

Okres powojenny zamyka się w 1972 r. pierwszymi próbami automatyzacji katalogów centralnych i planami automatyzacji bieżącej bibliografii narodowej w BN. Nie przyniesie ona pełnych korzyści, jeśli nie

będzie związana z unowocześnieniem ogólnej organizacji bibliotekarstwa (sprawa współpracy!) oraz wyposażenia technicznego bibliotek i służby informacyjnej, jeśli centralne placówki nie będą miały regularnego dostępu do komputera i nie będą wyposażone w szybkie urządzenia peryferyjne do produkcji danych wejściowych oraz do uzyskiwania wydruku o standardzie typograficznym odpowiednim np. dla bibliografii narodowej.

Automatyzację poszczególnych odcinków pracy bibliograficznej należy wprowadzać ostrożnie: niektóre prace mogą być wykonywane skuteczniej i taniej metodami tradycyjnymi. Niewątpliwie na odcinku automatyzacji powinien powstać centralny ośrodek, który mógłby prowadzić jednolitą politykę w tym zakresie.

Na jeszcze jeden problem trzeba zwrócić uwagę: za mało przeprowadza się badań nad wykorzystaniem bibliografii i innych źródeł informacji naukowej. Pewne osiągnięcia mają w tym zakresie CIINTE oraz ODiN PAN, w gruncie rzeczy jednak potrzeby polskich użytkowników nie są w pełni rozeznane.

HENRYK SAWONIAK

SOURCES OF SCIENTIFIC INFORMATION IN POLAND DEVELOPMENT, PRESENT STATE, POSTULATES

The article deals with secondary sources of information, i.e. published and unpublished lists of primary documents, mostly bibliographies. Their production is constantly increasing, which makes coordination of bibliographical activities a necessity. Characteristic of the present times is the growing institutionalization of production of reference publications of this type. In the period under discussion various kinds of bibliographies appeared or became firmly established: bibliography of bibliographies, current bibliography of a general scope: *Przewodnik Bibliograficzny* (*Bibliographical Guide*), *Bibliografia Zawartości Czasopism* (*Index to Periodicals*), *Polonica Zagraniczne* (*Foreign Polonica*), etc. The state of work on the national retrospective bibliography, of both books and periodicals, is less auspicious. The post-war years saw a marked development of current bibliographies in various special fields. Besides bibliographies recording the achievements of Polish science, abstracts concerning foreign literature develop; this is greatly due to the activities of the centres of scientific, technical and economic information. With the development of new kinds of documents reference publications providing information about them appear, viz. guides to microfilms, translations, etc. Important sources of information are also union catalogues: of current foreign periodicals, foreign books, etc. In conclusion the achievements and shortcomings of the post-war period are discussed, with particular regard to the work on automating the production of union catalogues and plans for the automation of the current national bibliography.

JADWIGA SINIARSKA-CZAPLICKA

REGIONALNE OŚRODKI INFORMACJI NAUKOWEJ

I. POTRZEBY INFORMACJI NAUKOWEJ W SKALI REGIONU

Gdy prześledzimy liczącą kilka wieków historię bibliografii czy jeszcze bardzo młode dzieje dokumentacji naukowej, możemy zauważyć z jednej strony stałą tendencję do coraz większego zróżnicowania zakresu tematycznego opracowań pochodnych, z drugiej — dążność do coraz bardziej doskonalących się metod ich udostępniania w różnych środowiskach użytkowników. Widoczna jest tendencja do współpracy placówek informacyjnych w skali krajowej i międzynarodowej, do tworzenia pionów, sieci służb informacyjnych, obejmujących ośrodki koordynowane centralnie, współdziałające, podporządkowane w układzie hierarchicznym, a czasem działające w wąskim zakresie jednego typu dokumentów lub usługi.

Przyczyny tego zjawiska są różnorodne, można je rozpatrywać z punktu widzenia stanu współczesnej nauki, z punktu widzenia odbiorców informacji, wreszcie w aspekcie samej specyfiki źródeł i narzędzi informacji.

STAN WSPÓŁCZESNEJ NAUKI

Według Adkinsona [1] liczba uczonych działających współcześnie jest o połowę wyższa od liczby uczonych, którzy działali od czasów najdawniejszych do chwili obecnej, co (przy powszechnie stosowanej metodzie ujawniania wyników badań w formie publikacji) powoduje wykładniczy wzrost liczby naukowych czasopism i artykułów.

H. Chamerska [2] wskazuje na postępującą specjalizację wewnątrz poszczególnych dziedzin wiedzy przy jednoczesnych tendencjach integracyjnych, wyrażających się w podejmowaniu szerokich badań interdyscyplinarnych. Zwraca również uwagę na znaczenie rosnącej wielożeczności doniesień naukowych wskutek aktywizacji uczonych w krą-

jach, które dotychczas były tylko odbiorcami osiągnięć naukowych krajów przodujących.

Bardzo istotne znaczenie ma rosnąca stale liczba komunikacji nieformalnej, coraz liczniejsze doniesienia naukowe w formie wypowiedzi na międzynarodowych konferencjach specjalistycznych, wzrastająca liczba przedbitków, niepublikowanych sprawozdań z prac badawczych itp. Ten gąszcz dokumentów prymarnych o niezwykle zróżnicowanej problematyce i formie przygniata potencjalnego ich użytkownika i zniechęca do korzystania z bogactwa źródeł naukowych. Zadaniem ośrodków informacji w regionie jest skrócenie i wyprostowanie tej najeżonej przeszkodami drogi pomiędzy źródłem informacji i jej użytkownikiem.

UŻYTKOWNICY INFORMACJI

Problemy dotarcia informacji do odbiorców, wyrobienie potrzeby poszukiwania informacji i przysposobienie użytkowników do właściwego korzystania z dokumentów pochodnych nie są w pełni rozwiązane zapewne w żadnym kraju. W Polsce dopiero w ostatnich latach poczyniono pewne kroki w tym kierunku przez wprowadzenie zajęć z zakresu korzystania z bibliotek i informacji ze studentami oraz prowadzenie przysposobienia informacyjnego przez Stowarzyszenia Naukowo-Techniczne NOT, Ośrodki Informacji Naukowej pionów gospodarczych i Polskiej Akademii Nauk.

Użytkownik informacji naukowej w naszym kraju nie ma nawyku korzystania z pomocy placówek informacyjnych. Naukowiec gromadzi tradycyjnymi metodami własny warsztat informacyjny, student ogranicza się do pozycji bibliograficznych wskazanych przez pracownika dydaktycznego, projektanci i konstruktorzy dość mechanicznie wykorzystują różnego rodzaju normy i normatywy, zaś inżynier zatrudniony w przedsiębiorstwie produkcyjnym przyzwyczał się do publikacji o charakterze podręcznikowym i różnych rodzajów kompendiów i informatorów, jakże często przestarzałych.

Ważnym problemem, który należy rozwiązać w celu właściwego udostępnienia informacji naukowej, jest przewycięzenie trudności wynikających z rozproszenia użytkowników w różnych pionach organizacyjnych. Np. informacją z zakresu archeologii winien interesować się pracownik naukowy instytucji badawczej, pracownik naukowo-dydaktyczny uczelni, student, pracownik muzeum, konserwator, pracownik kultury zatrudniony w instytucji regionalnej. W innych dziedzinach przykłady są równie oczywiste, choćby w biologii i chemii, które są dyscyplinami podstawowymi dla wydziałów uniwersyteckich, medycznych, politechnicznych, instytutów PAN i przemysłowych, przedsiębiorstw produk-

cyjnych tzw. pionu kluczowego, terenowego i spółdzielczego. Czy w takim układzie nie nasuwa się konieczność zorganizowania wspólnych międzyinstytucjonalnych ośrodków informacji, a w każdym razie centrów informujących, gdzie poszukiwany dokument pierwotny, pochodny lub wtórny znajduje się i może być udostępniony? W pewnym zakresie problem ten mogłyby rozwiązać ośrodki informacji regionalnej.

Innym zagadnieniem jest rozproszenie na obszarze kraju użytkowników informacji interesujących się określoną problematyką. Np. fabryki przemysłu papierniczego rozrzucone są przede wszystkim w województwach przygranicznych, zaś instytucje badawcze, uczelniane i projektowe tej branży, mające duże księgozbiory specjalistyczne, zlokalizowane są w Łodzi. Pracownicy przedsiębiorstw celulozowo-papierniczych poza wąską problematyką branżową, o której informacja jest im udostępniana za pośrednictwem Branżowego Ośrodka INTE, są zainteresowani literaturą z innych dziedzin technologii chemicznych, gospodarki wodnej, energetyki, drzewnictwa, ekonomiki przemysłu itd. Księgozbiory zakładowych ośrodków informacji są bardzo skromne, lecz gdyby istniała możliwość nawiązania współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów, a w każdym razie zorganizowania informacji o zbiorach w skali regionu, byłyby to z pewnością duży postęp w przepływie informacji. Podobnie zresztą kształtuje się zagadnienie zbiorów i informacji o nich w skali regionu w zakresie archeologii, etnografii, ekonomii, sztuki.

SPECYFIKA ŹRÓDEŁ I NARZĘDZI INFORMACJI

Zbiory współczesnych bibliotek naukowych wszystkich dyscyplin wiedzy składają się nie tylko z bardzo różnorodnych typów publikacji gromadzonych drogą zakupu lub prenumeraty, lecz również z dokumentów pierwotnych, których nie można uzyskać sposobami konwencjonalnymi; poza tym coraz większą część zbiorów stanowią pozycje obcojęzyczne, opracowania informacyjne i różne formy dokumentów wtórnych.

Zdaje się nie ulegać wątpliwości, że dość nierównomierne jest rozmieszczenie zbiorów dokumentów prymarnych na obszarze kraju. Duże miasta ze stolicą na czele są uprzywilejowane, natomiast wiele miast wojewódzkich ma tylko bardzo skromne zbiory dokumentów prymarnych z zakresu techniki, ekonomii, nauk biologicznych itp.; w miastach powiatowych materiały te są wręcz ubogie. Wielka część wymienionych zbiorów ma charakter zamknięty i nie jest łatwo dostępna dla wszystkich zainteresowanych.

Dla ilustracji tego problemu zestawiono dane dotyczące zbiorów z dziedziny techniki w bibliotekach łódzkich [3].

Biblioteki		Wydawnictwa zwarte (wol.)	
		1970	1972
1.	Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej	97 646	109 151
2.	Miejska Biblioteka Publiczna im. L. Waryńskiego*	43 300	45 700
3.	Biblioteki ośrodków inte w resorcie przemysłu lekkiego	72 000	77 000
4.	Biblioteki ośrodków inte placówek badawczych innych resortów	36 000	38 000
5.	Biblioteki ośrodków inte biur projektowych	58 265	ok. 60 000
6.	Biblioteka NOT	6 830	6 000
Razem		314 041	335 851

* Zbiory zaklasyfikowane w działach 5 i 6 Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej.

Biblioteki		Wydawnictwa ciągle bieżące (tyt.)	
		ogółem	w tym z krajów kapitalistycznych
1.	Biblioteka Główna i Biblioteka Wydziału Chemii Politechniki Łódzkiej	1411	557
2.	Biblioteki instytutów Politechniki Łódzkiej	509	59
3.	Miejska Biblioteka Publiczna im. L. Waryńskiego	53	—
4.	Biblioteki ośrodków inte w resorcie przemysłu lekkiego	2676	666
5.	Biblioteki ośrodków inte placówek badawczych innych resortów	1234	358
6.	Biblioteki ośrodków inte biur projektowych	1396	400
7.	Biblioteka NOT	165	50
Razem		7444	2090

Jedynie Biblioteka im. Waryńskiego i Biblioteka NOT mają charakter ogólnodostępny, ale reprezentują one zaledwie 15% zbiorów wydawnictw zwartych i niespełna 3% czasopism. Koncentracja zbiorów w bibliotekach P. Ł. pozwala na łatwiejsze dotarcie do zgromadzonych źródeł informacji, natomiast rozproszone w bibliotekach ośrodków inte zbiory stanowią 50% wydawnictw zwartych i 70% pręnumerowanych bieżąco czasopism. Jeśli założymy nawet, że biblioteki (do których te cenne dokumenty wpływają) pracują bardzo sprawnie i że publikacje te są właściwie opracowane i udostępniane, krąg użytkowników, którzy bezpośrednio korzystają z tych źródeł pierwotnych, jest ograniczony tylko do pracowników macierzystej placówki, instytucji lub uczelni. Tylko w przypadku biblioteki branżowego ośrodka zapewniony jest szerszy przepływ informacji o tych źródłach dzięki opracowaniom informacyjnym. Takie same lub jeszcze większe trudności powstają przy udostępnianiu ma-

teriałów nie publikowanych i zbiorów specjalnych użytkownikom spoza kręgu osób bezpośrednio związanych instytucjonalnie.

Możemy też zaobserwować obfitość różnego rodzaju opracowań informacyjnych (dokumentów pochodnych) wydawanych staraniem ośrodków specjalistycznych wiodących i wydaje się, że one również w dużej mierze są kolportowane we własnym pionie organizacyjnym (uczelnianym, resortowym, Akademii Nauk).

Konsekwencją omówionej wyżej koncentracji zbiorów prymarnych jest potrzeba zorganizowania przepływu opracowań pochodnych nie tylko w kierunku pionowym, lecz i w kierunku poziomym. Szczególnie ważny jest poziomy przepływ informacji zaczerpniętych z centralnych katalogów, informatorów o zbiorach specjalnych, o materiałach trudno dostępnych, dokumentach pochodnych (np. zestawieniach tematycznych) i dokumentach wtórnych (tłumaczeniach, mikrofilmach publikacji, których nie ma w oryginale w księgozbiorach krajowych). Przy współczesnym postępie techniki uwielokrotniania dokumentów informacja o miejscu przechowania poszukiwanego źródła informacji jest, praktycznie biorąc, kluczem do udostępniania każdemu użytkownikowi, niezależnie od jego miejsca pracy i zamieszkania, materiałów potrzebnych dla jego badań, studiów czy rozwiązań technologicznych.

II. ORGANIZACJA REGIONALNYCH OŚRODKÓW INFORMACJI

Regionalne ośrodki informacji mogą być dwojakiego rodzaju: ośrodki informacji o regionie i ośrodki informacji o informacji z zakresu różnych dziedzin wiedzy, w dalszym ciągu nazywane ośrodkami informacji o informacji. Tematem mojej wypowiedzi jest drugi typ placówek informacyjnych:

Ośrodki informacji o informacji winny powstać w miastach wojewódzkich, z tym że może należałoby preferować powołanie tego typu placówek w miastach nie mających bogatych zbiorów prymarnych ogólnie dostępnych. Wydaje się np., że bardziej palącym zagadnieniem jest ich organizacja w Białymstoku, Rzeszowie, Olsztynie, Zielonej Górze, Bydgoszczy i Opolu, aniżeli we Wrocławiu, Krakowie, Gdańsku, Poznaniu i Łodzi. To nie znaczy, że w drugiej grupie miast ośrodki te nie miałyby poważnych zadań do spełnienia, można jedynie sądzić, że ośrodki miejskie nie posiadające bogatego zaplecza bibliotecznego muszą w szerokim stopniu gromadzić warsztat informujący o zbiorach krajowych, podczas gdy we Wrocławiu lub Krakowie niezmiernie cenna dla użytkowników byłaby pełna informacja o zbiorach znajdujących się na miejscu.

Ośrodki informacji o informacji winny być powoływane dla wiel-

kich dziedzin wiedzy, np. humanistyki i nauk społecznych, biologii i nauk medycznych, nauk technicznych, rolniczych. Przy powoływaniu ośrodka należy znaleźć dla niego oparcie w działającej instytucji bibliotecznej uczelnianej, publicznej lub społecznej. Wydaje się, że nie w każdym mieście należy organizować ośrodki wszystkich dziedzin wiedzy; np. w niektórych miejscowościach określone ośrodki specjalistyczne nie będą mogły być uruchomione ze względu na brak zaplecza bibliotecznego i wyspecjalizowanej w tej dziedzinie kadry pracowników informacji. W innym przypadku nie należy uruchamiać nowej placówki, gdy w miejscowości tej działa biblioteka o dobrze zorganizowanym, bogatym księgozbiorze, której ośrodek informacji pracuje sprawnie; np. Biblioteka Jagiellońska na pewno spełnia te warunki w zakresie informacji humanistycznej, a Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie — w zakresie nauk rolniczych dla swego regionu.

Wydaje się więc, że należałoby traktować dość elastycznie organizację regionalnych ośrodków informacji o informacji, tak pod względem zakresu problematyki, środowiska użytkowników, jak i instytucji, przy której winny działać. Bowiem poza zapleczem bibliotecznym, sprawne działanie ośrodka zależy od zapewnienia mu następujących warunków: śródmiejskiej lokalizacji, dobrego, funkcjonalnie i estetycznie urządzonego pomieszczenia, możliwości korzystania z urządzeń do uwielokrotniania i z teleksu, możliwości pracy również w godzinach popołudniowych, wreszcie odpowiednio wyszkolonego personelu. Ale nawet jeśli wszystkie te warunki są zrealizowane, ośrodek informacji o informacji nie będzie mógł efektywnie pełnić swoich funkcji, jeśli nie będzie aktywnie współpracował z placówkami biblioteczno-informacyjnymi w tym środowisku oraz z analogicznymi ośrodkami w innych regionach, a także z wielkimi księżnicami naukowymi w kraju.

Stworzenie sieci ośrodków informacji o informacji wymagałoby pewnego przedstawienia działalności służb informacyjnych różnych pionów, w szczególności w zakresie przygotowywania dotychczas po macoszemu traktowanych narzędzi informacji, w rodzaju centralnych katalogów tematycznych różnego typu zbiorów, scalonych spisów zawartości czasopism, wszelkiego rodzaju informatorów adnotowanych o placówkach informacyjnych i bibliotecznych w skali kraju z indeksami rzeczowymi i topograficznymi, podobnych informatorów regionalnych. Drugim ważnym problemem byłoby przygotowanie odpowiedniej kadry pracowników, wyspecjalizowanych w tego typu pracy informacyjnej.

Na zakończenie rozważań na temat aspektów organizacji ośrodków informacji o informacji należy wymienić bardzo istotny problem funduszy na ich działalność. Z całą pewnością nie może koszt prowadzenia ośrodka obciążać jednej instytucji, np. tej, przy której jest urucho-

miony. Konieczne jest ściśle porozumienie w tym względzie dyrekcji administracyjno-finansowych instytucji zainteresowanych w pracy ośrodka i to nie tylko uczelni, placówek badawczych resortowych i PAN, społecznych organizacji naukowych, lecz w pierwszym rzędzie administracji przemysłowych, rad narodowych (w agendach wydziałów przemysłowych, zdrowia, oświaty, kultury), następnie organizacji spółdzielczych, rzemieślniczych, wreszcie związków zawodowych. Status organizacji tego typu placówek informacyjnych winien być oparty na obowiązujących przepisach prawnych.

III. WARSZTAT INFORMACYJNY OŚRODKA

Zbiory ośrodka informacji o informacji składają się z wydawnictw prymarnych zwartych i ciągłych, z materiałów pochodnych o różnych formach wydawniczych i z kartotek. Można wymienić następujące grupy zbiorów, z zastrzeżeniem że daleko im do kompletności, gdyż warsztat informacyjny musi być budowany indywidualnie w zależności od dziedziny wiedzy, środowiska użytkowników, warunków lokalowych, finansowych, osobowych i wielu innych czynników:

1) księgozbiór podręczny w czytelnicy złożony z encyklopedii, słowników, kompendiów, podstawowych opracowań monograficznych z zakresu dyscyplin, objętych pracą ośrodka;

2) księgozbiór z zakresu teorii, metod i techniki pracy informacyjnej;

3) podstawowe dla danej dziedziny wiedzy czasopisma krajowe i z krajów bloku socjalistycznego oraz wybrane z krajów kapitalistycznych;

4) wydawnictwa informacyjne (bibliografie bieżące) publikowane staraniem placówek krajowych i wybrane z krajów socjalistycznych w zakresie jak wyżej;

5) bibliografie specjalne retrospektywne w zakresie własnej dziedziny i pokrewnych dyscyplin;

6) centralne katalogi czasopism zagranicznych, zbiorów specjalnych, dokumentów trudno dostępnych i dokumentów wtórnych;

7) scalone spisy treści czasopism z zakresu własnej dziedziny wiedzy i dyscyplin pokrewnych;

8) wykazy nabytków bibliotek własnego regionu;

9) informatory (dot. organizacji nauki, o ośrodkach informacji i bibliotekach różnych pionów w skali kraju i regionu, o zbiorach specjalnych różnych typów itp.);

10) katalogi wydawnicze i księgarskie.

Na przykład w łódzkim Ośrodku Informacji Technicznej NOT prowadzone są następujące kartoteki:

1) kartoteka bibliotek i ośrodków informacji w regionie (dane formalne, krótka charakterystyka zbiorów i warsztatu informacyjnego, zakres udzielanych informacji);

2) aktualizowany corocznie centralny katalog czasopism zagranicznych gromadzonych w bibliotekach regionu;

3) centralna kartoteka zbiorów specjalnych gromadzonych w placówkach regionu, m. in. symboli norm, symboli klas opisów patentowych, normatywów w układzie przedmiotowym, filmów technicznych. W ośrodkach humanistycznych byłyby to kartoteki starych druków, rękopisów, zbiorów kartograficznych, ikonografii, zabytków itd.

4) kartoteka zbiorów opracowań dokumentacyjnych, np. symbole UKD gromadzonych w ośrodkach kart dokumentacyjnych, indeks tematów kartotek perforowanych;

5) kartoteka gromadzonych w regionie zbiorów nie publikowanych (prac badawczych, materiałów z konferencji, tłumaczeń) w układzie rzeczowym;

6) kartoteka tłumaczy, rzeczoznawców, rzeczników patentowych.

IV. KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI OŚRODKÓW INFORMACJI O INFORMACJI

Regionalne ośrodki informacji mogą mieć za przedmiot następujące kierunki działania: 1) usługi informacyjne, 2) usługi biblioteczne, 3) koordynacja pracy służb informacyjnych różnych pionów, 4) baza dla zajęć metodycznych kursów szkoleniowych prowadzonych dla pracowników i użytkowników informacji, 5) popularyzacja czytelnictwa.

Do zakresu pierwszego kierunku działania należy służenie informacją o lokalizacji poszukiwanych przez użytkowników materiałów. Stąd ogromna rola centralnych katalogów i informatorów dotyczących wszelkiego typu dokumentów prymarnych, a również pochodnych i wtórnych. Następnie informacja bibliograficzna na podstawie opracowań retrospektywnych i bieżących; tu ogromne zadanie mógłby spełnić teleks, który pozwoliłby na szybkie wyszukanie miejsca przechowania dokumentu i usprawnił jego udostępnienie. Wreszcie należy tu informacja o usługach takich, jak tłumaczenia, formalności związane z uprawomocnieniem wynalazku, uwielokrotnianie itp.

W zakresie udostępniania zbiorów prymarnych ośrodek służy własnymi zbiorami (przede wszystkim księgozbiorem podręcznym i zbiorami czasopiśmienniczymi) oraz pośredniczy w udostępnianiu materiałów z innych instytucji drogą wypożyczeń międzybibliotecznych i uzyskiwania dokumentów wtórnych.

Koordynacja pracy placówek informacyjno-bibliotecznych wpływa z samej podstawy działalności regionalnego ośrodka, a mianowicie ko-

nieczności stworzenia warsztatu informacyjnego przy pomocy placówek różnych pionów informacyjnych. Konsekwencjami dalszymi są wspólnymi siłami prowadzone prace nad centralnymi katalogami zbiorów w regionie, specjalizacja zbiorów prymarnych, wzajemne udostępnianie dokumentów prymarnych i pochodnych, dzielenie się doświadczeniem w pracy informacyjnej. Pewna mobilizacja sił dla sprawnego działania ośrodka informacji o informacji prowadzi do integracji środowiska pracowników służb informacyjnych, co w efekcie ogromnie uprawnia przepływ poziomy informacji naukowej.

Organizowane przez różne instytucje kursy podstawowe, doskonalące i specjalistyczne dla pracowników informacji wymagają bazy do prowadzenia pokazów i ćwiczeń. Na skutek trudności lokalowych, z którymi borykają się biblioteki i ośrodki informacji wszelkich typów, trudno korzystać z ich warsztatów dla celów szkoleniowych, gdyż zajęcia tego typu zakłócają normalny tok pracy. Ogólnie dostępne i utrzymywane z funduszy różnych instytucji ośrodki informacji wydają się być predestynowane do pełnienia tej roli.

Potencjalnymi użytkownikami usług regionalnych ośrodków informacji o informacji byłiby ludzie z różnych środowisk. Pracownicy naukowcy instytutów uczelnianych, resortowych i PAN mogliby korzystać z usług regionalnego ośrodka za pośrednictwem macierzystych ośrodków informacji, nie orientując się nawet, skąd poszukiwana informacja pochodzi. Natomiast użytkownicy spoza kręgu instytucji naukowych, a więc studiujący zaocznie lub na studiach wieczorowych, pracownicy przedsiębiorstw produkcyjnych, zatrudnieni w szkolnictwie średnim zawodowym, w instytucjach podległych administracji, wreszcie rzesze młodzieży uczęszczającej do ostatnich klas szkół średnich i do szkół pomaturalnych półwyższych winni trafić do ośrodków za pośrednictwem zakładowych ośrodków informacji, działów informacyjnych bibliotek publicznych, związkowych, szkolnych, a przede wszystkim winni zostać przysposobieni do korzystania z usług informacji wspólną skoordynowaną akcją placówek wszystkich pionów.

V. PRZYKŁADY DZIAŁALNOŚCI OŚRODKÓW INFORMACJI W REGIONIE

Próby uruchomienia ośrodków informacji regionalnej sięgają połowy lat sześćdziesiątych, zaś inicjatywy w tym zakresie szły dwoma niezależnymi torami. Jedna grupa ośrodków działa na podstawie uchwały Rady Ministrów nr 170 z r. 1964, mocą której powołano trzy eksperymentalne Wojewódzkie Ośrodki Informacji Technicznej i Ekonomicznej (WOINTE) w Katowicach, Wrocławiu i Szczecinie. Drugim torem w tym samym czasie szły wysiłki Naczelnej Organizacji Technicznej, dzięki czemu powsta-

ly Ośrodki Informacji Technicznej przy Oddziałach Wojewódzkich NOT w Łodzi, Bydgoszczy i Częstochowie; ich działalność szeroko wykracza poza kameralną działalność biblioteczną ograniczającą się do członków Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych.

Zasięg działania WOINTE miał ograniczać się do placówek podległych radom narodowym, przedsiębiorstw przemysłu terenowego i spółdzielczego. Jednakże prawie od początku praca trzech eksperymentalnych wojewódzkich ośrodków potoczyła się w sposób zróżnicowany. Ośrodek szczeciński [4] główne wysiłki skierował na przepływ informacji w regionie, ośrodek wrocławski poza usługami dla placówek podległych radom narodowym opracowuje rozliczne informatory na temat potencjału gospodarczego województwa wrocławskiego, wreszcie WOINTE w Katowicach [5, 6] poza usługami informacyjnymi dla administracji terenowej, m. in. również dla placówek służby zdrowia, zorganizował komórkę centralną informacji patentowej i literatury firmowej.

WOINTE we Wrocławiu i wszystkie trzy ośrodki NOT zorganizowały warsztaty mogące służyć informacją o informacji, z tym że we Wrocławiu [7] poza informacją bibliograficzną i informacją kierującą do miejsca przechowania dokumentu prowadzone są kartoteki centralne, na podstawie których WOINTE kieruje zainteresowanych do rzeczników patentowych, tłumaczy, specjalistów w zakresie przepisów normalizacyjnych, rzeczoznawców.

We wszystkich wymienionych ośrodkach gromadzony jest księgozbiór o charakterze wyżej omówionym, prenumerowane są poza tym normy. Ogromnym ułatwieniem w pracy WOINTE we Wrocławiu jest doskonała lokalizacja (w gmachu NOT, który jest częściowo wykorzystywany przez Politechnikę Wrocławską), bardzo ścisła współpraca z uczelnią, wydatna pomoc i duże zainteresowanie usługami informacyjnymi tej placówki ze strony władz administracyjnych miejskich i wojewódzkich. Dzięki tym sprzyjającym okolicznościom oraz niezwyklej energii pracowników ośrodka placówka ma dobry lokal, bogaty księgozbiór, wystarczające wyposażenie w urządzenia reprograficzne i poligraficzne, co daje w efekcie możliwości rozwinięcia wielorakiej działalności.

Podobnie jak WOINTE we Wrocławiu, oparcie w uczelni technicznej ma Ośrodek Informacji Technicznej NOT w Częstochowie [8]. Analogiczna placówka w Łodzi [9] rozwija się dzięki docenieniu roli informacji przez działaczy zrzeszonych w tamtejszych Oddziałach Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT, a przede wszystkim dzięki wspólnemu wysiłkowi łódzkiego środowiska pracowników służb informacyjnych, bibliotekarzy i dokumentalistów pracujących tak w sieci ośrodków inte jak w Politechnice Łódzkiej.

Ośrodek Informacji Technicznej NOT w Bydgoszczy [10] od połowy

1971 r. ograniczył poważnie swą działalność na skutek braku funduszy. Ośrodek ten nie nawiązał współpracy z biblioteką tamtejszej Wyższej Szkoły Inżynierskiej; wydaje się, że to niekorzystnie zaciążyło na jego rozwoju.

WOINTE w Szczecinie oraz NOT w Częstochowie i Bydgoszczy w silnym stopniu rozwinęły współpracę z zakładowymi ośrodkami informacji (ZOI) w przedsiębiorstwach produkcyjnych, i to nie tylko na obszarze miasta, lecz również w terenie. Organizowane są narady, szkolenia, przeprowadzana analiza działalności poszczególnych ośrodków (drogą ankiet i wizytacji), wydawane są biuletyny zawierające poza działem bieżących informacji o zbiorach również wskazówki metodyczne dotyczące pracy informacyjnej ZOI. WOINTE w Szczecinie poza współpracą z Biblioteką Główną Politechniki w szerokim zakresie współdziała z siecią bibliotek publicznych od wojewódzkiej do gromadzkich. W formie biuletynu rozsyłane są tematyczne bibliografie zalecające nowych wydawnictw; prowadzone jest też poradnictwo przy tworzeniu księgozbiorów literatury fachowej w bibliotekach gromadzkich, szczególnie z zakresu rolnictwa, jak również propaganda czytelnictwa i usług informacyjnych w szerokich kręgach społeczeństwa.

We wnioskach wyciągniętych z analizy działalności służb informacyjnych placówek PAN i uczelni wyższych [11] zamieszczone są punkty, które potwierdzają potrzebę powołania ośrodków informacji w regionach; podkreślono w nich potrzebę organizacji wiodących ośrodków dla poszczególnych dziedzin wiedzy, powołania pracowni rejonowych dla usług reprograficznych i poligraficznych oraz wzmocnienia terenowych ośrodków informacji i zwiększenia ich liczby.

W uchwale Rady Ministrów nr 35 z 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej nie wymieniono wprawdzie potrzeby organizowania ośrodków informacji o informacji, lecz sama idea „składnic informacji” oraz współpracy z siecią ośrodków informacji organizacji społecznych stwarza w tym względzie sugestie, które znajdują zapewne odbicie w programach organizacji służb informacyjnych opracowywanych przez Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej.

LITERATURA

1. B. W. Adkinson: Niektóre trendy w komunikacji naukowej. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* t. 16:1971 z. 1 s. 1-4.
2. H. Chamerańska: Nowe tendencje i perspektywy w dokumentacji nauk społecznych. W: *Materiały z III Sympozjum Pracowników Informacji Naukowej*

Polskiej Akademii Nauk i Czechosłowackiej Akademii Nauk w Zakopanem 12-15 10 1970. Warszawa 1971.

3. J. Siniarska-Czaplicka: Czytelnictwo literatury technicznej w regionie łódzkim. Referat wygłoszony na naradzie na temat „Wykorzystanie czasopiśmiennictwa geodezyjnego” zorganizowanej w Łodzi w dn. 13 2 1973 przez Stowarzyszenie Geodetów Polskich.

4. J. Klauze: Wojewódzkie ośrodki informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* t. 14:1969 z. 4 s. 12-17.

5. Z. Hajduga: Pięcioletnie doświadczenia wojewódzkiego ośrodka informacji w Katowicach. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* t. 14:1969 z. 5 s. 19-25.

6. Z. Hajduga: Rozpowszechnianie i wykorzystywanie materiałów informacyjnych Wojewódzkiego Ośrodka Informacji w Katowicach. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* t. 16:1971 z. 6 s. 9-14.

7. Informator przemysłu dolnośląskiego (m. Wrocławia i woj. wrocławskiego). Wrocław 1966 WOINTE.

8. E. Włosińska, Z. Żmigrodzki: Założenia współpracy regionalnej ośrodków informacji i bibliotek w Częstochowskim Okręgu Przemysłowym. *Aktual. Probl. Inf. Dok.* t. 20:1970 z. 4 s. 9-11.

9. J. Siniarska-Czaplicka: W Łodzi i gdzie indziej. *Prz. tech. Zesz. probl.* 1969 nr 4 s. 52-54.

10. A. Kitowski: Bydgoskie pospolite ruszenie. *Prz. tech. Zesz. probl.* 1969 nr 4 s. 49-51.

11. Ocena istniejącego stanu informacji naukowej o wynikach badań naukowych i popularyzacji osiągnięć naukowych oraz dostosowanie treści, form i metod działalności informacyjnej do potrzeb użytkowników. Warszawa 1972 ODiIN PAN.

JADWIGA SINIARSKA-CZAPLICKA

REGIONAL CENTRES OF SCIENTIFIC INFORMATION

Regional centres of scientific information have an important duty to perform in the field of both science and industry. Currently there is a distinct trend towards cooperation between these centres on a national and international scale, the determinant factors here being the state of modern science, the character of information users, and the specific features of the tools and sources of information. Regional information centres can be concerned either with the region in question or with individual branches of science. The present article deals with the latter type of centres, called here the centres of information about information resources. The discussion — based on the experiences of the centres of technical information — covers groups of materials constituting the tools of information work done by a centre of this type, as well as the main lines of its activities, such as the coordination of information services provided by various networks existing within the region, the propagation of reading, etc. The last chapter is concerned with the work of the centres of information about information resources, which are already active, viz. three Provincial Centres of Technical Information and three Technical Information Centres of the Main Technical Organization.

Z PRAC NAD NOWĄ POLSKĄ INSTRUKCJĄ KATALOGOWANIA
ALFABETYCZNEGO

Dzieje wysiłków mających na celu przygotowanie nowej polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznego zostały szczegółowo omówione przez W. Sokołowską, przewodniczącą Komisji Katalogowania przy ZG SBP, w artykule *O nową polską instrukcją katalogowania alfabetycznego*¹. Zanim jednak ten artykuł ukazał się w druku, przedstawione w nim trudności doprowadzenia do końca prac nad instrukcją, zapoczątkowanych przez Komisję Katalogowania w 1963 r., znalazły organizacyjne rozwiązanie. Naczelną redakcję instrukcji przejęła — na prośbę Ministerstwa Kultury i Sztuki — Biblioteka PAN w Warszawie, włączając tę pracę do planu swoich prac naukowych, zapewniając równocześnie etat głównemu redaktorowi instrukcji. Z inicjatywy Ministerstwa Kultury i Sztuki instrukcja ma być owocem współdziałania także innych bibliotek i instytucji, które w różny sposób będą uczestniczyć w jej opracowaniu. O specjalnych zadaniach Komisji Katalogowania przy ZG SBP wynikających z jej dotychczasowej roli jako ciała inicjującego i prowadzącego te prace od wielu lat będzie mowa dalej, tu należy zaznaczyć, że część instrukcji poświęcona katalogowaniu wydawnictw ciągłych zostanie opracowana w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi (przez K. Pieńkowską), zaś Biblioteka Narodowa zapewni wykonanie lub pokryje koszty pomocniczych czynności technicznych związanych z przygotowaniem instrukcji. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Państwowa Rada Biblioteczna będą uczestniczyły w organizowaniu konferencji ogólnokrajowych poświęconych dyskusji nad projektem instrukcji. Nad wywiązaniem się z zobowiązań podjętych przez uczestników tego przedsięwzięcia czuwa Ministerstwo Kultury i Sztuki, realizując w ten sposób swoje zadania wynikające z § 16 Ustawy o bibliotekach.

Biblioteka PAN przyjął na etat redaktora naczelnego mgr Marię Lenartowicz, która podjęła pracę nad instrukcją w sierpniu 1972 r. Powołano Komitet Redakcyjny w następującym składzie: mgr Władysława Borkowska, doc. dr Helena Hleb-Koszańska, mgr Maria Lenartowicz, mgr Krystyna Pieńkowska, dr Henryk Sawoniak, dr Wanda Sokołowska. Dyrekcja Biblioteki Narodowej delegowała do udziału w pracach Komitetu mgr Wandę Piusińską. Przewodniczy Komitetowi Dyrektor Biblioteki PAN, prof. dr hab. Maria Dembowska.

Zgodnie z przyjętym poprzednio przez Komisję Katalogowania SBP planem działania, redaktor przystąpił najpierw do opracowania instrukcji katalogowania wydawnictw zwartych, przeznaczonych dla dużych bibliotek naukowych. Instrukcja ta będzie stanowiła podstawę do przygotowania w późniejszym czasie przepisów dotyczących innych rodzajów dokumentów (np. nut, map, dokumentów audiowi-

¹ *Prz. bibliot.* R. 39: 1971 s. 273-280.

zualnych itp.) oraz przepisów uwzględniających potrzeby bibliotek innych typów: publicznych i specjalnych.

Przewidziano następujący tok przygotowania instrukcji: kolejne jej części, opracowane przez redaktora, będą dyskutowane przez Komitet Redakcyjny, a następnie przedstawiane do zaopiniowania Komisji Katalogowania przy ZG SBP. Ostatnią instancją opiniodawczą mają być narady ogólnokrajowe, na których większy zespół specjalistów oceni rozesłany im uprzednio projekt przepisów. W toku opracowania instrukcji katalogowania wydawnictw zwartych przewiduje się dwie takie narady. Natomiast rezygnuje się w zasadzie z ankietyzacji projektu instrukcji uznając, że bezpośrednia wymiana poglądów na naradzie pozwoli od razu wyjaśnić ewentualne nieporozumienia i znaleźć właściwe rozwiązania.

Specjalna rola w pracach nad instrukcją przypada Komisji Katalogowania przy ZG SBP. Wobec przejścia na emeryturę wielu dotychczasowych jej członków skład jej uległ ostatnio dużym zmianom. Prócz przedstawicieli czterech wielkich bibliotek warszawskich będą brać udział w jej pracach koledyży wydelegowani przez zarządy okręgowe SBP w Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu. Kieruje Komisją SBP w dalszym ciągu dotychczasowa jej przewodnicząca, dr W. Sokołowska. Do zadań Komisji należy przede wszystkim, jak powiedziano wyżej, opiniowanie projektu instrukcji, związane w razie potrzeby z czynną pomocą w jego opracowaniu. Ponadto członkowie Komisji zostali obciążeni obowiązkiem popularyzacji aktualnej problematyki katalogu alfabetycznego w celu przygotowania bibliotekarzy ze swoich środowisk do przyjęcia nowej instrukcji. Można tu inicjować różne formy pracy. W Warszawie np. zorganizowano seminarium dla pracowników dużych bibliotek naukowych mające na celu przedyskutowanie podstawowych tendencji międzynarodowego ujednoczenia zasad katalogowania.

O potrzebie opracowania nowej polskiej instrukcji katalogowania mówi się od pierwszych lat powojennych. *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego* były niewystarczające dla potrzeb dużych bibliotek. W kolejnych wydaniach tych przepisów wprowadzono jednak liczne zmiany mające na celu ich uzupełnienie i modernizację. Prace nad nową pełną instrukcją były prowadzone w latach 1963-1969 przez Komisję Katalogowania przy ZG SBP, kiedy to członkowie Komisji opracowywali poszczególne rozdziały instrukcji. Można się więc obecnie zapytać, jaki będzie stosunek nowej instrukcji zarówno do *Skróconych przepisów* jak i do materiałów przygotowanych przez Komisję. Odpowiedź jest bardzo prosta. Otóż w ostatnich trzech latach, właśnie od 1969 r., plany automatyzacji katalogów i perspektywy szerszej międzynarodowej wymiany informacji bibliograficznych narzuciły całkiem nowe wymagania i rozwiązania problemów związanych z opisywaniem dokumentów. Naczelnym hasłem stało się ujednoczenie zasad opracowywania bibliografii i katalogów w skali międzynarodowej². W tej sytuacji nawet kraje, w których stosunkowo niedawno opublikowano nowe lub znowelizowane instrukcje przystępują energicznie do opracowania nowych przepisów³. Te nowe tendencje muszą znaleźć odbicie w polskiej instrukcji, aby umożliwić nam uczestniczenie w międzynarodowej wymianie informacji bibliograficznych. Spowoduje to naturalnie bardzo daleko idące zmiany w naszych dotychczasowych przepisach katalogowych.

Maria Lenartowicz

² Por. M. Lenartowicz: Z problemów międzynarodowego ujednoczenia zasad katalogowania. *Prz. biblot.* R. 46: 1972 z. 3/4 s. 299-304, R. 41: 1973 z. 1/2 s. 190-194.

³ Np. *Anglo-American cataloging rules* były wydane w grudniu 1967 r., obecnie bibliotekarze Stanów Zjednoczonych i Anglii przystępują wspólnie do ich modernizacji; prace nad przygotowaniem nowych instrukcji podjęto w Bułgarii, Czechosłowacji, na Węgrzech i w wielu innych krajach.

Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTECZNEJ POLSKIEJ AKADEMII NAUK
W 1972 ROKU

I. CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA

W działalności Polskiej Akademii Nauk w 1972 r. w problematyce bibliotecznej odnotowuje się szczególną aktywność. Źródła tej aktywności zmieniającej kierunek działania Akademii sięgają drugiej połowy 1971 r. Zewnętrzną formalną podstawą do zmiany kierunku w działalności bibliotecznej były dwa zarządzenia Sekretarza Naukowego PAN: zarządzenie nr 33/71 z dnia 21 lipca 1971 r. wprowadziło pojęcie resortowej sieci bibliotecznej Akademii do zakresu działania Biura Wydawnictw i Bibliotek, zaś zarządzenie nr 49/71 z dnia 16 grudnia 1971 r. ustaliło ramową organizację i działanie sieci bibliotek Polskiej Akademii Nauk¹. W skład sieci zaliczono:

1. samodzielne biblioteki PAN
2. biblioteki placówek naukowych PAN
3. biblioteki zagranicznych stacji naukowych PAN
4. biblioteki twarzystw naukowych dotowanych przez PAN.

Sam fakt, że podjęto w Akademii próbę uporządkowania i uregulowania całości kształtu zagadnień bibliotecznych we własnych placówkach, a także potwierdzenie potrzeby uczestniczenia we współpracy z ogólnokrajową siecią biblioteczną, stanowi wyraz zerwania z wieloletnimi tendencjami pozostawiania bibliotek Polskiej Akademii Nauk w izolacji i ograniczania ich działalności do zaspokajania przez biblioteki własnych, wewnętrznych potrzeb placówek naukowych. Stworzone zostały nowe perspektywy działania tak od strony organizacyjnej, jak też od strony rozwiązań merytorycznych.

W zakresie działania wewnętrznego zakłada się zintegrowanie własnej sieci bibliotecznej, powiązanie działalności informacyjnej z działalnością biblioteczną oraz organizację współpracy środowiskowej bibliotek naukowych Akademii na poszczególnych odcinkach działalności bibliotecznej. W zakresie kontaktów zewnętrznych przystąpiono do aktywniejszego uczestniczenia we współpracy w swoim środowisku z bibliotekami naukowymi innych resortów, z uwzględnieniem perspektywy włączenia się do ogólnokrajowego systemu specjalizacji zbiorów bibliotecznych.

Biblioteki samodzielne PAN przejęły do swego zakresu działania nowe funkcje organizacyjno-koordynacyjne w stosunku do bibliotek sieci PAN w zasięgu terenowego działania poszczególnych bibliotek samodzielnych.

Funkcje te obejmują w szczególności:

1. instruktaż metodyczny w sprawach bibliotecznych

¹ Tekst zarządzenia: *Prz. bibliot.* R. 40: 1972 z. 2 s. 229-230.

2. organizowanie szkolenia i doskonalenia zawodowego kadry bibliotecznej
3. nadzór merytoryczny nad działalnością bibliotek pod względem organizacji i metod pracy
4. inicjowanie udziału bibliotek sieci PAN we współpracy środowiskowej oraz w ramach ogólnokrajowego systemu specjalizacji zbiorów bibliotecznych
5. przeprowadzanie okresowych analiz celowości nabytków zagranicznych.

Powstała nowa sytuacja, zmierzająca do wypracowania przede wszystkim określonego modelu biblioteki naukowej. Chodzi tu o wyjście bibliotek Akademii z pozycji biernej wobec użytkowników zbiorów i ukształtowanie ich czynnej postawy wobec tych użytkowników. Założenie to wiąże się z pilną potrzebą usprawnień organizacyjnych, także ze względu na potrzebę ekonomicznego wykorzystania środków przeznaczanych na finansowanie zbiorów i właściwe, najbardziej celowe wykorzystywanie księgozbiorów bibliotecznych.

Żywa biblioteka instytutowa ma dysponować księgozbiorem najnowszym w danej dziedzinie wiedzy. Służyć ma pracownikom naukowym jako podstawowy warsztat pracy rozwijający aktywniejsze i nowocześniejsze działanie, stanowiący istotne urządzenie pomocnicze w placówce naukowej i będący ośrodkiem informacji naukowej w zintegrowanym krajowym systemie informacyjnym.

Symptomy zmian prowadzących do tworzenia w Akademii żywych bibliotek naukowych typu specjalistycznego w roku sprawozdawczym zaczęły nabierać realnych kształtów. Szybki postęp naukowy i techniczny odrzucać zaczął wszelki balast, który może przeszkadzać w dalszym postępie, a konieczność udostępniania nowych źródeł informacyjnych wywiera już nacisk na kierunku zwiększenia aktualnych źródeł dokumentacyjnych i przyspieszenia obiegu informacji.

Wyrazem tych tendencji było zwiększenie środków na dopływ aktualnych źródeł informacji w postaci czasopism i książek zagranicznych, zarysowująca się tendencja do wyselekcjonowania i usunięcia z księgozbiorów naukowych zbiorów nieprofilowych i rzadko używanych w bibliotekach specjalistycznych oraz zapowiadająca się mechanizacja przynajmniej podstawowych prac bibliotecznych.

Nadanie nowych ram organizacyjnych działalności sieci bibliotecznej pociągnęło za sobą podjęcie ukierunkowanego działania.

Zostało ustalone, że zasięg terytorialny Biblioteki PAN w Warszawie obejmuje biblioteki sieci PAN znajdujące się w m. st. Warszawie, woj. warszawskim, białoostockim, łódzkim i lubelskim; Biblioteki PAN w Krakowie — biblioteki znajdujące się w m. Krakowie, woj. krakowskim, kieleckim, katowickim i rzeszowskim; Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich — biblioteki znajdujące się w m. Wrocławiu, woj. wrocławskim, opolskim i zielonogórskim; Biblioteki Kórnickie PAN — biblioteki znajdujące się w m. Poznaniu, woj. poznańskim i bydgoskim; Biblioteki Gdańskiej PAN — biblioteki znajdujące się w Trójmieście Gdańsku — Gdyni — Sopotcie, w woj. gdańskim, olsztyńskim i koszalińskim.

W siedzibach samodzielnych bibliotek PAN oraz w Zabrze, w Centrum Badań Naukowych woj. katowickiego, odbyły się narady środowiskowe bibliotekarzy sieci bibliotecznej PAN, którzy przyjęli pozytywnie nowy kierunek działania PAN w sprawach bibliotecznych. Wysznięto szereg postulatów organizacyjnych i merytorycznych. Najważniejsze z nich, odpowiednio uzasadnione przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN, zostały przedstawione do zatwierdzenia Komisji d/s Bibliotek, Informacji Naukowej i Archiwów PAN, powołanej w nowym składzie decyzją nr 128/72 Sekretarza Naukowego PAN dnia 11 lipca 1972 r.² Opracowanie dotyczące ewidencji materiałów bibliotecznych¹ postulowało oddzielenie ewidencji

¹ Tekst decyzji: *Prz. biblot.* R. 41: 1973 z. 1/2 s. 221-222.

bibliotecznej od ewidencji finansowo-księgowej zmierzając w konsekwencji do zaniechania w bibliotekach naukowych wartościowej wyceny zbiorów. Uznano też pilną potrzebę organizowania środowiskowych pracowni reprograficznych i intro-ligatorsko-konserwatorskich w samodzielnych bibliotekach PAN w celu zaspokojenia potrzeb poszczególnych ośrodków naukowych. Przygotowano też koncepcję budowy biblioteki składowej, którą zgłoszono do projektu planu inwestycyjnego na lata 1976-1980, z lokalizacją w Tyborach Kamiance — jako realizację II etapu rozbudowy tego obiektu Polskiej Akademii Nauk.

Przystąpiono do lustracji bibliotek placówek i towarzystw naukowych. Akcja ta jest długofalowa i po jej zakończeniu można będzie podjąć właściwe decyzje. Pożądane byłoby, aby zakończenie tej akcji zbiegło się w czasie z ustaleniem planów specjalizacji zbiorów bibliotecznych w kraju oraz wyznaczeniem centralnych bibliotek naukowych w poszczególnych dziedzinach wiedzy, zgodnie z art. 19 ustawy o bibliotekach z 1968 roku. W Akademii wiele bibliotek faktycznie już uzyskało tę pozycję, jak np. biblioteki Instytutu Zoologicznego, Instytutu Geografii, Instytutu Matematycznego i inne.

Działalność bibliotek już w pierwszym roku realizacji nowych tendencji organizacyjnych i rozwojowych wyraża kierunek nakreślonych założeń. W roku sprawozdawczym ogółem Akademia zarejestrowała liczbę 102 bibliotek (wobec 106 w r. 1971). Stan zbiorów wzrósł do 2 705 547 woluminów druków zwartych oraz do 1 217 008 woluminów czasopism (wobec odpowiednio 2 591 835 i 1 169 095 woluminów w r. 1971). Łącznie w tych kategoriach zbiorów wzrost stanowi 4,3%, czyli — przy zachowaniu tego tempa wzrostu — podwojenia zbiorów można oczekiwać po 23 latach. Inaczej ukształtowały się zbiory specjalne. W bibliotekach placówek naukowych w tej kategorii zbiorów w latach poprzednich stosowano niejednokrotnie niejednolite kryteria ewidencyjne, szczególnie dotyczyło to takich bibliotek, jak: Instytutu Historii PAN, Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN i in. Odstąpienie od stosowania jednostki ewidencyjnej klatki w dziale mikrofilmów oraz przyjęcie — zgodnie z instrukcją Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. — za jednostkę ewidencyjną — zwoju, spowodowało potrzebę zweryfikowania w tych bibliotekach ewidencji tej kategorii materiałów bibliotecznych. Stąd globalnie zbiory specjalne stanowiły w 1972 r. 1 021 564 jednostek ewidencyjnych wobec 1 235 019 jednostek ewidencyjnych w 1971 r., co stwarza pozory faktycznego zmniejszenia się globalnej liczby tej kategorii zbiorów. Zbiory bibliotek Akademii oraz towarzystw naukowych dotowanych przez PAN stanowią obecnie około 12% ogólnokrajowych zbiorów naukowych — druków zwartych i ciągłych oraz około 14% zbiorów specjalnych.

Zmianę zasadniczego kierunku działalności odzwierciedlają też liczby dotyczące udostępniania zbiorów. Przyjmując globalne liczby łącznie dla wykorzystywania zbiorów w wypożyczalni i w czytelni, w 1972 roku udostępniono 1 857 294 woluminów — wobec 1 378 449 woluminów udostępnionych w 1971 r. Stanowi to wzrost udostępniania zbiorów w roku sprawozdawczym o ~~33,6%~~ ^{34,6%} w porównaniu do stanu z 1971 r.

W finansowaniu gromadzenia i prowadzenia księgozbiorów w r. 1972 dał się zaobserwować poważny wzrost wydatków. Stanowiły one ogółem 23 002 857 złotych wobec 18 631 812 zł w r. 1971 i dotyczyły w znacznej mierze zakupów naukowej literatury zagranicznej. Zwiększenie napływu tych wydawnictw było możliwe dzięki przydziałowi dodatkowych środków dewizowych przeznaczonych na ten cel.

Ten ogólny stan w zakresie gromadzenia i struktury zbiorów oraz ich udostępniania obrazuje tabela:

Lp.	Biblioteki	Liczba bibliotek	Stan i struktura zbiorów (w wol. i in. jednostkach ewidencyjnych)				Udostępniono jednostek		Finansowanie zbiorów (zł)
			Ogółem	w t y m		Ogółem	w tym w czytelnicach		
				Wydawn. zwarte	Wydawn. ciągłe			Zbiory specjalne	
1.	Biblioteki samodzielne	5	2 239 663	1 158 770	438 895	701 998	660 423	601 305	4 990 960
2.	Biblioteki pozawydziałowe	3	44 820	34 161	7 688	2 971	16 683	6 608	1 204 010
3.	Biblioteki placówek — Wydziału I Nauk społecznych	22	648 155	448 416	107 067	92 672	180 573	138 432	3 317 331
4.	— Wydziału II Nauk biologicznych	14	576 678	304 618	214 718	57 342	122 752	57 012	3 373 557
5.	— Wydziału III Nauk mat.-fiz., chem. i geol.-geogr.	12	529 744	251 291	159 538	118 915	358 673	242 256	3 805 604
6.	— Wydziału IV Nauk technicznych	7	182 363	123 988	45 231	13 144	100 226	60 550	2 510 932
7.	— Wydziału V Nauk roln. i leśnych	6	31 096	21 425	9 458	213	15 766	7 873	1 156 228
8.	— Wydziału VI Nauk medycznych	4	50 114	31 574	17 945	595	11 432	4 432	1 834 326
9.	Ogółem biblioteki placówek naukowych	73	4 362 633	2 374 243	1 000 540	987 850	1 466 528	1 118 468	22 192 948
10.	Ogółem biblioteki towarzystw naukowych	29	581 486	331 304	216 468	33 714	390 766	88 958	809 909
11.	Ogółem biblioteki sieci PAN	102	4 944 119	2 705 547	1 217 008	1 021 564	1 857 294	1 207 426	23 002 857

W poszczególnych grupach bibliotek obraz ten jest nieco inny i dlatego celowe wydaje się podanie niektórych liczb szczegółowych składających się na całość tego obrazu w przekroju dyscyplin naukowych reprezentowanych przez Wydziały Akademii i inne zespoły placówek.

Poprawa warunków lokalowych i wyposażenia bibliotek we właściwy sprzęt pozostała w dalszym ciągu kwestią przyszłości. W roku sprawozdawczym na tym odcinku nie zarejestrowano w Akademii pozytywnych zmian. Utrzymywanie się w bibliotekach znacznej liczby pracowników niepełnozatrudnionych powodowało istnienie szeregu niedociągnięć organizacyjnych w niektórych bibliotekach PAN i stanowiło wyraz potrzeby zwiększenia kadry bibliotecznej w placówkach i towarzystwach naukowych dotowanych przez Akademię.

II. SAMODZIELNE BIBLIOTEKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK W 1972 R.

W roku sprawozdawczym zakres działania bibliotek samodzielnych został rozszerzony, objęły one bowiem opiekę merytoryczną nad działalnością bibliotek placówek naukowych i towarzystw naukowych dotowanych przez Akademię wraz z obowiązkiem organizowania środowiskowej współpracy bibliotek sieci PAN w ośrodku naukowym stanowiącym siedzibę poszczególnych samodzielnych bibliotek. W konsekwencji pociągnęło to za sobą poważne dodatkowe obciążenie samodzielnych bibliotek Polskiej Akademii Nauk — w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Kórniku i Wrocławiu. Ze względu na wielkość i wagę naukowego środowiska warszawskiego, to obciążenie najbardziej odczuła Biblioteka PAN w Warszawie. Biblioteka PAN w Krakowie przejęła także opiekę nad bibliotekami placówek należących do Centrum Badań Naukowych woj. katowickiego. Tylko częściowo przeprowadzone lustracje dały możliwość zarejestrowania wielu problemów bibliotecznych wymagających rozwiązania w poszczególnych środowiskach naukowych lub mających znaczenie ogólniejsze, na miarę potrzeb Akademii.

Podstawowa działalność bibliotek samodzielnych w 1972 r. charakteryzowała się pewnym wzrostem dynamiki rozwoju gromadzenia i opracowania zbiorów, udostępniania, informacji i prac naukowych, jak też rozszerzenia usług na rzecz środowisk naukowych w zakresie swojej specyfiki działalności. Samodzielne biblioteki czynnie uczestniczyły też w przygotowaniach i realizacji obchodów Roku Nauki Polskiej: II Kongres Nauki Polskiej, 500 rocznica urodzin M. Kopernika, rocznice PAU i Komisji Edukacji Narodowej.

BIBLIOTEKA POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WARSZAWIE

W Bibliotece PAN w Warszawie zbiory kompletowano zgodnie ze specjalizacją Biblioteki, gromadząc piśmiennictwo krajowe i zagraniczne z zakresu: 1) szeroko rozumianego naukoznawstwa, 2) prognozologii, 3) bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, a ponadto 4) dzieła o charakterze syntetycznym oraz podstawowe czasopisma z różnych dziedzin wiedzy oraz 5) wydawnictwa informacyjno-dokumentacyjne. W r. 1972 Biblioteka przyjęła dodatkowo obowiązek bieżącego gromadzenia, opracowywania i udostępniania prac doktorskich i habilitacyjnych, opiniowanych przez Główną Komisję Kwalifikacyjną przy Polskiej Akademii Nauk.

Stan zbiorów na koniec roku wynosił 160 601 jednostek bibliotecznych, w tym 79 257 woluminów druków zwartych, 76 876 woluminów wydawnictw ciągłych i 4468 jednostek ewidencyjnych zbiorów specjalnych. W wydawnictwach zwartych zakup literatury zagranicznej wynosił 63% nabytków, w czasopiśmie 26% tytułów pochodziło z prenumeraty, 51% z wymiany zagranicznej.

W 1972 roku do Biblioteki wpłynęło 6782 jednostek ewidencyjnych. Gromadzo-
no 1275 tytułów czasopism bieżących: 376 polskich i 899 zagranicznych z 50 krajów.
Globalny wzrost zbiorów stanowił w 1972 r. 4% w stosunku do roku ubiegłego.

Udostępniono ogółem 36 341 jednostek. Zarejestrowano 13 162 odwiedzin
czytelników. Z ogólnej liczby udostępniionych zbiorów na czytelnię przypadło 33 403,
na wypożyczalnię 2938 jednostek materiałów bibliotecnych. Biblioteka dysponowała
52 miejscami dla czytelników. Wśród czytelników Biblioteki pracownicy PAN sta-
nowili 68%, pracownicy naukowci spoza PAN — 15%, resztę — pracownicy róż-
nych zawodów oraz studenci starszych lat studiów. Szersze wykorzystanie zbior-
ów Biblioteki uniemożliwia brak własnego kserografu, o który dyrekcja Bibliote-
ki występuje od wielu lat.

Zgodnie z kierunkami swojej specjalizacji Biblioteka prowadzi prace bib-
liograficzne, dokumentacyjne i informacyjne w zakresie nauko-
znawstwa (w szerokim pojęciu) oraz prognostologii.

W zakresie naukoznawstwa wykonano następujące prace:

1) *Polska Bibliografia Naukoznawstwa za lata 1968-1970* została przekazana do
Wydawnictwa Ossolineum. Do kolejnego tomu (za lata 1971-1973) gromadzono ma-
teriały bibliograficzne w kartotece.

2) *Bibliografia Bieżąca Historii Nauki i Techniki* (publikowana od 1971 r. w
Kwartalniku Historii Nauki i Techniki) — opracowano 4 kolejne odcinki (ogółem
ok. 1200 poz. bibliogr.).

3) Materiały bibliograficzne dotyczące zagadnień rewolucji naukowo-technicz-
nej — praca zapoczątkowana w 1972 r. (z inicjatywy Zakładu Historii Nauki i Tech-
niki PAN) — opracowano 2 odcinki bieżące. Bibliografia będzie publikowana przez
Bibliotekę w odcinkach rocznych.

4) *Wykaz Nabytków z Zakresu Naukoznawstwa* — (kwartalnik ukazujący się
od 1967 r.) przy współpracy z 8-oma pokrewnymi placówkami — opublikowano 4
zeszyty (za IV kwartał 1971 i I-III kwartały 1972) obejmujące w sumie 2465 poz.
W omawianym roku uzupełniono *Wykaz* stałym dodatkiem: Nowe czasopisma.

W zakresie prognostologii:

1) Opublikowano 22 zeszyty dwutygodnika *Prognostyka. Nowe publikacje*.

2) Opracowano *Bibliografię Prac Prognostycznych* za rok 1971 do wydawnictwa
PAN Polska 2000.

Prócz wymienionych prac bibliograficznych, publikowanych lub przeznaczonych
do publikacji, kontynuowano prace nad kartotekami dokumentacyjnymi i centralnymi
katalogami z zakresu naukoznawstwa i prognostologii. Poza prowadzonymi od
szeregu lat kartotekami: biobibliograficzną pracowników nauki (polskich i zagra-
nicznych), polskich towarzystw naukowych, zjazdów i konferencji naukowych or-
ganizowanych w Polsce — zapoczątkowano kartotekę biobibliograficzną członków
i samodzielnych pracowników naukowych PAN.

Prowadzono w dalszym ciągu centralny katalog czasopism zagranicznych, wpły-
wających do bibliotek placówek PAN i towarzystw naukowych.

Uzupełniano gromadzony w tekach tematycznych zbiór odbitek kserograficznych
artykułów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Udzielono ok. 4300 ustnych informacji katalogowych, bibliotecnych, bibliograficz-
nych i rzeczowych 3450-ciu osobom (pracownikom naukowym, doktorantom, studen-
tom i in.). Urządzono 13 ekspozycji nowych nabytków Biblioteki oraz 9 wystaw te-
matycznych. Oprowadzono po Bibliotece ok. 40 osób — pracowników krajowych bi-
bliotek naukowych i studentów bibliotekoznawstwa oraz 20 gości zagranicznych.

Prace naukowo-badawcze.

1. W ramach tematu „System informacji w nauce i warunki jego optymalizacji” (stanowiącego część problemu resortowego PAN nr 32) wykonano następujące prace:

a) Maria Dembowska: Informacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan, perspektywy. (Referat przygotowany na zlecenie Sekcji XVII — Podsekcja Informacji i Dokumentacji Naukowej II Kongresu Nauki Polskiej).

b) Tadeusz Zarzębski: *Z problemów nowoczesnej organizacji zbiorów bibliotecznych*. Opublikowane w serii Biblioteki PAN pt. *Prace Bibliotekoznawcze*, 2.

c) Lech Bieliński: *Zaopatrzenie placówek PAN i towarzystw naukowych w bieżące czasopisma zagraniczne*. Analiza stanu obecnego i wnioski zmierzające do poprawy sytuacji w tym zakresie.

2. Kontynuowano prace nad „Słownikiem historycznym polskich towarzystw naukowych”:

a) Opublikowano wykaz *Polskie towarzystwa naukowe od XV w.*, stanowiący próbę ustalenia haseł, które obejmie „Słownik”.

b) Zakończono gromadzenie materiałów do pierwszego tomu „Słownika”, który obejmie towarzystwa naukowe ogólnie działające aktualnie i przekazano materiały do zaopiniowania specjalistom.

c) Gromadzono materiały do II tomu „Słownika”, mającego objąć istniejące obecnie towarzystwa naukowe specjalistyczne i stowarzyszenia naukowo-techniczne.

3. Przejęto, na propozycję Ministerstwa Kultury i Sztuki, prace nad przygotowaniem nowej polskiej instrukcji katalogowania alfabetycznych (zapożyczowane w 1963 r. przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich). Jest to zadanie bardzo ważne i pilne — ze względu na potrzeby międzynarodowej wymiany informacji bibliograficznych. Uczestniczenie w tej wymianie wymaga dostosowania przepisów polskich do odpowiednich zaleceń międzynarodowych dotyczących zasad opisu wydawnictw. Opracowanie nowej instrukcji jest także konieczne ze względu na plany automatyzacji katalogów bibliotecznych i polskiej bibliografii narodowej, co jest uzależnione od stosowania jednolitych i precyzyjnych reguł opisywania publikacji.

W celu przygotowania bibliotekarzy do przyjęcia nowej instrukcji zainicjowano seminarium dla bibliotekarzy dużych bibliotek naukowych Warszawy, poświęcone problematyce katalogu alfabetycznego, prowadzone przez mgr M. Lenartowicz. Odbyły się 3 posiedzenia tego seminarium.

4. Pracownicy Biblioteki opublikowali w 1972 r. 20 prac indywidualnych, w tym 3 publikacje samoistne oraz 17 artykułów i recenzji.

Prace naukowo-dydaktyczne

Dyrektor Biblioteki prof. dr hab. Maria Dembowska prowadziła w Bibliotece (zapożyczowane w 1971 r.) seminarium doktoranckie z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej; brało w nim udział 17 osób (w tym 4 z Biblioteki PAN, 10 z Biblioteki Narodowej i 3 z Instytutu Pedagogiki).

W Bibliotece odbywali praktykę studenci Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW (4 słuchaczy I roku w Dziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów oraz w Dziale Wydawnictw Ciągłych — 2 tygodnie; 2 słuchaczy II roku w Dziale Informacji Naukowej — 4 tygodnie).

Kształcenie i doskonalenie personelu Biblioteki

Wewnętrzne szkolenie pracowników Biblioteki prowadzone było w formie praktyk w różnych działach Biblioteki, zwiedzania innych bibliotek, lektury i referowania czasopism fachowo-naukowych. Na lektoraty języków obcych uczęszczało 11 osób. W roku 1972 — 2 osoby uzyskały stopień magistra, 2 osoby ukończyły 2-letni

Korespondencyjny Kurs Bibliotekarski; 4 osoby kontynuowały studia, 6 osób przygotowywało prace doktorskie. Jeden pracownik uczestniczył w 2-letnim kursie z zakresu informacji naukowej (organizowanym przez ODIIN PAN); 2 osoby przygotowywały się do egzaminu na bibliotekarzy dyplomowanych.

Środowiskowa opieka nad bibliotekami sieci PAN

Biblioteka przystąpiła do realizacji zadań wynikających dla niej z zarządzenia nr 49 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 16 grudnia 1971 w sprawie organizacji i działania sieci bibliotek naukowych Polskiej Akademii Nauk. Zasięgiem działania Biblioteki objęte są biblioteki placówek znajdujących się w Warszawie i woj. warszawskim, Łodzi i woj. łódzkim, w województwach białostockim i lubelskim — w sumie 67 bibliotek (co stanowi 70% wszystkich bibliotek sieci PAN). Na zebraniu organizacyjnym z przedstawicielami bibliotek ustalono program działania oraz powołano kilka komisji problemowych. Na następnych zebraniach referowano i dyskutowano zagadnienia: ewidencji zbiorów bibliotecznych, katalogowania zbiorów, działalności informacyjnej bibliotek i ich roli w ogólnokrajowym systemie informacji naukowej.

Przystąpiono też do przeprowadzania lustracji bibliotek w placówkach Akademii. Dokonano lustracji w 14 bibliotekach. Udzielano porad i wskazówek w sprawach organizacji i metod pracy bibliotecznej.

Redakcja kwartalnika *Przegląd Biblioteczny*

W roku sprawozdawczym Biblioteka stała się współwydawcą kwartalnika *Przegląd Biblioteczny*, który od rocznika 40 (1972) jest wspólnym organem Biblioteki i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Wydawanym przez Wydawnictwo Osolineum — łącznie ze stałym dodatkiem pt. *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*, opracowywanym w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. Poza pracami redakcyjnymi, w Bibliotece wykonywane były wszystkie prace techniczne i organizacyjno-administracyjne związane z przygotowaniem do druku czasopisma.

W roku 1972 zredagowano i przygotowano do druku 5 numerów *Przeglądu* (2/1972, 3-4/1972, 1-2/1973); opublikowane zostały 4 numery za rok 1972. Należy podkreślić, że po raz pierwszy od wielu lat — dzięki nowym warunkom organizacyjnym — *Przegląd* ukazywał się bieżąco, bez opóźnień.

Kontakty z innymi instytucjami

Kontynuowano współpracę z bibliotekami o pokrewnej specjalizacji przy *Wykazie Nabytków z Zakresu Naukoznawstwa*, ze wszystkimi bibliotekami sieci PAN i towarzystw naukowych — przy centralnym katalogu bieżących czasopism zagranicznych, z bibliotekami różnych resortów — przy centralnym katalogu piśmiennictwa z zakresu prognostologii, z bibliotekami krajowymi i zagranicznymi — w zakresie udostępniania zbiorów. Bibliotece Narodowej przesyłano do katalogów centralnych opisy nabywanych przez Bibliotekę książek zagranicznych i dzieł bibliologicznych, do Archiwum PAN — opisy książek zawierających portrety uczonych polskich.

Z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN współpracowano przy *Bibliografii Bieżącej Historii Nauki i Techniki* oraz bibliografii dotyczącej zagadnień rewolucji naukowo-technicznej, z Komitetem „Polska 2000” — przy pracach bibliograficznych z zakresu prognostologii, z towarzystwami naukowymi i stowarzyszeniami naukowo-technicznymi — przy gromadzeniu materiałów do „Słownika historycznego polskich towarzystw naukowych”, ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich —

przy wydawaniu *Przeglądu Bibliotecznego* i przygotowaniu instrukcji katalogowania.

Współpracowano z redakcjami czasopism *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* i *Zagadnienia Naukoznawstwa*, którym dostarczano przygotowane przez pracowników Biblioteki recenzje publikacji z zakresu naukoznawstwa i prognostologii.

•

Biblioteka zatrudniała w 1972 r. ogółem 37 pracowników etatowych, w tym: 1 samodzielny pracownik naukowo-badawczy, 5-ciu bibliotekarzy dyplomowanych, 2 dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej, 28 pracowników służby bibliotecznej, 1 pracownik administracyjny.

Ponadto pracowało w Bibliotece 9 osób w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Obsługę administracyjną Biblioteki sprawował Zarząd Administracyjny Placówek Naukowych Polskiej Akademii Nauk.

BIBLIOTEKA POLSKIEJ AKADEMII NAUK W KRAKOWIE*

W roku sprawozdawczym Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, będąc spadkobierczynią działalności bibliotecznej i kolekcjonerskiej Polskiej Akademii Umiejętności, pielęgnowała dawne kontakty oraz rozwijała nowe, przede wszystkim na gruncie wymiany zagranicznej wydawnictw, która stanowiła podstawowe źródło gromadzenia zbiorów piśmiennictwa zagranicznego.

Biblioteka utrzymywała kontakty wymienne z 2348 kontrahentami zagranicznymi. Jest to największa w skali krajowej wymiana wydawnictw dająca szczególnie efektywne rezultaty w zakresie czasopiśmiennictwa zagranicznego, o czym świadczy struktura zbiorów tej Biblioteki.

Stan zbiorów Biblioteki ogółem wynosił 460 997 woluminów i jednostek ewidencyjnych, w tym 150 079 woluminów wydawnictw zwartych, 202 792 woluminów wydawnictw ciągłych oraz 108 126 jednostek ewidencyjnych zbiorów specjalnych, wobec ogółem 450 037 woluminów i jednostek ewidencyjnych w roku 1971. Wzrost więc stanowił ca 2,5% w stosunku do zbiorów roku poprzedniego i wynosił 10 960 woluminów i jednostek ewidencyjnych uzyskanych przede wszystkim z wymiany wydawnictw za publikacje ciągłe Oddziału PAN w Krakowie, wydawnictwa własne Biblioteki i niektóre publikacje z centralnego planu wydawniczego Akademii. Biblioteka gromadziła 3554 tytuły wydawnictw ciągłych, w tym 680 krajowych i 2874 zagranicznych.

W udostępnianiu zbiorów bibliecznych odnotowano wzrost wskaźników działalności Biblioteki. Ogółem udostępniono 67 764 woluminów, w tym 46 339 woluminów w czytelni ogólnej, posiadającej 35 miejsc stałych. W okresie sprawozdawczym odnotowano 8334 odwiedziny. W katalogach i wypożyczalni zanotowano odwiedziny ponad 12 849 czytelników. Niezależnie od tego zarejestrowanego udostępniania użytkownicy korzystali z księgozbioru podręcznego czytelni ogólnej i działów. Do księgozbioru czytelnianego włączono wiele nowych opracowań, dając użytkownikom szerszy dostęp do zbiorów bez dodatkowych formalności.

Prace bibliograficzne i informacyjno-dokumentacyjne koncentrowały się przede wszystkim nad katalogiem rękopiśmiennych zbiorów Biblioteki. Prowadzono je dwojakim trybem: po pierwsze — wstępne katalo-

* Biblioteki samodzielne PAN w Krakowie, Gdańsku, Kórniku i we Wrocławiu publikują sprawozdania z działalności we własnych organach.

gowanie i indeksowanie bieżących nabytków; po drugie — przygotowywanie i redakcja ostatecznych opisów katalogowych przeznaczonych do druku. Kolejny tom *Katalogu rękopisów Biblioteki PAN w Krakowie* został złożony do produkcji wydawniczej.

Szeroko pojętą informacją o zbiorach graficznych Biblioteki był ich udział w wystawach organizowanych przez inne placówki muzealne, między innymi: Muzeum Mazurskie w Olsztynie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu.

Inne prace dokumentacyjne i informacyjne, prowadzone przez Bibliotekę w okresie sprawozdawczym, były podporządkowane setnej rocznicy założenia Akademii Umiejętności w Krakowie. W Bibliotece między innymi przygotowano spisy władz AU i PAU oraz biograficzną kartotekę członków AU i PAU w latach 1872-1952. Ukończono też prace nad bibliografią wydawnictw PAU za lata 1947-1952.

W roku sprawozdawczym ukazał się kolejny (17) tom organu naukowego Biblioteki *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie*. Wiele prac naukowych pracowników Biblioteki ukazało się w czasopismach naukowych różnych humanistycznych dyscyplin naukowych.

Zgodnie z zarządzeniem nr 49/71 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 16 grudnia 1971 r. Biblioteka PAN w Krakowie aktywnie rozwinęła opiekę merytoryczną i kontrolę okresową całej sieci środowiskowej bibliotek czynnych w zasięgu działalności Krakowskiego Oddziału PAN i Centrum Badań Naukowych woj. katowickiego w Zabrze. W związku z powyższym zlustrowano i dokonano analizy organizacji i działalności 29 bibliotek i księgozbiorów. W oparciu o zebrany materiał przystąpiono do opracowania charakterystyk poszczególnych księgozbiorów i wniosków organizacyjnych.

*

Biblioteka odczuwała potrzebę zwiększenia wyposażenia w nowoczesny sprzęt techniczny w celu włączenia się w mechanizację podstawowych prac bibliotecznych, potrzebę ulepszenia sprzętu reprograficznego i pracowni mikrofilmowej, jak też poprawienia warunków lokalowych. Wprowadzenie zwartego magazynowania dało tylko chwilową poprawę warunków pracy Biblioteki.

Biblioteka zatrudniała w 1972 roku ogółem 42 pracowników, w tym 1 samodzielny pracownik naukowo-badawczy, 20 bibliotekarzy dyplomowanych, 21 pracowników służby bibliotecznej. Obsługę administracyjną sprawował Zarząd Administracyjny Placówek Naukowych Oddziału PAN w Krakowie.

BIBLIOTEKA GDAŃSKA PÓLSKIEJ AKADEMII NAUK

Biblioteka Gdańska PAN w roku sprawozdawczym kontynuowała swoją działalność biblioteczną analogicznie do lat uprzednich oraz tworzyła nowe perspektywy pracy realizując rozbudowę Biblioteki. Gromadzenie zbiorów obejmowało literaturę naukową z zakresu nauk społecznych ze szczególnym uwzględnieniem wydawnictw dotyczących Gdańska i jego historii, Pomorza Gdańskiego oraz szeroko pojętej problematyki morskiej. Fakt ten od dawna już zapewnił Bibliotece Gdańskiej odrębne miejsce wśród polskich bibliotek naukowych, jako poważnej placówce humanistycznej na Wybrzeżu i bibliotece marynistycznej uwzględniającej problematykę krajów basenu Morza Bałtyckiego.

Stan zbiorów bibliotecznych wynosił na koniec roku sprawozdawczego

ogółem 493 825 woluminów i jednostek ewidencyjnych, w tym 372 357 woluminów druków zwartych, 37 461 woluminów wydawnictw ciągłych i 84 007 woluminów i jednostek ewidencyjnych zbiorów specjalnych. W tej ostatniej grupie szczególnie znaczna liczba przypada na stare druki — 53 119 i rękopisy — 3748 jednostek ewidencyjnych. W 1972 roku ogółem przybyło 9225 woluminów i jednostek ewidencyjnych, co stanowiło wzrost w stosunku do wielkości zbiorów z roku ubiegłego ca 2%. Uzyskano wiele cennych wydawnictw morskich. Kupno stanowiło podstawowe źródło nabycia, chociaż wymiana wydawnictw własnych i Gdańskiego Towarzystwa Naukowego rejestrowała 170 instytucji naukowych w 25 krajach.

Udostępniono ogółem 231 914 pozycji, w tym w czytelni 200 330 woluminów i jednostek ewidencyjnych. Globalnie wzrost udostępniania zbiorów w Bibliotece Gdańskiej wyniósł 13,4% w stosunku do liczby udostępnionych zbiorów w 1971 roku. Przeciętna dzienna wynosiła 198 odwiedzin, zaś przeciętna dzienna udostępnionych tomów sięgnęła 795 woluminów. Intensywną pracą Biblioteki i w zakresie udostępniania tłumaczyć znaczną frekwencją w czytelni studiującej młodzieży akademickiej, szczególnie humanistycznych kierunków studiów. Zbyt skromna czytelnia, posiadająca zaledwie 52 stałe miejsca, nie pozwoliła na bieżąco zaspokoić wszystkich potrzeb użytkowników zbiorów.

Znaczny napór użytkowników zaktzywizował też prace dokumentacyjne i informacyjne w oparciu o własne zbiory; załatwiono szereg pracochłonnych kwerend z zakresu poszczególnych dziedzin problematyki morskiej, dziejów społecznych Gdańska i Kaszub — z uwzględnieniem dziejów walki o zachowanie polskości tych rejonów północnych kraju.

Biblioteka Gdańska PAN dała poważny wkład osobowy i rzeczowy w organizację wystawy pt. „Polska Książka Morska”. W skali krajowej była to bodajże pierwsza tego typu wystawa. Zgromadzono na niej kilkaset druków zwartych i wydawnictw ciągłych w układzie chronologicznym od najdawniejszych początków do 1972 r.

Działalność naukową Biblioteki obejmowała kontynuację uprzednio podjętych badań zespołowych i indywidualnych. Były to badania znaczenia Jana Heweliusza i jego prac astronomicznych. Znaczenie to wzrasta w świecie w łączności z obchodami 500 rocznicy Mikołaja Kopernika, którego system słoneczny przejął Heweliusz bez zastrzeżeń. Kontynuowane też były opracowania bibliografii Pomorza Gdańskiego, dziejów książki w Gdańsku, polskiej bibliografii morskiej i innych tematów.

Zadania Biblioteki Gdańskiej w organizacji współpracy środowiskowej sieci bibliotek Akademii będących w szersze działalności Biblioteki były wykonywane zgodnie z założeniami — mimo istniejącego rozproszenia drobnych księgozbiorów.

Realizowany tytuł inwestycyjny rozbudowy Biblioteki Gdańskiej PAN pozwala przypuszczać, że zostaną zaspokojone potrzeby magazynowe, stworzone godziwsze warunki pracy, rozszerzona działalność informacyjna, powstanie rejonowa pracownia reprograficzna i intrologatorsko-konserwatorska dla zaspokojenia potrzeb w tym zakresie wszystkich placówek naukowych PAN zgrupowanych na Wybrzeżu.

Biblioteka Gdańska ogółem zatrudniała 64 pracowników, w tym 2 samodzielnych pracowników naukowych, 19 bibliotekarzy dyplomowanych, 31 pracowników służby bibliotecznej, 5 pracowników administracyjnych oraz 7 pracowników obsługi.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA PAN

Działalność Biblioteki Kórnickiej w roku 1972 charakteryzuje się większą dynamiką w gromadzeniu materiałów bibliotecznych. Nastąpiło znaczne powiększenie jednostek ewidencyjnych oraz wartości księgozbioru. Przyczyniło się do tego przede wszystkim przejęcie przez Bibliotekę Kórnicką części materiałów bibliotecznych z Biblioteki Stacji Naukowej PAN w Rzymie oraz aktywizowanie wymiany bezpośredniej z Centralną Biblioteką Wojskową w Warszawie.

Zbiory biblioteczne na koniec 1972 r. wynosiły ogółem 323 924 jednostek ewidencyjnych, w tym druków zwartych 135 654 woluminów, wydawnictw ciągłych 48 139 woluminów oraz 140 131 jednostek ewidencyjnych zbiorów specjalnych, wobec stanu zbiorów ogółem z ubiegłego roku 276 454 jednostek. Wzrost zbiorów stanowił 17%, wykazując nabytki w liczbie 47 470 jednostek ewidencyjnych w skali rocznej.

Realizacja profilu gromadzenia została utrzymana zgodnie ze statutem Biblioteki. Poważny wzrost ilościowy zbiorów dotyczył przede wszystkim zbiorów specjalnych, przejętych z wymienionych wyżej instytucji. Wśród tej kategorii zbiorów na uwagę zasługują uzyskane stare druki, których ogólna liczba powiększyła się w roku sprawozdawczym o 603 woluminy, szczególnie cenne są tu poznańskie wydania poloników XVII i XVIII w. oraz uzupełnienia czasopism sprzed XIX w., inkunabuły i cymelia, zawierające dokumenty z lat 1550-1598. W uzupełnianiu zbiorów wymiana zagraniczna wydawnictw stanowiła poważne źródło nabytków i obejmowała 111 kontrahentów zagranicznych. Biblioteka gromadziła 528 tytułów bieżących czasopism, w tym 385 krajowych i 143 zagranicznych.

Udostępnianie zbiorów w Bibliotece Kórnickiej w Kórniku oraz w czytelni w Poznaniu wykazało pewną stabilizację czytelników, w 1972 roku zarejestrowano 9162 odwiedzin wobec 9074 odwiedzin w roku poprzednim. Ze zbiorów korzystali głównie pracownicy naukowcy placówek naukowych PAN oraz studenci wyższych lat studiów filozoficzno-historycznych i filologicznych. W celu usprawnienia korzystania z czasopism i nowych druków Biblioteka kontynuowała prace nad uzupełnianiem katalogu w Pałacu Działyńskich w Poznaniu w zakresie posiadanej literatury naukowej XX wieku. Ze względu na potrzeby placówek humanistycznych PAN oraz pracowników naukowych ośrodka poznańskiego zakończenie tych prac jest sprawą pilną. Udostępnianie zbiorów Biblioteki Kórnickiej w roku sprawozdawczym wynosiło 68 041 woluminów łącznie w Kórniku i Poznaniu. Liczba ta jest na pewno niepełna, gdyż z uwagi na częściowo wolny dostęp do półek nie można podać dokładniejszej liczby książek wykorzystywanych w czytelni, której księgozbiór podręczny obejmuje 28 000 woluminów. Czytelnia Biblioteki dysponowała 34 miejscami.

Biblioteka Kórnicka PAN prowadziła prace bibliograficzno-dokumentacyjne i badawcze przede wszystkim w zakresie dokumentacji zbiorów własnych, kontynuowała też opracowywanie centralnego katalogu starych druków wielkopolskich oraz *Katalogu rękopisów staropolskich*. Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w., którego dalsze tomy są przygotowywane do druku.

Pracownia naukowa Biblioteki *Lites ac res gestae* kontynuowała główny nurt pracy reedycji akt procesu polsko-krzyżackiego w Warszawie w 1339 r. — *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum* tom II. Pracownia edytorska *Acta Tomiciana* zakończyła pracę nad przygotowaniem materiałów do zredagowania tomu XVIII tej publikacji. W roku sprawozdawczym rozpoczęła pracę pracownia naukowa stosunków polsko-niemieckich, której głównym zadaniem jest przy-

gotowanie edycji źródłowej pt. *Mniejszość narodowa niemiecka w Polsce oraz mniejszość narodowa polska w Niemczech w latach 1918-1939*.

W 1972 roku ukazał się drukiem *Katalog korespondencji Działyńskich i Zamoyckich ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej* stanowiący kompendium materiałów źródłowych do dziejów kulturalno-społecznych Polski w kraju i za granicą, do wydawnictwa oddano *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* tom 11.

W ramach wykonania zarządzenia nr 49/71 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 16 grudnia 1971 r., w części dotyczącej środowiskowej współpracy bibliotek Akademii Biblioteka Kórnicka przeprowadziła lustracje bibliotek placówek swego zasięgu działania w m. Poznaniu, woj. poznańskim i woj. bydgoskim.

W 1972 roku Biblioteka Kórnicka zmieniła zasady finansowe prowadzenia działalności muzealnej, przechodząc w tym zakresie na system środków specjalnych, co odciążało budżet Biblioteki oraz dało możliwość usprawnienia obsługi blisko 180 000 zwiedzających zbiory muzealne i zamek Kórnicki.

Niedociągnięcia w wyposażeniu bazy technicznej Biblioteki, a szczególnie pracowni reprograficznej i introligatorsko-konserwatorskiej, mimo stworzenia niezbędnych warunków lokalowych, nie pozwoliły na rozszerzenie zakresu zamierzonych usług w zakresie informacji naukowej.

Biblioteka Kórnicka zatrudniała w 1972 roku ogółem 46 pracowników, w tym 2 samodzielnych pracowników naukowo-badawczych, 7 bibliotekarzy dyplomowanych, 21 pracowników służby bibliotecznej oraz 16 pracowników administracyjnych i obsługi Biblioteki w Kórniku i Poznaniu.

BIBLIOTEKA ZAKŁADU NARODOWEGO IM. OSSOLIŃSKICH WE WROCŁAWIU

W roku 1972 Biblioteka planowo realizowała statutowe obowiązki tak w zakresie gromadzenia zbiorów, jak i prowadzenia prac naukowo-badawczych.

Zbiory biblioteczne były gromadzone zgodnie z obowiązującym profilem biblioteki humanistycznej o kierunku historyczno-literackim i ogólnokulturalnym narodu polskiego ze szczególnym uwzględnieniem kultur słowiańskich i regionu Dolnego Śląska.

W końcu roku sprawozdawczego stan zbiorów stanowił ogółem 866 291 jednostek ewidencyjnych, w tym 428 156 woluminów druków zwartych, 73 023 woluminów wydawnictw periodycznych oraz 365 112 jednostek ewidencyjnych zbiorów specjalnych — wobec 838 096 jednostek ewidencyjnych ogółem zbiorów materiałów bibliotecznych w 1971 roku.

Uzyskano wiele poloników zagranicznych, głównie drogą wymiany. Gromadzono współczesną literaturę naukową z krajów słowiańskich oraz nabyto kilkadziesiąt wielotomowych dzieł w fotomechanicznych przedrukach edycji dziewiętnastowiecznych. Uzupełniano księgozbiory podręczne działów specjalnych, szczególnie działu starych druków. W zbiorach wydawnictw periodycznych uzupełniono wiele luk w ciągach czasopism polskich. Ogółem liczba zbiorów wzrosła o 3,4%. Biblioteka ZN im. Ossolińskich gromadziła 1906 tytułów czasopism bieżących, w tym 1403 krajowych i 503 zagranicznych.

Udostępnianie zbiorów odbywało się głównie w czytelniach Biblioteki. Ogółem Biblioteka dysponowała 185 miejscami. Odnotowano 70 725 odwiedzin czytelników, którym udostępniono 234 204 jednostki biblioteczne. Drogą wypożyczeń

miejscowych i międzybibliotecznych udostępniono 16 046 woluminów. Łącznie w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w 1972 roku udostępniono 250 250 pozycji zbiorów.

Struktura użytkowników zbiorów Biblioteki obejmowała 86% studentów wrocławskich wyższych uczelni kierunków humanistycznych, 4% stanowili pracownicy naukowci placówek PAN i wrocławskiego środowiska naukowego oraz 10% różni inni użytkownicy pracujący na polu publicystyki i kultury.

Biblioteka rozwijała prace bibliograficzno-dokumentacyjne i w tym zakresie staje się coraz poważniejszym ośrodkiem informacji naukowej. Opracowano w dziale informacji bibliograficznej i dokumentacyjnej wiele kwerend krajowych i zagranicznych, a ponadto liczne kwerendy z zakresu zbiorów rękopiśmiennych, starych druków, grafiki i numizmatyki oraz kartografii; szczególnie pracochłonne zestawienia informacyjne przygotowano z zakresu archeologii na rzecz Uniwersytetu Wrocławskiego i zakresu librett ossolińskich oraz innych tekstów oper i operopodobnych utworów dla potrzeb Telewizji Łódzkiej. Opublikowano też kolejny tom *Inwentarza rękopisów*.

Działalność naukowa Biblioteki przejawiała się w realizacji planów naukowych przyjętych przez radę naukową Biblioteki. Główne kierunki prac dotyczyły dokumentacji zbiorów własnych, badań z zakresu dziejów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, bibliografii księgoznawstwa, historii kultury polskiej i zagadnień edytorstwa. 46 pracowników było autorami prac naukowych zamieszczonych w wielu czasopismach naukowych lub społeczno-politycznych oraz autorami publikacji samoistnych. 2 pracowników uzyskało promocje doktorskie na Uniwersytecie Wrocławskim.

Biblioteka przygotowała kolejne numery swoich organów naukowych. Oddano do druku *Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich* tom 10 oraz *Ze Skarbcza Kultury* zeszyt 25.

Z zorganizowanych trzech wystaw szczególnym zainteresowaniem cieszyła się wystawa „Imago mundi w kartografii polskiej i obcej od XV do XX wieku”. Przygotowany przewodnik po wystawie wykazał wielostronną i urozmaiconą działalność Biblioteki, która nie ograniczała się jedynie do kompletowania materiałów kartograficznych, lecz również obejmuje szeroką dziedzinę gromadzenia literatury z zakresu historii kartografii, jak też historii odkryć i badań geograficznych.

W związku z zarządzeniem nr 49/71 Sekretarza Naukowego PAN z dnia 16 grudnia 1971 r. rozwijano własne formy współpracy i opieki nad bibliotekami naukowymi we wrocławskim środowisku naukowym PAN. Dokonano lustracji 20 księgozbiorów należących do placówek naukowych Akademii we Wrocławiu, przeprowadzono wstępne sondaże dotyczące ich stanu, zestawiono rejestr dezyderatów i potrzeb w celu wysunięcia wniosków merytorycznych i organizacyjnych dotyczących działalności sieci bibliotecznej PAN.

Zamierzenia rozbudowy Biblioteki w związku z adaptacją budynku przy ul. Grodzkiej 10/11 stały się realne wobec przyznania Bibliotece środków finansowych w ramach kapitalnych remontów. Zapewni to systematyczny i planowy rozwój Biblioteki do roku 2000.

Biblioteka zatrudniała w roku sprawozdawczym 107 pracowników w tym 17 bibliotekarzy dyplomowanych, 58 pracowników służby bibliotecznej, 8 pracowni-

ków technicznych pracowni konserwatorsko-introligatorskiej i reprograficznej, 8 pracowników administracyjnych i 16 pracowników obsługi.

Opracował na podstawie sprawozdań bibliotek Leon Łoś

38 SESJA RADY GŁÓWNEJ IFLA

(Budapeszt, 26° 8—2 9 1972 r.)

Głównym tematem ostatniej Sesji IFLA było czytelnictwo w zmieniającym się świecie (reading in a changing world); problem ten mieścił się doskonale w obchodach Międzynarodowego Roku Książki. Obrady toczyły się w gmachu Węgierskiej Akademii Nauk. Wzięło w nich udział około 900 uczestników, w tym 150 referentów, którzy zaprezentowali bardzo różnorodną problematykę na 70 zebraniach licznych komisji i sekcji. Wśród referentów dominowali głównie bibliotekarze, ale w programie znalazły się również wypowiedzi pisarzy, wydawców, księgarzy.

Bibliotekarstwo polskie reprezentowała 14-osobowa delegacja, której przewodniczył Stanisław Badoń, przewodniczący Zarządu Głównego SBP. Oprócz członków delegacji obradom mogli się przysłuchiwać uczestnicy dwóch wycieczek: zorganizowanej przez Zarząd Główny SBP oraz Zarząd Okręgu SBP w Lublinie.

Grupa bibliotekarzy polskich zaprezentowała na Sesji 4 referaty: w ramach Komisji Teorii i Badań Bibliotekoznawczych (Library Theory and Research): Janusz Ankudowicz — „Dynamika rozwoju czytelnictwa książek na wsi i w mieście”¹, Krzysztof Migoń — „Problemy, metody i wyniki badań nad historią czytelnictwa w Polsce”, Jadwiga Kołodziejska — „Współczesna funkcja biblioteki publicznej”², w ramach Komisji Bibliotek Publicznych: Cecylia Duninowa — „Wielkomiejskie biblioteki publiczne w służbie studium”. Wszystkie referaty zostały wcześniej dostarczone i przetłumaczone na 4 języki: angielski, niemiecki, francuski i rosyjski. Autorzy wygłosili tylko zagajenia: dwie osoby w języku rosyjskim, jedna w niemieckim, jedna w angielskim.

Aktywność polskiego środowiska bibliotekarskiego zaznaczyła się również w działaniach organizacyjnych. J. Kołodziejska została wybrana po raz pierwszy na sekretarza Komisji Teorii i Badań Bibliotekoznawczych. Wraz z J. Wierzbickim, który sekretarzuje Komisji Budownictwa, wchodzi ona do Komitetu Doradczego Rady Głównej IFLA.

Mnogość tematów i spraw referowanych i dyskutowanych na Sesji upoważnia do wyboru kilku najogólniejszych problemów, które znalazły się w programie posiedzeń plenarnych oraz poszczególnych komisji.

Produkcja wydawnicza

O rozmiarach światowej produkcji wydawniczej była mowa w kilku referatach. Ich autorzy: D. Stamatović (Jugosławia), R. Escarpit (Francja), J. Darvas (Węgry) powoływali się na ostatni raport UNESCO³ i starali się komentować za-

¹ Bibliotekarz R. 39: 1972 nr 11/12 s. 323-331.

² J. Kołodziejska: Miejsce bibliotek w planowaniu kultury. Bibliotekarz R. 39: 1972 nr 10 s. 289-295 (Fragmenty referatu).

³ Literacy. 1967-1968. Paris UNESCO 1970 ss. 113.

warte w nim informacje o rozmiarach analfabetyzmu w świecie na tle światowej eksplozji książki. Według opinii ekspertów UNESCO, liczba analfabetów na świecie osiągnęła 800 mln osób. Wysiłki zmierzające do upowszechniania oświaty nie nadążają za dynamicznym przyrostem ludności w Afryce, Azji, Ameryce Łacińskiej. Liczba analfabetów z roku na rok wzrasta, zwłaszcza liczba dzieci, dla których nie ma szkół. Sprawozdania UNESCO informują, że w 1970 r. ukazało się w świecie 500 tys. tytułów książek w 8 miliardach egzemplarzy. W latach 1950-1970 światowa produkcja książek w tytułach podwoiła się, a w egzemplarzach potroiła. Geografia tej produkcji świadczy o wielkim zróżnicowaniu w poziomie oświaty między różnymi regionami świata. W 1970 r. udział Związku Radzieckiego w światowej produkcji wydawniczej wyniósł 16%, gdy — Afryki, Ameryki Łacińskiej i Azji (bez Japonii) tylko 19%.

Światowe tendencje w ruchu wydawniczym przejawiają się w wielu krajach. Na przykład w Jugosławii w latach 1960-1969 liczba tytułów wydanych książek wzrosła o 63%, a liczba egzemplarzy o 143%. W 1971 r. import książek i czasopism w Jugosławii w porównaniu z 1970 r. zwiększył się o 63%. Na Węgrzech w 1961 r. wydano 3444 książki w 40 mln egzemplarzy, w 1971 r. już 5536 książek w 54 mln egzemplarzy. Przeciętny mieszkaniec Węgier wydaje rocznie 114 forin-tów na książki.

Spoleczne rozmiary czytelnictwa

Badania czytelnictwa stanowią aktualnie znaczną część ogółu prac naukowych z zakresu bibliotekoznawstwa. Zaprezentowane na Sesji referaty na sesjach plenarnych oraz w ramach kilku komisji: Teorii i Badań Bibliotekoznawczych, Bibliotek Publicznych, Kształcenia Bibliotekarzy oraz podkomisji Bibliotek Uniwersyteckich umożliwiły orientację w bardzo różnorodnej problematyce badawczej podejmowanej w poszczególnych krajach. Przy braku badań porównawczych w tym zakresie uzyskanie orientacji w dziedzinie metodologii, jak i wyników badań empirycznych jest trudne. Pewną rekompensatę stanowił referat R. Escarpita: „Le lecteur dans un monde en mouvement” (Czytelnik w zmieniającym się świecie), w którym autor podjął próbę określenia rozmiarów czytelnictwa w skali światowej. Przyjmując jako podstawę wnioskowania dane dotyczące oświaty R. Escarpit stwierdził, iż 55% populacji światowej jest w kontakcie ze słowem drukowanym, z tego zaś połowa przypada na kraje rozwinięte. Światowa publiczność czytająca wzrasta w rytmie równoległym do wzrostu produkcji wydawniczej, mianowicie o 4% rocznie.

Mimo niewątpliwego rozwoju czytelnictwa na całym świecie w wielu krajach rozwiniętych jego rozmiary nie stanowią automatycznego rezultatu wzrostu poziomu oświaty, stopy życiowej ludności oraz bogatej produkcji wydawniczej. Badania czytelnictwa przeprowadzone we Francji ujawniły, że 57% Francuzów nie kupuje i nie czyta książek. Zbliżone wyniki uzyskano we Włoszech i na Węgrzech. I. Eskalar-Sorbino (Hiszpania) w referacie „Proces komunikacji” podkreślił, że nawet w krajach gospodarczo rozwiniętych połowa ludności nie czyta książek, a biblioteki publiczne obsługują nie więcej niż 10% ogółu ludności. Ci, którzy powinni z bibliotek korzystać, ludzie o niedostatecznym wykształceniu i niskiej stopie życiowej w ogóle do nich nie trafiają. D. Vlajić (Jugosławia) w referacie: „Zainteresowania czytelnicze decydują o potrzebach czytelniczych” dorzucił garść informacji potwierdzających obserwacje hiszpańskie. W 1968 r. czytelnicy w Wojwo-

dnie stanowili 8% ogółu ludności. Przyjmuje się, że 18% Jugosłowian czyta jedną książkę rocznie, tylko 1 na 100 czytelników kupuje w ciągu roku książkę współczesnego pisarza, a 9% Jugosłowian nie przeczytało utworu żadnego rodzimego autora w 1969 r.

Nie dziwi przeto żywe zainteresowanie problematyką czytelnictwem wśród socjologów, pedagogów, wydawców i bibliotekarzy w różnych krajach. Prace podejmowane w tej dziedzinie w Polsce i w Związku Radzieckim cieszą się od kilku lat zainteresowaniem na forum IFLA. W Budapeszcie o podobnych inicjatywach badawczych informowali po raz pierwszy przedstawiciele innych krajów. Referat G. Chandlera (Anglia) "Research on books and reading in society in United Kingdom" (Badania nad książką i czytelnictwem w społeczeństwie Wielkiej Brytanii) stanowił wyczerpujący przegląd najważniejszych wyników badań czytelnictwa, opatrzone bibliografią książek, które się na ten temat ukazały od 1965 r. Badania czytelnictwa w Anglii koncentrują się wyraźnie wokół trzech grup użytkowników bibliotek: 1) narodowych i uczelnianych, 2) specjalnych, 3) publicznych. Egzemplifikację pierwszej grupy stanowi referat K. W. Humphreysa: "The use of university libraries by academic staff and students" (Użytkowanie bibliotek uniwersyteckich przez personel uczelniany i studentów). Wyniki tych badań są porównywalne z obserwacjami poczynionymi na naszym gruncie przez A. Wróblewskiego⁴. Dotyczy to szczególnie rozmiarów wykorzystania bibliotek głównych i zakładowych. W trzech uniwersytetach angielskich (Leeds, Birmingham, Sheffield) 79% studentów traktuje bibliotekę główną uczelni przede wszystkim jako wypożyczalnię, 74% — biblioteki zakładowe jako miejsce do czytania. W innym uniwersytecie (Southampton) 95% studentów korzysta z biblioteki głównej, 80% z zakładowych, 55% z obu.

Podstawą do samodzielnych poszukiwań potrzebnych materiałów bibliotecznych jest wolny dostęp do półek. Tylko niewielki procent użytkowników (2%), zwłaszcza wyższych lat studiów i personelu naukowego, zwraca się po informacje do bibliotekarzy. 8% czyni poszukiwania w katalogach.

Specjalne badania w 23 bibliotekach uniwersyteckich na terenie Anglii ujawniły, że 16% ogółu studentów w ogóle nie korzystało w trakcie nauki z usług bibliotek. Poziom naukowy i intelektualny tej grupy okazał się przy bliższej analizie wcale nie odbiegający od reprezentowanego przez studentów, którzy spędzają wiele godzin dziennie w bibliotece.

Ch. L. Tveteraas (Norwegia) w referacie: „Badania czytelników i zainteresowań czytelnictwa w Norwegii” poinformował o inicjatywach badawczych podejmowanych przez Instytut Wydawniczy przy Uniwersytecie w Oslo oraz Norweski Klub Książki. Badania te zmierzają do ustalenia, w jakim stopniu mieszkańcy różnych środowisk, a zwłaszcza małych miast, korzystają z różnych instytucji i urzędów kulturalnych, w tym również z bibliotek publicznych. Nieco inny aspekt mają badania czytelnictwa zreferowane przez Widmanna (Włochy) w referacie: „Socjologia czytelnictwa”. Koncentrują się one głównie wokół ustaleń na temat preferencji czytelnictwa, frekwencji w bibliotekach publicznych, społecznych warunków czytelnictwa. Badania włoskie potwierdzają obserwacje poczynione w innych krajach, m. in. i na naszym gruncie, że o statystycznym wzroście czytelnictwa decyduje gęsto rozbudowana sieć bibliotek publicznych.

⁴ A. Wróblewski: Biblioteki szkół wyższych w liczbach. Warszawa PWN 1972 ss. 469.

Książka dla wszystkich

Referatu P. S. Csáky (Jugosławia): „Książka węgierska w Wojwodinie” nie było w programie żadnej komisji. Mimo to zawiera on wiele interesujących refleksji na temat praktycznej realizacji hasła Międzynarodowego Roku Książki: Książka dla wszystkich. W Wojwodinie, autonomicznym kraju wchodzącym w skład Serbii, hasło to oznacza książki dla zamieszkujących tam Węgrów, Słowaków, Rumunów, Ukraińców, którzy pragną kultywować swój język, tradycje i obyczaj. Dostarczanie książek przez biblioteki dla tak różnorodnego pod względem narodowościowym obszaru nie jest zadaniem łatwym. Oprócz produkcji książek węgierskich przez wydawnictwa jugosłowiańskie w granicach od 40 do 50 tytułów rocznie, duże znaczenie ma import wydawnictw z Węgier, Czechosłowacji, Rumunii. Czytelnictwo książek węgierskich rozwija się przede wszystkim w miastach. W całej Wojwodinie jest 21 publicznych bibliotek miejskich, w których są wyodrębnione działy książki węgierskiej, obsługiwane przez bibliotekarzy Węgrów lub osoby znające język węgierski. Na wsi dostęp do książki węgierskiej jest bardzo utrudniony, a procent czytelnictwa niewielki.

Książka i środki masowego przekazu

We wspomnianym już referacie R. Escarpit stwierdził, iż telewizja nie stanowi konkurencji dla książki. W większości krajów rozwiniętych przyrost roczny tytułów książek kształtuje się w granicach 5-10%, a odbiorców telewizyjnych 6-7%. Obawy, iż telewizja wpływa na zmniejszanie się zakresu czytelnictwa, starała się rozproszyć w swoim referacie D. Stamatović dowodząc, że dzisiejsi aktywni odbiorcy programów telewizyjnych nigdy nie byli czytelnikami. Natomiast młode generacje pozostają niewątpliwie pod wpływem informacji przekazywanych przez radio, telewizję, film i prasę, które to informacje mogą rozwijać i pogłębiać w trakcie lektur.

O badaniach czytelniczych przeprowadzonych w 1969 r. wśród młodzieży w Montrealu informował referat M. Alen (Kanada): „Psychosocjologiczne badania nawyków czytania w Kanadzie”. 40% młodych ludzi w wieku 15-18 lat interesuje się książką i znajduje czas na czytanie. Wśród różnych zainteresowań książka zajmuje 5 miejsce po płytach, telewizji, kontaktach towarzyskich i sporcie. Badania informują, że chociaż lektury zostawiają w umysłach młodych ludzi znacznie trwalsze ślady niż programy telewizyjne, to jednak treści książkowe są zapominane znacznie szybciej niż kilkanaście lat temu.

Bibliotekarze w zmieniającym się świecie

Bardzo interesującymi spostrzeżeniami podzielił się w swoim obszernym referacie (37 s.) N. Sharify (USA): „The international dimension of changing library education for a changing world” (Międzynarodowe wymiary zmian w kształceniu bibliotekarzy dla zmieniającego się świata) wygłoszonym w Komisji Kształcenia Bibliotekarzy. Stwierdził on mianowicie, iż bibliotekarstwo jest z natury międzynarodowe, bowiem książka i biblioteka tworzą główny pomost umożliwiający poznanie języków, historii, kultury i obyczajów różnych narodów. N. Sharify nie obawia się, że środki masowego przekazu zdegradują znaczenie książki. Wręcz przeciwnie uważa, że właśnie czynią one człowieka bardziej uniwersalnym i kie-

rują jego uwagę i zainteresowania na sprawy wykraczające poza własne środowisko lokalne, społeczne i narodowe.

Przykłady zmian zachodzących w szkolnictwie Stanów Zjednoczonych wydają się optymizm autora potwierdzać. W latach 1960-1972 liczba szkół średnich z językiem rosyjskim wzrosła z 12 do ponad tysiąca. Języki: duński, arabski, perski, hinduski przestały być traktowane jako egzotyczne. Małe, prywatne szkoły w Wallingford (Connecticut) oferują studentom język chiński. The State University of New York powołał Centrum Studiów Zagranicznych i Spraw Światowych. Nawet dzieci w szkołach podstawowych piszą prace o Pakistanie, Sudanie, Somali i Czechosłowacji.

Wyższe szkoły bibliotekarskie nie pozostają w tyle. The University of Chicago Graduate Library School wprowadziła specjalizację w zakresie bibliografii i informacji o Chinach, the Indiana University Graduate Library School — podobną specjalizację o Związku Radzieckim i krajach socjalistycznych itp. W sumie 24 wyższe szkoły bibliotekarskie wprowadziły specjalizacje w zakresie bibliotekarstwa zagranicznego.

Tendencje te ożywiły prace badawcze w dziedzinie bibliotekoznawstwa porównawczego, które traktowane jest jako systematyczna analiza rozwoju bibliotek w różnych krajach, z uwzględnieniem warunków historycznych, geograficznych, politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturalnych⁴.

W sumie 38 Sesja IFLA, podobnie jak poprzednia, była bogata w treści, które coraz wyraźniej koncentrują się wokół najistotniejszych problemów bibliotekarskich. Wśród nich na uwagę zasługują usiłowania zmierzające do określenia współczesnej funkcji książki i biblioteki z coraz szerszym uwzględnieniem warunków społecznych, które determinują teraźniejszość i zdecydują o przyszłej egzystencji.

Jadwiga Kołodziejska

⁴ Encyclopedia of library and information science. New York 1971 vol. 5 s. 492-493.

**OGÓLNOKRAJOWY ZJAZD DELEGATÓW
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH**
(Bydgoszcz 29-30 IX 1972)

PRZEMÓWIENIE WICEMINISTRA KULTURY I SZTUKI
ALEKSANDRA SYCZEWSKIEGO

Drodzy Towarzysze, Szanowni Delegaci,

W imieniu kierownictwa Ministerstwa Kultury i Sztuki, jak też spełniając osobistą prośbę Ministra Stanisława Wrońskiego, pragnę przekazać Delegatom Ogólnopolskiego Zjazdu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich słowa głębokiego uznania, słowa serdecznego podziękowania za ofiarną pracę, życzenia pomyślnych i owocnych obrad. Minister Wroński żywo i konkretnie interesując się sprawami bibliotekarstwa, żywotnymi sprawami Waszego Stowarzyszenia, przygotowywał się do osobistego udziału w Zjeździe. Inne równie ważne obowiązki zmieniły ten zamiar dosłownie w ostatniej chwili. Jestem upoważniony do zapewnienia Delegatów Zjazdu, że dorobek Waszego Zgromadzenia, istotne problemy sformułowane w materiałach zjazdowych, szczególnie w sprawozdaniu Zarządu Głównego, w zagajeniu prezesa Stanisława Badonia, w referacie dyr. Witolda Stankiewicza i żywej dyskusji zjazdowej, uchwały jakie podejmiecie będą przez kierownictwo Resortu z całą wnikliwością przeanalizowane, że w ścisłej współpracy z nowo wybranymi władzami Stowarzyszenia ustalone zostaną drogi i sposoby sukcesywnego realizowania słusznych wniosków i postulatów, sformułowanych przez Zjazd Stowarzyszenia — najwyższą, najbardziej autorytatywną reprezentację Polskiego Bibliotekarstwa.

Przysłuchując się Waszym obradom należy z satysfakcją stwierdzić, iż są one nacechowane serdeczną troską o dobro książki polskiej, dążeniem do jak najlepszego spełnienia przez służbę biblioteczną zadań, jakie stawia przed nami obecny etap rozwojowy naszego społeczeństwa, jakie wytycza Partia, kierowniczka siła narodu. W sformułowanym przez VI Zjazd Partii, a przez cały naród zaaprobowanym programie rozwoju ekonomiczno-społecznego kraju, w dalszym jeszcze intensywniejszym rozwoju gospodarki, nauki i techniki, oświaty i kultury, kształtowaniu świadomości, poziomu estetycznego i zaangażowania obywatelskiego — wielka, wielofunkcyjna rola przypada książce.

Przedwczesne i pozbawione podstaw okazały się twierdzenia o zmierzchu książki, o wyczerpaniu się chlubnie przez wieki spełnianej przez książkę funkcji utrwalania, przechowywania i przekazywania wszystkich przejawów myśli ludzkiej, twierdzenie o tym, że panteizm druku wyparty i zastąpiony zostanie przez panteizm środków audiowizualnych lub przez jeszcze bardziej nowoczesne środki gromadzenia i przekazywania informacji. Praktyka dowodzi, iż przyspieszony rozwój

nowoczesnych środków informacji nie tylko nie eliminuje, lecz często jeszcze ostrzej pobudza społeczne zapotrzebowanie na książkę, że obserwujemy nie zmierzch, lecz nową rewolucję — odrodzenie książki w świecie współczesnym. Wielka rola książki na dziś i na lata najbliższe została explicite podkreślona w uchwale VI Zjazdu Partii.

Przytaczany już z trybuny tego zgromadzenia fragment uchwały VI Zjazdu Partii zaleca: „Podniesienie rangi książki jako czynnika kulturotwórczego, instrumentu socjalistycznego wychowania społeczeństwa, jako integralnego składnika ogarniającej nasz kraj rewolucji naukowo-technicznej”. I jak zawsze Partia nie tylko deklaruje, lecz z całą konsekwencją organizuje siły i warunki do realizacji swych uchwał, tak i w wypadku książki podjęte zostały i są podejmowane konkretne działania mające zapewnić materialne, organizacyjne i programowe warunki dla ilościowego i jakościowego rozwoju książki na miarę obecnych i perspektywicznych potrzeb naszego społeczeństwa. Działania te dotyczą wszystkich podstawowych ogniw powstawania produkcji i dystrybucji książki na całej jej drodze od autora do czytelnika.

Tak więc — poczynając od problemów autorskich — została znowelizowana konwencja autorska. Intencją zmian jest nie tylko podwyższenie stawek zarówno za prace oryginalne, jak i tłumaczenia — ten ostatni krok ma na celu przyspieszenie dopływu światowej myśli naukowej i kulturalnej — lecz także wprowadzone zostały korekty, które winny stworzyć preferencje dla tych dziedzin wysiłku autorskiego, które z punktu widzenia potrzeb społecznych najbardziej zasługują na stymulację i wsparcie — zgodnie z naszą polityką oświatową, naukową i kulturalną.

Idąc dalej — podjęte zostały wysiłki dla szybkiego zwiększenia mocy i unowocześnienia polskiego przemysłu poligraficznego. Opracowany program rozwoju i rekonstrukcji przemysłu poligraficznego podlega dalszym korektom in plus. Zgodnie z dyrektywą prezesa Rady Ministrów, sformułowaną wobec delegacji drukarzy w przeddzień ich tegorocznego święta, opracowuje się kompleksowy plan rekonstrukcji branży i zawodu poligraficznego.

Założeniem tego nowego programu będzie sukcesywne rozwiązywanie spraw zawodu i branży tak, aby poligrafia polska i polskie drukarstwo osiągnęły poziom światowy, aby były w stanie pod względem jakości i terminowości wykonywać zadania na rzecz książki, prasy, gospodarki narodowej zgodnie z dynamicznie rozwijającymi się potrzebami społecznymi.

Przyznane kredyty na dodatkowy import papieru już w roku bieżącym pozwolą zwiększyć produkcję książek co najmniej o 15 mln. egzemplarzy, a w roku 1975 o 100 mln. egzemplarzy w porównaniu z rokiem 1970, kiedy to — jak zresztą na przestrzeni szeregu kolejnych lat — nie byliśmy w stanie przekroczyć pułapu 120 mln. egzemplarzy książek, co przez lata plasowało nas na jednym z ostatnich miejsc wśród krajów europejskich. Ten deficyt odczuwaliście, a i po dziś dzień odczuwanie dotkliwie w Waszej codziennej pracy.

Znacze zwiększenie produkcji książek oraz odpowiednio zwiększone fundusze na zakupy biblioteczne winny sprawić, że każda poszukiwana przez czytelnika książka dotrze do jego rąk również poprzez sieć biblioteczną.

Podejmowane wysiłki mają na celu nie tylko ilościowy wzrost druku książek, lecz także poprawę ich asortymentu, lepsze dostosowanie programu wydawniczego do rzeczywistego zapotrzebowania czytelniczego. Intensywne prace w tym kierunku — prace, trzeba przyznać, niełatwe — prowadzi Naczelny Zarząd Wydawnictw. Licząc się z reglamentacją czasu nie będę szczegółowo charakteryzował wysiłków podejmowanych w tym zakresie.

Towarzysze pozwolą, że resztę przyznanego mi życzliwie czasu poświęcę ustosunkowaniu się do niektórych problemów związanych z dystrybucją książki, z jej docieraniem do czytelnika poprzez sieć biblioteczną.

Wiemy, że powojenne bibliotekarstwo polskie — przede wszystkim dzięki ogromnej ofiarności i społecznemu zaangażowaniu wielotysięcznej rzeszy bibliotekarzy — poszczycić się może niemalymi osiągnięciami.

Zaczynać musieliśmy po wojnie niemal od punktu zerowego. Porównując stan wyjściowy ze stanem obecnym stwierdzić musimy, że osiągnięcia bibliotekarstwa są znaczne.

Zdajemy sobie jednak w pełni sprawę z mnogości problemów i potrzeb, jakie aktualnie występują w polskim bibliotekarstwie, i to zarówno w zakresie spraw organizacyjnych, jak i spraw znacznie trudniejszych do rozwiązania. Mam tu na myśli bazę materialno-techniczną bibliotekarstwa oraz sprawy socjalno-bytowe bibliotekarzy. Zaczniemy od niektórych spraw organizacyjnych. Opinia resortu jest zgodna z opinią środowiska w tym, iż możliwości stworzone przez ustawę biblioteczną z 9 kwietnia 1968 roku nie zostały w pełni wykorzystane. Wychodząc naprzeciw postulatowi środowiska — w przygotowywanym obecnie projekcie nowego statutu Ministerstwa przewidujemy utworzenie samodzielnego departamentu bibliotek, co winno przyczynić się do usprawnienia centralnego zarządzania sprawami bibliotecznymi*. Żle by jednak było, gdyby realizacja ze wszechmiar słusznego z punktu widzenia interesów państwa postulatu integracji systemu bibliotecznego i umocnienia samodzielnego zarządzania tym pionem miała przyczynić się do społecznej izolacji bibliotek, osłabienia przez nie pracy kulturalno-oświatowej, którą aktywnie biblioteczni słusznie w tej chwili się chlubi.

Ruch biblioteczny stoi przed koniecznością znalezienia optymalnych rozwiązań problemu integracji pracy wszystkich bibliotek — z jednej strony, a pilną koniecznością pogłębienia fachowości bibliotekarzy z drugiej, optymalnej wypadkowej między ich ogólnohumanistyczną funkcją a funkcją specjalistyczną.

W aspekcie organizacyjnym oznacza to konieczność wypracowania w skali państwa najwłaściwszych form usytuowania bibliotek fachowych w poszczególnych resortach, przy zapewnieniu scalającej funkcji koordynującej działanie całego systemu.

Na naszych oczach zrodziła się i ukształtowała pokrewna bibliotekarstwu, lecz z nim nie tożsama dziedzina informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej; wylania się przeto problem znalezienia właściwych form powiązania tej nowej dziedziny z całym bibliotekarstwem.

Stoimy przed zadaniem wyjątkowej wagi — w związku z nowym podziałem administracyjnym kraju — musimy wypracować najwłaściwszy model bibliotek gminnych oraz ustalić najlepsze formy ich powiązań z całą siecią biblioteczną.

Przede wszystkim zaś stoimy przed koniecznością rozbudowy — a w dużym stopniu budowy od nowa — bazy lokalowej bibliotek, nowoczesnego ich wyposażenia.

W opracowanym przez resort wstępnym zarysie rozwoju kultury do roku 1980 sprawom tym, sprawom sukcesywnego rozwiązywania problemów bibliotekarstwa, poświęcamy sporo miejsca.

Jeszcze w bieżącej pięcioletce zostanie rozpoczęta, a w latach następnych będzie kontynuowana budowa Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Obok już rozpoczętych, czy kontynuowanych inwestycji zakładamy budowę

* Obecna nazwa: Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Regionalnych (Statut MKiS nadany uchwałą Rady Ministrów nr 326 z dn. 22 12 1972).

bibliotek wojewódzkich bądź miejskich w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Olsztynie, Opolu i Rzeszowie oraz rozbudowę w Lublinie i Wrocławiu.

Przewidujemy budowę 70 bibliotek powiatowo-miejskich, ukształtowanie sieci bibliotek gminnych, jak też dalsze porządkowanie sieci filii i punktów bibliotecznych.

Planuje się podniesienie (prawie dwukrotne) wskaźnika zakupu nowości wydawniczych w bibliotekach publicznych.

Zmianie i unowocześnianiu winna ulec struktura księgozbiorów, przede wszystkim zaś techniczne wyposażenie bibliotek.

Rozbudowany zostanie Krajowy System Biblioteczny, sieć łączności dalekopisowej powinna powiązać wszystkie większe jednostki tego systemu, to jest łącznie około 350 bibliotek.

Placówki biblioteczne wyposażone zostaną w podstawowe urządzenia kopiujące, czytniki mikrofilmów i inny niezbędny sprzęt reprograficzny.

Realizacja tych zamierzeń — o których z natury rzeczy mogą mówić wrywkowo i skrótowo — winna w sposób wydatny i odczuwalny przyczynić się do rozwoju i unowocześniania naszego systemu bibliotecznego, stworzenia dla wielotysięcznej ofiarnej kadry bibliotekarskiej warunków pracy bardziej wydajnej, bardziej efektywnej.

Planuje się też doskonalenie systemu kształcenia i dokształcania zawodowego bibliotekarzy.

Resort kultury wspólnie z Państwową Radą Biblioteczną przygotował projekt jednolitego systemu kształcenia, którego realizacja przyspieszy wzrost kwalifikowanej kadry dla bibliotek.

Jednocześnie przygotowuje się projekty organizacyjne dotyczące rozmieszczenia sieci szkół i zakładów kształcenia bibliotekarzy. Stopniowo uruchamiane są nowe formy kształcenia — studia bibliotekarskie międzywydziałowe, podyplomowe, specjalizacja bibliotekarska w wyższych szkołach pedagogicznych i nauczycielskich.

Szanowni Delegaci! Wysoko oceniamy działalność Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Wasza społeczna organizacja o charakterze fachowym i naukowym przetrwała w swych szeregach najaktywniejszych i najsilniej związanych z zawodem pracowników bibliotek wszystkich typów i szczebli — od biblioteki wiejskiej aż do Biblioteki Narodowej.

Spółeczny charakter działania Waszego Stowarzyszenia, szeroki zasięg ogólnokrajowy predestynują Stowarzyszenie do roli czynnika integrującego wszystkich bibliotekarzy rozproszonych w różnych resortach, instytucjach i organizacjach. Bazą dla takiej integracji stanowi jednolitość zawodu bibliotekarskiego i jednorodność funkcji bibliotek w naszych ustrojowych warunkach.

Działalność zawodowa i naukowa Stowarzyszenia jest ważnym elementem inspiracji dla bibliotekoznawczej myśli polskiej. Z dorobku polskich osiągnięć na polu bibliotekarstwa i czytelnictwa czerpią inne kraje. Dowodem tego jest twórczy udział Waszych przedstawicieli w pracach międzynarodowych organizacji bibliotekarskich.

Życzymy dalszego, szybkiego wzrostu szeregów Stowarzyszenia, głębszego dotarcia ogniw Stowarzyszenia do bibliotek szkolnych, związkowych i fachowych.

Jeszcze raz pragnę zapewnić, iż w możliwie najbliższym czasie Minister Wroński spotka się z odpowiedzianymi władzami Stowarzyszenia dla konkretnego, roboczego przedyskutowania Waszych problemów oraz sposobów ich realizacji.

Kończąc pragnę jeszcze raz życzyć Wam, Szanowni Delegaci, kontynuowania twórczej i rzeczowej dyskusji. Proszę serdecznie, abyście przekazali wszystkim bibliotekarzom słowa podziękowania za ofiarną pracę, za wkład w rozwój intelektualny i kulturalny naszego społeczeństwa.

Proszę przyjąć życzenia sukcesów zawodowych oraz pomyślności osobistej.

WITOLD STANKIEWICZ

BIBLIOTEKA NARODOWA A POTRZEBY NAUKI, KULTURY I GOSPODARKI

Biblioteka Narodowa a potrzeby nauki, kultury i gospodarki — to tytuł referatu, ustalony przez Prezydium Zarządu naszego Stowarzyszenia. Chodziło o to, aby jedyny referat na Ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów nie ograniczał się do wewnętrznych spraw Biblioteki Narodowej, ale ujmował zagadnienia na szerokim tle całego polskiego bibliotekarstwa. Trudno zresztą omawiać sprawy centralnej biblioteki Państwa w oderwaniu od krajowego systemu bibliotecznego. Biblioteka Narodowa nie może rościć pretensji do rozstrzygania głównych zagadnień bibliotekarstwa i nie może zastępować centralnych organów administracji państwowej do tego powołanych. Ale z pewnością ponosi współodpowiedzialność za rozwiązywanie wielu głównych problemów, zwłaszcza tych, które mieszczą się w ramach jej statutowych zadań.

Podjęcie takiego tematu na naszym Zjeździe jest szczególnie uzasadnione, jeśli wziąć pod uwagę nową strategię i program rozwoju kraju, uchwalone na VI Zjeździe Partii oraz wyraźne zmiany zachodzące w całym naszym życiu, w gospodarce i kulturze, w nauce i oświacie, zwłaszcza tak znaczne przyspieszenie tempa rozwoju i narastającą dynamikę wzrostu we wszystkich dziedzinach. Jednocześnie dysponujemy obecnie cennymi materiałami syntetycznymi, jakimi są m. in. zebrane materiały do raportu o stanie bibliotek, który zostanie opracowany z inicjatywy Biblioteki Narodowej w porozumieniu z Państwową Radą Biblioteczną oraz referaty prof. Heleny Więckowskiej i prof. Jana Baumgarta, przygotowane w ramach prac wstępnych do II Kongresu Nauki Polskiej. Jeśli zestawić dokumenty życia państwowego i partyjnego, zawierające nowe wytyczne rozwoju kraju oraz dokumenty obrazujące stan współczesnego bibliotekarstwa w Polsce, nie można nie dostrzec, że polskie bibliotekarstwo staje na zakręcie swojej historii, i że musi uczynić zdecydowany krok naprzód, by oderwać się od tradycyjnych stereotypów pracy i przejść do metod zdecydowanie nowoczesnych. Tego wymaga nowy etap rozwoju. Dodajmy, gwoli sprawiedliwości, że środowisko bibliotekarskie już od kilku lat domagało się większej pomocy państwa, by sprostać tym zadaniom, jakie wynikają z analizy rosnących potrzeb nauki, kultury i gospodarki.

Nie może być moim zadaniem szeroka i szczegółowa analiza przeobrażeń zachodzących w wymienionych tu dziedzinach. Muszę ograniczyć się do zarysowania tych głównych tendencji i kierunków w zakresie polityki naukowej, kulturalnej i ekonomicznej, które mają bezpośrednie znaczenie dla polityki bibliotecznej. Tu nasuwa się refleksja ogólniejszej natury, że polityka biblioteczna — z racji wielostronnych funkcji bibliotek — jest lub być powinna fragmentem polityki we wszystkich wymienionych dziedzinach. Jest ona ważnym instrumentem realizowania polityki naukowej, tak w odniesieniu do wykonywania planów badań naukowych, jak również w odniesieniu do procesu kształcenia w szkołach wyż-

szych. Właściwa realizacja założeń polityki bibliotecznej ma również bezpośredni związek z realizacją polityki ekonomicznej, gdyż sprawna informacja stymuluje rozwój gospodarczy. Polityka biblioteczna spełnia także szczególną rolę w realizowaniu polityki kulturalnej w najszerszym znaczeniu, łącznie z polityką oświatową, gdyż biblioteki wykonują doniosłe funkcje w upowszechnianiu kultury. Ta refleksja prowadzi do narzucającego się wniosku: sprawy bibliotek nie są domeną tylko jednego resortu, ale wymagają ukształtowania jednolitej polityki realizowanej przez wszystkie zainteresowane resorty.

Jakie więc dostrzegamy główne tendencje i kierunki w polityce naukowej, kulturalnej i ekonomicznej, które wyznaczają nam zadania? Trudno nie powtórzyć niemal truizmu, że u podstaw wszystkich tendencji występują procesy nazwane rewolucją naukowo-techniczną. Termin ten pojawił się na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych naszego stulecia i oznaczał nowe, jakościowe sprzężenie nauki i techniki, nauki i gospodarki; wzajemne uwarunkowanie niezwykle przyspieszonego ich rozwoju. Dostrzega się zwykle trzy grupy cech rewolucji naukowo-technicznej: 1. jesteśmy świadkami nowych wielkich odkryć i wynalazków, 2. tempo badań naukowych i rozwoju techniki uległo znacznemu przyspieszeniu, dzięki czemu skraca się okres upływający między dokonaniem wynalazków i odkryć naukowych a ich zastosowaniem — coraz więcej innowacji przypada na jednostkę czasu, 3. za życia jednego pokolenia nastąpiła zasadnicza zmiana jakościowa w organizacji nauki i w pojmowaniu roli badań naukowych. Dokonuje się przewrót w organizacji badań, badania naukowe i postęp techniczny urastają do roli ważnego czynnika wzrostu gospodarczego, zespalają się z działalnością gospodarczą, choć zachowują swoją autonomię.

To sprzężenie nauki i techniki, nauki i gospodarki skłania do rozważenia sprawy potrzeb nauki i gospodarki łącznie. Wydaje się, że na tym obszarze występują cztery główne kompleksy spraw, które muszą znaleźć odbicie w pracy bibliotek, szczególnie Biblioteki Narodowej.

Przede wszystkim należy przypomnieć, że przyspieszeniu rozwoju nauki i gospodarki towarzyszy konieczność opanowania wielkiego potoku informacji. Ten wygrzywa wyścig z czasem, kto pierwszy znajduje odpowiedź na pytanie dotyczące wyniku najbardziej aktualnych badań, najbardziej aktualnych osiągnięć w nauce i technice. Dlatego we wszystkich krajach rozwiniętych czyni się energiczne starania, by zbudować jednolity, sprawnie funkcjonujący system informacyjny, stanowiący podstawę do podejmowania decyzji przez organy zarządzania, obsługujący pracowników nauki, ekspertów i wielkie kręgi innowatorów, w szerokim tego słowa znaczeniu. Szybkie, niezawodne krążenie informacji staje się podstawowym warunkiem przyspieszenia tempa rozwoju. Nie ulega wątpliwości, że biblioteki w tym systemie muszą być ogniwami podstawowymi.

Drugi kompleks spraw związanych z rozwojem nauki — to uznanie planowania prac badawczych za główny stymulator działalności naukowej i technicznej. Biblioteki naukowe, w tym także Biblioteka Narodowa, muszą brać udział w działalności programowo-planistycznej. Ten ich udział powinien być wielostronny. Przede wszystkim doniosłe znaczenie ma rozwój badań naukowych w samych bibliotekach. Dotychczasowa działalność badawcza bibliotek jest niestety rozproszona i zupełnie nieskoordynowana. Udział w rozwiązywaniu problemów węzłowych i resortowych powinien być naszą pierwszą ambicją. Planowanie rozwoju samych bibliotek jako warsztatów pomocniczych dla wszystkich pracowników nauki ma również poważne znaczenie. Uzyskiwanie właściwej rangi bibliotek jest konieczne przy przygotowywaniu planów, gdyż od tego zależy również finansowanie bibliotek

Trzecia grupa zagadnień dotyczy współpracy naukowo-technicznej z zagranicą oraz możliwie najszerszego korzystania z zagranicznych osiągnięć naukowych i technicznych. Prof. Jan Kaczmarek w swej rozprawie na temat zasad polityki naukowej stawia to zagadnienie na pierwszym miejscu wśród warunków zapewniających realizację zadań. Nie trzeba szeroko uzasadniać, że spełnienie tego postulatu wymaga, aby biblioteki naukowe, a wśród nich Biblioteka Narodowa, były tak zaopatrzone w bieżącą literaturę i czasopisma zagraniczne, by pracownicy naukowci i eksperci nie byli odgradzeni barierą od najnowszych osiągnięć nauki i techniki światowej.

Wreszcie czwarta grupa zagadnień dotycząca potrzeb nauki i gospodarki wynika z przeobrażeń zachodzących w procesach i metodach dydaktycznych w szkołach wyższych oraz z pojawienia się nowego fenomenu, jakim jest kształcenie permanentne. Tradycyjny wykład, biernie wysłuchiwany, tradycyjny skrypt z wykładów — ustępują miejsca różnym formom aktywnego uczestnictwa studentów w procesie kształcenia. Wkracza również technika ułatwiająca opanowanie informacji. Dlatego biblioteki szkół wyższych coraz częściej przekształcają się w laboratoria naukowe, wyposażone w odpowiednie urządzenia ułatwiające studentowi korzystanie z książek i czasopism, ale również z materiałów audiowizualnych, urządzeń kserograficznych i nowoczesnej aparatury do nauki języków obcych. Dla tych samych celów rozszerzają się funkcje działu informacyjnego bibliotek. Zjawisko kształcenia permanentnego, które zrodziło się z konieczności aktualizowania wiedzy kilka razy w ciągu życia zawodowego — wpływa zasadniczo również na zmianę funkcji bibliotek publicznych, zwłaszcza w ośrodkach regionalnych pozauniwersyteckich, oraz podnosi rangę bibliotek fachowych. Biblioteka Narodowa ma tu z pewnością również swoje obowiązki, o czym będzie mowa w dalszej części referatu.

Kultura — pojęcie szerokie, obejmuje zagadnienia twórczości, zagadnienie instytucji przygotowujących do uczestnictwa w kulturze oraz zagadnienia instytucji uczestnictwa w kulturze. Potrzeby w każdej grupie mają inny charakter. Podstawowym założeniem pierwszego ćwierćwiecza Polski Ludowej była odbudowa instytucji kultury i szerokie upowszechnianie kultury, jej demokratyzacja. Trudno przecenić osiągnięcia uzyskane w tej dziedzinie. Ale pierwszy etap rewolucji kulturalnej i rewolucji oświatowej jest już za nami. Społeczeństwo polskie lat siedemdziesiątych dzieli cała epoka od społeczeństwa lat pięćdziesiątych, a nawet sześćdziesiątych. Liczba osób z wyższym i średnim wykształceniem potroiła się. Liczba osób, które będą kontynuowały naukę po zakończeniu szkoły podstawowej wkrótce osiągnie 100%. Dlatego też inne są potrzeby kulturalne nowego społeczeństwa, znacznie bardziej wykształconego, o wyższych aspiracjach intelektualnych i kulturalnych. Rzecz jasna, że podnoszenie poziomu kulturalnego nie będzie odbywać się niejako automatycznie, wraz ze wzrostem wykształcenia. Polityka kulturalna, stosując odpowiednie preferencje, zmusza do upowszechniania kultury wyższego poziomu, a co najważniejsze do aktywnego uczestnictwa w kulturze. Mówiąc o kulturze masowej minister Stanisław Wroński podkreślił: „To nie może być model kultury konsumpcyjnej, która wdraża masowego odbiorcę do biernego i bezkrytycznego przyjmowania podsuwanych mu form i treści. To nie może być również kierunek na upowszechnianie snobistycznych mód czy sztuki hermetycznej, a więc z natury rzeczy elitarniej. To nie może być również pójście na łatwiznę i popularyzację tego tylko, co już ma utorowaną drogę do szerokiej publiczności — a więc równanie w dół. Nasz model kultury powinien wyzwałać czynny stosunek

do kultury, pragnienie uczestniczenia w niej, współtworzenia — podnosić rolę komentatora do roli współtwórcy". (*Nowe Drogi* nr 6/1972 s. 66).

Przed bibliotekami stają więc poważne zadania, znacznie przekraczające ich tradycyjne funkcje. Kształtowanie nowych modeli biblioteki publicznej, biblioteki szkolnej, biblioteki fachowej — będzie musiało dokonywać się przy inspiratorskiej pomocy i doradztwie Biblioteki Narodowej.

Takie jest bardzo szkiecowe przedstawienie głównych tendencji w polityce naukowej, ekonomicznej i kulturalnej, którym muszą odpowiadać odpowiednie inicjatywy w środowisku bibliotekarskim, zmierzające do modernizacji naszych funkcji i metod pracy.

Zadajemy sobie pytanie czy Biblioteka Narodowa jako centralna biblioteka państwa właściwie wypełnia swą rolę, wychodząc naprzeciw opisanym tendencjom?

Odpowiedź na to pytanie warto poprzedzić kilkoma uwagami na temat kształtowania się idei biblioteki narodowej w teorii i praktyce.

Idea biblioteki narodowej związana z okresem powstawania nowoczesnych narodów przekształcała się w ciągu lat, precyzowała i pogłębiała. Wiele zmian w tej dziedzinie przyniosły ostatnie lata. Podczas międzynarodowego sympozjum w Wiedniu w r. 1958 na temat bibliotek narodowych, za ich podstawowe zadanie uznano gromadzenie całego dorobku piśmienniczego kraju, udostępnianie go współczesnym i przechowanie dla potomności. Z tego podstawowego obowiązku wynikają inne funkcje, których zakres jest zależny od warunków ustrojowych, społecznych, kulturalnych oraz działalności systemu bibliotecznego w danym kraju. [*Tâches et problèmes de bibliothèques nationales. 1960*].

Obecnie w związku z przenoszeniem punktu zainteresowania z pracy pojedynczych bibliotek na działalność ich w zespołach i na współpracę między nimi, coraz więcej uwagi zwraca się na problem miejsca biblioteki narodowej w organizacji bibliotek, jej funkcji w stosunku do systemu bibliotecznego. Wybitny współczesny bibliotekarz angielski K. W. Humphreys w referacie przedstawionym podczas Sesji Rady IFLA w Rzymie w r. 1964 rozpatrywał funkcje biblioteki narodowej w trzech grupach. Na pierwszym miejscu wymienił funkcje podstawowe. W grupie tej mieszczą się następujące zadania: gromadzenie i przechowywanie produkcji piśmienniczej kraju, gromadzenie podstawowego piśmiennictwa obcego z różnych dziedzin, publikowanie bibliografii narodowej, pełnienie funkcji centralnego ośrodka informacji bibliograficznej i bibliotecznej. Dodajmy, że te same kierunki działania biblioteki narodowej wymienił Bogdan Horodyski w referacie wygłoszonym podczas międzynarodowego sympozjum IFLA na temat budownictwa bibliotek w Warszawie w r. 1964 [*Przegląd Biblioteczny* 1967 nr 2 s. 91-96].

Druga grupa zadań biblioteki narodowej omawiana przez Humphreysa — to funkcje pożądane. Zaliczył do nich koordynację wypożyczenia międzybibliotecznego, opiekę nad najcenniejszymi dla dziejów narodu dokumentami, czynności związane z ich zabezpieczeniem i konserwacją oraz prowadzenie badań naukowych z zakresu księgoznawstwa.

Trzecia grupa — to funkcje dodatkowe, takie jak prowadzenie międzynarodowej wymiany wydawnictw, prowadzenie gospodarki dubletami w skali krajowej, udział w kształtowaniu zawodu bibliotekarskiego i udzielanie bibliotekom pomocy metodycznej.

Jeżeli teraz porównamy założenia teoretyków ze statutem Biblioteki Narodowej w Warszawie, opracowanym przez nas w roku 1969 i jego realizacją, to okaże się,

że niemal wszystkie funkcje — nawet te dodatkowe — są u nas w mniejszym czy większym stopniu wykonywane. Główną tendencją obecnego kierownictwa Biblioteki sformułowaną w statucie — jest powiązanie jej z nauką, kulturą i gospodarką Polski, odpowiadanie na ich potrzeby w sposób optymalny oraz znalezienie dla Biblioteki właściwego miejsca w wymienionych dziedzinach życia narodu.

W świetle wszystkich dotychczasowych rozważań wydaje się słuszne podkreślenie roli Biblioteki Narodowej w kształtowaniu ogólnokrajowego systemu bibliotecznego. W chwili obecnej, od uchwalenia ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, można mówić jedynie o ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, do której zostały włączone biblioteki naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne i publiczne. Wedle postanowień ustawy wszystkie biblioteki — wraz z Biblioteką Narodową jako centralną biblioteką państwa — są zobowiązane do współdziałania w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania zbiorów; sporządzania i rozpowszechniania informacji bibliograficznych i dokumentacyjnych. Powinny one również współdziałać w rozwijaniu prac naukowo-badawczych oraz w dokształcaniu zawodowym pracowników. Jakkolwiek Państwowa Rada Biblioteczna działająca przy Ministrze Kultury i Sztuki podjęła już wiele prac zmierzających do integracji ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, a w dalszej przyszłości zamierza stworzyć jednolity system biblioteczny, to jednak — po czterech latach od ukazania się ustawy — w praktyce integracja polskiego bibliotekarstwa jest niedostateczna a procesy zmierzające do utworzenia systemu bibliotecznego przebiegają stanowczo zbyt wolno. Sprawa nie cierpi zwłoki, zwłaszcza jeżeli się uwzględni energiczne działania zmierzające do stworzenia ogólnokrajowego systemu informacji oraz narastające zadania bibliotek; tak w zakresie informacji, jak i w pozostałych sferach działalności. Szczególnie pilną sprawą w tym zakresie jest specjalizacja zbiorów. Podejmowało ten temat nasze Stowarzyszenie organizując seminaria problemowe, zajmowała się nim Sekcja do spraw zbiorów bibliecznych Państwowej Rady Bibliotecznej. W rozważanych projektach rolę główną pełnią biblioteki centralne, wśród nich Biblioteka Narodowa. Uważamy, że rozstrzygnięcia w sprawie bibliotek centralnych i specjalizacji zbiorów muszą być podjęte możliwie w najbliższym czasie. Przywiązujemy do rozwiązania tej sprawy wielkie znaczenie, gdyż przyczyni się ono do bardziej precyzyjnego określenia roli Biblioteki Narodowej jako centralnej biblioteki państwa. Mamy poważnie zaawansowane prace nad własnym projektem określającym szczegółowo profil naszych zbiorów.

Zagadnienie gromadzenia zbiorów i ich opracowywania — to druga podstawowa sprawa wymagająca krótkiego omówienia. Biblioteka Narodowa gromadzi — zgodnie ze swym statutem — kompletny zasób piśmiennictwa polskiego tak współczesnego, jak w miarę możliwości również dawnego. Dla nauki i kultury jest szczególnie ważne, by zasób piśmiennictwa współczesnego gromadzony w Bibliotece Narodowej był kompletny. Mimo wielu wysiłków podejmowanych przez nas, niestety ciągle stwierdzamy braki w dostawach egzemplarza obowiązkowego, wynikające z lekceważenia obowiązujących przepisów przez wydawnictwa, drukarnie i zakłady małej poligrafii. Drugim poważnym naszym obowiązkiem jest gromadzenie poloników zagranicznych. Co roku notujemy postęp w tej dziedzinie, ale nie możemy jeszcze być zadowoleni z naszych osiągnięć. Dzięki życzliwemu stosunkowi do Biblioteki Narodowej wielu Polaków rozproszonych w różnych krajach otrzymujemy coraz więcej druków polonijnych. Z tych kręgów zgłoszono do nas projekt utworzenia Stowarzyszenia Przyjaciół Biblioteki Narodowej, którego członkowie, zamieszkali za granicą, uważaliby za swój obowiązek przede wszyst-

kim wzbogacać zbiory naszej Biblioteki. Odrebną zagadnienie stanowi gromadzenie literatury zagranicznej. Wiąże się ta sprawa ze specjalizacją zbiorów i projektem utworzenia bibliotek centralnych.

Kiedy mowa o gromadzeniu i opracowywaniu zbiorów, należy jeszcze wspomnieć o ciągle nie rozwiązanej nalezycie sprawie drukowanych kart katalogowych dla całej sieci bibliotecznej. Biblioteka Narodowa ponosi tu dużą odpowiedzialność. Modernizacja systemu opracowywania zbiorów w bibliotekach wszystkich typów jest koniecznością. Dlatego też przystąpiliśmy do gruntownego przeanalizowania tego zagadnienia i sformułowania nowych założeń systemu zaopatrywania bibliotek w karty katalogowe. Dostarczenie bibliotekom kart katalogowych równocześnie z ukazaniem się książki jest, wbrew pozorom, sprawą niełatwą. Rozwiązanie tego problemu możliwe jest jedynie przy współdziałaniu z wydawcami i księgarstwem.

Jeszcze jedno ogólne zagadnienie w zakresie gromadzenia i opracowywania zbiorów wymaga naszej uwagi. Jest to sprawa przechowywania i konserwacji zbiorów. Biblioteka Narodowa docenia w pełni ten problem. Sądzę, że w najbliższym czasie musi być podjęta przez kompetentne organy administracji państwowej decyzja, komu powierzyć odpowiedzialność za prowadzenie centralnych prac związanych z konserwacją zbiorów. Biblioteka Narodowa mogłaby podjąć się tej funkcji, oczywiście pod warunkiem wyposażenia jej w odpowiednie środki i pomieszczenia dla pracowni. Ważna sprawa zabezpieczenia niszczących zbiorów zwłaszcza czasopism, drogą ich miniaturyzacji, znalazła już w działalności Biblioteki Narodowej należne miejsce. Zakład Zbiorów Mikrofilmowych Biblioteki Narodowej — jedna z nielicznych w skali światowej tego typu placówek bibliotecznych — zajmuje się organizowaniem akcji zabezpieczającej, a więc ustalaniem polityki mikrofilmowania, wyborem (współ z specjalistami poszczególnych dziedzin nauki) wartościowych materiałów przeznaczonych do zabezpieczenia, opracowaniem bibliotecznym wytypowanych pozycji i sporządzaniem opisów katalogowych, rejestrowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem mikrofilmów oraz wydawaniem katalogów.

Dotychczas zmicrofilmowano najcenniejsze materiały pochodzące ze 160 bibliotek.

Szczególna uwaga zwrócona została na mikrofilmowanie prasy — problem ważny, a jednocześnie nader skomplikowany. W wyniku żmudnych poszukiwań i systematycznej, wytrwałej pracy zdołano scalić i odtworzyć komplety blisko tysiąca tytułów.

W najbliższych planach zamierzamy przeprowadzić penetrację wielkich księgozbiorów zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek, w których znajdują się mogą obszerniejsze zespoły poloników. W ślad za tym pójść powinna akcja wymienna, która umożliwi uzupełnienie zasobów krajowych polonikami, w praktyce niedostępnymi obecnie polskiemu badaczowi i uczonemu.

Trzeci kompleks spraw — to zagadnienie bibliografii. Bieżąca bibliografia narodowa stanowi podstawową informację bibliograficzną dla polskiej nauki i kultury oraz dla zagranicy, jest podstawą dla opracowań bibliografii specjalnych oraz informacji o ruchu wydawniczym.

Współczesna biblioteka naukowa, a tym bardziej centralna biblioteka państwa nie może spełniać dobrze swoich podstawowych zadań staroświeckimi metodami. Konieczne jest przyspieszenie prac wprowadzających postęp techniczny w pracy bibliotecznej, zastosowanie automatyzacji i mechanizacji.

Biblioteka Narodowa rozpoczęła w roku 1970 prace nad automatyzacją. Jako

pierwszy temat wybrano automatyzację opracowania centralnych katalogów wydawnictw zagranicznych w bibliotekach polskich, ponieważ są one podstawowym źródłem ułatwiającym i przyspieszającym obieg informacji bibliotecznej. Pierwsza próba systemu ARKA (Automatyczne Redagowanie Katalogów) została oceniona pozytywnie, obecnie realizuje się już roboczy program automatyzacji centralnych katalogów czasopism w bibliotekach polskich. Rozpoczęto również prace nad programem centralnych katalogów książek zagranicznych w zbiorach krajowych.

W następnym etapie prac zamierzamy podjąć automatyzację bieżącej bibliografii narodowej.

Sygnalizując tylko bardzo ogólne zarysy tego problemu nie musimy dodawać, że konieczne są odpowiednie środki oraz maszyny i urządzenia. Jesteśmy przekonani, że znajdziemy zrozumienie i poparcie dla tych planów u naszych władz, a trzeba pamiętać, że w stosunku do wielu krajów kapitalistycznych (a także socjalistycznych) jesteśmy poważnie opóźnieni, więc i z tego punktu widzenia czas nagli.

Biblioteka Narodowa ma wobec nauki i kultury polskiej zobowiązanie opracowania bibliografii retrospektywnej za lata 1901-1955. Prace nad tak zwaną kontynuacją Estreichera trwają od roku 1950, przewiduje się wydanie jej w trzech częściach:

- 1) wydawnictw krajowych i poloników zagranicznych 1901 - VIII 1939 — 350 tys. pozycji,
- 2) bibliografii poloników zagranicznych IX 1939-1955 — 18 tys. pozycji — pierwszy tom przygotowano już do druku,
- 3) bibliografii wydawnictw krajowych 1944-1955 — ok. 60 tys. pozycji.

Bibliografia będzie obejmować 25 do 30 tomów. Pierwszy tom będzie przekazany do druku w 1974 r.

Biblioteka Narodowa uczestniczy w pracach zmierzających do ukształtowania ogólnokrajowego systemu informacji naukowej. Poza tym musi wypełnić własne obowiązki informacyjne. Pragnę skoncentrować uwagę najpierw na ogólniejszym zagadnieniu.

Terminem „informacja naukowa” określamy zespół procesów mających na celu udostępnianie wyników nauki lub osiągnięć praktyki dla dalszego rozwoju wiedzy lub doskonalenia działalności praktycznej (M. Dembowska: *Biblioteki w systemie informacji*). Jeżeli przyjmiemy, że na przebieg tych procesów składają się takie stadia, jak — gromadzenie, opracowywanie, przetwarzanie i udostępnianie dokumentów ze szczegółowym uwzględnieniem ich treści — to okaże się, że biblioteki w całości służą informacji.

Biblioteki są głównymi bankami dokumentów, książek, czasopism, materiałów audiowizualnych. Przypomnienie tak oczywistych twierdzeń jest niestety konieczne, gdyż niektórzy żarliwi zwolennicy usystematyzowania informacji naukowej w Polsce nie doceniają roli bibliotek. Trzeba oczywiście dokonać poważnej pracy, by biblioteki naukowe, fachowe jak również publiczne mogły te funkcje sprawnie wykonywać. Aktualnie obowiązujące normy prawno-organizacyjne nie sprzyjają aktywizacji bibliotek w kierunku rozszerzenia ich działalności informacyjnej. Niezbędna jest odpowiednia nowelizacja i stworzenie takich ram prawno-organizacyjnych, które pozwoliłyby na zorganizowanie systemu w taki sposób, aby uruchomić wszystkie jego ogniwa i zasoby.

Jest też drugi aspekt zagadnienia informacji dotyczący już bezpośrednio naszych wewnętrznych funkcji. Biblioteki Narodowej nie można oczywiście identyfikować

z óśrodkiem czy centrum informacji naukowej, ma ona bowiem zadania wykraczające daleko poza funkcje informacyjne. Niemniej jednak pełni ona niezwykle ważne funkcje w zakresie informacji naukowej, jako placówka posiadająca bogate zbiory dokumentów pierwotnych oraz wytwarzająca i rozpowszechniająca dokumenty pochodne.

Posiadanie najkompletniejszego w kraju zbioru poloników krajowych i zagranicznych predestynuje Bibliotekę Narodową do roli centralnego ośrodka informacji o piśmiennictwie polskim i dotyczącym Polski. Funkcja ta potwierdzona jest wydaniem bibliografii narodowej, podstawowego źródła o tych dokumentach oraz gromadzeniem w kartotekach informacji o materiałach nie wydanych drukiem.

Oddzielnego omówienia wymagają zbiory specjalne Biblioteki Narodowej. Zbiory te stanowią jedną z głównych w naszym kraju baz dla badań naukowych, tak ze względu na rozmiar zasobów, jak i na ich wartość. Charakteryzuje je znaczna różnorodność form dokumentów, gdyż obok tradycyjnie zaliczanych do zbiorów specjalnych rękopisów, starych druków, kartografii, muzykaliów i materiałów ikonograficznych, znajdują się tu również mikrofilmy i materiały audiowizualne, zaś piękne i niejednokrotnie dawne rodowody poszczególnych zespołów stwarzają dogodne pole dla badań kultury umysłowej naszego społeczeństwa. Wskażmy choćby tylko ocalałe partie bibliotek Załuskich i wilanowskiej, Biblioteki Ordynacji Zamajskiej, Biblioteki Krasiańskich i kolekcję Czetwertyńskich, czy największy w świecie zespół rękopisów utworów Chopina. Od lat korzystają z nich historycy, filolodzy i specjaliści w zakresie innych nauk humanistycznych, — stąd czerpie się wiedzę o produkcji, obiegu i recepcji dawnej książki.

Głównym przedmiotem troski jest w dziale zbiorów specjalnych dostarczanie informacji o własnych zasobach. Podstawowymi narzędziami są tu katalogi, przede wszystkim drukowane, obejmujące znaczne partie rękopisów, starych druków, a także zbiorów mikrofilmowych.

Z drukowanych wymienić tu należy centralny Katalog *Inkunabuły w bibliotekach polskich* wydany pod redakcją A. Kaweckiej-Gryczowej oraz sławną już dziś serię wydawniczą *Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tloczni polskich XVI stulecia*, wznowioną w 1959 r. po wojennej przerwie przez Ossolineum również pod redakcją prof. Alodii Kaweckiej-Gryczowej.

Zakład Zbiorów Muzycznych uczestniczy w dwóch ważnych edycjach międzynarodowych, mających znaczenie nie tylko dla nauki polskiej, ale również światowej. Są to: wydawana w Stanach Zjednoczonych Międzynarodowa Bibliografia Piśmiennictwa Muzycznego oraz wydawany w NRF Międzynarodowy Inwentarz Źródeł Muzycznych.

Bibliotece Narodowej jako centralnej bibliotece państwa przypadły także zadania wykraczające poza tradycyjną funkcję skarbnicy myśli narodowej. Prace naukowo-badawcze prowadzimy głównie w Dziale Zbiorów Specjalnych, Instytucie Bibliograficznym i w Instytucie Książki i Czytelnictwa. Pragniemy działalność naukową Biblioteki rozszerzyć, usprawnić i ująć w bardziej precyzyjne formy organizacyjne i planistyczne. W związku z tym przygotowujemy odpowiednie projekty, które przedłożymy naszej Radzie Naukowej.

Podobnie jak w innych nowoczesnie zorganizowanych społeczeństwach Biblioteka Narodowa ma być placówką naukową współodpowiedzialną za udostępnianie książki całemu społeczeństwu, w szczególności za rozwój myśli bibliotekarskiej oraz postęp pracy bibliotek wszystkich typów. Dla realizacji tych zadań niezbędny jest rozwój badań empirycznych, które mogłyby z jednej strony ustalić rzeczy-

wisty rozmiar potrzeb czytelniczych, stopień możliwości realizacji tych potrzeb przez biblioteki, wreszcie określić kierunki, stałych, niezbędnych zmian w bibliotekarstwie, które to zmiany dyktowane są przez zmieniające się stosunki ekonomiczne, społeczne, oświatowe.

Instytut Książki i Czytelnictwa skupił swoje zainteresowanie głównie na bibliotekach publicznych. Wybór ten dokonany został nie tylko dlatego, że pozostajemy w ramach resortu kultury, ale przede wszystkim dlatego, że biblioteki publiczne stanowią podstawę czytelnictwa w kraju, oczywiście myślę tu o czytelnictwie spontanicznym, nie wynikającym z rygorów szkolnych czy zawodowych.

Mówiliśmy o nowym zjawisku nazwanym „kształceniem permanentnym”. Nie ulega wątpliwości, że od zasobów bibliotek publicznych oraz stopnia ich przygotowania w poważnym stopniu zależeć będzie powodzenie tych zamierzeń. Nie wchodząc bardziej szczegółowo w problematykę, chciałem jedynie zaakcentować nierozdzielny związek zadań stojących przed bibliotekami publicznymi z podstawowymi zamierzeniami naszego państwa, mającymi na celu gruntowną zmianę warunków dojrzewania intelektualnego całego społeczeństwa, co z kolei warunkuje tempo i jakość w innych dziedzinach.

Książka zbyt często traktowana jest jako element kultury rozrywkowej. Utrwaleniu tego przekonania sprzyja fakt, że literatura piękna i w księgozbiorach bibliotecznych i w wypożyczalniach dominuje nad literaturą popularnonaukową i naukową. Nie wchodząc w szczegółowe rozważania problemu, chciałbym jedynie stwierdzić, że takie traktowanie czytelnictwa beletrystycznego jest nieporozumieniem zarówno z naukowego, jak i politycznego punktu widzenia. Literatura piękna kształtowała w ogromnym stopniu zarówno w przeszłości jak i kształtuje obecnie świadomość kulturalną i społeczną podstawowych warstw społeczeństwa, uczestniczyła i uczestniczy w kształtowaniu charakterów dorastającej młodzieży. Dlatego tendencje zmierzające do zmiany struktury księgozbiorów na korzyść literatury fachowej, naukowej i popularnonaukowej, przez eliminowanie czy lekceważenie literatury pięknej, wynikają z nieporozumienia.

Konieczność rozwoju czytelnictwa literatury społeczno-politycznej, zawodowej i naukowej leży poza wszelką dyskusją. Nie dokonamy jednak rewolucji w tym zakresie sami. Musimy domagać się od ogniw partyjnych, od służby rolnej, instytucji odpowiedzialnych za postęp techniczny, aby traktowały biblioteki publiczne, i nie tylko zresztą publiczne, jako placówki mogące rozszerzyć zakres ich działania, a nie instytucje, które można obciążać odpowiedzialnością za nieskuteczność zamierzeń czy przedsięwzięć.

Otwartym zagadnieniem, które musimy podjąć wspólnie z pracownikami nauki i wydawcami jest znalezienie przyczyn małej skuteczności inicjatyw podejmowanych dla szerokiego upowszechniania czytelnictwa tej literatury, zwłaszcza literatury fachowej.

Prowadzone badania zmierzają w kierunku znalezienia odpowiedzi nie tylko na pytania podstawowe, jakie są potrzeby czytelnicze poszczególnych grup odbiorców oraz jakie treści poznawcze i artystyczne przyswajane są najczęściej i najtrwalej, co wpływa na sposób odbioru literatury, ale także próbujemy znaleźć odpowiedzi na pytania bezpośrednio utylitarne, praktycznie ważne zarówno dla polityki wydawniczej, jak i pracy bibliotek, zwłaszcza bibliotek publicznych.

Inny problem — to stworzenie właściwego systemu kształcenia bibliotekarzy. Biblioteka Narodowa systemu tego nie wypracowuje, powołane są do tego instytucje uniwersyteckie i ośrodki kształcenia zawodowego, ale chcemy przekazywać zebrane doświadczenia i opinie absolwentów ośrodków kształcenia, ukazać szczególnie

istotne i ważne elementy wykształcenia, niezbędne w pracy nowoczesnie pracującej biblioteki.

Wreszcie muszę na zakończenie wspomnieć o bazie materialnej naszej Biblioteki.

Biblioteka Narodowa jako skarbnica narodowych pamiątek, zbiornica najcenniejszych pomników naszego piśmiennictwa, będących świadectwem naszego współuczestnictwa w kształtowaniu dziejów kultury europejskiej w ciągu tysiącletniej historii — jest bezcenną i trwałą wartością ogólnonarodową.

Niech mi wolno będzie przypomnieć w tym miejscu wołanie pierwszego dyrektora BN Stefana Dembego na zjeździe bibliotekarzy i bibliofilów polskich we Lwowie w roku 1928, a więc w roku założenia Biblioteki: „Dla przechowania tych skarbów nauki, literatury, sztuki i muzyki należy wzniesić monumentalny gmach, który byłby dumą i chlubą narodu polskiego, pomnikiem na cześć kultury polskiej”.

Słusznie szcycimy się, że byliśmy pierwszym państwem w świecie, które już w połowie XVIII w. dzięki światłemu umysłom braci Załuskich zrealizowało ideę biblioteki narodowej, a zarazem wielkiej biblioteki publicznej. Historyczne znaczenie tego faktu rozumieli współcześni, o czym świadczy jakże wysoka ocena wypowiedziana w ówczesnej łacinie przez opata miechowskiego ks. Jakuba Pawła Radlińskiego, który Bibliotekę Załuskich nazwał: „Bibliotheca amplissima et celeberrima, corona urbis et orbis, gloria et gemma Regni Poloniae, universitas scientiarum”. A gdy żywot jej przerwał upadek Rzeczypospolitej szlacheckiej, ideę tę przejęli i pielęgnowali patrioci i postępowi działacze niepodległościowi XIX wieku, czego dowodem — powstanie biblioteki Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu, biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, Raczynskich w Poznaniu i innych księżnic.

Niestety historia nie była łaskawa dla Biblioteki Narodowej. Już w 10 lat po jej założeniu przyszło jej wejść w lata wojny i utracić najcenniejsze zbiory dawnej biblioteki Załuskich i Muzeum Rapperswilskiego, podpalone ręką hitlerowskiego okupanta.

W Polsce Ludowej szybko podniosła się z upadku, odbudowała swe zbiory i warsztaty i stała się pierwszą biblioteką kraju.

Na przeszkodzie jej rozwojowi stoi jednak od lat 50 brak własnego gmachu, dostosowanego do jej funkcji i roli. Prowizoryczne i tymczasowe pomieszczenia stanowią podstawowy hamulec utrudniający podjęcie szeregu prac, na które czekają biblioteki, placówki naukowe i kulturalne.

Omawiając więc plan rozwoju biblioteki i jej zadania wobec nauki, gospodarki i kultury trzeba z całym naciskiem podkreślić, że sprawą najpilniejszą jest obecnie natychmiastowe rozpoczęcie budowy gmachu Biblioteki Narodowej.

Podjęte w ubiegłym roku decyzje kierownictwa politycznego i rządu w sprawie rozpoczęcia budowy siedziby BN w bieżącym planie pięcioletnim oraz życzyliwne i aktywne stanowisko w tej sprawie obecnego kierownictwa resortu kultury i sztuki zostały przyjęte z uznaniem przez nasze społeczeństwo.

Sprawa budowy gmachu BN jest bowiem tak samo jak sprawa odbudowy Zamku Królewskiego — sprawą ogólnonarodową, żywo interesującą wszystkie kręgi naszego społeczeństwa oraz rozsianej po całym świecie patriotycznej Polonii.

Jestem szczęśliwy, że z trybuny VI Zjazdu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich mogę poinformować jego delegatów o przywróceniu tytułu inwestycyjnego budowy Biblioteki w bieżącym planie pięcioletnim. Przyznane zostały odpowiednie fundusze, a dokumentacja techniczno-robocza jest w stadium końcowym. Pro-

jekt nasz jest nowoczesny i piękny, uwzględnia zasadę funkcjonalności, a jednocześnie wyraża troskę o kształt architektoniczny godny tej instytucji.

Dzisiaj — gdy najważniejsze decyzje zapadły — jest sprawą najpilniejszą, aby zniwelować wszelkie przeszkody odsuwające termin rozpoczęcia budowy. Plac budowy przez dotychczasowych użytkowników powinien być uwolniony w II kwartale 1973 r.

Chciałbym również wyrazić nadzieję, że podobnie jak przy odbudowie Zamku Królewskiego znajdują się wykonawcy naszej instytucji, którzy potrafią zabezpieczyć jej planowane moce przerobowe i dołożą wysiłków, aby jakość wykonanych prac stała na najwyższym poziomie.

Słuszne są jednakże głosy domagające się, by okres trwania budowy był stosunkowo krótki, a więc 6-7 lat. Biblioteka Narodowa powinna już obecnie otrzymać pomieszczenia zastępcze, które pozwoliłyby na właściwe wykonywanie jej bieżących prac. W przeciwnym razie niektóre z opisanych tu ważnych zadań trzeba będzie dalej ograniczać, a niektórych w ogóle nie będzie można podejmować.

Wszystkie tu podniesione kwestie — z konieczności przedstawione szkiecowo — nie wyczerpują z pewnością naszych zadań, jakie mamy do spełnienia. Ale ukazują główne kierunki. Biblioteka Narodowa razem z całym polskim bibliotekarstwem pragnie jak najsumienniejszy wykonać swe obowiązki wobec polskiej nauki, kultury i gospodarki.

WPROWADZENIE DO SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

(w okresie od czerwca 1969 do września 1972 r.)

Obszerne, choć z pewnością mimo to niepełne, sprawozdanie z działalności Prezydium Zarządu Głównego SBP w okresie minionej kadencji oraz sprawozdanie z działalności Okręgów — dostarczone zostało wszystkim uczestnikom Zjazdu — opublikowaliśmy je bowiem w miesięczniku *Bibliotekarz**. Dlatego też, przedstawię krótką relację z najważniejszych prac i zwrócę uwagę na te problemy, które nie dają się ująć w schematyczną formułę sprawozdania, a które mają istotne znaczenie dla obecnego i przyszłego życia organizacji.

Do najistotniejszych należy niewątpliwie zagadnienie miejsca i roli naszego Stowarzyszenia w życiu społeczno-kulturalnym kraju. Sprawa ta stała się przedmiotem żywej dyskusji w środowiskach bibliotekarskich w okresie poprzedzającym VI Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz w momencie, kiedy przystąpiliśmy do realizowania zaleceń Uchwały VI Zjazdu w dziedzinie wychowania, kultury i nauki.

Poddawano wówczas analizie formy statutowej działalności Stowarzyszenia i zastanawiano się, w jaki sposób uczynić ją jeszcze bardziej widoczną w całokształcie życia społeczno-kulturalnego naszego kraju, bliższą ogółowi pracowników służby bibliotecznej. Jednym z wielu wniosków płynących z tych środowiskowych

* R. 39: 1972 nr 6/7 s. 162-221.

dyskusji, których celem zasadniczym były poszukiwania nowych form aktywności społecznej środowiska, zwłaszcza zaś podkreślenie roli bibliotekarzy w systemie wychowania socjalistycznego, określenie ich miejsca w działaniach na rzecz rozwoju nauki, kultury i gospodarki narodowej, wnioskiem dla nas najistotniejszym był ten, że działalność poszczególnych ogniw Stowarzyszenia powinna być wydatnie zaktywizowana. Postulat większej aktywności w społecznym życiu naszej organizacji nie jest zresztą nowy. Od wielu lat poszukujemy form organizacyjnych zapewniających tę aktywność. Stowarzyszenie w ciągu ostatnich lat znacznie się rozwinęło — wskazują na to nie tylko liczby określające ilość członków, przytoczone w sprawozdaniu i stawiające Stowarzyszenie w rzędzie największych organizacji społeczno-kulturalnych w kraju i stowarzyszeń bibliotekarskich na świecie, ale przede wszystkim ilość i poziom prac wykonywanych w zespołach roboczych Stowarzyszenia, liczne sesje naukowe i popularnonaukowe przez nie organizowane, cała działalność szkoleniowa i popularyzatorska, udział w realizacji postanowień ustawy o bibliotekach itp. Większy jest też wachlarz problemów zawodowych podejmowanych przez agendy Stowarzyszenia — dla przykładu chociażby wspomnę o podjęciu jakże szerokiej i ważnej problematyki informacji naukowej.

Nie mniej jednak działalność Stowarzyszenia, zwłaszcza ta najistotniejsza działalność środowiskowa, obejmująca szerokie rzesze członków — bibliotekarzy, bibliografów, pracowników informacji naukowej, dokumentalistów — nie zaspokaja potrzeb tych środowisk. Decydują o tym ubogie jeszcze i mało atrakcyjne formy pracy. Drugą przyczyną jest ciągle mała — w stosunku do ogółu zatrudnionych w bibliotekach pracowników merytorycznych — liczba bibliotekarzy stowarzyszonych (zwłaszcza znikoma liczba członków SBP wśród bibliotekarzy szkolnych i fachowych) wskutek tego w małych miejskich i wiejskich ośrodkach liczba członków SBP jest zbyt mała dla podjęcia rzeczywiście aktywnej działalności, ożywiającej zawodowo i społecznie środowisko. Jest to o tyle niepokojące, że dotyczy dużej liczby ośrodków bibliotekarskich.

Jest wreszcie jeszcze jedna przyczyna, o której nie sposób nie wspomnieć. Zbyt mało uwagi poświęcały władze Stowarzyszenia zagadnieniom działalności podstawowej. Stwierdzenie to brzmi jak zarzut pod adresem Prezydium i Zarządu Głównego — dlatego wypada szerzej wyjaśnić powody takiego stanu rzeczy.

Otóż działalność Stowarzyszenia, określona jego statutem, jest wielokierunkowa i przejawia się w wielu formach.

Przypomnę, że zgodnie z przyjętymi na początku kadencji założeniami prace Prezydium koncentrowały się na następujących zasadniczych kierunkach:

1) włączanie Stowarzyszenia, jego poszczególnych komórek i agend, w tok życia społeczno-politycznego, kulturalnego i naukowego kraju, integrowanie działalności bibliotek różnych sieci i typów;

2) współdziałanie z instytucjami i władzami odpowiedzialnymi za sprawy bibliotekarstwa i informacji naukowej w przygotowaniu i opracowywaniu aktów normatywnych i w innych przedsięwzięciach ważnych z punktu widzenia interesów bibliotekarstwa polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z realizacją ustawy o bibliotekach;

3) organizowanie działalności wydawniczej Stowarzyszenia w zakresie wydawnictw zwartych i czasopism;

4) organizowanie działalności naukowej i popularyzatorskiej w dziedzinie bibliotekarstwa, głównie poprzez organizowanie sesji i konferencji naukowych i popularnonaukowych; inspirowanie i popieranie badań naukowych w dziedzinie bibliotekoznawstwa;

5) rozwijanie życia wewnętrznego naszej organizacji, kierowanie wyspecjalizowanymi agendami SBP;

6) organizowanie kontaktów zagranicznych Stowarzyszenia poprzez udział w międzynarodowych sesjach i konferencjach bibliotekarskich;

7) współuczestniczenie — w miarę ograniczonych możliwości — w rozwiązywaniu problemów socjalno-bytowych bibliotekarzy.

Najwięcej czasu, uwagi i energii pochłaniały sprawy, które tu określimy jako współdziałanie z władzami administracyjnymi w rozwiązywaniu żywo-nych interesów bibliotekarstwa i bibliotekarzy.

Działające na styku wielu resortów, obarczone najróżniejszymi problemami — od zagadnień programowych bibliotekarstwa polskiego po jednostkowe sprawy bytowe i zawodowe poszczególnych członków — Stowarzyszenie boryka się z ogromnymi trudnościami. Część z nich jest po prostu odbiciem skomplikowanej struktury polskiego bibliotekarstwa, złożonych i niejasnych podziałów kompetencyjnych, jakże je charakteryzują, braku właściwej koordynacji działań w poszczególnych sieciach bibliotecznych, której nie było można stworzyć dotychczas — nawet mimo nakazów wynikających z ustawy o bibliotekach. Wobec tych niedostatków w admini-strowaniu bibliotekami polskimi, wobec braku określonej płaszczyzny współpracy i współdziałania różnych sieci bibliotecznych, wobec różnorodnych i nie zawsze korzystnych dla bibliotekarzy poszczególnych sieci przepisów i zarządzeń — Stowarzyszenie spełnia funkcje koordynatora, stwarza płaszczyznę współdziałania bibliotek różnych typów, prowadzi prace zmierzające do unifikacji przepisów itd. Ile to pochłania czasu i energii — dobrze orientują się członkowie władz SBP. Część trudności Stowarzyszenia wynika po prostu z braku środków finansowych będących w dyspozycji naszej organizacji, która pod tym względem jest prawdopodobnie wyjątkiem wśród wielu innych stowarzyszeń — mniej licznych i reprezentujących mniejsze grupy zawodowe. Trudności finansowe dodatkowo ograniczają możliwości działania. Wystarczy powiedzieć, że naszą działalność opieramy na funduszach ze składek członkowskich oraz dochodach z wydawnictw, które to dochody ze względu na znane trudności wydawnicze (wzrost kosztów) są coraz bardziej ograniczone.

Stowarzyszenie nasze, jako reprezentacja szerokich rzesz bibliotekarzy i ich organizacja fachowa, ma prawo i obowiązek współdziałania z tymi wszystkimi instancjami i instytucjami w kraju — a jest ich wiele — które mają wpływ na stan i rozwój bibliotekarstwa. Ta rola Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia, jako instancji reprezentującej interesy bibliotekarstwa polskiego i wyrażającej opinię szerokiej rzeszy stowarzyszonych bibliotekarzy, jest uznawana przez centralne organa administracji państwowej, które z zasady odwołują się do Prezydium ZG w sprawach dotyczących przygotowywanych aktów prawnych normujących zagadnienie działalności bibliotecznej oraz pracy bibliotekarzy. Współdziałanie to stanowi znaczną, najbardziej absorbującą część wszystkich prac Prezydium oraz specjalistycznych sekcji i komisji Zarządu Głównego.

Przy opiniowaniu projektu ustawy o prawach i obowiązkach nauczycieli (zwanej obecnie Kartą Praw i Obowiązków Nauczyciela), regulującej m. in. również prawa i obowiązki bibliotekarzy dyplomowanych w szkołach wyższych, Prezydium Zarządu Głównego SBP przekazało stanowisko naszego środowiska dotyczące ogółu bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych we wszystkich bibliotekach naukowych kraju, bez względu na przynależności resortowe.

Wymienione pismo skierowano do KC PZPR, Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Kultury i Sztuki, przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac,

Sekretarza Naukowi PAN, Zarządu Głównego Związku Nauczycielstwa Polskiego i Centralnej Rady Związków Zawodowych.

Uchwalona przez Sejm ustawa z dnia 27 kwietnia 1972 r., zawierająca Kartę Praw i Obowiązków Nauczyciela, nie uwzględniła postulatów SBP. W związku z powyższym Minister Kultury i Sztuki — na wniosek Prezydium Zarządu Głównego SBP — zwrócił się do Ministra Pracy, Placy i Spraw Socjalnych z propozycją uregulowania sprawy uposażenia bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych we wszystkich innych bibliotekach naukowych analogicznie do zasad przyjętych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 1972 r. w sprawie uposażenia nauczycieli akademickich.

Poza tymi pracami i wnioskami o charakterze szczegółowym Prezydium występuje do władz partyjnych i państwowych z postulatami o charakterze ogólniejszym i z wnioskami dotyczącymi spraw generalnych naszego bibliotekarstwa, jak to miało miejsce w okresie dyskusji przedzjazdowej. Pełne omówienie tych postulatów znajduje się w opublikowanym sprawozdaniu.

W tym miejscu pora poinformować Delegatów o stanie realizacji wniosków z poprzedniego Zjazdu Delegatów w roku 1969.

Komisja Wnioskowa przedstawiła wówczas ok. 50 wniosków dotyczących najróżniejszych spraw i trudnych problemów organizacyjnych bibliotekarstwa polskiego. Sprawozdanie dowodzi, iż przystąpiono do realizowania większości z tych zaleceń, a część spraw udało się załatwić.

Poza wyżej wymienionymi sprawami, których załatwienie postulował poprzedni Zjazd, możemy dzisiaj wymienić jeszcze wiele innych. Oto najważniejsze z nich w kolejności zgłoszonych wniosków;

— podjęto problem żywszego angażowania się stowarzyszonych bibliotekarzy w życie polityczne i społeczne kraju, czego dobitnym wyrazem był ich udział w dyskusji przed VI Zjazdem i w realizacji jego uchwały;

— zwiększona została propaganda i informacja o Stowarzyszeniu, w kraju i za granicą, czego wyrazem jest znaczna liczba publikacji związanych z ważnymi problemami bibliotekarstwa, szersza reprezentacja SBP w imprezach międzynarodowych;

— przedstawiciele SBP aktywnie uczestniczą w pracach Państwowej Rady Bibliotecznej;

— usprawnione zostało wydawanie czasopism SBP — terminowość ich ukazywania się uległa znacznemu polepszeniu, załatwiono stałe drukarnie, rozwiązane zostały trudności w wydawaniu *Przeglądu Bibliotecznego*, dzięki współpracy z Biblioteką PAN w Warszawie. Konferencja w sprawie czasopism bibliotekarskich doprowadziła do widocznych i korzystnych zmian w programach działania naszych czasopism;

— w ramach SBP podjęto szeroką dyskusję nad koncepcją krajowej sieci bibliotecznej;

— zorganizowana została (w czerwcu br.) konferencja naukowa poświęcona problemom informacji naukowej, a wcześniej sesje i konferencje poświęcone bibliotekom gromadzkim, bibliotekarstwu polskiemu na Ziemiach Zachodnich i Północnych, bibliotekom szpitalnym;

— zacieśniono współpracę z katedrami bibliotekoznawstwa, Państwowym Ośrodkiem Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie i Państwowym Ośrodkiem Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Warszawie;

— zgłoszone zostały w Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz w Państwowej Ra-

dzie Bibliotecznej dezyderaty dotyczące unowocześnienia i ujednoczenia systemu kształcenia bibliotekarzy;

— postulowano usprawnienie drukowania kart katalogowych.

Generalnie stwierdzić można, że większość spraw, których załatwienie było możliwe w ramach Stowarzyszenia, została podjęta i załatwiona. Jednak z pewnymi wyjątkami, na które zabrakło czasu i sił. I tak np. nie opracowane zostały zakresy działania sekcji problemowych działających w SBP, nie opracowano realnego planu przygotowania i wydania podręczników bibliotekarskich. Nie wspominał tutaj o licznej grupie wniosków, z którymi zapoznaliśmy poszczególne resorty i które jeszcze nie zostały zrealizowane.

Omawiany dzisiaj przeszło trzyletni okres w życiu naszej organizacji przyniósł wiele dokonań. Załatwiono wiele spraw, natężenie prac Zarządu było niemałe. Mamy na koncie sporo wymiernych efektów, a także i takich prac, których wyniki ujawnią się w przyszłości.

Ciągle otwarty jest problem najważniejszy: precyzyjnego określenia celów i zadań Stowarzyszenia oraz określenia jego miejsca i roli w życiu społeczno-kulturalnym i naukowym kraju.

*
* * *

Jak wynika z przedłożonego sprawozdania z działalności Prezydium, komisji, sekcji i referatów Zarządu Głównego oraz ze sprawozdań dotyczących prac poszczególnych Okręgów — zakres działalności Stowarzyszenia jest szeroki i składa się z przedsięwzięć bardzo różnorodnych. Działalność tę ogranicza szczerpłość środków finansowych Stowarzyszenia, wystarczają one jedynie na pokrywanie wydatków bieżących (i to nie zawsze). Gdyby nie doraźna pomoc Ministerstwa Kultury i Sztuki, nie moglibyśmy nawet organizować naszych — bardzo potrzebnych przecież — sesji i konferencji naukowych.

Ta niepomyślna sytuacja finansowa zmusza nas do poszukiwania środków zaradczych. Jednym z rozwiązań byłoby polepszenie wyników finansowych wydawnictw SBP i w tym kierunku sły sugestie wypowiadających się w tej sprawie członków Zarządu Głównego. Niestety, nawet ta niewielka możliwość poprawy, uzależniona od pełnej i szybkiej sprzedaży nakładów książek i powiększenia prenumeraty czasopism — nie będzie miała decydującego znaczenia, a spowodować może zarazem pewne niekorzystne konsekwencje w polityce wydawniczej SBP — skierowanie uwagi przede wszystkim na dochodowość wydawnictw zwartych. Samo więc, teoretycznie zawsze możliwe usprawnienie działalności wydawniczej — nie będzie miało decydującego wpływu na stan finansów SBP. Bardziej właściwe byłoby szybkie zwiększenie prenumeraty naszych miesięczników (która nb. stale, ale dosyć powolnie rośnie). Również znaczne powiększenie szeregów członkowskich miałyby wpływ korzystny na stan kasy. Dzięki poprawieniu terminowości ukazywania się miesięczników i zlikwidowaniu deficytu związanego z wydawaniem przez SBP *Przeglądu Bibliotecznego* zostawiamy nowym władzom Stowarzyszenia otwarte drzwi do zwiększenia prenumeraty i jednocześnie do efektywniejszej propagandy wydawnictw.

Także rozważany obecnie projekt wprowadzenia instytucji tzw. „członków wspierających” stanie się — być może — czynnikiem sprzyjającym rozwiązaniu tego problemu. Novum to wymaga odpowiednich zmian statutowych. Sądźmy rów-

niez, że w świetle ambitnych zamierzeń Stowarzyszenia i jego zadań Ministerstwo Kultury i Sztuki nie odmówi docelowych dotacji.

W obecnej sytuacji brak jest niewątpliwie naszemu Stowarzyszeniu tego rozmachu w działalności, który pozwoliłby mu być organizacją szeroko widoczną w całokształcie życia społeczno-kulturalnego kraju.

Nie inspirowa też poszczególnych ogniw Stowarzyszenia do szerszej działalności społeczno-kulturalnej obecny statut, ujmujący problemy pracy SBP stosunkowo wąsko. Wobec zmieniających się funkcji naszej organizacji, konieczności dynamizowania jej działalności w zakresie wychowania społecznego, organizowania samokształcenia bibliotekarzy, wobec rozwoju informacji naukowej — integralnej części bibliotekarstwa — uzasadnione i pożądane są pewne zmiany w statucie, wprowadzenie do niego takich sformułowań, które by wyraźniej określały współczesne cele i zadania Stowarzyszenia, jego ogniw i jego członków.

Prezydium przedstawia Zjazdowi propozycje dosyć istotnych zmian w obowiązującym dotychczas Statucie Stowarzyszenia. Są one po prostu niezbędne dla rozwoju naszej działalności. Poza poprawkami, które sprowadzają się do aktualizacji tego dokumentu, proponujemy szereg zmian o istotnym znaczeniu, a w szczególności rozszerzenie treści paragrafu o celach i zadaniach Stowarzyszenia, w którym akcentuje się jego rolę w rozwoju kulturalnym kraju, w socjalistycznym wychowaniu społeczeństwa, w rozwoju nauki i gospodarki.

Proponujemy ograniczenie składu ilościowego Zarządu Głównego i Zarządów Okręgów oraz przedłużenie kadencji tych ostatnich do trzech lat i zgrania okresu jej trwania z kadencją Zarządu Głównego. Zmiany te wpłyną na operatywność władz Stowarzyszenia.

Proponujemy również rozszerzenie uprawnień Komisji Rewizyjnej o prawo do kontroli merytorycznej działalności SBP, a nie — jak dotychczas — tylko do kontrolowania gospodarki finansowej i majątkowej.

Poprawki do Statutu przedstawiamy Delegatom i poddajemy pod dyskusję. Są z pewnością konieczne, a obecne ich brzmienie jest wynikiem propozycji i sugestii poszczególnych zarządów okręgów, które wypowiedziały się obszernie na ten temat.

•

Na zakończenie chciałbym, w imieniu Prezydium ZG, podziękować najgoręcej i najserdeczniej tym wszystkim osobom, których trud i wysiłek, społeczne zaangażowanie w pracy Stowarzyszenia pozwoliły na realizowanie omówionych w sprawozdaniu przedsięwzięć. Wśród nich przede wszystkim prezesowi ZG — kol. dr Stanisławowi Badoniewi.

W szczególności chciałbym podziękować członkom Zarządu Głównego, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego (który na szczęście mógł się ograniczyć tylko do gotowości działania), wszystkim przewodniczącym i członkom komisji, sekcji i referatów Zarządu Głównego, a także pracownikom Biura ZG za wkład ich społecznej pracy dla dobra Stowarzyszenia i bibliotekarstwa, za rzetelne wypełnianie przyjętych na siebie obowiązków oraz zaangażowanie ideowe wykazane w działaniu.

Chciałbym też podziękować Kierownictwu Wydziału Kultury KC PZPR za szczerą życzliwość i gotowość pomocy w rozwiązywaniu trudnych problemów działalności Stowarzyszenia.

Najserdeczniej dziękuję wypróbowanym sojusznikom Stowarzyszenia — kie-

rownictwu Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek MKiS, które obarczyliśmy licznymi kłopotami i które starało się wspomóc nas w ich przezwyciężaniu, serdecznie interesowało się naszą codziennością.

Stanisław Jeżyński

PROTOKÓŁ OGÓLNOKRAJOWEGO ZJAZDU DELEGATÓW SBP

W dniach 29-30 września 1972 roku odbył się w Bydgoszczy Ogólnokrajowy Zjazd Delegatów SBP.

W Zjeździe uczestniczyło 120 delegatów, członkowie Zarządu Głównego SBP oraz zaproszeni goście, wśród nich: wiceminister Kultury i Sztuki — Aleksander Syczewski, wiceminister Oświaty i Wychowania — Jerzy Wołczyk, zastępca kierownika Wydziału Kultury Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej — Edmund Makuch, zastępca kierownika Wydziału Oświaty i Kultury Centralnej Rady Związków Zawodowych — Marian Koliński, zastępca Szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego — Albin Żyto, dyrektor Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek MKiS — Edward Kopyt, wicedyrektor Departamentu Badań i Prognoz Oświatowych Ministerstwa Oświaty i Wychowania — Franciszek Krysiak, przewodniczący Sejmowej Komisji Kultury, poseł na Sejm — Witold Lassota, przedstawiciele stowarzyszeń społecznych i związków twórczych.

Otwarcia Zjazdu dokonał Przewodniczący Stowarzyszenia — dr Stanisław Badoń, który w wygłoszonym przemówieniu nawiązał do tradycji historycznych i kulturalnych ziemi bydgoskiej i toruńskiej oraz omówił węzłowe problemy polityki kulturalnej i oświatowej w okresie ostatnich trzech lat. Zwrócił między innymi uwagę na to, że w ciągu tych lat podjęte zostały prace związane z realizacją ustawy o bibliotekach z 1968 roku oraz rozwinięta działalność Państwowa Rada Biblioteczna jako doradczy organ Ministra Kultury i Sztuki. Dalej stwierdził, że „Realizacja ustawy o bibliotekach i działalność Państwowej Rady Bibliotecznej w okresie trzech lat utrwaliły nas, bibliotekarzy, w przekonaniu o konieczności powołania samodzielnego organu administracyjnego w Ministerstwie Kultury i Sztuki, podległego bezpośrednio Ministrowi, uprawnionego do koordynowania działalności sieci bibliotek wchodzących, zgodnie z ustawą o bibliotekach, w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej”.

W tej sytuacji Zjazd Delegatów jako najwyższa władza naszego Stowarzyszenia powinien bardzo uważnie ocenić pracę Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w latach 1969-1972, wypracować program i wytyczne działania, zwracając szczególną uwagę na integrację działalności placówek naukowo-badawczych i bibliotek uczestniczących w procesach przekazywania informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

Na Zjazd przybyliśmy z istotnym dorobkiem organizacyjnym. Szereg naszej organizacji powiększyły się w minionej kadencji o ponad 10% w stosunku do 1969 roku, zrzeszając 11 300 członków, w tym 75% bibliotekarzy bibliotek publicznych. Jest to niewątpliwie duże osiągnięcie; gdy zważymy jednak, że liczba czynnych zawodowo bibliotekarzy w Polsce wynosi około 80 tysięcy, to wzrost ten uznać trzeba za zbyt powolny.

Możemy być naprawdę dumni z olbrzymiego dorobku w zakresie rozwoju sieci

bibliotek i zbiorów bibliotecznych, jak również szerokiego oddziaływania bibliotek na społeczeństwo w dziedzinie upowszechniania kultury socjalistycznej poprzez szeroko prowadzoną działalność kulturalno-oświatową, naukową, naukowo-techniczną i informacyjną w okresie minionych 27 lat. Niemniej jednak współczesność — dynamiczny rozwój naszej socjalistycznej gospodarki, nauki, techniki — wymaga nowego spojrzenia na sprawy bibliotek i czytelnictwa, a tym samym na dalszą pracę naszego Stowarzyszenia.

W materiałach zjazdowych, obejmujących sprawozdanie z trzyletniej kadencji naszego Stowarzyszenia, zostały wytyczone główne kierunki działania naszej Organizacji. Należy jednak zwrócić uwagę na cztery podstawowe problemy, które będą w przyszłości miały decydujący wpływ na rozwój nauki, oświaty, kultury i gospodarki narodowej:

— przystąpienie do budowy gmachu Biblioteki Narodowej jako Głównej Biblioteki Państwa, stwarzającej warunki, do prowadzenia prac naukowo-badawczych, niezbędnych dla dalszego rozwoju bibliotek wszystkich sieci,

— opracowanie (na podstawie raportu o stanie bibliotek) państwowego planu inwestycyjnego bibliotek do 1990 roku, zapewniającego równocześnie w ramach jednolitej sieci bibliotecznej środki do jego realizacji,

— pojęcie problemów racjonalizacji działalności bibliotek — oparcie ich pracy na podstawach naukowych, wprowadzenie do bibliotek postępu technicznego i organizacyjnego wypracowanego przez instytuty naukowo-badawcze, biblioteki naukowe i instytuty bibliotekoznawcze wyższych uczelni,

+ przyspieszenie realizacji postanowień zawartych w ustawie o bibliotekach.

Delegaci na Zjazd dokonają oceny całokształtu problematyki i polityki bibliotecznej prowadzonej przez Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz wytyczą dalsze kierunki działania nowych władz.

Będzie to z pewnością program przemyślany, wynikający z postanowień uchwał VI Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, służący socjalistycznemu wychowaniu naszego społeczeństwa, rozwojowi oświaty, nauki, kultury i gospodarki narodowej, zaspokajający ambicje bibliotekarzy polskich.

Chcemy zapewnić najwyższe władze partyjne i rządowe, że nadal nie będziemy szczędzić sił dla coraz sprawniejszego realizowania ustawy o bibliotekach, która gwarantuje nowoczesny rozwój bibliotekarstwa w Polsce Ludowej, rozszerza możliwości pełnego zaspokajania potrzeb społeczeństwa w sferze kultury i wychowania w duchu socjalizmu.

Po wystąpieniu Przewodniczącego Zjazd uczcił minutą milczenia pamięć 110 bibliotekarzy — członków Stowarzyszenia — zmarłych w okresie pomiędzy zjazdami.

Następnie Przewodniczący ZG SBP poinformował Zjazd, że Prezydium ZG występuje z propozycją nadania godności członków honorowych Stowarzyszenia dwóm zasłużonym bibliotekarzom: Helenie Handelsman i Zofii Hryniewicz oraz zwrócił się do delegatów o zaaprobowanie tej propozycji. Została ona przyjęta przez aklamację.

Na przewodniczącego Zjazdu powołano Józefa Korpałę, dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, laureata nagrody Ministerstwa Kultury i Sztuki w dziedzinie upowszechniania kultury i czytelnictwa.

Na członków Prezydium Zjazdu wybrano:

- 1) Zbigniewa Binerowskiego — Biblioteka Uniwersytecka, Gdańsk
- 2) Teodora Błachowiaka — Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Toruń

- 3) Stefana Dąbrowskiego — Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego WP, Warszawa
- 4) Irenę Łogusz — Biblioteka Śląska, Katowice
- 5) Wacława Sokołowskiego — Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna, Poznań
- 6) Alojzego Tujakowskiego — przewodniczącego ZO SBP, Bydgoszcz.

Przewodniczący Zjazdu przedstawił projekt porządku obrad i poddał go pod głosowanie. Porządek obrad przyjęto jednogłośnie. Porządek obrad:

29 IX 1972 r.

1. Otwarcie Zjazdu
2. Powołanie Prezydium Zjazdu
3. Przemówienia
4. Referat doc. dra hab. Witolda Stankiewicza „Biblioteka Narodowa a potrzeby nauki, kultury i gospodarki”
5. Przyjęcie protokołu Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów odbytego w Kielcach 3-4 VI 1969
6. Zatwierdzenie regulaminu obrad Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów w Bydgoszczy
7. Wybór Komisji Zjazdowych
 - a) Weryfikacyjno-Mandatowej
 - b) Wnioskowej
 - c) Skrutacyjnej
 - d) Komisji Wyborczej
8. Sprawozdania
 - a) Sekretarza Generalnego
 - b) Skarbnika
 - c) Głównej Komisji Rewizyjnej
 - d) Głównego Sądu Koleżeńskiego
 - e) Projekt poprawek statutowych
9. Sprawozdanie Komisji Weryfikacyjno-Mandatowej
10. Przyjęcie wniosków Głównej Komisji Rewizyjnej

30 IX 1972 r.

11. Dyskusja
12. Wybór władz SBP
13. Sprawozdania Komisji Wnioskowej i powzięcie uchwał
14. Ogłoszenie wyników wyborów
15. Zamknięcie Zjazdu.

1 X 1972 r. zwiedzanie bibliotek województwa bydgoskiego.

Obrady otworzył referat doc. dra hab. Witolda Stankiewicza: „Biblioteka Narodowa a potrzeby nauki, kultury i gospodarki”.

Jako pierwszy zabrał głos Sekretarz Prezydium WRN w Bydgoszczy Kazimierz Małudzkiński, który w imieniu władz województwa bydgoskiego powitał przybyłych na Zjazd bibliotekarzy z całego kraju. W swoim wystąpieniu przedstawił rozwój woj. bydgoskiego i jego wkład w całokształt życia gospodarczego kraju.

Przedmiotem zainteresowań są nie tylko sukcesy gospodarcze, lecz również rozwój kultury. Wyrazem tego był opracowany już w 1962 r. program rozwoju kultury woj. bydgoskiego na lata 1963-1980. W tym szerokim programie rozwoju kultury właściwe miejsce znalazły także sprawy bibliotek i czytelnictwa. Doceniając w pełni znaczenie książki w życiu współczesnego człowieka i całego społeczeństwa, co mocno podkreślano w uchwale VI Zjazdu PZPR, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej podjęło uchwałę w sprawie współzawodnictwa rad narodowych wszystkich stopni w latach 1972-1973 w zakresie poprawy sytuacji bibliotek publicznych woj. bydgoskiego.

Kolejnym mówcą był zastępca Szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego płk Albin Żyto. W imieniu kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej oraz wojskowej służby bibliotecznej i naukowo-informacyjnej złożył serdeczne życzenia pomyślnych obrad i pełnej realizacji planów dalszego rozwoju bibliotekarstwa polskiego. Biblioteki wojskowe jak i cywilne mają niebagatelny udział w kształceniu kadry, rozwoju badań naukowych i wychowaniu żołnierzy. Podkreślił wagę połączenia sieci bibliotek resortu obrony narodowej z ogólnokrajową siecią biblioteczną. W wyniku tej integracji i rozwijającej się współpracy bibliotekarze wojskowi uczestniczą w życiu całego bibliotekarstwa polskiego.

W dalszym ciągu głos zabrał Zastępca Dyrektora Generalnego Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej dr Stefan Sabiniewicz. Nawiązał on do uchwały nr 35 Rady Ministrów z 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Budowa ogólnokrajowego systemu informacji opierać się będzie na przepisach uchwały, która powierza Centrum INTE funkcję koordynującą. Wyraził także nadzieję, że współpraca Centrum ze Stowarzyszeniem będzie w przyszłości jeszcze bardziej ścisła.

Następnie wiceminister Kultury i Sztuki Aleksander Syczewski i wiceminister Oświaty i Wychowania Jerzy Wołczyk dokonali aktu dekoracji członków Stowarzyszenia wysokimi odznaczeniami państwowymi.

Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski udekorowani zostali: Izabela Nagórska, Maria Prokopowicz, i Zofia Warczygłowa-Piotrowska. Złotymi Krzyżami Zasługi zostali odznaczeni: Jadwiga Cwiekowa i Zbigniew Dobrowolski.

Odnaki „Zasłużonego Działacza Kultury” otrzymali następujący działacze i bibliotekarze: Joanna Demianowska (Kraków), Józef Gaca (Poznań), Leokadia Grabowska (Szczecin), Edmund Józefowicz (Toruń), Wanda KluczwaJD (Łódź), Zbigniew Kempka (Warszawa), Hieronim Kupczyk (Ostrów Wielkopolski), Józef Mayer (Katowice), Stefania Mayerhoffer (Kraków), Barbara Ochranowicz (Olsztyn), Halina Pabisz (Wrocław), Wiesława Piętówna (Łódź), Zdzisława Piotrowska (Zielona Góra), Jolanta Pochodowicz-Maj (Białystok), Teresa Sierzputowska-Sobierajska (Elbląg), Wanda Sołtys (Kielce), Joanna Staniewska (Lublin), Irena Szaniawska (Warszawa), Lesław Wais (Rzeszów), Władysława Zaręba (Drawsko), Joanna Zontek (Wrocław).

Po akcie dekoracji odczytana została przez Zbigniewa Binerowskiego lista działaczy wyróżnionych odznaką honorową SBP. Odnaki wręczono 97 osobom w drugim dniu Zjazdu.

Kol. Edward Assbury — z okazji 45-lecia pracy zawodowej — otrzymał nagrodę Ministra Kultury i Sztuki oraz nagrodę Zarządu Głównego SBP za wybitne zasługi w działalności zawodowej i społecznej. Nagrody wręczył wiceminister Aleksander Syczewski.

Przewodniczący Zarządu Głównego Stanisław Badoń odczytał pismo o przyznaniu stypendium dla młodych bibliotekarzy, ufundowanego przez prof. dra Władysława Tatarakiewicza w wysokości 10 tysięcy złotych. Stypendium otrzymali: Małgorzata Daniszewska z Knyszyna i Jerzy Andrzejewski z Łodzi.

Protokół Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów SBP w Kielcach w 1969 r. (ogłoszony w *Przeglądzie Bibliotecznym* z. 4/69) został przyjęty przez delegatów jednomyślnie. Projekt regulaminu Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów poddany pod głosowanie po dyskusji — został przyjęty jednogłośnie. Wybrane zostały komisje:

KOMISJA WERYFIKACYJNO-MANDATOWA: Marian Gadomski (Maków Mazowiecki), Maria Jóraszowa (Gliwice), Jadwiga Olczakowa (Lublin), Jolanta Pochodowicz (Białystok), Wanda Pindłowa (Kraków);

KOMISJA WYBORCZA: Przewodniczący: Zbigniew Dobrowolski (Warszawa); członkowie: Tadeusz Biernacki (Szczecin), Maria Gawarecka (Koszalin), Edmund Kómorowski (Toruń), Eugeniusz Kómorowski (Kielce), Franciszek Szymiczek (Katowice), Zofia Wieczorek (Poznań), Zofia Rybska (Kraków);

KOMISJA WNIOSKOWA: Przewodniczący: Józef Czerni (Kraków); członkowie: Krystyna Balcerzewska (Łódź), Henryk Dubowik (Bydgoszcz), Ryszard Dźman (Szczecin), Jolanta Nieborakowa (Poznań);

KOMISJA SKRUTACYJNA: Przewodniczący: Juliusz Bernard (Wrocław), członkowie: Eugenia Horodyska (Warszawa), Zofia Skwarnicka (Kraków), Jadwiga Przygocka (Łódź), Marian Filipkowski (Olsztyn).

Kolejnym punktem obrad były sprawozdania ustępującego Zarządu*. Wprowadzenie do sprawozdania Zarządu Głównego SBP wygłosił Sekretarz Generalny ZG SBP kol. Stanisław Jeżyński, a wprowadzenie do sprawozdania finansowego wygłosił skarbnik Zarządu Głównego kol. Tadeusz Bruszewski.

Kol. Witold Pawlikowski złożył sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej z posiedzenia odbytego w dniu 21 września 1972 r., w którym stwierdza się, że gospodarka finansowa w okresie ostatniej kadencji prowadzona była prawidłowo. Na podstawie przeprowadzonej analizy Główna Komisja Rewizyjna, oceniając całokształt działalności finansowej i majątkowej ZG SBP za okres od 5 VI 69 do 21 IX 72, wnosi o udzielenie ustępującemu Zarządowi absolutorium.

Przewodniczący Głównego Sądu Koleżeńskiego kol. Piotr Stasiak powiadomił, że w minionej kadencji nie było żadnych spraw spornych.

Jednym z najistotniejszych problemów, które podjęte zostały w czasie Zjazdu były zmiany i uzupełnienia w statucie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Na konieczność wprowadzenia zmian w obowiązującym od 1964 roku Statucie SBP zwróciło uwagę Prezydium ZG, a kierunek tych zmian zasignalizowany został we wprowadzeniu do sprawozdania Sekretarza Generalnego. Wynikają one z niewątpliwej potrzeby intensyfikacji działalności Stowarzyszenia, pełniejszego udziału w realizacji polityki kulturalnej PRL, w szeroko pojętym wychowaniu społecznym. Uwzględnić trzeba rozwój informacji naukowej jako integralnej części działalności bibliotecznej. Racjonalizacji wymagają także zasady pracy władz SBP w poszczególnych ogniwach i tryb kontrolowania ich merytorycznej działalności.

Delegaci otrzymali przed Zjazdem projekt poprawek do Statutu, opracowany przez Prezydium i uzgodniony z Zarządami Okręgów SBP. Projekt ten wywołał żywą dyskusję, w której wypowiedzieli się między innymi kol. Józef Czerni, pro-

* Sprawozdanie Prezydium Zarządu Głównego SBP z działalności za okres czerwiec 1969 — czerwiec 1972 oraz sprawozdanie finansowe zostały ogłoszone w *Bibliotekarzu* nr 6-7/1972.

ponując zmianę nazwy SBP na „Stowarzyszenie Pracowników Informacji” lub „Stowarzyszenie Bibliotekarzy i Pracowników Informacji” oraz ograniczenie ilości kadencji dla członków władz Stowarzyszenia do trzech; kol. Juliusz Bernard sprzeciwił się zmniejszeniu składu Zarządu Głównego i opowiedział za pozostawieniem w nim „delegatów okręgów”. Jednocześnie uzasadnił celowość pozostania przy obecnej nazwie Stowarzyszenia.

Kol. Zbigniew Kempka zgłosił wniosek o odłożenie do przyszłego Zjazdu wprowadzenia zmian do Statutu — ze względu na wagę problemu, którego rozwiązanie nie jest możliwe bez starannego przygotowania.

W wyniku dyskusji i wyjaśnień złożonych przez Sekretarza Generalnego o trybie przygotowania projektu zmian w Statucie (z uwzględnieniem opinii wszystkich zarządów okręgów SBP) powołana została komisja do przeanalizowania projektu i przedstawienia delegatom w drugim dniu Zjazdu ostatecznego projektu uwzględniającego wypowiedzi delegatów. W skład komisji weszli kol. kol.: Juliusz Bernard (Wrocław), Zofia Rybska (Kraków), Zbigniew Kempka (Warszawa), Edward Domański (Warszawa), Józef Czerni (Kraków) oraz z ramienia Prezydium ZG Stanisław Jeżyński.

W drugim dniu Zjazdu kol. Juliusz Bernard, przewodniczący komisji powołanej do ostatecznego opracowania poprawek do Statutu SBP, zreferował stanowisko komisji:

1) Komisja uznała za słuszne proponowane przez Zarząd Główny poprawki do Statutu.

2) Komisja rozważyła sugestie zgłoszone w pierwszym dniu Zjazdu w czasie dyskusji, jak również uwagi złożone na piśmie.

3) Komisja stawia wniosek o przyjęcie projektu zmian w Statucie, z nielicznymi poprawkami.

Zjazd przyjął jednomyślnie poprawiony projekt i upoważnił Prezydium ZG do przedstawienia go do zatwierdzenia władzom administracyjnym. Najistotniejsze zmiany w Statucie dotyczą:

— rozszerzenia możliwości członkostwa SBP — otwarcie go dla pracowników informacji naukowej i w związku z tym

— rozwinięcia zakresu działalności merytorycznej;

— włączenia do Statutu obowiązku współpracy z władzami państwowymi, instytucjami, organizacjami kulturalnymi i naukowymi, społecznymi, zawodowymi i gospodarczymi;

— zobowiązania Stowarzyszenia do rozwijania działalności społeczno-kulturalnej, do występowania z inicjatywami społecznymi służącymi rozwojowi i upowszechnieniu kultury i nauki oraz socjalistycznemu wychowaniu społeczeństwa, m. in. poprzez prowadzenie działalności wychowawczo-dydaktycznej i propagandowej oraz wydawniczej;

— wprowadzenia instytucji członków wspierających, którymi mogą być biblioteki, instytucje, organizacje społeczne oraz osoby prywatne popierające cele i zadania Stowarzyszenia i opłacające regularnie zadeklarowane składki;

— ograniczenia liczby członków Zarządu Głównego i zarządów okręgów poprzez zrezygnowanie z uczestnictwa w ich pracach tzw. „delegatów okręgów do ZG” oraz „delegatów oddziałów do ZO” w celu podniesienia operatywności działania oraz zmniejszenia kosztów administracyjnych;

— rozszerzenia uprawnień Głównej Komisji Rewizyjnej oraz komisji rewizyjnych okręgów o obowiązek kontroli merytorycznej działalności zarządów.

DYSKUSJA ZJAZDOWA

W dyskusji zjazdowej wystąpiło kilkadziesiąt osób, zarówno spośród delegatów jak i gości. Dominowały w niej poza omówionym już zagadnieniem zmian i poprawek do Statutu SBP — problemy działalności Stowarzyszenia w jego poszczególnych ogniwach, problemy organizacji sieci bibliotek w kraju i administrowania nimi, a także zagadnienia współpracy bibliotek różnych typów oraz ich współdziałania z innymi organizacjami społecznymi i władzami administracyjnymi.

Dyskusję merytoryczną podczas pierwszego dnia utworzyło wystąpienie Juliusza Bernarda (Wrocław). Poświęcił je przede wszystkim zagadnieniom administrowania i organizacji sieci bibliotecznej. Stwierdził, że Stowarzyszenie boryka się z dużymi trudnościami, wynikającymi z niezbyt wyraźnego określenia jego miejsca w życiu społeczno-kulturalnym i naukowym kraju. Decyzje w sprawach bibliotek podejmują często niefachowcy. Stowarzyszenie nie potrafiło sobie wyrobić autorytetu w sprawach zawodowych, czego pewnym dowodem była nieobecność przedstawiciela SBP podczas spotkania przedstawicieli związków i stowarzyszeń twórczych z I Sekretarzem KC PZPR z okazji rozpoczynających się Dni Oświaty, Książki i Prasy. Zadaniem SBP powinno być mobilizowanie jak najszerszych grup specjalistów, chętnych do społecznej pracy, do rozwiązywania wielu problemów bibliotekarskich i staranie się o ich realizację. Stowarzyszenie jak i Ministerstwo Kultury i Sztuki nie wypowiedziały się jednoznacznie w sprawie łączenia lub nie łączenia bibliotek z domami kultury. Ministerstwo Kultury i Sztuki nie przedstawiło wówczas swojego stanowiska na plenum KC PZPR wobec organizacji bibliotek w nowej strukturze. Zarysowują się w tej sprawie następujące możliwe rozwiązania: 1) tworzenie gminnych ośrodków kultury, 2) tworzenie gminnych bibliotek publicznych jako centrali bibliotek na terenie gminy. Ważną również sprawą dla bibliotek wszystkich typów, a szczególnie dla bibliotek publicznych, jest opracowanie norm dla różnych dziedzin działalności bibliotecznej, tj. norm obsady osobowej i norm wyposażenia bibliotek określonych typów.

Stanisław Wiecheci (Poznań): w związku ze zmianami w strukturze administracyjnej powiatów i gromad, rozpatrzyć trzeba organizację sieci bibliotek na tym szczeblu. Zmieniająca się pod względem gospodarczym, społecznym i kulturalnym wieś wymaga innych form pracy kulturalno-oświatowej. Punkty biblioteczne, zlokalizowane często w nieodpowiednich pomieszczeniach, stały się przeżytkiem i anachronizmem. Potrzebna jest korekta sieci bibliotecznej na wsi. W związku z tym mówca wysunął postulat: 1) utworzenia filii bibliotecznych we wszystkich wsiach liczących ponad 400 mieszkańców, z oddzielnym lokalem, własnym księgozbiorem i z ryczałtowo płatnym pracownikiem; 2) utworzenia punktów bibliotecznych bibliotek publicznych w szkołach, a tam gdzie one istnieją połączenie ich z bibliotekami szkolnymi na zasadzie porozumienia z Ministerstwem Oświaty i Wychowania; 3) utrzymania punktów bibliotecznych w dotychczasowej strukturze w miejscowościach od 100 do 400 mieszkańców, z wykorzystaniem możliwości lokalowych świetlic, szkół, klubów „Ruchu” i gromadzkich spółdzielni; 4) rozszerzenia działalności bibliotek i filii na pobliskie wsie w ten sposób, aby dla pobliskich 2 lub 3 wsi organizować jedną filię biblioteczną. Biblioteki gromadzkie powinny być placówkami upowszechniania oświaty wśród dorosłych, powinny być przedłużeniem pracy szkół. Działalność tych bibliotek powinna koncentrować się na wypożyczaniu książek i czasopism w wypożyczalni i czytelnicy, wypożyczaniu międzybibliotecznych, z jednoczesnym szeroko pojętym poradnictwem indywidualnym, rozwijaniu systematycznej pracy informacyjno-bibliograficznej i oświatowej (przy współpracy

z TWP), prowadzeniu uniwersytetów powszechnych, odczytów, spotkań itd. oraz obsługi filii i punktów bibliotecznych. Dla realizacji tych zadań zapewnić trzeba kwalifikowaną kadrę biblioteczną, lokale i księgozbiory. W ślad za tymi zmianami konieczna jest również reorganizacja bibliotek powiatowych, które powinny stać się władzą administracyjną w stosunku do bibliotek w powiecie. Pilną potrzebą jest wydanie pragmatyki zawodowej dla bibliotekarzy. Trzeba dążyć do ustalenia ujednoliconych wymagań kwalifikacyjnych i nadania wszystkim bibliotekarzom jednakowych uprawnień. Szeroka grupa zawodowa bibliotekarzy winna mieć swoje przedstawicielstwo w najwyższym organie ustawodawczym w Sejmie. W tych wszystkich niedostatkach i trudnościach pomoc może SBP, jeżeli wypracuje sobie takie metody działalności, taką siłę i prężność, że władze administracyjne i polityczne będą traktować sprawy bibliotekarzy i bibliotek tak samo, jak na przykład sprawy nauczycieli i szkół.

Józef Czerni (Kraków) stwierdził między innymi, że do grudnia 1970 r. powstały poważne zaniedbania w zakresie bazy lokalowej i materialnej. Winę za ten stan ponoszą władze centralne, które nie były na bieżąco informowane o trudnościach bibliotek i nie liczyły się z opinią fachowców. Stan ulega poprawie, ale nadal na stanowiska w naszym zawodzie angażowani są niefachowcy. Odczuwa się brak centralnego planu rozwoju kultury, a więc i bibliotek. Poważnym mankamentem jest brak centralnej władzy administracyjnej w zakresie bibliotekarstwa (Państwowa Rada Biblioteczna winna się koncentrować w swej działalności na najważniejszych problemach). Zarządowi Głównemu nie udało się załatwić sprawy objęcia „Kartą praw i obowiązków nauczyciela” wszystkich bibliotekarzy szkół wyższych. Kol. Józef Czerni poinformował obecnych, że bibliotekarze bibliotek naukowych Krakowa zwrócili się z prośbą do ministra Jana Kaczmarska o poparcie ich postulatów w tej sprawie.

Barbara Ochranowicz (Olsztyn) nawiązując do wypowiedzi kol. Czerniego stwierdziła, że następstwem obecnej sytuacji jest fluktuacja wykwalifikowanych kadr, np.: w Bibliotece Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie wynosi ona 30%. Niezbędne jest zweryfikowanie programu egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego oraz utworzenie międzyresortowej komisji weryfikacyjnej.

Janina Kelles-Krauz (Wrocław) przekazała postulaty wysunięte przez Zarząd Okręgu Wrocław dotyczące uprawnień bibliotekarzy oraz konieczności integracji naszego zawodu. Brak centralnej władzy koordynującej pracę bibliotek różnych typów powinien zmobilizować Stowarzyszenie do podjęcia trudu integrowania naszego zawodu i uczynienia go zdolnym do odegrania właściwej roli w życiu kulturalnym i naukowym kraju.

Zbigniew Żmigrodzki (Częstochowa): miarą trudności jakie odczuwają biblioteki jest fakt, że w cztery lata po uchwaleniu ustawy o bibliotekach brak jest właściwych rozporządzeń wykonawczych, a te które zostały wydane budzą zastrzeżenia. Miarą tych trudności jest także to, że nie mamy dotąd ogólnokrajowego systemu bibliotecznego ani systemu informacji, ani też wystarczająco konkretnych planów w tym kierunku, określających fazy realizacji tych systemów, jak to ma miejsce w innych krajach socjalistycznych. Należałoby stworzyć w resortach, którym podlegają sprawy bibliotek, komórki na odpowiednim poziomie organizacyjnym współpracujące ze sobą. Cieszy zapowiedziane przez ministra Syczewskiego utworzenie Departamentu Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Należałoby sobie życzyć aby podobne, zdolne do efektywnego działania agendy powstały w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Oświaty i Wychowania. Ze spraw szczegółowych warto wspomnieć, że obok problemów związanych

z uposażeniami bibliotekarzy w bibliotekach publicznych i bibliotekach szkół wyższych, poruszyć należy także sprawy dotyczące warunków pracy bibliotekarzy zatrudnionych w instytutach branżowych. Wiele do życzenia pozostawia sprawa zakładowych ośrodków informacji. Nawet niektóre wielkie zakłady przemysłowe zatrudniają minimalną liczbę pracowników biblioteczno-informacyjnych, co stawia pod znakiem zapytania efekty ich działalności.

Jan Baculewski (Warszawa) nawiązał do trudnej sytuacji bibliotek naukowych, z których wiele znajduje się w krytycznej sytuacji lokalowej. Mankamentem w ich pracy jest także nieracjonalna gospodarka zbiorami i brak koordynacji. Ważnym problemem jest obecnie sprawa kadr. Odeszło z bibliotekarstwa pokolenie ludzi doświadczonych i wytworzyła się krytyczna sytuacja w zakresie obsadzania stanowisk kierowniczych. Następną sprawą godną uwagi jest fakt, że Państwowa Rada Biblioteczna nie stworzyła żadnego organu prasowego lub też innej platformy przekazywania informacji i porozumiewania się między różnymi typami bibliotek. Równocześnie konieczne jest liczniejsze uczestnictwo Polski w pracach międzynarodowych organizacji bibliotekarskich, ujęcie w programie Ministerstwa Kultury i Sztuki wyjazdów zagranicznych bibliotekarzy w celach szkoleniowych, m. in. zaznajamianie się z nowoczesną techniką pracy bibliotek i wprowadzeniem nowych urządzeń technicznych do tej pracy.

Władysław Bartoszewski (Warszawa) swoje wystąpienie poświęcił problemowi prestiżu zawodu bibliotekarskiego. W tradycji społecznej prestiż ten był dość wysoki, a cechą charakterystyczną zawodu było społeczne zaangażowanie bibliotekarzy. Zarówno przed pierwszą wojną światową jak i w okresie międzywojennym oraz w czasie drugiej wojny światowej prestiż zawodowy utrzymywały wartości moralne i uczuciowe, jakimi nacechowane było działanie przeważającej części bibliotekarzy polskich. W drugiej połowie XX wieku coraz większą rolę odgrywają realne możliwości działania. Dlatego też ważną sprawą jest utrzymanie tych możliwości. W ostatnim okresie wzrasta ranga myśli ludzkiej. Świadczą o tym prace komisji ekspertów, głosy uczonych na łamach prasy, które wykorzystuje się do korygowania, postulowania i tworzenia wartości gospodarczych oraz kulturalnych. W tworzeniu tych wartości bezpośredni udział biorą bibliotekarze. Potrzeby bibliotekarstwa, traktowane w minionym okresie nie zawsze jako pierwszoplanowe, są obecnie dostrzegane. Świadczą o tym wypowiedzi ministra Syczewskiego i innych przedstawicieli władz. Budowa Biblioteki Narodowej jest jak gdyby symbolicznym wyrazem stosunku władz do sytuacji bibliotekarstwa i bibliotek. Stowarzyszenie w nowej kadencji może i powinno korzystać w szerszym zakresie z poparcia moralnego, osobistego i propagandowego ludzi pióra, nauki oraz angażować ich autorytety w walce o prawa i zaspokajanie potrzeb bibliotek.

Problemy przygotowania kadr bibliotekarskich poruszyli w swoich wystąpieniach kol. kol.: Stefan Dąbrowski, Janusz Dunin i Leonard Turkowski. W wystąpieniach tych mowa była również o innych zagadnieniach, przede wszystkim o roli Stowarzyszenia w kształceniu kadr bibliotekarskich, formach działalności Stowarzyszenia, itp.

Stefan Dąbrowski (Warszawa) rozpoczął swoje obszernie wystąpienie od omówienia problemu, który umownie określił jako „opinię użytkowników o pracy bibliotek i wiedzę bibliotek o tym, jakie są najistotniejsze potrzeby środowisk, którym one służą”. Obecnie bibliotekarze wspólnie z pracownikami informacji naukowej starają się coraz bardziej doskonalić swój warsztat pracy poprzez różne formy działalności informacyjno-bibliograficznej, coraz lepiej i skuteczniej pomagać użytkownikowi w dotarciu do źródeł. Tymczasem o naszej pracy, o naszych

kierunkach poszukiwań w doskonaleniu warsztatu mówimy i piszemy tylko my. Natomiast użytkownicy bibliotek publicznie nie wypowiadają się o tym, czy nasze wysiłki idą w dobrym kierunku, czy są wystarczające. Należałoby więc zaprosić pracowników naukowych, przedstawicieli różnych gałęzi działalności gospodarczej do zabrania głosu na łamach prasy i czasopiśm fachowych w sprawach pracy bibliotek i ośrodków informacji oraz zachęcić do sprecyzowania postulatów pod naszym adresem. Badania potrzeb czytelnicznych i poszukiwania sposobów efektywnego ich zaspokojenia prowadzone są w niewystarczającym zakresie. Biblioteki, na ogół przeciążone pracą techniczną i usługową, nie mają możliwości rozwinięcia prac podstawowych. Dzieje się to ze szkodą dla obu stron: bibliotek i czytelników. Powinno się dążyć do odciążenia merytorycznych pracowników bibliotek od prac manipulacyjnych. Powołując gdzie jest to możliwe, oddziały prac naukowo-badawczych. Ze sprawą znajomości potrzeb odbiorcy łączy się sprawa możliwości zaspokajania tych potrzeb. Rzeczą oczywistą jest, że biblioteki pozbawione wyposażenia technicznego i borykające się z trudnościami etatowymi nie mogą stać się warsztatami pracy naukowej i dydaktycznej, na miarę naszych czasów. Problemem dużej wagi jest przygotowanie kadry bibliotekarskiej. Obecnie kształcimy głównie bibliotekarzy z myślą o bibliotekach typu humanistycznego zapominając, że biblioteki naukowe i fachowe, techniczne, medyczne itp. potrzebują specjalistów nowego typu. Biblioteki te dotkliwie odczuwają brak fachowców, bez których nie mogą prowadzić sensownej pracy informacyjnej. Co więcej, obecnie obowiązujące przepisy o zatrudnieniu pracowników bibliotek i przepisy dotyczące uposażenia skutecznie przeciwdziałają dopływowi do bibliotek inżynierów, techników i innych specjalistów. Innym problemem, który mówca zasygnalizował Zjazdowi to normy czynnościowe i normy obsady osobowej. Konieczne jest podjęcie badań mających na celu ustalenie norm czynnościowych w bibliotekach różnych typów oraz modelu obsady osobowej. Na temat normalizacji prac bibliotekarskich mamy szereg ciekawych publikacji, np. pracę Łysakowskiego, a z nowszych — pracę Wielopolskiej. Opracowanie powszechnie obowiązujących normatywów zatrudnienia i obciążenia pracownika będzie możliwe w ciągu najbliższych dwóch-trzech lat, jeśli badania pod wspólnym kierownictwem zostaną przeprowadzone równoległe w kilku ośrodkach naukowych, np. w Instytucie Książki i Czytelnictwa, Międzyuczelnianym Zakładzie Badań nad Szkolnictwem Wyższym, PAN. Sprawa norm pracy jest pilna, ponieważ na tym odcinku panuje całkowita dowolność. Występują tu rażące dysproporcje. Potrzeby czytelniczne środowisk, którym służą biblioteki stale rosną. Powiększają się zbiory bibliotek, przybywa czytelników. Nie należą do wyjątków sytuacje, że np. wskaźniki dotyczące działalności biblioteki wzrastają dwu-trzykrotnie i więcej, a liczba personelu prawie się nie zwiększa. Prowadzi to do stałego przeciążenia bibliotekarzy i obniżenia poziomu pracy. Biblioteki ograniczają działalność kosztem niezaspokojonych potrzeb czytelnicznych i niedostatecznego wykorzystania zgromadzonych zasobów. Brak wymiernych i jednoznacznych wskaźników obciążenia pozbawia nas argumentów w rozmowach z władzami decydującymi w sprawach bibliotek. Kolejny problem to sprawa koordynowanej wymiany doświadczeń w pracy społecznej Stowarzyszenia. Chodzi o wymianę doświadczeń między zarządami okręgów. Na pewno płaszczyznę wymiany doświadczeń stanowi Zjazd oraz wszelkiego rodzaju periodyki, na łamach których możemy dzielić się doświadczeniami. Ale brak bezpośrednich kontaktów i konsultacji między zarządami, a nawet między Zarządem Okręgu Stołecznego i Zarządem Głównym. W drodze bezpośrednich rozmów można by wiele ciekawych doświadczeń wymienić i wprowadzić w życie. Zorganizowane jesienią 1969 r. przez sekcję bibliotek woj-

skowych spotkanie zarządów sekcji bibliotek wojskowych SBP z całego kraju dało wiele ciekawych spostrzeżeń i wniosków do pracy. Stowarzyszenie nasze powinno zwrócić także większą uwagę na szerszą propagandę swojej działalności. O działalności Stowarzyszenia nie dość poinformowane są nawet środowiska bibliotekarskie. Na zakończenie mówca poruszył problem zarządzania bibliotekami. Sekcja Bibliotek Wojskowych będzie gorąco popierać ideę utworzenia centralnego, ogólnopaństwowego organu administracyjnego odpowiedzialnego za całokształt polityki bibliotecznej w kraju. Postulat ten zgłoszony był niejednokrotnie w różnych środowiskach bibliotekarskich oraz przez Zarząd Główny SBP. Dowodzi to jego wysokiej rangi i znaczenia.

Janusz Dunin (Łódź): informacja o działalności Stowarzyszenia i o zawodzie bibliotekarskim jest zbyt słabo eksponowana przez prasę fachową. Należy powierzyć określonej przedstawicielowi bibliotekarzy funkcję rzecznika prasowego, który przerosiłby nasze problemy na łamy prasy krajowej. Mówca wypowiedział się również za twórczym zróżnicowaniem między poszczególnymi resortami, np. w zakresie uposażeń, wychodząc z założenia, że sprzeczności są motorem rozwoju, a dążenie do ich wyrównania przynosi pozytywne efekty. W celu związania młodych bibliotekarzy z zawodem proponuje nowe, nieszablone formy nawiązywania kontaktów (np. wzorem Stowarzyszenia Księgarzy Polskich — ogólnopolskie seminaria młodych, wybijających się działaczy). Niepokój budzi polityka kształcenia bibliotekarzy. Dwuletnie Podyplomowe Studium Bibliotekarskie w Łodzi zostało zlikwidowane. Nie liczone się z koniecznością dopływu wykwalifikowanej kadry do pracy we wszystkich typach bibliotek. Studia uniwersyteckie nie spełniają tych zadań, gdyż nie wiążą absolwentów z zawodem bibliotekarskim. Nie ma żadnej możliwości koordynacji pracy, współpracy bibliotekarskiej, ograniczenia zbędnych wydatków bibliotek bez dobrego kontaktu między bibliotekami, np. teleksy, ulepszone telefony. Zarządzenia poczty utrudniają także obrót książki, ponieważ bardzo wzrósł koszt przesyłki. Zreformować należy system sprzedaży książek przez „Dom Książki” i antykwariaty, jak również zmienić organizację importu książek. Biblioteki winny same decydować o nabywaniu pozycji im przydatnych.

Leonard Turkowski (Olsztyn): poruszył sprawę przygotowania kadr do pracy w bibliotekach szkolnych. Do bibliotekarstwa szkolnego winni trafiać ludzie przygotowani do wykonywania zawodu. Na WSN-ach powinniśmy mieć więcej studiów bibliotekoznawczych, a na uniwersytetach — studiów podyplomowych. Bibliotekarze szkolni pozbawieni są opieki i pomocy o charakterze instruktazowym. Brak w systemie oświaty wizytatorów bibliotek. W miarę możliwości należałoby także poprawić warunki pracy bibliotekarzom, np. zmniejszając liczbę dni pracy do 5-ciu w tygodniu, przy równoczesnym utrzymaniu dotychczasowej obowiązującej liczby godzin.

Bardzo istotnym problemem działalności niższych ogniw Stowarzyszeń poświęcone było wystąpienie Marii Hudykowej (Koszalin). Podstawowym ogniwem działalności SBP jest planowa i systematyczna praca oddziałów powiatowych. Od ich operatywności zależy bowiem stały wzrost liczby członków Stowarzyszenia oraz ich powiązania ze Stowarzyszeniem. Dlatego też należałoby przemyśleć i określić formy ich działalności poprzez stworzenie odpowiedniego modelu, którego treść zależna byłaby od potrzeb i zainteresowań poszczególnych środowisk bibliotekarskich. Oddziały powiatowe nie dysponują jednak żadnymi środkami finansowymi na prowadzenie takiej działalności. Drobne kwoty od 100 do 600 złotych rocznie nie dają możliwości podejmowania szerszej działalności i dlatego też mogą jedynie inspirować pewne poczynania. W związku z powyższym konieczne jest m. in.:

podjęcie badań nad ustaleniem podstawowego zakresu działalności oddziałów powiatowych, przeprowadzenie rozmów z Wydziałami Kultury terenowych rad narodowych, które mogłyby ewentualnie dotować tę działalność; potrzebne są w tym celu odpowiednie zalecenia Ministra Kultury i Sztuki. Oddziały powinny skupiać w swoich szeregach bibliotekarzy wszystkich sieci działających na danym terenie. Wymaga również zmiany system pracy poszczególnych sekcji działających przy Zarządzie Głównym, jak też i przy poszczególnych okręgach. Wiele jest niedomówień w pracy sekcji bibliotek szkolnych. Należałoby te sprawy omówić pomiędzy CRZZ a Zarządem Głównym SBP oraz Zarządem Głównym ZNP. Dobrze byłoby przeanalizować wypowiedź Okręgów na temat trudności pracy w sekcjach. Trzecie zagadnienie — to sprawa składek członkowskich. Okręg Koszaliński uważa, że podniesienie składek od wynagrodzenia 1500 zł jest niesłuszne. Należałoby składki ustalić w następującej wysokości: 1) od uposażenia: do 1500 zł — 3,00 zł 2) od uposażenia: 1501-2500 zł — 5,00 zł 3) od uposażenia: powyżej 2500 zł — 8,00 zł.

Tadeusz Zarzębski (Warszawa): uważa, że problem polityki bibliotecznej wymaga głębszych studiów. Nie tworzy jej żaden urząd. Jest to koncepcja i w oparciu o tę koncepcję wyznaczane powinny być cele oraz określone sposoby ich realizacji. Departament Bibliotek będzie zapewne koordynował realizację polityki bibliotecznej w powiązaniu z polityką ogólnospołeczną; natomiast ustalanie koncepcji leży w sferze działalności Stowarzyszenia. Organizacja nasza ma zaniedbania na odcinku pracy wewnętrznej, pracy nad aktywnością każdego członka. Należy dążyć do tego, by Stowarzyszenie było organizacją masową, a każdy jej członek rozumiał, że winien coś do niej wnieść, ale jednocześnie coś z niej uzyskać. Wskazane byłoby wprowadzenie do działania SBP dwóch elementów, które w skrócie można określić jako element stabilny i element żywotny. W odniesieniu do pierwszego proponuje, by dyrektor biura Stowarzyszenia był jednocześnie bądź sekretarzem Zarządu Głównego, bądź zastępcą sekretarza i miał możliwość samodzielnego działania. Element żywotności organizacji powinien się wyrażać m. in. w dużej rotacji na różnych stanowiskach w naszej organizacji.

Józef Zajac (Kraków): stwierdził, że w sprawozdaniu i w dyskusji wiele miejsca poświęcono sprawom organizacyjno-modelowym bibliotekarstwa w Polsce, unowocześnienia i przysposobienia, bibliotekarzy do nowych zadań, wynikających z aktualnego etapu rozwoju cywilizacji naukowo-technicznej. Są to istotnie najważniejsze problemy rozwoju bibliotek. Mówca zaproponował następujące wnioski: do zagadnień gromadzenia, przechowywania i udostępniania zbiorów należy pilnie włączyć sprawę utrwalenia, przechowywania i udostępniania takich przejawów życia społeczno-politycznego i duchowego narodu, jak audycje radiowe i telewizyjne; — do programu działalności SBP należy włączyć sprawy szerszego zainteresowania społecznymi i psychologicznymi warunkami odbioru lektur w kontekście zachodzących przemian kulturalno-cywilizacyjnych (inspirowanie obserwacji i badań odbioru lektury, programowe kształtowanie techniki i kultury czytania); — program kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek poszerzyć o problematykę metodyki pracy z książką i czytelnikami (poradnictwo, aktywne pośrednictwo, problematyka selektywnego czytania, technika i kultura czytania) oraz zagadnienie samokształcenia bibliotekarzy; — nowowybrany Zarząd Główny winien położyć większy nacisk na rozwój działalności podstawowych ogniw Stowarzyszenia, tj. Oddziałów (wizytacje, kontrola, ocena pracy).

O zagadnieniach pracy bibliotek szkolnych mówili kol. kol.: Władysława Wasilewska i Elżbieta Sawicka oraz przedstawiciel Ministerstwa Oświaty i Wychowania Franciszek Krysiak.

Władysława Wasilewska (Warszawa): zwróciła uwagę na funkcję bibliotek szkolnych w perspektywie zadań stojących przed całą oświatą. Biblioteka szkolna musi w najbliższej przyszłości zmienić swoje oblicze; powinna otrzymać środki na zakup najcenniejszych publikacji; do jej dyspozycji powinny stanąć materiały audiowizualne; powinna mieć możliwości korzystania z pomocy bibliotek naukowych w zakresie usług reprograficznych. Równocześnie w bibliotekach szkolnych muszą pracować nauczyciele mający kwalifikacje bibliotekarskie. Sprawa kształcenia bibliotekarzy powinna znaleźć się w polu uwagi szkół nauczycielskich oraz Instytutu Kształcenia Nauczycieli. Normy obsady osobowej, ustalone dla bibliotek szkolnych przed 20 laty, są całkowicie nieadekwatne do dzisiejszych potrzeb. Należy zlikwidować w bibliotekach szkolnych pracę w wymiarze 1, 3, 6 względnie 8 godzin tygodniowo. Te normy obowiązują w większości szkół. Biorąc pod uwagę stan liczbowy uczniów, książek, wypożyczeń i zadań przeprowadzić należy stopniowo nowelizację norm zatrudnienia, przy czym granica dolna nie powinna być niższa niż 1/4 etatu. Bibliotekarstwo szkolne nie ma dotychczas żadnego zaplecza naukowego, stąd nowopowstający Instytut Badań nad Młodzieżą i Instytut Książki i Czytelnictwa winny do swoich programów prac badawczych włączyć również tematykę pracy bibliotek szkolnych.

Kol. Elżbieta Sawicka (Warszawa): problem bazy lokalowej stanowi także bolączkę sieci bibliotek szkolnych. Normatywy budowlane nie przewidują odpowiednich lokali w nowych szkołach. Usytuowanie lokalu zależy wyłącznie od dyrekcji szkoły. Zbyt niskie są także fundusze na zakup i konserwację księgozbioru. Lektury szkolne, biorąc pod uwagę ich wykorzystanie, powinny być wydawane w trwałej, mocnej oprawie. Do tej pory nie udało się załatwić dla bibliotek szkolnych drukowanych kart katalogowych Biblioteki Narodowej. Konieczne jest także powołanie instytucji, która wykonywałaby sprzęt biblioteczny dla potrzeb bibliotek różnych sieci. Ważną sprawą będzie zapewnienie bibliotekarzom szkolnym fachowego nadzoru w kuratoriach i inspektoratach oświaty, na równi z innymi nauczycielami.

Franciszek Krysiak (Warszawa): szczególnym zadaniem resortu Oświaty i Wychowania jest unowocześnienie oświaty na wsi, czego wyrazem będzie realizacja koncepcji szkoły gminnej jako centrum oświatowego, wychowawczego i kulturalnego w środowisku wiejskim. Do szczególnych zadań tej placówki należeć będzie wyrównanie poziomu nauczania w szkołach wiejskich i pełna realizacja powszechności nauczania na szczeblu podstawowym, a w przyszłości średnim. Koncepcje programowe i metodyczne takiej szkoły zmierzać będą do możliwie konsekwentnego uwzględnienia uzdolnień i możliwości uczniów. Szkole zbiorczej podporządkowane będą szkoły filialne obejmujące klasy I-IV, a w przyszłości I-III. Realizacja nowoczesnego programu kształcenia dzieci i młodzieży wymaga, aby w ramach gminnej szkoły zbiorczej zostały zorganizowane i rozwijały wszechstronną działalność przede wszystkim: a) szkolna biblioteka gminna, obsługująca wszystkie jednostki szkolne i nadzorująca (działające w nich) filialne punkty biblioteczne; b) wypożyczalnia pomocy dydaktycznych i zaopatrzenia materiałowego szkół; c) świetlica lub półinternat, realizujący funkcje dydaktyczno-wychowawcze i opiekuńcze. Właściwe zaprogramowanie zadań biblioteki szkoły gminnej wymaga szczegółowych opracowań i tego resort dokona przy konsultacji z Biblioteką Narodową, wykrzysta również bogate doświadczenia Stowarzyszenia. Do zadań biblioteki w szkole zbiorczej należeć będzie: gromadzenie i udostępnianie książek i czasopism uczniom; gromadzenie i udostępnianie książek i czasopism nauczycielom (dział nauczycielski); rozwijanie w sposób planowy czytelnictwa uczniów i nauczycieli oraz

kontrola stanu czytelnictwa w szkole zbiorczej i szkołach filialnych; prowadzenie informacji dla uczniów w zakresie tematyki związanej z programem nauczania; pełnienie funkcji ośrodka informacji pedagogicznej dla potrzeb szkoły zbiorczej i szkół filialnych. Zdajemy sobie sprawę, że spełnienie tych wszystkich funkcji zależy będzie od zapewnienia bibliotece szkoły zbiorczej odpowiednich warunków, na które składają się: przydział etatów umożliwiający pełną działalność oraz obsadzenie ich wykwalifikowanymi pracownikami, lokal pozwalający na zorganizowanie czytelni i wypożyczalni, wreszcie dobrze dobrany księgozbiór, w którym znalazłyby się lektury szkolne w odpowiedniej ilości, księgozbiór podręczny, książki popularno-naukowe związane z programem nauczania, książki dla nauczycieli, wreszcie książki dla uczniów odpowiadające ich zainteresowaniom czytelniczym. Bibliotekarz szkolny ma największe możliwości oddziaływania wychowawczego na uczniów poprzez książkę. Mając przygotowanie pedagogiczne i będąc członkiem rady pedagogicznej może kierować czytelnictwem uczniów w taki sposób, aby równocześnie realizować cele dydaktyczne i wychowawcze szkoły. Dlatego też z dużą uwagą śledzimy działalność Sekcji Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych działających w ramach Stowarzyszenia i przy ZNP, do których należą nauczyciele-bibliotekarze. Pragnę wyrazić uznanie Resortu dla wszystkich działaczy Sekcji Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych za ich aktywną działalność na rzecz doskonalenia pracy szkół i kształcenia kadr pedagogicznych. Chciałbym również wyrazić przekonanie, że w pracy nowego Zarządu Głównego Stowarzyszenia ten odcinek działalności będzie nadal szeroko uwzględniany. Rozumiemy i doceniamy konieczność ścisłego współdziałania bibliotek szkolnych z bibliotekami publicznymi, czego wyrazem są sformułowania zawarte w podstawowym dokumencie Resortu regulującym pracę bibliotek szkolnych („Instrukcja o prowadzeniu bibliotek szkolnych”. *Dz. Urz. Min. i Szk. Wyż.* z 1969 r. nr B-3). Efekty zależą będą głównie od głębokiego zrozumienia przez wszystkich bibliotekarzy wartości zintegrowanych wysiłków, które w konsekwencji służą zasadniczemu celowi udostępniania książki wszystkim czytelnikom i szerzenia kultury w społeczeństwie. Drugim ważnym zadaniem Resortu uwzględnionym w programie na najbliższe lata jest sprawa przygotowania nauczycieli, których kwalifikacje zawodowe, umiejętność działania, idee zaangażowanie decydując będą o wynikach działalności każdej szkoły. To nowe rozległe zadanie stawia z jednej strony przed bibliotekami pedagogicznymi problem szerokiego zaspokojenia potrzeb nauczycieli dokształcających się, a z drugiej strony — potrzebę rozwijania służby informacyjno-bibliograficznej w celu ułatwienia nauczycielowi wyszukania potrzebnej mu lektury. Różne formy doskonalenia, takie jak kształcenie zaoczne, korespondencyjne, telewizyjne, radiowe itp. wymagać będą zespolenia wysiłków bibliotek pedagogicznych i publicznych wokół kształcących się nauczycieli. Szeroko rozwinięty system wymiany międzybibliotecznej pozwoli na uniknięcie dublowania zasobów książkowych, a jednocześnie zapewni nauczycielowi — szczególnie w mniejszych miastach i na wsiach — możliwość otrzymania potrzebnej lektury. Najniższym ogniwem systemu bibliotek pedagogicznych jest dział książek przeznaczonych dla nauczycieli w bibliotece szkolnej. Jest to jednak jeszcze dość słabe ogniwo, gdyż zadaniem bibliotek szkolnych w głównej mierze jest zaspokojenie potrzeb ucznia i tej roli bibliotek szkolnych w naszym wypadku nie można zmniejszyć. Należy zatem przewidzieć możliwość przesyłania nauczycielowi potrzebnej lektury. Najniższym ogniwem systemu bibliotek pedagogicznych jest dział książek przeznaczonych dla nauczycieli w bibliotece szkolnej. Jest to jednak jeszcze dość słabe ogniwo, gdyż zadaniem bibliotek szkolnych w głównej mierze jest zaspokojenie potrzeb ucznia i tej roli bibliotek szkolnych w naszym wypadku nie można zmniejszyć. Należy zatem przewidzieć możliwość przesyłania nauczycielowi potrzebnej lektury. Najniższym ogniwem systemu bibliotek pedagogicznych jest dział książek przeznaczonych dla nauczycieli w bibliotece szkolnej. Jest to jednak jeszcze dość słabe ogniwo, gdyż zadaniem bibliotek szkolnych w głównej mierze jest zaspokojenie potrzeb ucznia i tej roli bibliotek szkolnych w naszym wypadku nie można zmniejszyć. Należy zatem przewidzieć możliwość przesyłania nauczycielowi potrzebnej lektury.

Również ważnym problemem jest właściwe zorganizowanie czasu wolnego od pracy zawodowej. Problem ten nabiera coraz większej rangi, w miarę skracania czasu pracy zawodowej w różnych środowiskach. Nie trzeba zatem nikogo przekonywać, jak wielką rolę do spełnienia, zarówno w dzie-

dzinie aktualizowania wiadomości, doskonalenia zawodowego, jak i zaspokajania potrzeb kulturalnych społeczeństwa w czasie wolnym od pracy, mają książka i biblioteka. Działalność wszelkiego typu bibliotek — stanowiąca przedłużenie oddziaływania oświatowego, wychowawczego i kulturalnego szkół — jest ważnym ogniwem systemu edukacji narodowej. Zadaniem naszego resortu będzie dotożenie wszelkich starań, by nowy model oświaty zapewnił warunki przygotowania młodzieży do samodzielnego rozszerzania swoich wiadomości przy pomocy książki i czasopisma tak, aby absolwent szkoły był w pełni przygotowany do korzystania z bibliotek publicznych, naukowych i fachowych i posiadał umiejętność posługiwania się źródłami informacji. W miarę możliwości resort będzie dokładał starań, by bibliotekom szkolnym zapewnić właściwe warunki rozwoju pod względem lokalowym, kadrowym i finansowym.

W imieniu kierownictwa Centralnej Rady Związków Zawodowych wystąpił Marian Koliński, który powiedział m. in., że Związki Zawodowe przywiązują dużą wagę do rozwoju czytelnictwa. Już w pierwszych latach po wojnie powstały w zakładach pracy biblioteki i punkty biblioteczne, które zapewniały załogom możliwość korzystania ze skąpego wówczas księgozbioru. Obecnie czynnych jest prawie 5000 bibliotek i ok. 4200 punktów bibliotecznych. W 1971 roku zarejestrowanych było w bibliotekach związkowych ponad 1 milion 600 tysięcy czytelników, a zbiory bibliotek obejmowały łącznie ponad 13 milionów woluminów. Wprawdzie rozwija się sieć bibliotek państwowych, jednak istotną rolę w upowszechnianiu czytelnictwa spełniają biblioteki i punkty biblioteczne, znajdujące się bardzo często bezpośrednio w zakładzie, a więc tuż przy stanowisku pracy, oraz centrale księgozbiorów ruchomych. „Nie oznacza to rzecz jasna — powiedział — iż uważamy, że działalność bibliotek jest w pełni zadowalająca. Wprost przeciwnie, widzimy tu wiele niedociągnięć, które są przedmiotem zainteresowania kierownictwa CRZZ i wszystkich instancji związkowych. Dlatego też na czoło zadań w programie na lata 1972-1973 wysunęliśmy właśnie problem bibliotek, zmierzając do uporządkowania ich pod względem organizacyjnym, kadrowym i lokalowym. Szczególne zainteresowanie budzą małe biblioteki i punkty o niewielkim księgozborze, prowadzone w trudnych warunkach lokalowych i bardzo często bez obsady etatowej. Dlatego też nie zawsze spełniają one należycie swoją rolę. Sądzimy, i w takim kierunku zmierzamy, żeby w takich wypadkach zastanowić się nad przejęciem tych bibliotek — nie mających szans na samodzielny rozwój — przez inne biblioteki związkowe lub publiczne”. Na zakończenie M. Koliński wyraził przekonanie, że wybrane na obecnym Zjeździe władze SBP nawiążą ściślejsze kontakty z Centralną Radą Związków Zawodowych dla realizacji omówionego programu. Współpraca ta będzie stanowić wzajemną korzyść w organizowaniu i doskonaleniu sieci bibliotek związkowych, przyczyni się do rozwoju współdziałania z siecią bibliotek publicznych oraz do stworzenia im lepszych warunków pracy i możliwości docierania z książką bezpośrednio do stanowisk pracy.

*

WYBORY WŁADZ ZG SBP

Sprawozdanie Komisji Weryfikacyjno-Mandatowej złożyla przewodnicząca — kol. Jadwiga Olczak, stwierdzając, iż obrady Zjazdu są prawomocne, ponieważ na zgłoszonych przez Okręgi SBP 126 delegatów obecnych jest 120, co stanowi 95% uprawnionych do głosowania.

Wyniki prac Komisji Wyborczej zreferował przewodniczący — kol. Zbigniew Dobrowolski przedstawiając listę kandydatów do Prezydium Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej oraz Głównego Sądu Koleżeńskiego. Lista kandydatów do Prezydium zgłoszona przez Komisję Wyborczą została uzupełniona przez delegatów dalszymi pięcioma nazwiskami kol. kol.: Władysława Bartoszewskiego, Jana Baculewskiego, Henryka Dubowika, Stanisława Kubiaka i Romana Sękowskiego.

Wyniki wyborów przedstawione zostały przez przewodniczącego Komisji Skrutacyjnej kol. Juliusza Bernarda. W wyniku głosowania, w którym wzięło udział 119 delegatów (oddano głosów ważnych 110), wybrano władze SBP w następującym składzie:

Przewodniczący Zarządu Głównego:

Witold Stankiewicz — Warszawa (109 głosów),

Członkowie Zarządu Głównego:

Edward Assbury — Warszawa (85),

Stanisław Badoń — Szczecin (75),

Tadeusz Bruszewski — Warszawa (97),

Władysław Bartoszewski — Warszawa (89),

Janina Cygańska — Warszawa (98),

Cecylia Duninowa — Łódź (89),

Jadwiga Kołodziejska — Warszawa (103),

Franciszek Łozowski — Poznań (96),

Mieczysław Mazurkiewicz — Wrocław (97),

Ewa Pawlikowska — Warszawa (86),

Wanda Pindłowa — Kraków (85),

Stefan Rosołowski — Warszawa (95),

Hanna Uniejewska — Warszawa (87),

Władysława Wasilewska — Warszawa (95),

Hanna Zasadowa — Warszawa (94),

Zbigniew Żmigrodzki — Częstochowa (92).

Pięciu kandydatów nie weszło do Zarządu: Jan Baculewski (68), Henryk Dubowik (57), Józefa Kornecka (63), Stanisław Kubiak (43), Roman Sękowski (36).

Główna Komisja Rewizyjna:

Alicja Halpernowa — Warszawa (109 głosów),

Stanisław Jeżyński — Warszawa (110),

Krystyna Lisowska — Lublin (109),

Aleksandra Misiowa — Rzeszów (109),

Witold Pawlikowski — Poznań (110),

Zofia Piotrowska — Warszawa (110),

Jadwiga Tatjewska — Warszawa (110),

Piotr Wasilewski — Jarocin (110).

Główny Sąd Koleżeński:

Maria Hudymowa — Koszalin (110 głosów),

Bogumił Kupść — Warszawa (110),

Jan Pasiński — Wrocław (108),

Henryk Sawoniak — Warszawa (110),

Piotr Stasiak — Katowice (110).

Po ogłoszeniu wyników wyborów głos zabrał nowo wybrany Przewodniczący Zarządu Głównego kol. Witold Stankiewicz. Złożył podziękowanie za wybór na stanowisko Przewodniczącego ZG SBP. Podkreślił, iż mimo licznych obowiązków wynikających z prowadzenia Biblioteki Narodowej i spraw związanych z budową jej gmachu dołoży wszelkich starań, by dobrze pełnić powierzoną mu funkcję; w swojej działalności będzie się kierował Statutem, przestrzegał zasad kolegiałności. Uchwala podjęta przez Zjazd stanie się podstawą działania wszystkich członków Prezydium Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Podziękował następnie ustępującemu Przewodniczącemu Zarządu Głównego kol. Stanisławowi Badoniowi, Sekretarzowi Generalnemu Stanisławowi Jeżyńskiemu i całemu Zarządowi, którego działalność — choć przypadła w trudnym dla Stowarzyszenia okresie — przyniosła istotne i wartościowe efekty. Wystąpienie Przewodniczącego zamknęło Zjazd.

Oprac. Stanisław Jeżyński

UCHWAŁA
OGÓLNOKRAJOWEGO ZJAZDU DELEGATÓW STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
obrađującego w dniach 29-30 IX 1972 r. w Bydgoszczy

Ógólnokrajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Bydgoszczy — kierując się troską o właściwy rozwój bibliotek jako ważnego i podstawowego czynnika życia społeczno-kulturalnego, naukowego i gospodarczego naszego kraju — uchwala co następuje:

1. Biblioteki polskie, dzięki trosce władzy ludowej przeżyły okres żywiołowego rozwoju. Potrzeby społeczeństwa budującego socjalizm w zakresie pracy bibliotek w sferze kultury, nauki, oświaty i gospodarki narodowej wzrosły niewspółmiernie do aktualnych możliwości. W związku z tym zaspokojenie potrzeb na obecnym etapie rozwoju — może nastąpić tylko pod warunkiem zwiększenia środków niezbędnych na modernizację bibliotek, co powinno znaleźć odpowiednie odbicie w ogólnopaństwowym planie gospodarczym.

2. Wzrost roli bibliotek w rozwoju współczesnego społeczeństwa stwarza nowe problemy związane z optymalizacją nakładów, dlatego też należy dążyć do stworzenia warunków dla realizacji jednolitej polityki bibliotecznej. W Ministerstwie Kultury i Sztuki, Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz w Ministerstwie Oświaty i Wychowania należy powołać lub wzmocnić kompetentne merytorycznie wydziały do spraw bibliotek. Analogiczne ośrodki powinny powstać również we wszystkich innych resortach i urzędach centralnych. Szczególna rola przypada tu Ministrowi Kultury i Sztuki z mocy ustawy o bibliotekach. Uczestnicy Zjazdu z dużym entuzjazmem i uznaniem powitali zapowiedź utworzenia Departamentu Bibliotek w Ministerstwie Kultury i Sztuki.

3. Należy jasno, wyraźnie i jednolicie określić rolę i miejsce bibliotek — ważnych ośrodków wychowania nowego społeczeństwa — w ogólnokrajowym systemie informacji, w życiu kulturalnym, naukowym i gospodarczym naszego kraju.

4. Niezbędna modernizacja bibliotek w Polsce wymaga dodatkowych inwestycji. W celu optymalnego wykorzystania środków konieczne jest doprowadzenie do koordynacji planów inwestycyjnych, które powinny być konsultowane z SBP. Należy opracować ogólnokrajowy perspektywiczny program budownictwa bibliotek na lata 1975-1990.

5. W bieżących planach inwestycyjnych należałoby przyjąć następujące zasady:

- a) przy budowie nowych obiektów dla szkół, wyższych uczelni, instytutów naukowych itp. należy planować samodzielne budynki lub odrębne funkcjonalnie pomieszczenia dla bibliotek danych instytucji macierzystych;

- b) stworzenia lepszych warunków lokalowych dla bibliotek publicznych wszystkich szczebli, stosując regułę: „samodzielny budynek biblioteczny w każdej gminie, samodzielne pomieszczenie dla biblioteki w każdej gromadzie”;

- c) należy szerszej i szybciej wprowadzać postęp techniczny, mechanizację oraz automatyzację do bibliotek, zapewniając na te cele niezbędne środki na prace badawcze i wyposażenie techniczne oraz odpowiednio wykwalifikowany personel;

- d) konieczne jest powołanie producenta znormalizowanego i typowego sprzętu bibliotecznego, aparatury technicznej i druków bibliotecznych.

6. Szczególnie pilną sprawą jest rozpoczęcie i możliwie szybkie zakończenie budowy gmachu Biblioteki Narodowej, która pracuje w niezwykle trudnych warunkach.

Katastrofalna sytuacja zbiorów, uniemożliwienie ich pełnego wykorzystania dla rozwoju nauki i kultury wymaga podjęcia radykalnych i nadzwyczajnych kroków zaradczych ze strony Ministerstwa Kultury i Sztuki, odpowiedzialnego za rozwój Biblioteki Narodowej. Centralna biblioteka Państwa powinna otrzymać w najbliższej pięcioletce nowy gmach — funkcjonalny i wyposażony w nowoczesne urządzenia — godny imienia „Bibliotheca Patria” Polski Ludowej.

7. Zjazd postuluje konieczność wzmocnienia roli Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich jako głównego reprezentanta pracowników bibliotek, bibliografów i pracowników informacji różnych specjalności. W związku z tym należy — po uzgodnieniu z odpowiednimi władzami partyjnymi, państwowymi i społecznymi — wprowadzić zasadę konsultowania wszystkich spraw związanych z bibliotekarstwem i informacją naukową (np. projektów ustaw, zarządzeń, instrukcji itp.) ze Stowarzyszeniem jako reprezentacją środowiska zawodowego.

8. Nowy Zarząd Główny zobowiązany jest do przekazania wysuniętych na Zjeździe postulatów:

— Państwowej Radzie Bibliotecznej, w zakresie:

- a) opracowania perspektywicznego planu rozwoju bibliotek do roku 1980;

- b) opracowania norm zatrudnienia, niezbędnych norm pracy i wyposażenia dla bibliotek różnych sieci i wielkości;

- c) wprowadzenia jednolitego zmodernizowanego systemu kształcenia bibliotekarzy dla różnych poziomów i specjalności, umożliwiającego między innymi ukończenie w trybie zaocznym Studium Bibliotekarskiego oraz studiów wyższych we wszystkich uczelniach, gdzie istnieje kierunek bibliotekoznawstwa i informacji naukowej;

- d) aktualizacji i nowelizacji programów egzaminacyjnych dla bibliotekarzy dyplomowanych;

- e) wprowadzenia wymogów kwalifikacyjnych dla kandydatów na kierownicze stanowiska w bibliotekarstwie.

— Odpowiednim resortom, w zakresie:

- f) poprawy warunków kadrowych, lokalowych i finansowych bibliotek;

- g) powołania wizytatorów bibliotek w kuratoriach i inspektoratach;

- h) zaktualizowania uchwały Rady Ministrów w sprawie rozwoju sieci fachowych bibliotek zakładowych.

9. Należy zlikwidować dysproporcje w uposażeniu bibliotekarzy poszczególnych sieci, traktując ich jako pracowników działalności podstawowej danego pionu lub

instytucji macierzystej. Należy zlikwidować podział bibliotekarzy w pionie szkolnictwa wyższego obejmując jednolicie pracowników służby bibliotecznej Kartą Praw Nauczyciela.

10. Ponadto należy zobowiązać wybrany Zarząd Główny do:

a) organizowania ogólnokrajowych narad poszczególnych sekcji i komisji Stowarzyszenia;

b) ożywienia i zmodernizowania wydawnictw Stowarzyszenia oraz usprawnienia ich kolportażu;

c) podjęcia produkcji podręczników niezbędnych dla poszczególnych typów bibliotek, uwzględniając m. in. wydawanie istniejących już podręczników Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy.

11. Ogólnokrajowy Zjazd Delegatów SBP zobowiązuje nowy Zarząd Główny do realizacji niniejszej uchwały.

ZOFIA CIECHANOWSKA
(1896-1972)

Dnia 25 6 1972 r. zmarła po ciężkiej chorobie doc. dr Zofia Ciechanowska, emerytowany, długoletni, zasłużony wicedyrektor Biblioteki Jagiellońskiej.

Urodzona 2 4 1896 r. w Krakowie, po ukończeniu gimnazjum klasycznego im. Królowej Jadwigi w Krakowie rozpoczęła w r. akad. 1914/15 studia wyższe na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Wiedniu. Pierwotnym Jej zamiarem były studia romanistyczne równoległe z germanistyką. Po roku jednak musiała przerwać naukę za granicą i wrócić do kraju. Na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskała w r. 1924 stopień doktora filozofii z zakresu filologii polskiej i germanistyki na podstawie rozprawy pt. *Początki znajomości Goethego w Polsce*.

Pracę w Bibliotece Jagiellońskiej rozpoczęła Zofia Ciechanowska w r. 1925 początkowo jako wolontariusz, później — pracownik etatowy, kolejno awansując i dochodząc w r. 1954 do stanowiska kustosa. W tymże roku w uznaniu wybitnego dorobku naukowego Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki nadała dr Ciechanowskiej tytuł naukowy docenta.

Przechodząc kolejne stopnie służbowe zajmowała Zofia Ciechanowska różne stanowiska: kierownika Działu Czasopism Naukowych i kierownika Czytelni Profesorskiej (1928-1936), od r. 1937 kierownika Katalogu Rzeczowego. W latach okupacji pracowała w Dziale Katalogowania Alfabetycznego. Po wojnie, dnia 20 1 1945 r. obejmuje obowiązki służbowe na stanowisku kierownika Czytelni Profesorskiej i Działu Katalogu Rzeczowego. Dziełem Jej życia pozostał przez Nią zainicjowany i stworzony katalog systematyczny. Zapoczątkowała też Zofia Ciechanowska w r. 1951 katalog przedmiotowy, obejmujący wydawnictwa polskie od r. 1950.

Wiele zawdzięcza Biblioteka Jagiellońska Zofii Ciechanowskiej na stanowisku wicedyrektora (powołana z dniem 1 4 1958), na którym gorliwie zajmowała się sprawami gromadzenia i opracowania zbiorów. Dużo energii włożyła w prace przy zbiorach zabezpieczonych, ustalając zasady selekcji i doprowadzając część wyselekcjonowanego materiału do stanu ułatwiającego ich przeglądanie i opracowanie.

W działalności Zofii Ciechanowskiej na podkreślenie zasługuje również praca dydaktyczna w zakresie dokształcania naukowego pracowników Biblioteki, polegająca na organizowaniu zebrań naukowych o tematyce bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej.

Przez szereg lat prowadziła zajęcia dydaktyczne na kursach bibliotekarskich; a w latach 1954, 1956 i 1957 była kierownikiem praktyk międzybibliotecznych II stopnia w Bibliotece Jagiellońskiej.

W latach 1950-1952 wykładała i prowadziła ćwiczenia w katedrze germanistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od r. akad. 1956/57 do końca r. 1963 była zatrudniona jako wykładowca przy katedrze filologii germańskiej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Pracując w zawodzie bibliotekarskim Zofia Ciechanowska jednocześnie pra-

cowała intensywnie na polu naukowym. Napisała ponad 140 rozpraw naukowych, artykułów i recenzji z zakresu filologii polskiej, germańskiej, filologii porównawczej oraz nauki o książce. Brała żywy udział w ruchu naukowym krakowskim i ogólnopolskim; uczestniczyła w sesjach naukowych, zjazdach ogólnopolskich, kongresach międzynarodowych wygłaszając odpowiednie referaty.

Z zakresu bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa opracowała szereg artykułów (*Buletyn Biblioteki Jagiellońskiej*); kierowała pracą zespołową pracowników Biblioteki Jagiellońskiej pt. *Bibliografia recepcji twórczości Goethego w Polsce*. Ciężka choroba przerwała niestety rozpoczęte prace nad częścią drugiego tomu *Historii Biblioteki Jagiellońskiej* (obejmującą okres od r. 1775 do 1868) — dużej zespołowej pracy związanej z jubileuszem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zofia Ciechanowska brała czynny udział w pracach wielu stowarzyszeń społecznych, kulturalnych i naukowych. Od r. 1932 była współpracownikiem Komisji Historii Literatury PAU w Krakowie, w latach 1946-1952 współpracowała z Komisją Filologii Zachodnioeuropejskiej PAU, w latach późniejszych była członkiem Komisji Historyczno-Literackiej Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie oraz członkiem Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Przeszła na emeryturę z dniem 30 9 1966 r.

Ponad czterdziestoletnia działalność Zofii Ciechanowskiej w Bibliotece Jagiellońskiej — to duży dorobek pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej dla dobrej instytucji w której pracowała — Uniwersytetu Jagiellońskiego i nauki polskiej.

Słusznym uznaniem zasług Zofii Ciechanowskiej było przyznanie Jej w r. 1938 Brązowego Medalu za długoletnią służbę; w r. 1956 Minister Szkolnictwa Wyższego przyznał Jej nagrodę „za żywą działalność naukową, szczególnie za udział w pracach edytorskich przy wydaniu dzieł J. W. Goethego”; wreszcie w r. 1966 została odznaczona Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego.

Była szlachetnym i dobrym człowiekiem. Cześć Jej pamięci!

Ludwika Tabeau

JÓZEFA ŚWIDERSKA

(1912-1971)

Dnia 27 grudnia 1971 roku zmarła po półrocznej, ciężkiej chorobie mgr Józefa Świdarska, kustosz dyplomowany, kierownik Biblioteki Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Józefa Świdarska urodziła się w Poznaniu 5 lutego 1912 roku. Począwszy od szóstego roku życia uczęszczała w Poznaniu do tzw. wyższej szkoły dla dziewcząt, potem do liceum żeńskiego, a następnie do Państwowego Gimnazjum Żeńskiego im. Dąbrówki, w którym zdała maturę w maju 1931 roku. Studia wyższe podjęła na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie w 1937 roku po przedstawieniu pracy pt. „Les frères de Goncourt comme peintres des mœurs parisiennes” uzyskała magisterium z zakresu filologii romańskiej.

W tymże roku, nie mogąc otrzymać posady w Poznaniu, podjęła pracę w Prywatnym Żeńskim Gimnazjum S.S. Salezjanek w Sokołowie Podlaskim i uzyskała z Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego w Lublinie zezwolenie na nauczanie języka francuskiego, łaciny i ćwiczeń cielesnych.

W czasie II wojny światowej przebywała w Poznaniu. Brała czynny udział w

tajnym nauczaniu. Od 1 sierpnia 1940 roku pracowała jako biuralistka w zajętej przez okupanta firmie J. i S. Stempniewicz w Poznaniu. Pod koniec wojny została wywieziona z Poznania i zatrudniona przy pracach polowych. Po zakończeniu działań wojennych w kwietniu 1945 roku, została zaangażowana jako nauczycielka języków francuskiego i angielskiego w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Poznaniu. W sierpniu 1945 roku wyszła za mąż za Bolesława Świderskiego, 18 grudnia 1945 roku zdała egzamin przed Komisją Egzaminów Państwowych w Poznaniu na Nauczycieli Szkół Średnich — uzyskując w ten sposób zawodowe kwalifikacje do nauczania języka francuskiego jako przedmiotu głównego w szkołach średnich ogólnokształcących oraz w seminariach nauczycielskich. Pod koniec 1949 roku ukończyła kurs bibliotekarski dla opiekunów bibliotek szkolnych w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. W Państwowym Liceum Pedagogicznym pracowała do 31 sierpnia 1950 roku. Z dniem tym została zwolniona, z powodu wycofania z programu szkoły nauki języka francuskiego i angielskiego.

1 stycznia 1952 roku rozpoczęła pracę w Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu, założonej i prowadzonej do 1963 roku przez prof. dra Stefana Wierczyńskiego.

27 czerwca 1962 roku złożyła egzamin na dyplomowanego pracownika dokumentacji naukowej.

Na skutek likwidacji pół etatów została zwolniona z pracy w Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich PAN w Poznaniu 31 sierpnia 1964 roku.

1 października 1964 roku podjęła pracę na stanowisku kustosa służby bibliotecznej w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Z dniem 1 stycznia 1968 roku powierzono jej kierownictwo Sekcji Dokumentacji. W okresie tym prowadziła m. in. zajęcia dydaktyczne w ramach tzw. przysposobienia bibliotecznego dla studentów Wyższej Szkoły Ekonomicznej. Z dniem 1 stycznia 1969 roku przeniesiona została na stanowisko dokumentalisty dyplomowanego.

W związku z przejściem służbowym męża, doc. dra hab. Bolesława Świderskiego do pracy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Łódzkiego została przeniesiona służbowo do pracy w Uniwersytecie Łódzkim, gdzie otrzymała etat kustosa dyplomowanego i objęła stanowisko kierownika Biblioteki Instytutu Socjologii UŁ. Śmierć przerwała Jej krótki pobyt w Łodzi i pracę dla dobra Uniwersytetu Łódzkiego.

Łącznie pracowała ponad 30 lat, w tym 8 lat jako nauczycielka gimnazjalna, 12 lat jako bibliograf, 7 lat jako bibliotekarka. Była od 1945 roku członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego, przez szereg lat należała do Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Opublikowała bibliografię zawartości kilku czasopism muzycznych: *Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie 1925-1934*, *Szopen 1932*, *Echo 1936-1937*. (Kraków, Polskie Wydawnictwo Muzyczne 1961. Bibliografia Polskich Czasopism Muzycznych, t. 10). Bibliografia ta została poprzedzona wstępem będącym próbą charakterystyki wspomnianych periodyków oraz ich roli w rozwoju rodzimej kultury muzycznej na tle przede wszystkim życia muzycznego Lwowa.

Wchodziła w skład zespołu autorskiego *Polskiej Bibliografii Literackiej*. Pod Jej kierunkiem opracowano i przygotowano do druku w *Przeglądzie Socjologicznym* „Bibliografię socjologiczną za rok 1966”.

Odszedł od nas pedagog — przyjaciel młodzieży, bibliotekarz — życzliwy kolega, jeden z wielu oddanych pracowników naszego zawodu.

B. Ż.-Ł.

KRONIKA KRAJOWA

CZĘSTOCHOWA

SESJA NAUKOWA W WYŻSZEJ SZKOLE NAUCZYCIELSKIEJ

W grudniu 1972 r. odbyła się w WSN sesja naukowa na temat roli bibliografii w warsztacie pracownika naukowego i studenta. Referaty wygłosili pracownicy WSN i Biblioteki Śląskiej. Z okazji sesji Biblioteka Główna WSN przygotowała wystawę wydawnictw o książce.

WSPÓLPRACA OSRODKÓW INFORMACJI I BIBLIOTEK

W Częstochowskim Okręgu Przemysłowym kontynuowana jest od r. 1969 współpraca regionalna bibliotek i ośrodków inte. Inicjatorami i organizatorami współpracy są: Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Oddziału Rejonowego NOT. W ramach tej współpracy przeprowadzono w roku ubiegłym ponowne badania stanu organizacji i usług zakładowych ośrodków informacji i bibliotek fachowych w okręgu oraz badania potrzeb pracowników przemysłu w zakresie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Zorganizowano dwie konferencje krajowe: „Rola informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w zarządzaniu” oraz „Praktyczne sposoby wykorzystywania pracy ośrodków informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej”. Przeprowadzono kurs dla pracowników zakładowych ośrodków inte z terenu całego kraju.

KATOWICE

RADA NAUKOWA BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ

Minister Kultury i Sztuki powołał Radę Naukową Biblioteki Śląskiej. Przewodniczącym Rady jest Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr Henryk Rechowicz.

KRAKÓW

JUBILEUSZ 50-LECIA PEDAGOGICZNEJ BIBLIOTEKI WOJEWÓDZKIEJ

W listopadzie 1972 r. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie obchodziła jubileusz 50-lecia. Z tej okazji odbyła się uroczysta sesja, podczas której nadano Bibliotece imię Hugona Kołłątaja.

WSPÓLPRACA BIBLIOTEK I OŚRODKÓW INTE

Z inicjatywy Krakowskiej Rady Nauki i Techniki, Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Głównej AGH, w związku z uchwałą KW PZPR z grudnia 1971 r. o konieczności opracowania projektu zintegrowanego systemu informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, zorganizowano zebranie przedstawicieli bibliotek i instytutów naukowych. Ustalono formy i zasady współdziałania bibliotek oraz ośrodków informacji. M. in. przewiduje się wydanie informatora o ośrodkach informacji, opracowanie środowiskowych centralnych katalogów czasopism bieżących oraz bibliografii znajdujących się w bibliotekach i ośrodkach inte.

KURS Z ZAKRESU KLASYFIKACJI

Pracownia Organizacji Informacji Naukowej ODiIN PAN w Krakowie zorganizowała w październiku 1972 r. kurs z zakresu klasyfikacji dokumentów dla pracowników bibliotek szkół wyższych i PAN. Kursanci uznali za konieczne utworzenie stałego zespołu klasyfikatorów zatrudnionych w bibliotekach naukowych Krakowa.

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ KSIĄŻKI

Realizując program współpracy Oddziału Krakowskiego TPK z Drukarnią Związkową Spółdzielni Pracy w Krakowie, wydano w czynie społecznym kilka pozycji bibliofilskich. Są to: *Stefan Kamiński księgarz i wydawca*, „Sutkowski” *Stefana Żeromskiego na scenach polskich* Aleksandry Mianowskiej oraz *Bibliofiglik* Ksawerego Świerkowskiego.

W A R S Z A W A

CENTRALNY KATALOG KSIĄŻEK ZAGRANICZNYCH

Zakład Katalogów Centralnych Biblioteki Narodowej wydał w r. 1972 zeszyt próbny (wybrane 1000 poz.) *Centralnego Katalogu Książek Zagranicznych* (ARKA-3). Wydawnictwo to zostało opracowane przy zastosowaniu techniki komputerowej. Przewiduje się, że *Katalog* będzie wydawany w czterech seriach (Seria O — Encyklopedie, Informatory, Naukoznawstwo, Futurologia, Bibliotekoznawstwo, Informacja naukowa; Seria A — Nauki społeczne; Seria — B — Nauki matematyczno-przyrodnicze, Medycyna, Rolnictwo; Seria C — Nauki techniczne, Rzemiosło, Przemysł, Transport, Wojskowość). W każdej serii spis podstawowy będzie się ukazywać w układzie alfabetycznym a uzupełniać go będą stałe indeksy: autorski, tytułowy, dziedzin i zagadnień oraz instytucji sprawczych. Obok nich mogą być drukowane (w zależności od potrzeb) indeksy według języków publikacji, nazw krajów oraz wykaz bibliotek, w których te publikacje się znajdują. Należy nadmienić, że w 1971 r. ukazał się *Centralny katalog bieżących czasopism zagranicznych w bibliotekach polskich w 1968 r. (Zeszyt próbny, wykonany na komputerze Bibliografii, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa)* — ARKA-1, a w opracowaniu jest „Centralny katalog bieżących czasopism zagranicznych w bibliotekach polskich w 1971 roku” (ARKA-2).

AUTOMATYZACJA BIEŻĄCEJ BIBLIOGRAFII NARODOWEJ

W Bibliotece Narodowej przystąpiono do zautomatyzowania prac związanych z wydawaniem bieżącej bibliografii narodowej. Równocześnie opracowywany jest program kompleksowego rozwoju automatyzacji w Bibliotece Narodowej.

SŁOWNIK TERMINOLOGICZNY ZAGADNIEŃ INFORMACJI

Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej przystąpił do opracowania „Polskiego słownika terminologicznego zagadnień informacji”. Słownik będzie zawierał definicje około 1500 terminów polskich z zakresu informacji naukowej, bibliotekarstwa i bibliografii z odpowiednikami w językach: angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim.

SŁOWNIK AKRONIMÓW

W Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej przygotowano „Międzynarodowy słownik akronimów w zakresie bibliotekoznawstwa, informacji naukowej i dziedzin pokrewnych”. Słownik zawiera około 8000 haseł. Ukaże się w końcu 1973 r.

POLSKA NORMA NA MIĘDZYNARODOWY ZNORMALIZOWANY NUMER KSIĄŻKI (ISBN)

Ośrodek Normalizacji Bibliograficznej Biblioteki Narodowej rozpoczął prace nad przygotowaniem polskiej normy na międzynarodowy znormalizowany numer książki (International Standard Book Number — ISBN). Prace podjęto na zlecenie Ministerstwa Kultury i Sztuki. ISBN będzie obowiązywać wydawnictwa od 1974 r.

BIBLIOTEKA PUBLICZNA M. ST. WARSZAWY

Dnia 14 lutego 1973 r. dokonano otwarcia nowego gmachu Biblioteki Publicznej przy ul. Koszykowej. W nowym budynku umieszczono Informatorium, katalogi oraz czytelnie — ogólną i specjalistyczne. Autorem projektu budynku jest inż. arch. Adrianna Kłosińska. W przyszłości przewiduje się budowę nowego gmachu Biblioteki przy ul. Pięknej.

W roku bieżącym nastąpiły zmiany w kierownictwie Biblioteki — funkcję dyrektora objął Stefan Durmaj, zaś wicedyrektorami są Janina Cygańska i Helena Zarachowicz.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

W październiku 1972 r. odbyła się na Politechnice sesja popularnonaukowa na temat roli książki w studiach technicznych. Sesja została zorganizowana przez Bibliotekę Główną i Zakład Pedagogiki Politechniki Warszawskiej.

KOMISJA DO SPRAW BIBLIOTEK I INFORMACJI NAUKOWEJ

W październiku 1972 r. zakończyła swoje prace Komisja do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Okres kadencji obejmował lata 1969-1972.

KONWERSATORIUM BIBLIOTEKOZNAWCZE OKRĘGU STOŁECZNEGO SBP

Zarząd Okręgu Stołecznego SBP zorganizował Konwersatorium Bibliotekoznawcze w celu stworzenia odpowiednich warunków ukształtowania się warszawskiego środowiska naukowego w tym zakresie. „Konwersatorium — jak głosi pkt 1 jego regulaminu — jest formą rozbudzania zainteresowań naukowych wśród członków SBP i kształtowania postępowej myśli z zakresu bibliotekoznawstwa jako dyscypliny naukowej oraz podstawy do podnoszenia społecznej roli bibliotekarstwa w rozwoju nauki, oświaty i gospodarki narodowej”. Zarząd Okręgu zwrócił się do kilkudziesięciu osób z prośbą o uczestnictwo w pracach konwersatorium, którymi kierować będzie 6-cio osobowa Rada Konwersatorium pod przewodnictwem prof. dr Heleny Więckowskiej.

Pierwsze posiedzenie Konwersatorium odbyło się w dniu 13 marca 1973 r. (w gmachu Biblioteki Żałuskich) z referatem prof. dr Heleny Więckowskiej pt. „Bibliotekoznawstwo polskie. Stan obecny i kierunki jego rozwoju” (referat przygotowany na II Kongres Nauki Polskiej).

W interesującej i żywej dyskusji udział wzięli: dr Halina Chamerska, dr Radosław Cybulski, doc. dr Anna Czekajewska-Jędrusik, mgr Zbigniew Daszkowski, prof. dr Alodia Gryczowa, mgr Anna Romańska, dr Henryk Sawoniak, dr Anna Sitarska, mgr Tadeusz Zarzębski, dr Konrad Zawadzki. Ponadto wypowiedź na piśmie złożył płk dr hab. Stefan Rosołowski.

W dyskusji m. in. zwracano uwagę na konieczność: 1) wyraźniejszego określenia zakresu bibliotekoznawstwa jako dziedziny naukowej, 2) wyłączenia z tej nauki zakresów nauk pokrewnych (budownictwo biblioteczne, prawo biblioteczne i in.) i rozwijania ich w ramach poszczególnych nauk, 3) wyraźniejszego określenia bibliotekoznawstwa w systemie nauki oraz jego związków z innymi naukami (księgoznawstwo, teoria informacji naukowej, teoria organizacji itp.). Ponadto wyrażano różne poglądy na temat organizacji bibliotekoznawczych studiów wyższych.

Redakcja zwraca się z prośbą do wszystkich bibliotek o nadsyłanie do KRONIKI KRAJOWEJ wiadomości o ważniejszych wydarzeniach w ich środowisku bibliotecznym. Pozwoli to na rozszerzenie zasięgu i aktualizację informacji o nowych formach działalności bibliotek i o zmianach w życiu bibliotecznym różnych regionów Polski.

KRONIKA ZAGRANICZNA

ZGON PROFESORA S. R. RANGANATHANA

27 września 1972 roku zmarł w wieku 80 lat znany teoretyk bibliotekarstwa i informacji naukowej, twórca nowego systemu klasyfikacji bibliotecznej (colon classification) i pięciu praw bibliotecznych, Shiyali Ramamrita Ranganathan. Profesor Ranganathan poświęcił całe życie dla rozwoju bibliotekarstwa swojej ojczyzny — Indii oraz bibliotekarstwa światowego. Związany z UNESCO od początku istnienia tej organizacji był od roku 1948 członkiem jej Komitetu Doradczego d/s

Bibliografii. Był założycielem i pierwszym dyrektorem Ośrodka Badawczego Dokumentacji i Kształcenia (Documentation Research and Training Centre) w Bangalore, wykładał księgoznawstwo na Uniwersytecie w Delhi.

UNESCO Bulletin for Libraries 1973 nr 1 s. 54.

17 SESJA KONFERENCJI GENERALNEJ UNESCO

Sesja odbywała się w Paryżu w dniach od 16 września do 17 października 1972 r. i zakończyła się zaaprobowaniem programu prac UNISIST na lata 1973-74. Dokonano również przeglądu planów działalności Departamentu Dokumentacji, Bibliotek i Archiwów oraz uchwalono budżet na lata 1973-74. Nowy program UNISIST oparto na badaniach prowadzonych w latach 1968-1970 przez Międzynarodową Radę Unii Naukowych oraz UNESCO. Wyniki badań zostały zaakceptowane przez Międzyrządową Konferencję zwołaną przez UNESCO w październiku roku 1971.

Dział Dokumentacji Naukowej i Informacji (kierowany przez dra Adama Wysockiego) przedstawił nowy program UNISIST, przy którego realizacji szczególnie nacisk zostanie położony na usprawnienie narzędzi wzajemnego komunikowania się, kształcenie wyspecjalizowanego personelu zajmującego się działalnością informacyjną, rozwój narodowych systemów informatycznych, pomoc UNESCO dla krajów członkowskich w tworzeniu narodowych programów organizacji informacji naukowej i technicznej.

Pracami UNISIST będzie kierował Komitet Wykonawczy (Steering Committee) złożony z 18 członków reprezentujących zarówno kraje uprzemysłowione jak i rozwijające się oraz Komitet Doradczy (Advisory Committee), w skład którego wejdą przedstawiciele świata naukowego, bibliotekarze i specjaliści w zakresie zagadnień informacji naukowej.

Departament Dokumentacji, Bibliotek i Archiwów przedstawił na lata 1973-1974 wiele interesujących planów. M. in. wystąpił z propozycją powołania Międzynarodowego Systemu d/s Badań w Zakresie Dokumentacji (International System on Research in Documentation), którego zadaniem byłoby gromadzenie sprawozdań naukowych i świadczenie usług konsultacyjnych. Departament będzie udzielał pomocy państwom członkowskim w planowaniu i organizowaniu systemów dokumentacji, bibliotek i archiwów jako integralnych składników wzajemnego komunikowania się w skali krajowej. Do zakresu jego działalności będzie należało także popieranie krajowych programów kształcenia bibliotekarzy i dokumentalistów w korzystaniu z nowych technik. Departament odpowiedzialny jest także za zorganizowanie zautomatyzowanego systemu kontroli dokumentów UNESCO oraz prowadzenie Biblioteki tej organizacji.

Library of Congress Information Bulletin 1972 nr 48 Appendix.

BIBLIOTEKA BRYTYJSKA

W skład nowo utworzonej Biblioteki Brytyjskiej (British Library) wejdą działy biblioteczne Muzeum Brytyjskiego (British Museum), Narodowa Biblioteka Prezencyjna Nauk Ścisłych i Wynaalazczości (National Reference Library of Science and Invention), Narodowa Biblioteka Wypożyczeń dla Nauk Ścisłych i Technicznych (National Lending Library for Science and Technology), Narodowa Biblioteka

Centralna (National Central Library) oraz Brytyjska Bibliografia Narodowa (British National Bibliography).

Zarząd Biblioteki Brytyjskiej rozpoczyna działalność wiosną 1973 r. koncentrując się na prowadzeniu i udoskonalaniu następujących funkcji: 1) udostępniania preencyjnego zbiorów wszystkich wymienionych placówek, 2) działalności bibliograficznej i opracowywania zbiorów (w tym prowadzenie Brytyjskiej Bibliografii Narodowej), 3) wypożyczania (zostanie ono scentralizowane w Boston Spa i połączy działalność Narodowej Biblioteki Wypożyczeń dla Nauk Ścisłych i Technicznych oraz Narodowej Biblioteki Centralnej).

Nowy gmach Biblioteki Brytyjskiej, który zostanie wybudowany w Londynie, pomieści wszystkie zbiory preencyjne. Planuje się, że Biblioteka Preencyjna dla Nauk Ścisłych (Science Reference Library) zostanie otwarta w r. 1979. Działy nauk humanistycznych i społecznych zatrzymają nazwę Biblioteka Muzeum Brytyjskiego (British Museum Library) i w nowym gmachu będą udostępnione dopiero w r. 1984.

Obecnie prowadzi się studia nad możliwością wprowadzenia automatyzacji do prac prowadzonych przez Bibliotekę Brytyjską. Wszystkie czynności zostały przeanalizowane z tego punktu widzenia i wyniki analizy przedstawiono w odrębnej publikacji wydanej w 1972 r.

Uznano, że należy zautomatyzować w pierwszej kolejności: 1) zintegrowany system katalogowania wszystkich druków zwartych wpływających do Biblioteki Muzeum Brytyjskiego i rejestrowanych w Brytyjskiej Bibliografii Narodowej, 2) prowadzenie rozszerzonej kontroli bibliograficznej różnych typów dokumentów (map, płyt, taśm magnetycznych), 3) opracowanie całości zbiorów Biblioteki Muzeum Brytyjskiego, 4) przyszłe katalogi centralne.

Postanowiono również stworzyć ośrodek danych o wszystkich publikacjach ciągłych otrzymywanych przez Bibliotekę Brytyjską, system on-line (tzn. w bezpośredniej łączności z komputerem) opracowywania książek otrzymywanych przez Bibliotekę Muzeum Brytyjskiego oraz system on-line kompletowania zbiorów Biblioteki Muzeum Brytyjskiego.

Information Retrieval and Library Automation Letter 1973 nr 8 s. 7-8, 9.

KATALOGOWANIE KSIĄŻEK W OKRESIE ICH PUBLIKOWANIA

W opublikowanym w styczniu 1973 r. sprawozdaniu z działalności Biblioteki Kongresu stwierdzono, że prowadzona przez nią akcja katalogowania książek w okresie ich publikowania (cataloging in publication) rozwija się pomyślnie.

Z Biblioteką współpracuje ponad 350 wydawców, którzy począwszy od 1 lipca 1971 r. przedstawili do skatalogowania około 12 000 tytułów. Z liczby bieżących wpływów tygodniowych można wnioskować, że akcją zostanie objętych rocznie 14 000-15 000 tytułów, tzn. około 50% tytułów ukazujących się na rynku księgarskim.

Dzięki porozumieniu Biblioteki Kongresu z Narodową Biblioteką Medyczną katalogowaniem książek w okresie ich publikowania zostaną objęte dzieła z zakresu biomedycyny.

Information Retrieval and Library Automation Letter 1973 nr 9 s. 8-9.

OPISY PUBLIKACJI CIĄGLYCH W SYSTEMIE MARC

Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie rozpoczęła sporządzanie opisów wydawnictw ciągłych w formie czytelnej dla maszyny. Planuje się prowadzenie dystrybucji taśm magnetycznych z opisami tych publikacji w formie subskrypcji.

Programem zostaną objęte najpierw publikacje w językach posługujących się alfabetem łacińskim, natomiast publikacje pisane alfabetami cyrylickim, greckim i hebrajskim zostaną włączone w następnej kolejności.

Projektuje się objęcie programem około 10 000 opisów wydawnictw ciągłych.

Information Retrieval and Library Automation Letter 1973 nr 9 s. 11.

NOWA FORMA USŁUG OFEROWANYCH PRZEZ BIBLIOTEKĘ NARODOWĄ KANADY

Od 1 kwietnia 1972 r. Biblioteka Narodowa Kanady przystąpiła do selektywnego rozpowszechniania informacji (Selective Dissemination Service) z zakresu nauk społecznych i humanistycznych. Jest to rozszerzenie usług informacyjnych świadczonych uczynom kanadyjskim przez biblioteki narodowe tego kraju.

Realizację programu prowadzonego obecnie przez obie biblioteki rozpoczęto od wykorzystania w całości taśm magnetycznych systemu MARC II. W następnej kolejności program zostanie poszerzony o zapisy dzieł z zakresu nauk humanistycznych i społecznych znajdujących się na taśmach magnetycznych Brytyjskiej Bibliografii Narodowej, Ośrodka Informacji Pedagogicznej (ERIC) oraz Psychological Abstracts.

Jednocześnie Biblioteka Narodowa powiększy liczbę gromadzonych czasopism, aby umożliwić użytkownikom otrzymywanie potrzebnych tekstów w formie mikrokopii.

Przewiduje się, że w przyszłości baza danych programu CAN/SDI zostanie powiększona o opisy publikacji wchodzących do zautomatyzowanej bibliografii narodowej Kanady (Canadiana).

UNESCO Bulletin for Libraries 1972 nr 5 s. 292

PROGRAM ROZWOJU INFORMACJI NAUKOWEJ W NRF W LATACH 1973-1976

Rząd Niemieckiej Republiki Federalnej przedstawił obszerny program popierania rozwoju istniejących obecnie systemów informacyjnych oraz program prac w zakresie organizowania nowych ośrodków i sieci informacji. Program dotyczy przede wszystkim: 1) rozwoju informacji patentowej, normalizacyjnej, programów komputerowych, ujednoczenia terminologii, 2) rozwoju planów wydawniczych, głównie publikowania materiałów z kongresów i konferencji, 3) powołania ośrodka prowadzącego bieżącą informację o programach badań naukowych, 4) popierania praktycznego stosowania nowych technik w pracach służb informacji i dokumentacji, 5) zorganizowania lepszego dostępu do publikacji naukowych wydanych poza krajem.

FID News Bulletin 1973 nr 1 s. 2.

39 KONFERENCJA GENERALNA IFLA

Najbliższa Konferencja Generalna IFLA odbędzie się w dniach od 25 sierpnia do 1 września 1973 r. w Grenoble (Francja). Jej głównym tematem będzie Międzynarodowa Rejestracja Bibliograficzna (Universal Bibliographical Control). Konferencję poprzedzi spotkanie okrągłego stołu przedstawicieli krajów rozwijających się, które odbędzie się w dniach od 21 do 24 sierpnia.

FID News Bulletin 1973 nr 2 s. 9.

NOWE CZASOPISMA

Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER) rozpoczęła w połowie 1972 r. wydawanie półrocznika pt. *Bulletin of LIBER*. Pismo ogłasza artykuły w językach angielskim lub francuskim, dokumenty oficjalne drukowane są w obu językach. Pierwszy numer pisma został w całości poświęcony sprawozdaniu z posiedzenia inauguracyjnego LIBER w dniach 17 i 18 marca 1971 r. w Strasburgu. W numerze zamieszczono także statut organizacji.

FID News Bulletin 1973 nr 1 s. 4.

Począwszy od 1973 roku Instytut Informacji Naukowej (Institute of Scientific Information) w Filadelfii rozpoczyna wydawanie indeksu cytowań z zakresu nauk społecznych i humanistycznych (*Social Sciences and Humanities Citation Index*). Będzie on rejestrował artykuły, recenzje książek i korespondencje ukazujące się w ok. 600 podstawowych czasopismach z zakresu antropologii, ochrony zdrowia, demografii, nauk ekonomicznych, pedagogiki, etnografii, marketingu, geografii, historii, prawa, psychiatrii, psychologii, socjologii, statystyki i planowania przestrzennego.

FID News Bulletin 1972 nr 9 s. 103.

Periodyk *Previews: News and Reviews of Non Print Media* wydawany jest 9 razy w roku przez nowojorską firmę R. R. Bowker. Pismo drukuje w każdym numerze ok. 100 omówień nowych filmów, diapozytywów, płyt, taśm, itp., publikuje także artykuły na temat nowych technik. Trzy numery specjalne w roku poświęcone są dokumentom audiowizualnym.

FID News Bulletin 1973 nr 1 s. 4.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

K S I A Ż K I

Zbysław Arc t: *Gawędy o księgarzach*. Wrocław 1972.

Illustrationen zu Heinrich Heine. (Text: H. Bunke. Bilderläuterungen: G. Klitzke).
Leipzig 1972.

Pál V a j d a: *Hungarian pioneers of printing art*. Budapest 1972.

C Z A S O P I S M A

Archivmitteilungen. Jg. 22: 1972 H. 6.

Bibliografia Historii Polskiej. Za rok 1970. Wrocław 1972.

Bibliotheksstatistik. 1971. Berlin 1972.

Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej. R. 22 nr 1/2. Kraków 1972.

Biuletyn Nabytków CBW. Wybór. 1972 nr 3, nr 4.

Citateľ R. 21: 1972 čis. 10, 11, 12; R. 22: 1973 čis. 1, 2, 3.

Čtenář. R. 24: 1972 čis. 9, 10, 12; R. 25: 1973 čis. 1, 2.

Jahrbuch der Deutschen Bücherei. Jg. 8. Leipzig 1972.

Knižnice a vedecké informácie. R. 4: 1972 čis. 2, 3.

Mitteilungen aus dem wissenschaftlichen Bibliothekswesen der Deutschen Demokratischen Republik. Jg. 10: 1972 H. 10, 11/12.

Mitteilungen Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz. Jg. 4: 1972 H. 3, Sonderh.

Mitteilungen und Materialien. Zentralinstitut für Bibliothekswesen. Jg. 10: 1972
H. 4, 6.

Poligrafika. R. 24: 1972 10, 11, 12; R. 25: 1973 1.

Polish Scientific Periodicals-Contents. 1972 5, 6, 8, 9.

The Quarterly Journal of the Library of Congress. Vol. 29: 1972 no 4.

XXVI Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Za rok 1971. Łódź 1972.

Studia o Książce. 3. Wrocław 1973.

Tudományos és Műszaki Tájékoztató. Évf. 19: 1972 sz. 8/9, 10, 11/12; Évf. 20: 1973
sz. 1.

Ze Skarba Kultury. Zesz. 23. Wrocław 1972.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. Jg. 86: 1972 H. 9, 11.

NASI AUTORZY

<p>Jan BAUMGART, prof. dr
 Maria DEMBOWSKA, prof. dr hab.
 Stanisław JEŻYŃSKI, mjr, mgr
 Jadwiga KOŁODZIEJSKA, dr
 Maria LENARTOWICZ, mgr
 Leon ŁOS, mgr
 Henryk SAWONIAK, dr
 Jadwiga SINIARSKA-CZAPLICKA, doc. dr hab.</p> <p>Witold STANKIEWICZ, doc. dr hab.
 Aleksander SYCZEWSKI
 Ludwika TABEAU, mgr
 Helena WIĘCKOWSKA, prof. dr</p> <p>Kronikę Krajową oprac.
 Jadwiga KRAJEWSKA, mgr</p> <p>Kronikę Zagraniczną oprac.
 Mirosława KOCIĘCKA, mgr</p> <p>Tłumaczenia angielskie
 Ewa SUCHODOLSKA, mgr</p> | <p>— Biblioteka Jagiellońska
 — Biblioteka PAN w Warszawie
 — Sekretarz Generalny SBP
 — Instytut Książki i Czytelnictwa BN
 — Biblioteka PAN w Warszawie
 — Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN
 — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
 — Instytut Historii Kultury Materialnej PAN
 — Biblioteka Narodowa
 — Wiceminister Kultury i Sztuki
 — Biblioteka Jagiellońska</p> <p>— Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie</p> <p>— Biblioteka Narodowa</p> <p>— Biblioteka Narodowa</p> |
|---|---|

ERRATA

Str.	Jest	Powinno być
238 w. 3	388	387
238 w. 6	[brak krypt. aut.]	(B. Ż—Ł)
239 w. 15	388	387

WARUNKI PRENUMERATY

Przedpłaty na prenumeratę przyjmowane są do 10 grudnia na rok następny. Cena prenumeraty rocznej wynosi zł. 96.—

Przedpłaty na prenumeratę krajową dla czytelników indywidualnych przyjmują urzędy pocztowe oraz listonosze.

Czytelnicy indywidualni mogą dokonywać przedpłat również na konto w Narodowym Banku Polskim IV Oddział Miejski we Wrocławiu nr 1677-6-4025 Kolportaż Przedsiębiorstwa Upowszechnienia Prasy i Książki RSW „Prasa — Książka — Ruch” ul. Hubska 8, oraz na konto PKO-Warszawa nr 1-6-100312 Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, Warszawa, Pałac Kultury i Nauki.

Wszystkie instytucje państwowe i społeczne mogą zamawiać prenumeratę za pośrednictwem Oddziałów i Delegatur Przedsiębiorstwa Upowszechnienia Prasy i Książki RSW „Prasa — Książka — Ruch” znajdujących się we wszystkich miastach powiatowych i wojewódzkich oraz w Ośrodku Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, Warszawa, Pałac Kultury i Nauki.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę, która jest o 40% droższa od krajowej, przyjmuje wyłącznie Biuro Kolportażu Przedsiębiorstwa Upowszechnienia Prasy i Książki RSW „Prasa — Książka — Ruch” Warszawa, ul. Wronia nr 23 konto PKO nr 1-6-100024, tel. 20-46-88.

Egzemplarze pojedyncze z produkcji bieżącej i dawnej nabywać można w Księgarni Ossolineum, Wrocław, Rynek 8, w Ośrodku Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN, Warszawa, Pałac Kultury i Nauki oraz w Księgarni Naukowej im. Bolesława Prusa, Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław 1973.
Nakład: 2000+140 egz. Obj. ark. wyd. 16,90, ark. druk. 10,50 + wkładka 1,88 ark. druk. ark. form. A1 16,30. Papier druk. sat. kl. V, 70 g, 70×100. Oddano do składania 14 V 1973. Podpisano do druku 10 IX 1973. Druk ukończono we wrześniu 1973 r. Wrocławska Drukarnia Kartograficzna, Wrocław, ul. Kościuszki 28. Zam. nr A/702/73 (N-13).

Cena zł 24.—